

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

S. o. u.
o

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:31
FINANSDEPARTEMENTET

UTREDNINGAR
ANGÅENDE
EKONOMISK
EFTERKRIGSPLANERING
X.

SYSSELSÄTTNINGSUUNDERSÖKNINGAR

S T O C K H O L M
1 9 4 5

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlännings i anstalt eller förläggning. Norstedt. 169 s. Ju.
2. Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. Norstedt. 68 s. K.
3. Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskaps-tjänstgöring inkallad personal. Heggström. 74 s. Fö.
4. Betänkande angående den husliga utbildningen. Beckman. 167 s. S.
5. Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. Idun. 370 s. E.
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. Heggström. 150 s. H.
7. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. Idun. 109 s. K.
8. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 2. Blekingenäts järnvägar. Idun. 124 s. 1 pl. K.
9. Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. Marcus. 56 s. Jo.
10. Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemslevernars eftervård m. m. Marcus. 153 s. S.
11. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 8. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Betänkande med förslag till vissa åtgärder i syfte att under depression stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror m. m. Marcus. 153 s. Fi.
12. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. viij, 350 s. Fi.
13. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 83 s. Fi.
14. Socialpolitikens ekonomiska verkningar. Av C. Welinder. Beckman. 113 s. S.
15. Stadsplanutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. V. Petterson. 646 s. Ju.
16. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. Heggström. 208 s. E.
17. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. Idun. 484 s. Fo.
18. Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. Norstedt. 21 s. K.
19. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. För kommuner med bygdebrandförsvare och skogsbrandförsvaret samordnade. Norstedt. 2 s. K.
20. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 2. För kommuner, i vilka skogsbrandförsvaret ordnats för sig. Norstedt. 22 s. K.
21. Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. Katalog- o. Tidsskriftstryck. 142 s. Fö.
22. Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. Heggström. 371 s. Ju.
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning angående folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. Beckman. 108 s. S.
24. Betänkande angående grundpenningväsendet. Marcus. 64 s. H.
25. Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. Heggström. 83 s. K.
26. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. Av Hj. Cederström. Idun. xx, 296 s. 4 pl. S.
27. 1944 års uppborädsberedningens betänkande med förslag till omläggning av uppborädsförandet. Marcus. 589 s. Fi.
28. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. Norstedt. 86 s. Ju.
29. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. Norstedt. 26 s. Ju.
30. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 9. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Betänkande angående den svenska handelspolitiken efter kriget m. m. Marcus. 124 s. Fi.
31. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 10. Sysselsättningsundersökningar. Marcus. 224 s. Fi.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:31

FINANSDEPARTEMENTET

UTREDNINGAR

ANGÅENDE

EKONOMISK
EFTERKRIGSPLANERING

X.

SYSSLESÄTTNINGSUUNDERSÖKNINGAR

STOCKHOLM 1945

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

448874

Vid behandlingen av efterkrigstidens sysselsättningsproblem har kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering i huvudsak utgått från det material som erhållits genom de tekniska efterkrigsutredningar varom chefen för finansdepartementet föranstaltat redan före kommissionens tillsättande. Resultaten av nämnda utredningar ha redovisats i delarna I—VI i denna serie. Ifrågavarande utredningar täcka emellertid icke hela arbetsmarknaden. Utredningsmaterialet har därför å olika punkter kompletterats medelst undersökningar inom kommissionens eget kansli samt inom olika statliga och enskilda organ. De viktigaste av de härvid vunna utredningsresultaten redovisas med nedan nämnda undantag i föreliggande del.

En på kommissionens uppdrag av affärsekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm verkställd utredning angående sysselsättningen i detaljhandeln har under titeln *Undersökning av personalförändringar inom svensk detaljhandel under krigsåren och tiden närmast därefter* publicerats som nr 19 i nämnda instituts *Meddelanden* och har därför icke ansetts behöva tryckas i denna del.

Under den närmaste tiden kommer en inom kommissionens kansli utförd bearbetning och sammanställning av samtliga sysselsättningsundersökningar att offentliggöras i denna serie.

Innehållsförteckning.

	Sid.
1. Sysselsättningsförändringarna i industrien mellan åren 1939 och 1943.	
<i>Specialbearbetning av kommerskollegii industristatistik, utförd inom kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering av förste aktuarien Arthur Eriksson</i>	7
Skrivelse till Konungen	9
Undersökningens omfattning och utförande	11
Undersökningens grundmaterial	11
Gränsdragning mellan industri samt hantverk och småindustri	12
Identifiering av företagen	12
Uppgifterna avse i regel åren 1939 och 1943	13
Materialets bearbetning och klassificering	13
Den industriella enheten	13
Klassificering på industrigrupper	14
Nedlagda, nystartade och genomgående företag	15
Personalredovisningens innebörd	15
Gruppering efter anläggningarnas storlek	16
Tabellmaterialet	16
Vissa undersökningsresultat	17
Tabeller	27
Tabell 1. Antal arbetsställen och arbetare med fördelning på industrigrupper 1939 och 1943	28
Tabell 2. Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år	30
Tabell 3. Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag	40
Tabell 4. Förändringarna av arbetarantalet från 1939 till 1943 med hänsyn till nystartade, nedlagda och genomgående företag. Fördelning på huvudgrupper av industrier samt på storleksgrupper	50
2. Sysselsättningen av industriens förvaltningspersonal efter kriget. Undersökning utförd av industriens utredningsinstitut	59
Undersökningens syfte	61
Undersökningsmaterialet	61

	Sid.
Resultat	62
Tabeller	66
Tabell 1. Plan för representativundersökningen.....	66
Tabell 2. Representativundersökningens omfattning.....	66
Tabell 3. Förvaltningspersonalens storlek den 1/4 1944 samt beräk- nat uppsägnings- och nyrekryteringsbehov efter kriget...	67
Bilaga 1.....	69
3. Statistisk undersökning rörande arbetskraften inom större järn- och verkstadsindustriföretag som kunna befaras få minskad sysselsätt- ning efter kriget. Utförd av statens arbetsmarknadskommission	71
Skrivelse till kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering	73
Kap. I. Undersökningens tillkomst och syfte.....	75
Kap. II. Undersökningens omfattning och utförande. Materialets re- presentativitet	77
Kap. III. Kön, ålder och civilstånd	81
Kap. IV. Försörjnings- och bostadsförhållanden.....	83
Kap. V. Födelsekommun och län. Inflyttningsår	85
Kap. VI. Nuvarande sysselsättning.....	89
Kap. VII. Tidigare sysselsättning.....	95
Kap. VIII. Förutsättningar för övergång till annat yrke eller arbetsom- råde m. m.....	97
Kap. IX. Personliga flyttningshinder	99
Kap. X. Sammanfattning och slutsatser	100
Bilaga.....	102
4. Sysselsättningen inom bilismen. Utredning verkställd av Sveriges automo- bilindustriförening.....	105
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet...	107
I. Undersökningens omfattning.....	109
1. I branschhänseende.....	109
2. I tidshänseende	110
II. Undersökningens utförande	111
III. Sammanfattning av resultatet	112
IV. Detaljredogörelse för utredningen	112
A. Granskning av befintligt material	112
Den officiella statistiken	112
Organisationsstatistiken	115
B. Specialundersökningar	116
Yrkesmässig lastbilstrafik	116
Icke yrkesmässig lastbilstrafik	116
Omnibustrafik	117
Droskbilstrafik	119

	Sid.
Icke yrkesmässig personbilstrafik	119
Automobilhandel	121
Handel med drivmedel	121
Handel med smörjmedel	122
Bil- och gummireparationsverkstäder m. m.	123
Diverse sysselsättningsgrenar	124
Bilaga	125
5. Stuveriarbetarnas sysselsättningsförhållanden under krigsåren. Undersökning utförd av statens arbetsmarknadskommision	127
I. Undersökningens tillkomst och syfte	129
II. Undersökningens omfattning och genomförande	129
III. Hamntrafikens utveckling	132
IV. Den ordinarie stuveriarbetarkårens storlek	137
V. Undersökningens representativitet	139
VI. Stuveriarbetarnas personliga förhållanden	141
VII. De ordinarie stuveriarbetarnas sysselsättnings- och inkomstförhållanden. Undersökningsmaterialets beskaffenhet och redovisningsprinciper	146
VIII. Sysselsättningsförhållanden	148
IX. Timförtjänst	152
X. Årsinkomst	154
XI. Inkomst av annat arbete	157
XII. Arbetslöshetshjälp	160
XIII. Behovet av stuveriarbetare vid en återgång till fredsförhållanden	164
XIV. Frågan om kompletteringssysselsättning för stuveriarbetare.	165
Tabellbilagor	171
1. Ordinarie stuveriarbetare i olika hamnar fördelade efter personliga förhållanden	171
2. Medelantal arbetstimmar för ordinarie stuveriarbetare åren 1938—1942	174
3. Genomsnittlig timlön i stuveriarbete för ordinarie arbetare åren 1938—1943	176
4. Genomsnittlig årsinkomst av stuveriarbete för ordinarie arbetare åren 1938—1942	178
Bilaga A. Formulär SAK nr A 38	180
6. Sysselsättningsförhållandena inom sjöfartsnäringen under och närmast efter kriget. Sammanställning utarbetad inom statens arbetsmarknadskommision	181
Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. finansdepartementet	183
VPM angående sysselsättningsförhållandena inom sjöfartsnäringen under och närmast efter kriget	185

	Sid.
7. Sysselsättningen i grosshandeln under och närmast efter kriget. Undersökning utförd av grosshandelns utredningsinstitut	193
PM ang. de till Sveriges grossistförbund anslutna företagens personalförhållanden nu och efter kriget	195
Frågeformulär angående verksamheten m. m. efter kriget	200
Tabellbilagor	202
8. Yrkes- och utbildningsförhållanden m. m. beträffande långtidstjänstgörande lottor och övriga kvinnliga krigsfrivilliga. Statistisk undersökning utförd av statens arbetsmarknadskommission	209
Bilaga SAK formulär nr C 62.....	223

SYSSELSÄTTNINGSFÖRÄNDRINGARNA
I INDUSTRIEN MELLAN ÅREN
1939 OCH 1943

---

*Specialbearbetning av kommerskollegii industristatistik, utförd inom
kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering av
förste aktuarien ARTHUR ERIKSSON*

1. Inledning	1
2. Syftet med undersökningen	1
3. Metod	1
4. Resultat	1
5. Diskussion	1
6. Sammanfattning	1
7. Referenser	1
8. Bilagor	1
9. Översikt över de undersökta företagen	1
10. Översikt över de undersökta branscherna	1
11. Översikt över de undersökta regionerna	1
12. Översikt över de undersökta åren	1
13. Översikt över de undersökta företagens verksamhet	1
14. Översikt över de undersökta företagens resultat	1
15. Översikt över de undersökta företagens lönsamhet	1
16. Översikt över de undersökta företagens kapitalstruktur	1
17. Översikt över de undersökta företagens finansiering	1
18. Översikt över de undersökta företagens investeringar	1
19. Översikt över de undersökta företagens export	1
20. Översikt över de undersökta företagens import	1
21. Översikt över de undersökta företagens sysselsättning	1
22. Översikt över de undersökta företagens produktivitet	1
23. Översikt över de undersökta företagens konkurrenskraft	1
24. Översikt över de undersökta företagens innovationer	1
25. Översikt över de undersökta företagens miljöanpassning	1
26. Översikt över de undersökta företagens sociala ansvar	1
27. Översikt över de undersökta företagens arbetsmiljö	1
28. Översikt över de undersökta företagens arbetslöshet	1
29. Översikt över de undersökta företagens utbildning	1
30. Översikt över de undersökta företagens forskning och utveckling	1
31. Översikt över de undersökta företagens samarbete	1
32. Översikt över de undersökta företagens nätverk	1
33. Översikt över de undersökta företagens kluster	1
34. Översikt över de undersökta företagens globalisering	1
35. Översikt över de undersökta företagens digitalisering	1
36. Översikt över de undersökta företagens hållbarhet	1
37. Översikt över de undersökta företagens etik	1
38. Översikt över de undersökta företagens ledarskap	1
39. Översikt över de undersökta företagens kultur	1
40. Översikt över de undersökta företagens värdegrund	1
41. Översikt över de undersökta företagens visioner	1
42. Översikt över de undersökta företagens strategier	1
43. Översikt över de undersökta företagens styrning	1
44. Översikt över de undersökta företagens utvärdering	1
45. Översikt över de undersökta företagens förändring	1
46. Översikt över de undersökta företagens utveckling	1
47. Översikt över de undersökta företagens framtid	1
48. Översikt över de undersökta företagens utmaningar	1
49. Översikt över de undersökta företagens möjligheter	1
50. Översikt över de undersökta företagens slutsatser	1

1939 OCH 1943

Skickad till kommissionen för ekonomisk efterfråganundersökning
 Kommissionen för ekonomisk efterfråganundersökning
 Företagsundersökningen 1939 och 1943

Till KONUNGEN.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering får härmed, såsom ett led i sina undersökningar av sysselsättningsutvecklingen under kriget, i underdånighet överlämna vidfogade sammanfattande redogörelse för en på kom-

missionens uppdrag av förste aktuarien Arthur Eriksson verkställd specialbearbetning av kommerskollegii industristatistiska material, avseende samsättningen inom industrien åren 1939 och 1943.

Det fullständiga tabellmaterialet, vilket av kostnadsskäl icke ansetts böra tryckas, kommer att av kommissionen överlämnas till kommerskollegium, konjunkturinstitutet och industriens utredningsinstitut.

Stockholm den 3 maj 1945.

Underdånigst

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering

GUNNAR MYRDAL

Karin Kock

Undersökningens omfattning och utförande.

Vid arbetet inom kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har det syntts önskvärt att på ett så tidigt stadium som möjligt erhålla kännedom om storleken av den inom industrien sysselsatta arbetarpersonalen 1943 och att dessutom få en belysning av de förskjutningar, som inträffat sedan krigsutbrottet beträffande arbetarpersonalen inom skilda industribranscher och vid företag av olika storlek. I detta syfte har en specialbearbetning verkställts inom kommissionen av det uppgiftsmaterial, som insamlas av kommerskollegium och ligger till grund för kollegii årliga berättelse om rikets industri.

Undersökningens grundmaterial.

Undersökningen bygger på uppgiftsmaterial avseende åren 1939 och 1943. Förstnämnda års uppgifter ha hämtats från inom kommerskollegium uppgjorda bearbetningskartoliner och äro definitiva till skillnad mot undersökningens uppgifter för år 1943. Underlaget för sistnämnda års redovisning utgöres av primärmaterial, som av företagen under 1944 lämnats till kommerskollegium och som ställts till kommissionens förfogande i ogranskat skick. För att eliminera mera betydande felaktigheter och ofullständigheter i företagens redovisning har primärmaterialen av kommissionen underkastats en viss granskning. Den tid, som stått till undersökningens förfogande, har emellertid varit begränsad och granskningen har därför kunnat inriktas på att säkerställa redovisningen endast beträffande väsentliga felkällor. Vissa ytterligare justeringar kunna sålunda väntas komma att vidtagas i samband med kommerskollegii definitiva granskningsarbete. I denna undersökning framlagda resultat få ur denna synpunkt betecknas som preliminära. Avvikelser, som undersökningen kan uppvisa gentemot den definitiva redovisningen, komma att upptagas till behandling under olika avsnitt i det följande.

Undersökningsmaterialen har i första hand uppdelats på industrigrupper enligt den industri- och yrkesgruppering, som tillämpas av kommerskollegium fr. o. m. 1940. Samma grupperingsschema har tillämpats för såväl 1939 som 1943. Materialet har dessutom uppspaltats på nedlagda, nystartade och genomgående företag. Uppspaltningen förutsätter ett tidskrävande identifieringsarbete beträffande varje i materialet ingående enskilt företag. Genom identifieringsarbetet har emellertid möjlighet erhållits att registrera för-

ändringarna i arbetarantalet för varje enskilt företag. Denna möjlighet har i undersökningens tabellmaterial utnyttjats för en gruppering av företagen i storleksklasser med hänsyn till deras arbetarantal såväl 1939 som 1943.

Fr. o. m. 1941 lämna företagen vid sin redovisning till kommerskollegium vissa summariska uppgifter om sin personal å en s. k. huvuduppgift och mera specificerad personalredovisning å en s. k. specialuppgift. Redovisningen å huvuduppgiften utgör grundmaterialet för denna undersökning beträffande 1943. Eftersom materialet ställdes till kommissionens förfogande i ogranskat skick, måste ett systematiskt granskningsarbete nedläggas för kontroll av att företagens personalredovisning å huvuduppgiften överensstämde med redovisningen enligt specialuppgiften. Det visade sig härvid, att företagen i ganska stor utsträckning tillämpat olika redovisningsmetoder å de två blankettyperna. I regel framgick det av detaljredovisningen på vilket sätt skiljaktigheterna uppkommit. I tveksamma fall gjordes en jämförelse med tidigare års redovisning.

Gränsdragning mellan industri samt hantverk och småindustri.

Gränsdragningen mellan industriföretag, som medtagits vid undersökningen, samt hantverk och småindustri har skett efter samma grunder, som tillämpas av kommerskollegium sedan 1926. Såsom framgår av redogörelsen härför i exempelvis industriberättelsen för år 1940 (s. 8) sker avgränsningen antingen efter ett fastställt minimivärde (enligt huvudregeln ett produktvärde av 15 000 kr. resp. en intjänt förädlingslön av 4 000 kr. per år) eller ett minimiantal sysselsatta arbetare (10 arbetare i genomsnitt under verksamhetstiden). I praktiken är det värdegränsen som i de flesta fall blir avgörande för klassificeringen av ett företag som industriföretag eller ej. I tider då prisutvecklingen medför stigande produktvärden och förädlingslöner kunna företag av hantverks- och småindustrikaraktär höja sig över gällande värdegränser utan att företagets tillverkning volymmässigt undergått någon förändring. Den olägenhet, som uppkommer härigenom vid jämförelser mellan skilda års redovisning, har i någon mån eliminerats genom att i tillämpningen använts mera restriktiva regler än som annars är fallet beträffande sådana företag, som före 1940 ej redovisades i industristatistiken.

Identifiering av företagen.

Ovannämnda identifieringsarbete har skett med ledning av kommerskollegii register över enskilda anläggningar. Arbetet har försvårats på grund av den efter 1939 genomförda omläggningen av industriens yrkesgruppering samt den ändring, som vidtagits beträffande landsfiskalsdistriktens omfattning. Härav föranledda omläggningar av primärmaterialet ha gjort identifieringsarbetet avsevärt mera arbetskrävande än vad som annars skulle varit fallet men torde ej nämnvärt ha inverkat menligt på arbetets resultat. Identifieringsarbetet är emellertid behäftat med en viss osäkerhet till följd

av svårigheterna att överhuvud taget kunna identifiera smärre företag, som ändra firmanamn eller vid vilka verksamheten av olika orsaker kan ha varit nedlagd under ett eller flera mellanliggande år. De anteckningar, som föras inom kommerskollegium över nyssnämnda förhållanden, torde dock i de allra flesta fall givit tillräckligt säker vägledning.

Uppgifterna avse i regel åren 1939 och 1943.

Uppgifterna avse med några undantag åren 1939 och 1943. Beträffande industrigrupperna stenindustri och elektricitetsverk ha av arbetstekniska skäl 1943 års uppgifter ersatts med uppgifter för år 1942. Sockerindustrien omfattar tillverkningsåren $\frac{1}{8}$ 1938— $\frac{31}{7}$ 1939 resp. $\frac{1}{8}$ 1942— $\frac{31}{7}$ 1943. Beträffande pressjästfabrikerna, brännvinsbrännerierna och maltdrycksbryggerierna avser redovisningen tillverkningsåren $\frac{1}{10}$ 1938— $\frac{30}{9}$ 1939 resp. $\frac{1}{10}$ 1942— $\frac{30}{9}$ 1943. I viss utsträckning ha företagen å de för år 1943 avlämnade blanketterna underlåtit att redovisa sin personal eller också lämnat bristfällig personalredovisning. Approximationer ha i dessa fall verkställts med stöd av 1942 års material. Ett mindre antal under 1943 nystartade företag hade vid tidpunkten för undersökningens avslutande ännu ej inkommit med uppgifter till kommerskollegium och ha sålunda ej kunnat medtagas. Dessa företag synas i allmänhet ha varit av mindre storleksordning och kunna ej väsentligt inverka på undersökningens slutresultat.

Materiallets bearbetning och klassificering.

Vid bearbetningen av primärmaterial samt vid klassificeringen ha i hudsak samma grunder följts, som tillämpas inom kommerskollegium och för vilka redogöres i industriberättelserna. I det följande behandlas därför endast vissa grundläggande regler, som äro väsentliga för tolkningen av undersökningens resultat, samt viktigare avvikelser, som gjorts från de vid den årliga industristatistiken tillämpade arbetsmetoderna.

Undersökningen omfattar samtliga grupper, som ingå i industristatistiken, utom gruppen mejeriindustri.

Arbetarantalet vid sockerbruken avser i denna undersökning årsmedeltal. I industriberättelsen för år 1939 ingå däremot vid sockerbruken sysselsatta kampanjarbetare med sitt fulla antal.

Den industriella enheten.

Såsom industriell enhet räknas i industriberättelserna varje lokalt fristående anläggning (arbetsställe). Om ett företag driver två eller flera anläggningar, även å samma ort eller inom samma bransch, och dessa var för sig utgöra slutna driftsenheter, räknas de såsom lika många arbetsställen. I vissa fall lägges emellertid den tekniska företagsenheten till grund för redovisningen av antalet arbetsställen och därmed för personalredovisningen

på industrigrupper. I undersökningen ha principiellt samma regler följts. Avvikelser ha emellertid vidtagits beträffande företag, som i sin redovisning för 1943 gjort sammanslagningar av lokalt fristående anläggningar eller tekniska företagsenheter. Företagens redovisning har i regel fått godtagas i detta skick. Antalet arbetsställen och i mindre utsträckning arbetarpersonalens fördelning på industrigrupper skiljer sig av denna anledning från redovisningen i industrierättelserna. Vid identifieringen av företagen har det rätt ofta visat sig, att ett företag drivit sin verksamhet vid två eller flera anläggningar år 1939 och att koncentration av driften till en anläggning vidtagits under senare år. För att erhålla jämförbara uppgifter ur personalsynpunkt ha sådana företag i undersökningen räknats såsom en anläggning såväl 1939 som 1943. Motsvarande sammanslagning har gjorts i de undantagsfall, då en verksamhet drivits vid en anläggning 1939 och vid två eventuellt flera anläggningar 1943.

I tab. 1 i industrierättelserna redovisas kraftverk, som huvudsakligen äro avsedda för de ägande industriföretagens eget behov, av kommerskollegium betecknade i-verk, icke såsom självständiga anläggningar. Personal, som är sysselsatt vid sådana kraftverk, inräknas i motsvarande huvudföretags redovisning. Från och med år 1942 ha emellertid omläggningar vidtagits beträffande redovisningen av vissa kraftverk, som försälja elektrisk energi vid sidan av företagens egen kraftförsörjning eller som tillgodose energibehovet vid flera olika industri-anläggningar tillhörande samma företagare. Ett antal kraftverk, som 1939 räknades som i-verk, betraktas därför numera som självständiga anläggningar. För att erhålla jämförbarhet mellan redovisningen 1939 och 1943 ha sådana kraftverk i undersökningen räknats såsom självständiga anläggningar även förstnämnda år. Detta medför en ökning av antalet arbetsställen och arbetare 1939 beträffande gruppen elektricitetsverk samt en motsvarande minskning av arbetarantalet, men ej av antalet arbetsställen, inom de grupper till vilka berörda huvudföretag höra (ex. vissa pappersmassfabriker).

Klassificering på industrigrupper.

Redan har framhållits att vid företagens klassificering på industrier tillämpats den 1940 reviderade industri- och yrkesgrupperingen, för vilken redogöres i nämnda års industrierättelse. Den reviderade industri- och yrkesgrupperingen har i undersökningen använts retroaktivt å 1939 års material. En omgruppering av detta material har sålunda ägt rum, vilken emellertid försvårar en detaljerad jämförelse med redovisningen enligt samma års industrierättelse. Beträffande genomgående företag avser klassificeringen resp. företags gruppstillhörighet 1943. Enligt kommerskollegii praxis hänföres en anläggning, vilkens produkter falla inom skilda branscher, till den industrigrupp inom vilken den huvudsakliga produktionen faller. Åtskilliga anläggningar, vid vilka förskjutningar i produktionen redan tidigare ägt rum, kvarlägo 1939 i avvaktan på den nya industrigrupperingens genomförande

på sin tidigare grupp. Till följd av att genomgående företag i denna undersökning grupperats enligt sin klassificering 1943, ha vissa skiljaktigheter uppkommit jämfört med redovisningen av samma företag i industrierättelsen för 1939. Ett antal företag ha på grund av under kriget rådande råvarubrist eller avsättningssvårigheter föranletts att nedlägga sin tidigare tillverkning och, till synes under en mellantid, övergått till nyproduktion, som faller utom företagens tidigare bransch. För att undersökningens resultat skola ansluta sig så långt möjligt till redovisningen i industrierättelserna, ha dylika företag i särskilda fall räknats såsom två skilda anläggningar, varav den ena som nedlagd och den andra som nystartad efter 1939 (ex. vissa tändsticksfabriker).

Nedlagda, nystartade och genomgående företag.

Det har redan inledningsvis omnämnts, att industrianläggningarna i samband med identifieringen av 1939 och 1943 års material uppdelats på nedlagda, nystartade och genomgående företag. Vid tolkningen av undersökningsresultaten må särskilt ihåggas, att bland nedlagda företag även ingå sådana, ej definitivt nedlagda, som sjunkit ned under de fastställda värde- eller personalgränserna. Exportinriktade och andra företag, som under nuvarande förhållanden tillfälligt inställt sin verksamhet, ha på grund av svårigheterna att vid granskningen i de individuella fallen bedöma varaktigheten av nedläggelsen även räknats till nämnda kategori. Tidigare under kriget på grund av begränsad råvarutillgång eller export nedlagda företag ha till synes i viss utsträckning återupptagit driften under 1943 och sålunda i undersökningen räknats såsom genomgående företag. Kategorien nystartade företag inbegriper förutom egentlig nyetablering även sådan tidigare existerande verksamhet, som 1943 genom utvidgning av rörelsen överskridit värde- eller personalgränserna. Till genomgående företag ha såvitt möjligt även räknats företag, som bytt ägare eller ändrat firmanamn. Företag, som efter 1939 flyttat sin verksamhet till annan ort, ha, i den utsträckning anteckningar däröver funnits tillgängliga och om inga andra förändringar ägt rum, hänförs till samma kategori.

Personalredovisningens innebörd.

Personalredovisningen till industristatistiken avser beträffande antalet sysselsatta arbetare av uppgiftslämnarna framräknade medeltal. Enligt kommerskollegii anvisningar å blanketterna erhålles medelantalet sysselsatta arbetare genom att summera antalet vid olika avlöningstillfällen sysselsatta arbetare och dividera den så erhållna summan med totala antalet avlöningstillfällen under året. Beträffande säsongindustri svarar medeltalet endast mot den tid, under vilken verksamheten bedrivits. Förändringar enbart av säsongens längd inverka således ej på medelantalet sysselsatta arbetare. Motsvarande gäller även beträffande annan industri än egentlig säsongindustri, i de fall driften av olika skäl begränsats till längre eller kortare del av året. I den

mån förändringar förekomma i den genomsnittliga driftstiden per år, kunna uppgifterna om medelantalet arbetare ej utan vidare jämföras med enligt andra grunder konstruerade mätare av sysselsättningen. Av samma skäl ge förskjutningarna i medelantalet sysselsatta arbetare ej alltid en tillräckligt noggrann bild av produktionens volymförändringar inom vissa industribranscher.

Ägare av verksamhet eller delägare i bolag äro ej inräknade bland arbetarpersonalen, även om de deltaga i det egentliga fabriktionsarbetet. Åtskilliga företag ingå därför i industristatistiken utan att äga redovisad arbetarpersonal. Butikspersonal, hemarbetare och eventuellt annan personal, som icke är direkt sysselsatt i den redovisade industriella verksamheten, medräknas ej av kommerskollegium bland arbetarpersonalen enligt tab. 1 i industriberättelserna. Under granskningen av 1943 års material har i synnerhet eftersträfvats likformighet med kommerskollegii redovisning i detta avseende. Vid en summarisk granskning, varvid tidigare års redovisning ej systematiskt kunnat utnyttjas för kontroll av primäruppgifterna, föreligger emellertid risk för att bristfälligheter kunna kvarstå i materialet.

Gruppering efter anläggningarnas storlek.

Uppgifterna ha i samband med gransknings- och identifieringsarbetet överförts från primärmaterialet till särskilda bearbetningskort, s. k. dualkort, vilka vid den maskinstatistiska bearbetningen använts såsom stansningskort. Vid tabuleringen ha de enskilda anläggningarna branschvis uppdelats på storleksgrupper enligt anläggningarnas totala arbetarantal. Storleksgrupperingen överensstämmer i stort sett med den som verkställs av kommerskollegium vart femte år. Den lägsta gruppen, 10 arbetare och därunder, har emellertid i undersökningen uppdelats på två, varav den ena omfattar företag med 0—5 arbetare och den andra företag med 6—10 arbetare. Närmast följande grupp, 11—50 arbetare enligt kommerskollegii uppdelning, har ävenledes klivits på två grupper, 11—25 resp. 26—50 arbetare.

Tabellmaterialet.

Undersökningens resultat ha i tabellavdelningen sammanfattats i fyra tabelluppställningar. Tab. 1 avser antalet arbetsställen och arbetare med fördelning endast på industrigrupper i likhet med industriberättelsernas tabell med samma nummer. Tab. 2 kan sägas utgöra en utbyggnad av föregående tabell, varvid antalet arbetsställen och arbetare ytterligare fördelats på dels nedlagda, nystartade och genomgående företag dels storleksgrupper efter arbetarantalet 1939 resp. 1943. De enskilda företagen äro i denna tabell grupperade på den storleksgrupp de tillhört resp. år. Tab. 3 omfattar endast genomgående företag och utgör en gruppering av företagen enligt deras industribransch 1943 och storleksgrupp 1939 och 1943. För varje storlekskombination anges i tabellen tillhörande anläggningars antal samt sammanlagda arbetarantal såväl 1939 som 1943. Företagens större eller mindre spridning omkring de

särskilt markerade diagonalrutorna i denna tabell ger ett uttryck för graden av de förändringar som ägt rum beträffande genomgående företags storleksordning under krigsåren. Tab. 4 upptar beträffande industriens huvudgrupper förändringarna i arbetarantalet, som inträffat från 1939 till 1943, med fördelning på storleksgrupper samt på nystartade, nedlagda och genomgående företag. För genomgående företag har uppdelning dessutom gjorts i tabellen på dels företag, som kvarligga i oförändrad storleksgrupp, dels företag, som ändrat storleksgrupp antingen nedåt eller uppåt med utgångspunkt från läget 1939.

Vissa undersökningsresultat.

I det följande lämnas en kort sammanfattning av några av undersökningens huvudresultat. Slutsatser, som kunna dragas av undersökningen ur speciella arbetsmarknadssynpunkter, komma att behandlas i annat sammanhang.

Enligt undersökningen uppgick totalantalet inom industrien sysselsatta arbetare 1943 till 592 774. I jämförelse med 1939 har antalet stigit med 36 001 arbetare. Göres tillägg för mejeriindustrien, som ej medtagits i undersökningen, erhålles ett totalantal av inemot 600 000 sysselsatta industriarbetare 1943.

En approximativ jämförelse kan göras mellan undersökningens resultat och de uppgifter om den sysselsatta arbetarpersonalen, som framkommit vid statens arbetsmarknadskommissons undersökning av industriens arbetskraftsförhållanden $\frac{1}{9}$ 1939— $\frac{1}{9}$ 1943 (SOU 1944: 7 s. 24). Enligt sistnämnda undersökning, tab. 2, nedgick de sysselsatta arbetarnas antal från 1939 till 1943 med ca 14 500. Denna nedgång kan ställas mot ovannämnda stegring av arbetarantalet med 36 000. Differensen, omkring 50 500 arbetare, förklaras emellertid nöjaktigt genom olikheterna i uppläggnings av de två undersökningarna. Här skola endast vissa väsentliga olikheter angivas. Ovannämnda nedgång i arbetarantalet enligt arbetsmarknadskommissons undersökning avser endast företag med minst 50 anställda. Motsvarande antal arbetsställen utgör ej fullt 2 400. Föreliggande undersökning, vid vilken gränsdragningen skett på annat sätt och i allmänhet efter en relativt låg värdegräns, omfattar däremot ca 19 800 arbetsställen 1943. En avsevärd andel av differensen förklaras även därigenom att arbetsmarknadskommissons undersökning ej inbegriper torvindustrin samt vissa statliga och kommunala verk och anläggningar. Anställda arbetare, vilka voro frånvarande på grund av militärtjänstgöring, ingå dessutom i arbetsmarknadskommissons redovisning för 1939 till skillnad mot vad fallet är beträffande 1943. Förutom nämnda förhållanden må erinras om att differenser kunna uppkomma i båda riktningarna därigenom att arbetsmarknadskommissons undersökning omfattar de sysselsatta vid en bestämd tidpunkt ($\frac{1}{9}$), medan föreliggande undersökning såsom angivits i det föregående avser medelantalet sysselsatta arbetare under den tid resp. verksamhet varit igång under året.

För att erhålla full jämförbarhet mellan 1939 och 1943 års resultat skulle sådana genomgående företag, som kvarstå i undersökningsmaterialet enbart på grund av värdeökning till följd av prisstegringen under krigsåren, eller nystartade företag, som tillkommit av samma anledning, ha utsorterats. En dylik utsortering har emellertid ej varit möjlig att generellt genomföra. För att få en uppfattning om värdeökningens inverkan på undersökningsresultaten har en detaljberäkning gjorts på grundval av förändringarna i antalet arbetsställen och arbetare beträffande de minsta företagen. Beräkningen ger till resultat, att icke mindre än omkring 1 400 arbetsställen kvarstå i materialet eller tillkommit av nämnda orsak. Motsvarande arbetarantal utgör emellertid ej fullt 2 800 eller knappt en halv procent av industriens totala arbetarantal 1943. Beräkningen, som utgår från förenklande förutsättningar, torde närmast ange maximisiffror för värdeökningens effekt på undersökningens resultat. Värdeökningens inverkan kan sålunda sägas vara betydande vad gäller arbetsställets antal men mycket begränsad ur den totala sysselsättningens synpunkt.

Ovannämnda ökning av totala arbetarantalet från 1939 till 1943 med omkring 36 000 utgör endast en summarisk sammanfattning av mycket stora förskjutningar, som inträffat mellan olika grenar av industrien. Tab. A ger en detaljredovisning av förändringarna med fördelning på enskilda industrigrupper.

Till följd av att uppgifterna för år 1943 ej äro definitiva, får redovisningen ej pressas för hårt, när det gäller mindre industrigrupper med relativt små förändringar. Av de 83 industrigrupperna, som ingå i undersökningen, uppvisar flertalet (49) ökad sysselsättning, medan sysselsättningen vid 33 grupper reducerats i större eller mindre utsträckning. En mindre grupp har icke undergått någon ändring. Ökning av sysselsättningen har inträffat vid industrigrupper, som 1939 omfattade något över halva antalet sysselsatta inom hela industrien. Den sammanlagda ökningen vid industrigrupper, som sysselsatte flera arbetare 1943 än 1939, utgör omkring 68 300 arbetare. Vid industrigrupper, som sysselsatte flera arbetare 1939 än 1943, uppgår nedgången till omkring 32 300 arbetare. Förstnämnda kategori av företag har genom dessa förändringar ökat sin andel av industriens totala arbetarantal från 51,4 % 1939 till 59,8 % 1943. Om industrien betraktas som en enhet, kan det totalt sett ökade arbetskraftbehovet hittills under kriget sägas ha fyllts dels genom lösgjord arbetskraft på grund av minskad sysselsättning, svarande mot ett antal av omkring 32 300 arbetare, inom vissa grenar av industrien dels genom ett nytillskott utifrån av 36 000 arbetare.

Beträffande förändringarna i enskilda industrigrupper kan den allmänna anmärkningen göras att de grupper, som absolut sett mest utökat sin arbetarpersonal, tillhöra metall- och maskinindustrien eller syssla med framställning av speciella ersättningsprodukter (torv, träkol). I detta sammanhang bör erinras om att undersökningen innesluter även till krigsmakten hörande anläggningar, vilka till mycket stor del falla inom metall- och maskinindustrien. Bland industrigrupper, som fått vidkännas den starkaste reduceringen

Tab. A. Arbetarantalet 1939 och 1943 med fördelning på industrigrupper.

Industrigrupp	Antal arbetare		Ökning (+) resp. minskning (-)	
	1939	1943	Absoluta tal	I % av arb. ant. 1939
1 k. Mekaniska verkstäder och gjuterier	91 121	110 023	+ 18 902	+ 20.7
2 b. Torvindustri	1 881	15 958	+ 14 077	+748.4
1 m. Elektroteknisk industri	19 471	23 814	+ 4 343	+ 22.3
1 l. Skeppsvarv och båtbyggerier	16 537	20 108	+ 3 571	+ 21.6
8 e. Ugnskolnings- och trädestillationsverk ...	318	3 788	+ 3 470	+1 091.2
1 f. Järn- och stålmanufaktur	16 292	18 689	+ 2 397	+ 14.7
1 c. Järn- och stålverk samt ferrolegeringsverk	28 245	30 270	+ 2 025	+ 7.2
1 b. Andra malmgruvor och anrikningsverk ...	1 812	3 323	+ 1 511	+ 83.4
5 b. Bageriindustri	7 979	9 419	+ 1 440	+ 18.0
7 b. Päls- och skinnvarufabriker	2 126	3 508	+ 1 382	+ 65.0
8 l. Annan kemisk-teknisk industri	3 603	4 784	+ 1 181	+ 32.8
1 d. Andra metallverk	3 498	4 653	+ 1 155	+ 33.0
8 f. Sprängämnes- o. d. fabriker	2 916	3 900	+ 984	+ 33.7
6 d. Konstfiber- och sidenfabriker	1 187	2 117	+ 930	+ 78.3
2 l. Annan jord- och stenindustri	1 631	2 521	+ 890	+ 54.6
5 f. Slakterier och charkuterier	5 242	6 006	+ 764	+ 14.6
2 a. Kolgruvor	939	1 651	+ 712	+ 75.8
9 a. Elektricitetsverk	5 738	6 427	+ 689	+ 12.0
5 n. Annan livsmedelsindustri	2 119	2 778	+ 659	+ 31.1
6 i. Färgerier, blekerier o. impregneringsfabriker	2 065	2 721	+ 656	+ 31.8
8 i. Elektrokemisk industri	1 381	2 028	+ 647	+ 46.9
1 g. Annan metallmanufaktur	9 075	9 689	+ 614	+ 6.8
1 n. Instrument- och urfabriker	2 119	2 670	+ 551	+ 26.0
6 n. Annan textil- och beklädnadsindustri	788	1 293	+ 505	+ 64.1
4 c. Papp- och pappersvaruindustri	4 657	5 151	+ 494	+ 10.6
4 e. Bok-, accidens- och tidningstryckerier ...	14 288	14 751	+ 463	+ 3.2
3 i. Annan träindustri m. m.	1 106	1 561	+ 455	+ 41.1
5 a. Kvarnar	3 392	3 778	+ 386	+ 11.4
6 f. Repslagerier och bindgarnsfabriker	872	1 200	+ 328	+ 37.6
7 g. Annan läder-, hår- och gummiindustri ...	433	690	+ 257	+ 59.4
8 b. Olje- och fettindustri	983	1 204	+ 221	+ 22.5
5 c. Sockerindustri	4 550	4 756	+ 206	+ 4.5
3 f. Tunnbinderier och drittelfabriker	322	521	+ 199	+ 61.8
5 g. Fiskberedningsanstalter och konservfabriker	3 100	3 298	+ 198	+ 6.4
9 b. Gasverk	1 862	1 999	+ 137	+ 7.4
2 i. Porslins-, kakel- och lergodsindustri	4 171	4 305	+ 134	+ 3.2
4 d. Bokbinderier	3 220	3 348	+ 128	+ 4.0
3 e. Läst-, träsko- och trätoffelfabriker	295	416	+ 121	+ 41.0
8 d. Läkemedelsfabriker	535	649	+ 114	+ 21.3
1 i. Galvaniserings-, förnicklings-, förtennings- o. d. fabriker	872	968	+ 96	+ 11.0
2 g. Cementvarufabriker	3 280	3 375	+ 95	+ 2.9
8 h. Fabriker för förtätade gaser	228	302	+ 74	+ 32.5
4 f. Annan grafisk industri	2 200	2 251	+ 51	+ 2.3
8 a. Färg- och fernissfabriker	1 202	1 245	+ 43	+ 3.6

Tab. A (forts.). Arbetarantalet 1939 och 1943 med fördelning på industrigrupper.

Industrigrupp	Antal arbetare		Ökning (+) resp. minskning (—)	
	1939	1943	Absoluta tal	I % av arb. ant. 1939
8 k. Konstgödsel-fabriker	594	626	+ 32	+ 5.4
3 c. Fanér-, plywood- och wallboardfabriker ..	2 448	2 464	+ 16	+ 0.7
3 g. Korgfabriker	139	153	+ 14	+ 10.1
9 c. Vattenledningsverk	1 815	1 826	+ 11	+ 0.6
1 h. Guld-, silver- och nysilverfabriker	1 408	1 415	+ 7	+ 0.5
Summa	286 055	354 390	+ 68 335	+ 23.9
6 h. Vadd-, schoddy- och drevfabriker	448	448	—	—
7 e. Borstbinderier och penselfabriker	807	710	— 97	— 12.0
6 m. Hatt- och mössfabriker	2 432	2 331	— 101	— 4.2
5 l. Vatten- och läskdrycksfabriker	1 002	893	— 109	— 10.9
2 f. Cementfabriker	1 287	1 160	— 127	— 9.9
3 d. Snickeri- och möbelfabriker	27 074	26 940	— 134	— 0.5
6 g. Band- och gardinfabriker samt snörmakerier	1 397	1 260	— 137	— 9.8
7 a. Garverier	2 308	2 142	— 166	— 7.2
3 h. Korkindustri	477	271	— 206	— 43.2
8 c. Tvättmedels-, parfym- och ljusfabriker ...	2 288	2 049	— 239	— 10.4
5 h. Margarinindustri	741	477	— 264	— 35.6
5 i. Sprit- och jästfabriker	1 182	899	— 283	— 23.9
2 e. Kalk- och kritbruk	2 951	2 652	— 299	— 10.1
6 c. Linne-, hamp- och juteindustri	2 795	2 478	— 317	— 11.3
2 k. Glasindustri	6 121	5 770	— 351	— 5.7
7 d. Andra lädervarufabriker	2 994	2 567	— 427	— 14.3
7 f. Gummivarufabriker	6 084	5 634	— 450	— 7.4
5 d. Choklad- och konfektindustri	5 833	5 284	— 549	— 9.4
5 m. Tobaksfabriker	2 320	1 753	— 567	— 24.4
6 b. Bömullindustri	17 653	16 944	— 709	— 4.0
3 b. Lådämnings- och lådfabriker	2 188	1 446	— 742	— 33.9
1 e. Bleckvarufabriker samt bleck-, plåt- och kopparslagerier	7 010	6 239	— 771	— 11.0
1 a. Järnmalmsgruvor samt anriknings-, briketterings- och sintringsverk	10 635	9 630	— 1 005	— 9.4
2 h. Tegelbruk	9 084	8 078	— 1 006	— 11.1
5 k. Bryggerier och maltfabriker	6 539	5 513	— 1 026	— 15.7
6 e. Triakfabriker	11 583	10 269	— 1 314	— 11.3
6 a. Ylleindustri	12 786	11 420	— 1 366	— 10.7
6 l. Sömnadsindustri	30 402	28 738	— 1 664	— 5.5
8 g. Tändsticksfabriker	2 468	778	— 1 690	— 68.5
4 b. Pappersbruk och pappfabriker	17 456	15 085	— 2 371	— 13.6
3 a. Sågverk och hyvlerier	32 012	29 613	— 2 399	— 7.5
7 c. Skoindustri	11 967	8 673	— 3 294	— 27.5
2 d. Stenindustri	9 804	6 440	— 3 364	— 34.3
4 a. Pappersmassfabriker	18 590	13 800	— 4 790	— 25.8
Summa	270 270	237 936	— 32 334	— 12.0
Samtliga industrigrupper	556 773	592 774	+ 36 001	+ 6.5

av arbetarpersonalen, återfinnas i första hand exportindustrier (pappersmassefabriker och pappersbruk, stenindustri, sågverk, tändsticksfabriker) och industrier, som i hög grad äro beroende av utländsk råvara eller på senare år haft svårigheter att fylla sitt behov av arbetskraft (sko- samt textil- och beklädnadsindustri).

Till förtydligande av industrigruppernas omfattning må i anslutning till tab. A följande detaljanmärkningar göras. Gruppen *Andra metallverk* avser metallframställningsverk (Aloxidverken, Boliden, Reymersholm), metallvalsverk (ex. metallverken i Västerås och Finspång) samt metallraffinerier m. m. Till *Annan jord- och stenindustri* räknas förutom murbruksfabriker, smärgel- och slipskivefabriker även asfaltverk, koksverk, golvmassefabriker, skifferoljeverk m. m. I gruppen *Annan träindustri m. m.* ingå bl. a. ramlistfabriker, träimpregneringsverk, träullfabriker, reveteringsmattfabriker. *Annan grafisk industri* omfattar sådana anläggningar som litografiska anstalter, djup-, koppar-, stål- och offsettryckerier samt gravyr-, kopierings- och klichéanstalter. Till gruppen *Sprit- och jästfabriker* räknas jästfabriker, lantbruksbrännerier, sulfitsprittfabriker, destilleringsverk samt punsch-, likör- och vinfabriker. Driften vid samtliga lantbruksbrännerier var på grund av råvarubrist nedlagt under tillverkningsåret $\frac{1}{10}$ 1942— $\frac{30}{9}$ 1943. *Annan livsmedelsindustri* omfattar så heterogena industrier som kafferosterier, kaffesurrogatfabriker, kraftfoderfabriker, makaroni-, glykos- och sagofabriker, stärkelsefabriker, ättiks-, senaps-, soja- o. d. fabriker, fodercellulosariverier m. m. I *Annan textil- och beklädnadsindustri* ingå förutom fabriker för konstgjorda blommor, paraply- och parasollfabriker, rullgardins- och rullgardinskäppfabriker, vaxduksfabriker, bandageverkstäder m. m. även de under kriget tillkomna lin- och hampberedningsverken. Till *Annan läder-, hår- och gummiindustri* räknas bl. a. gummireparationsverkstäder, isoleringsfiltfabriker samt tagelspinnerier och -väverier. *Konstgödsel-fabriker* omfatta superfosfatfabriker och pudretfabriker men ej kalkkvävefabriker, som äro förda under gruppen elektrokemisk industri. I *Annan kemisk-teknisk industri* ingå fabriker med stora olikheter ur såväl råvaru- som produktsynpunkt, exempelvis bakelit- o. d. konstmassefabriker, benmjöls- och limfabriker, sodafabriker, takpappimpregneringsfabriker, garvämnes-, svavelsyre- och vattenglasfabriker.

Av tab. 2. i tabellavdelningen framgår, hur arbetsställena och arbetarna under 1939 och 1943 fördelade sig på industriens huvudgrupper och dessutom på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på olika storleksgrupper. Totalantalet arbetsställena och arbetare utgjorde 1939 18 053 resp. 556 773. Under åren 1940—1943 nedlades verksamheten vid 2 310 arbetsställena med ett sammanlagt arbetarantal 1939 av 22 636. De under samma tid nystartade företagens antal utgjorde 4 071 och deras arbetarantal uppgick år 1943 till 50 783. Överskottet av nystartade företag i jämförelse med nedlagda uppgår till 1 761. Motsvarande överskott med hänsyn till arbetarantalet utgör 28 147. Elimineras den inverkan, som värdeökningen på grund av prisstegringen under kriget haft på undersökningsmaterialet för år 1943, reduce-

ras nyssnämnda siffror avsevärt vad arbetsställena beträffar. Enligt den i det föregående nämnda beräkningen skulle överskottet av nystartade företag över nedlagda reduceras till endast 3 à 400. Överskottet beträffande antalet arbetare reduceras i mindre grad eller från 28 147 till drygt 25 000.

De genomgående företagen, vilka uppgå till 15 743, ökade sitt arbetarantal från 534 137 till 541 991 eller med endast en och en halv procent. Största delen eller 78 % av industriens stegrade arbetskraftsbehov härrör från det nettotillskott, som de nystartade företagen erfordrat utöver den lösgjorda arbetskraften vid nedlagda företag. Återstoden eller endast 22 % utgör alltså de bestående företagens nettoanspråk på arbetsmarknaden mellan 1939 och 1943.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att något närmare ingå på nedlagda och nystartade företags fördelning efter storlek. Eftersom värdeökningen till följd av prisstegringen, såsom tidigare framhållits, i särskilt hög grad inverkat på arbetsställenas antal och arbetarantalet i den lägsta storleksgruppen, utelämnas denna grupp i detta sammanhang. Såsom framgår av tab. B utgör antalet nedlagda företag 8,8 % av totala antalet företag i korresponderande storleksgrupper 1939. Beträffande arbetarpersonalen vid de nedlagda företagen uppgår motsvarande andel till endast 3,5 %. Detta innebär, vilket även framgår av tab. C, att de nedlagda företagen i allmänhet äro av en avsevärt lägre storlekstyp än den för hela industrien gällande. De nystartade företagens antal uppgår för samtliga storleksgrupper fr. o. m. gruppen 6—10 arbetare till 16,1 % av motsvarande antal för hela industrien 1939. Med hänsyn till arbetarantalet uppgår de nystartade företagens procentuella andel till 8,3. Även de nystartade företagen äro sålunda, fast ej så markerat som de nedlagda, genomsnittligt sett betydligt mindre än de genomgående. Räknat i genomsnitt per år uppgår de nedlagda företagens

Tab. B. Nedlagda och nystartade företag i vissa storleksgrupper. Samtliga industrier.

Storleksgrupp (arbetsställen med ett arbetar- antal 1939 resp. 1943 av)	Nedlagda företag				Nystartade företag			
	Antal arbetsställen		Antal arbetare		Antal arbetsställen		Antal arbetare	
	Absoluta tal	I % av tot. anta- let 1939 i resp. storleks- grupper	Absoluta tal	I % av tot. anta- let 1939 i resp. storleks- grupper	Absoluta tal	I % av tot. anta- let 1939 i resp. storleks- grupper	Absoluta tal	I % av tot. anta- let 1939 i resp. storleks- grupper
6—10.....	508	13.1	3 797	12.6	782	20.1	6 021	20.0
11—25.....	318	8.7	4 863	8.1	584	15.9	9 365	15.6
26—50.....	95	5.9	3 325	5.9	251	15.7	8 887	15.7
51—100.....	25	2.9	1 889	3.1	102	11.7	7 515	12.2
101—200.....	18	3.6	2 390	3.4	35	6.9	4 852	6.8
201—500.....	9	2.4	2 536	2.3	19	5.1	5 816	5.2
501—.....	—	—	—	—	2	1.4	2 171	1.5
Summa	973	8.8	18 800	3.5	1 775	16.1	44 627	8.3

Tab. C. Inom samtliga industrier nedlagda, nystartade och genomgående företag. Procentuell fördelning av arbetsställen och arbetare på storleksgrupper.

Storleksgrupp (arbetsställen med ett arbe- tarantal 1939 resp. 1943 av)	1939						1943					
	Totalt		Nedlagda företag 1940—1943		Genom- gående före- tag		Totalt		Genom- gående före- tag		Nystartade företag 1940—1943	
	arbets- ställen	arbetare	arbets- ställen	arbetare	arbets- ställen	arbetare	arbets- ställen	arbetare	arbets- ställen	arbetare	arbets- ställen	arbetare
0— 5	38.8	3.6	57.8	16.9	36.0	3.1	41.7	3.8	37.8	3.0	56.4	12.1
6— 10	21.5	5.4	22.0	16.8	21.4	4.9	19.8	5.1	20.0	4.5	19.2	11.9
11— 25	20.3	10.8	13.8	21.5	21.3	10.3	19.3	10.5	20.6	9.8	14.3	18.4
26— 50	8.9	10.2	4.1	14.7	9.6	10.0	9.0	10.7	9.8	10.1	6.2	17.5
51— 100	4.8	11.0	1.1	8.3	5.4	11.1	4.8	11.4	5.4	11.1	2.5	14.8
101— 200	2.8	12.8	0.8	10.6	3.1	12.9	2.9	13.6	3.4	14.0	0.9	9.6
201— 500	2.1	20.2	0.4	11.2	2.3	20.6	1.7	17.5	2.0	18.0	0.5	11.4
501—1 000	0.5	11.6	—	—	0.6	12.1	0.6	12.5	0.7	13.6	0.0	1.1
1 001—	0.3	14.4	—	—	0.3	15.0	0.2	14.9	0.3	15.9	0.0	3.2
Samtliga grupper	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

antal enligt samma beräkningsgrund till 2,2 % och motsvarande antal sysselsatta arbetare till 0,9 %. De nystartade företagen ha medfört ett årligt genomsnittligt tillskott av arbetsställen med 4,0 % och av arbetare med 2,1 %. Till följd av att ett nytt företag kan ha både startats och nedlagts under de mellan 1939 och 1943 liggande åren, eller att ett 1939 och 1943 genomgående företag kan ha varit tillfälligt nedlagt under ett eller annat år av mellantiden, vilka förhållanden ej registreras i undersökningens material, skilja sig givetvis nämnda procenttal från dem som skulle ha erhållits, om beräkningen kunnat verkställas för konsekutiva år. De under kriget rådande förhållandena medföra dessutom, att procentalen böra bedömas med försiktighet och exempelvis ej utan vidare kunna anses såsom mått på den normala nedläggelsen resp. nyetableringen av företag inom industrien.

Redan har framhållits, huru industriens totaltillskott av arbetare uppkommit såsom nettoresultat av dels förskjutningar, som ägt rum mellan olika industrigrupper, dels förändringar, som inträffat med avseende på nedlagda, nystartade eller genomgående företag. För att erhålla en sammanfattande bild av de förändringar av industriens sysselsättning, som denna undersökning är avsedd att klarlägga, ha de omständigheter, vilka inverkat i höjande resp. sänkande riktning, i tab. D redovisats i kombination med olika industrigrupper. Tabellen upptar endast industriens huvudgrupper samt vissa viktigare industrigrupper. Bruttoökningen av sysselsättningen vid företag, som hade flera sysselsatta arbetare 1943 än 1939, uppgår till 115 181 arbetare eller 20,7 % av industriens totala arbetarantal 1939. Ej mindre än 42,9 % av nämnda ökning härrör från huvudgruppen malmbrytning och metallindustri samt 12,5 % enbart från torvindustrien. Även om hänsyn toges till torvindustriens

Tab. D. Förändringarna av arbetarantalet från 1939 till 1943 med

Industrigrupp	Bruttoökning av antalet sysselsatta arbetare				
	Vid nystartade företag	I samband med genomgående företagsändring		Summa	
		av stort.-grupp	inom stort.-grupp	absoluta tal	%
1. Malmbrytning och metallindustri	12 794	24 688	11 936	49 418	42.9
1 a. Järnmalmgruvor samt anriknings-, briketterings- och sintringsverk	250	442	126	818	0.7
1 c. Järn- och stålverk samt ferrolegeringsverk	232	297	2 152	2 681	2.3
1 e. Bleckvarufabriker samt bleck-, plåt- och kopparslagerier	262	402	9	673	0.6
1 f. Järn- och stålmanufaktur	678	2 158	841	3 677	3.2
1 g. Annan metallmanufaktur	487	1 590	—	2 077	1.8
1 k. Mekaniska verkstäder och gjuterier	8 211	12 781	5 977	26 969	23.4
1 l. Skeppsvarv och båtbyggerier	195	2 004	1 638	3 837	3.3
1 m. Elektroteknisk industri	1 124	2 628	843	4 595	4.0
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 1 ..	1 355	2 386	350	4 091	3.6
2. Jord- och stenindustri	17 358	2 631	788	20 777	18.1
2 a. Kolgruvor	631	—	122	753	0.6
2 b. Torvindustri	13 745	640	2	14 387	12.5
2 d. Stenindustri	1 099	345	20	1 464	1.3
2 h. Tegelbruk	66	126	149	341	0.3
2 k. Glasindustri	158	240	22	420	0.4
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 2 ..	1 659	1 280	473	3 412	3.0
3. Träindustri	6 002	5 220	392	11 614	10.1
3 a. Sågverk och hyvlerier	2 956	2 356	85	5 397	4.7
3 d. Snickeri- och möbelfabriker	2 349	2 162	133	4 644	4.0
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 3 ..	697	702	174	1 573	1.4
4. Pappers- och grafisk industri	676	1 903	802	3 381	2.9
4 a. Pappersmassefabriker	—	430	58	488	0.4
4 b. Pappersbruk och pappfabriker	—	226	—	226	0.2
4 c. Papp- och pappersvaruindustri	328	497	173	998	0.9
4 e. Bok-, accidens- och tidningstryckerier ..	225	586	320	1 131	1.0
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 4 ..	123	164	251	538	0.4
5. Livsmedelsindustri	3 468	3 659	1 090	8 217	7.1
5 b. Bageriindustri	1 021	1 011	329	2 361	2.0
5 d. Choklad- och konfektindustri	144	471	18	633	0.6
5 f. Slakterier och charkuterier	721	684	102	1 507	1.3
5 k. Bryggerier och maltfabriker	116	119	12	247	0.2
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 5 ..	1 466	1 374	629	3 469	3.0
6. Textil- och beklädnadsindustri	3 608	4 217	619	8 444	7.3
6 a. Ylleindustri	52	248	44	344	0.3
6 b. Bomullsindustri	9	656	150	815	0.7
6 e. Trikäfabriker	472	225	—	697	0.6
6 l. Sömnadsindustri	1 829	1 423	38	3 290	2.8
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 6 ..	1 246	1 665	387	3 298	2.9
7. Läder-, hår- och gummivaruindustri	1 840	1 123	179	3 147	2.7
7 b. Päls- och skinnvarufabriker	1 096	562	66	1 724	1.5
7 c. Skoindustri	285	59	—	344	0.3
7 f. Gummivarufabriker	12	84	74	170	0.1
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 7 ..	447	423	39	909	0.8
8. Kemisk-teknisk industri	4 641	3 080	770	8 491	7.4
8 c. Tvättmedels-, parfym- och ljusfabriker ..	122	186	30	338	0.3
8 e. Ugnskolnings- och trädestillationsverk ..	3 016	430	41	3 487	3.0
8 f. Sprängämnes- o. d. fabriker	245	1 110	10	1 365	1.2
8 i. Elektrokemisk industri	269	231	260	760	0.7
Övriga industrigrupper tillhörande grupp 8 ..	989	1 123	429	2 541	2.2
9. Kraft-, belysnings- och vattenverk	396	1 012	284	1 692	1.5
Samtliga grupper	50 783	47 538	16 860	115 181	100.0

fördelning på huvudgrupper och vissa viktigare industrigrupper.

Bruttominskning av antalet sysselsatta arbetare					Nettoökning (+) resp. nettominsk- ning (—)	Bruttoökning + brutto- minskning i % av arbetar- antalet i resp. ind- grupper 1939
Vid ned- lagda före- tag	I samband med genom- gående företags änd- ring		Summa			
	av storl. grupp	inom storl. grupp	absoluta tal	%		
4 070	9 049	2 903	16 022	20.2	+ 33 396	31.4
242	437	1 144	1 823	2.3	— 1 005	24.8
196	383	77	656	0.8	+ 2 025	11.8
389	509	546	1 444	1.8	— 771	30.2
234	916	130	1 280	1.6	+ 2 397	30.4
196	687	580	1 463	1.9	+ 614	39.0
2 298	5 516	253	8 067	10.2	+ 18 902	38.4
89	152	25	266	0.3	+ 3 571	24.8
133	119	—	252	0.3	+ 4 343	24.9
293	330	148	771	1.0	+ 3 320	50.1
3 990	4 545	1 481	10 016	12.7	+ 10 761	74.8
5	35	1	41	0.1	+ 712	84.6
87	165	58	310	0.4	+ 14 077	781.3
1 972	2 544	312	4 828	6.1	— 3 364	64.2
557	429	361	1 347	1.7	— 1 006	18.6
370	233	168	771	1.0	— 351	19.5
999	1 139	581	2 719	3.4	+ 693	46.0
5 777	6 326	2 187	14 290	18.0	— 2 676	39.2
3 122	3 405	1 269	7 796	9.8	— 2 399	41.2
1 993	2 012	773	4 778	6.0	— 134	34.8
662	909	145	1 716	2.2	— 143	47.2
2 722	4 949	1 735	9 406	11.9	— 6 025	21.2
2 108	2 397	773	5 278	6.7	— 4 790	31.0
209	1 730	658	2 597	3.3	— 2 371	16.2
97	312	95	504	0.6	+ 494	32.3
228	305	135	668	0.8	+ 463	12.6
80	205	74	359	0.5	+ 179	16.5
2 462	3 217	1 683	7 362	9.3	+ 855	35.4
402	473	46	921	1.2	+ 1 440	41.1
73	574	535	1 182	1.5	— 549	31.1
223	357	163	743	0.9	+ 764	42.9
434	492	347	1 273	1.6	— 1 026	23.2
1 330	1 321	592	3 243	4.1	+ 226	36.5
2 185	5 340	4 108	11 633	14.7	— 3 189	23.8
41	1 179	490	1 710	2.2	— 1 366	16.1
49	562	913	1 524	1.9	— 709	13.2
162	825	1 024	2 011	2.5	— 1 314	23.4
1 693	2 006	1 255	4 954	6.3	— 1 664	27.1
240	768	426	1 434	1.8	+ 1 864	39.5
438	3 693	1 811	5 942	7.5	— 2 795	34.0
96	227	19	342	0.4	+ 1 382	97.2
239	2 343	1 056	3 638	4.6	— 3 294	33.3
5	198	417	620	0.8	— 450	13.0
98	925	319	1 342	1.7	— 433	34.4
882	2 138	634	3 654	4.6	+ 4 837	73.5
69	337	171	577	0.7	— 239	40.0
15	—	2	17	0.0	+ 3 470	1 101.9
8	21	352	381	0.5	+ 984	59.9
—	113	—	113	0.1	+ 647	63.2
790	1 667	109	2 566	3.3	— 25	53.1
110	445	300	855	1.1	+ 837	27.1
22 636	39 702	16 842	79 180	100.0	+ 36 001	34.9

säsongskaraktär, måste dess ökade arbetskraftsbehov totalt sett anses vara betydande. Av nämnda bruttoökning hänför sig 50 783 arbetare till nystartade företag och 47 538 arbetare till genomgående företag, som utökat sin personal i sådan grad att de därigenom kommit i högre storleksgrupp. Inom de särskilda storleksgrupperna förekomma givetvis även förskjutningar, som ej äro av den omfattningen, att de ändra de enskilda företagens storleksgrupp. Nettoökningen på grund av sådana förskjutningar utgör 16 860 arbetare.

Bruttonedgången av sysselsättningen vid företag, som hade färre sysselsatta arbetare 1943 än 1939, uppgår till sammanlagt 79 180 arbetare, av vilka 22 636 varit anställda vid nedlagda anläggningar. Vid genomgående företag, vilkas sysselsättning krympt samman i sådan grad, att växling av storleksgrupp blivit följd, ha ej mindre än 39 702 arbetare lösgjorts. Den reducering av sysselsättningen som uppkommit vid storleksgrupper, som visa netto nedgång av sysselsättningen vid de inom samma grupper kvarliggande företagen, uppgår till 16 842 arbetare.

Här ovan påvisade förhållanden ha inneburit en omfördelning och utökning av industriens arbetskraft, som starkt har påverkat omsättningen å arbetsmarknaden. Därvid ha minst 79 180 arbetare frigjorts vid nedlagda eller krympande företag och minst 115 181 arbetare nyanställts vid nystartade eller expanderande företag. De i denna mening nyanställda utgöra 20,7 % av industriens totala arbetarantal 1939. Till jämförelse kan nämnas, att antalet kvarstående nyanställda enligt arbetsmarknadskommissionens undersökning utgjorde 40,1 % av totalantalet anställda den 1 september 1943. Bortsett från olikheterna i upplägningen och omfattningen av de två undersökningarna må här erinras om att arbetsmarknadskommissionens undersökning inbegriper även alla andra personalväxlingar än dem som förorsakats av de enskilda företagens ändrade storlek.

Tabell 1. Antal arbetsställen och arbetare med fördelning på industrigrupper 1939 och 1943.

Industrigrupp	1939 Antal		1943 Antal	
	arbets- ställen	arbetare	arbets- ställen	arbetare
1. <i>Malmbrytning och metallindustri</i>	4 699	208 095	5 083	241 491
a. Järnmalmgruvor samt anriknings-, bri- ketterings- och sintringsverk	82	10 685	79	9 630
b. Andra malmgruvor och anrikningsverk . .	21	1 812	36	3 323
c. Järn- och stålverk samt ferrolegeringsverk	61	28 245	58	30 270
d. Andra metallverk	17	3 498	21	4 653
e. Bleckvarufabriker samt bleck-, plåt- och kopparslagerier	507	7 010	482	6 239
f. Järn- och stålmanufaktur	472	16 292	548	18 689
g. Annan metallmanufaktur	360	9 075	360	9 689
h. Guld-, silver- och nysilverfabriker	38	1 408	37	1 415
i. Galvaniserings-, förnicklings-, förtennings- o. d. fabriker	59	872	58	968
k. Mekaniska verkstäder och gjuterier	2 686	91 121	2 965	110 023
l. Skeppsvarv och båtbyggerier	142	16 537	141	20 108
m. Elektroteknisk industri	175	19 471	215	23 814
n. Instrument- och urfabriker	79	2 119	83	2 670
2. <i>Jord- och stenindustri</i>	1 500	41 149	1 797	51 910
a. Kolgruvor	6	939	17	1 651
b. Torvindustri	106	1 881	493	15 958
d. Stenindustri	510	9 804	398	6 440
e. Kalk- och kritbruk	95	2 951	95	2 652
f. Cementfabriker	8	1 287	7	1 160
g. Cementvarufabriker	278	3 280	287	3 375
h. Tegelbruk	250	9 084	232	8 078
i. Porslins-, kakel- och lergodsindustri	28	4 171	28	4 305
k. Glasindustri	116	6 121	120	5 770
l. Annan jord- och stenindustri	103	1 631	120	2 521
3. <i>Träindustri</i>	3 758	66 061	3 923	63 385
a. Sågverk och hyvlerier	1 656	32 012	1 690	29 613
b. Lådämnes- och lådfabriker	106	2 188	106	1 446
c. Fanér-, plywood- och wallboardfabriker . .	28	2 448	28	2 464
d. Snickeri- och möbelfabriker	1 797	27 074	1 805	26 940
e. Läst-, träsko- och trätoffelfabriker	32	295	43	416
f. Tunnbinderier och drittfabriker	34	322	35	521
g. Korgfabriker	16	139	15	153
h. Korkindustri	15	477	10	271
i. Annan träindustri m. m.	74	1 106	101	1 561
4. <i>Pappers- och grafisk industri</i>	1 250	60 411	1 253	54 386
a. Pappersmassfabriker	96	18 590	73	13 800
b. Pappersbruk och pappfabriker	74	17 456	70	15 025
c. Papp- och pappersvaruindustri	181	4 657	191	5 151
d. Bokbinderier	116	3 220	118	3 348
e. Bok-, accidens- och tidningstryckerier	677	14 288	695	14 751
f. Annan grafisk industri	106	2 200	106	2 251
5. <i>Livsmedelsindustri</i>	3 501	43 999	3 791	44 854
a. Kvarnar	1 221	3 392	1 400	3 778
b. Bageriindustri	464	7 979	614	9 419
c. Sockerindustri	26	4 550	25	4 756

Tabell 1 (forts.). Antal arbetsställen och arbetare med fördelning på industrigrupper 1939 och 1943.

Industrigrupp	1939		1943	
	arbets- ställen	arbetare	arbets- ställen	arbetare
d. Choklad- och konfektindustri	172	5 833	188	5 284
f. Slakterier och charkuterier	375	5 242	470	6 006
g. Fiskberedningsanstalter och konservfabriker	126	3 100	124	3 298
h. Margarinindustri	30	741	22	477
i. Sprit- och jästfabriker	132	1 182	44	899
k. Bryggerier och maltfabriker	495	6 539	479	5 513
l. Vatten- och läskdrycksfabriker	101	1 002	110	893
m. Tobaksfabriker	9	2 320	8	1 753
n. Annan livsmedelsindustri	350	2 119	307	2 778
6. Textil- och beklädnadsindustri	1 160	84 408	1 232	81 219
a. Ylleindustri	98	12 786	98	11 420
b. Bomullsindustri	65	17 653	64	16 944
c. Linne-, hamp- och juteindustri	11	2 795	12	2 478
d. Konstfiber- och sidenfabriker	14	1 187	16	2 117
e. Triköfabriker	191	11 583	202	10 269
f. Repslagerier och bindgarnsfabriker	13	872	16	1 200
g. Band- och gardinfabriker samt snörmake- rier	50	1 397	52	1 260
h. Vadd-, schoddy- och drevfabriker	30	448	32	448
i. Färgerier, blekerier och impregneringsfab- riker	83	2 065	85	2 721
l. Sömnadsindustri	502	30 402	541	28 738
m. Hatt- och mössfabriker	65	2 432	64	2 331
n. Annan textil- och beklädnadsindustri	38	788	50	1 293
7. Läder-, hår- och gummivaruindustri	654	26 719	782	23 924
a. Garverier	45	2 308	54	2 142
b. Päls- och skinnvarufabriker	142	2 126	172	3 508
c. Skoindustri	258	11 967	269	8 673
d. Andra lädervarufabriker	104	2 994	118	2 567
e. Borstbinderier och penselfabriker	38	807	39	710
f. Gummivarufabriker	16	6 084	18	5 634
g. Annan läder-, hår- och gummivaruindustri	51	433	112	690
8. Kemisk-teknisk industri	489	16 516	879	21 353
a. Färg- och färbesfabriker	65	1 202	71	1 245
b. Olje- och fettindustri	30	983	39	1 204
c. Tvättmedels-, parfym- och ljusfabriker	107	2 288	109	2 043
d. Läkemedelsfabriker	14	535	15	649
e. Ugnskolnings- och trädestillationsverk	22	318	359	3 788
f. Sprängämnes- o. d. fabriker	13	2 916	14	3 900
g. Tändsticksfabriker	8	2 468	5	778
h. Fabriker för förtätade gaser	40	228	44	302
i. Elektrokemisk industri	12	1 381	13	2 028
k. Konstgödsel-fabriker	7	594	9	626
l. Annan kemisk-teknisk industri	171	3 603	201	4 784
9. Kraft-, belysnings- och vattenverk	1 042	9 415	1 074	10 252
a. Elektricitetsverk	823	5 738	837	6 427
b. Gasverk	37	1 862	37	1 999
c. Vattenledningsverk	182	1 815	200	1 826
Summa för samtliga grupper	18 053	556 773	19 814	592 774

Tabell 2.

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

Samtliga industrigrupper.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare												
	1939						1943						
	Totalt			Därav			Totalt			Därav			
	antal	arbets- ställen	arbetare	företag nedlagda 1940—1943	genomgående företag	antal	antal	arbets- ställen	arbetare	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	genomgående företag 1940—1943
0—5	7 005	20 181	3 836	1 337	3 836	5 668	16 345	8 248	22 589	5 952	16 433	2 296	6 156
6—10	3 890	30 083	3 797	508	3 797	3 382	26 286	3 931	30 245	3 149	24 224	782	6 021
11—25	3 664	59 844	4 863	318	4 863	3 346	54 981	3 829	62 408	3 245	53 043	584	9 365
26—50	1 599	56 514	3 325	95	3 325	1 504	53 189	1 790	63 408	1 539	54 521	251	8 887
51—100	874	61 407	1 889	25	1 889	849	59 518	953	67 526	851	60 011	102	7 515
101—200	507	71 238	2 390	18	2 390	489	68 848	568	80 784	533	75 932	35	4 852
201—500	372	112 494	2 536	9	2 536	363	109 958	338	103 639	319	97 823	19	5 816
501—1 000	97	64 782	—	—	—	97	64 782	110	74 105	109	73 539	1	566
1 001—	45	80 230	—	—	—	45	80 230	47	88 070	46	86 465	1	1 605
Samtl. grupper	18 053	556 773	22 636	2 310	22 636	15 743	534 137	19 814	592 774	15 743	541 991	4 071	50 783

Tabell 2 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

1. Malmbrytning och metallindustri.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)		Antal arbetsställen och arbetare											
		1939						1943					
		Totalt			Därav			Totalt			Därav		
		arbets- ställen	arbefare	antal	företag nedlagda 1940—1943	genomgående företag	antal	arbets- ställen	arbefare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbefare
0—	5	5 325	1 615	359	1 021	1 256	4 304	1 916	5 981	1 367	4 359	549	1 622
6—	10	8 349	1 084	88	651	996	7 698	1 086	8 383	917	7 046	169	1 337
11—	25	16 099	976	48	768	928	15 331	939	15 424	842	13 860	98	1 564
26—	50	15 961	450	25	839	425	15 122	477	17 112	419	15 010	58	2 102
51—	100	18 069	255	3	269	252	17 800	285	20 323	264	18 816	21	1 507
101—	200	19 250	136	2	303	134	18 947	167	23 383	157	21 991	10	1 392
201—	500	33 800	109	1	219	108	33 581	122	38 340	117	36 675	5	1 665
501—	1 000	29 038	43	—	—	43	29 038	54	38 109	54	38 109	—	—
1 001—	.....	62 204	31	—	—	31	62 204	37	74 436	36	72 831	1	1 605
	Samtl. grupper	208 095	4 699	526	4 070	4 173	204 025	5 083	241 491	4 173	228 697	910	12 791

Tabell 2 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetantalet under resp. år.

2. Jord- och stenindustri.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare												
	1939						1943						
	Totalt			Därav			Totalt			Därav			
	arbets- ställen	arbetare	antal	företag nedlagda 1940—1943	genomgående företag	antal	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal
0—5.....	374	1 259	149	458	225	801	437	1 402	304	990	133	412	
6—10.....	304	2 388	60	455	244	1 933	320	2 498	234	1 810	86	688	
11—25.....	435	7 317	72	1 097	363	6 220	529	8 949	331	5 614	198	3 335	
26—50.....	212	7 532	22	759	190	6 773	285	10 019	173	6 080	112	3 939	
51—100.....	114	8 137	6	494	108	7 643	145	10 427	93	6 532	52	3 895	
101—200.....	39	5 181	2	312	37	4 869	52	7 036	32	4 383	20	2 653	
201—500.....	16	5 329	1	415	15	4 914	24	7 579	16	5 143	8	2 436	
501—1 000.....	6	4 006	—	—	6	4 006	4	2 980	4	2 980	—	—	
1 001—.....	—	—	—	—	—	—	1	1 020	1	1 020	—	—	
Samtl. grupper	1 500	41 149	312	3 990	1 188	37 159	1 797	51 910	1 188	34 552	609	17 358	

Tab. 2 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

3. Träindustri.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare														
	1939						1943								
	Totalt			Därav			Totalt			Därav					
	arbets- ställen	arbetare	antal	företag nedlagda 1940—1943	genomgående företag	antal	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal	arbets- ställen	arbetare
0—5	1 101	4 021	277	944	3 077	824	945	7 326	1 334	4 552	891	3 168	443	1 384	
6—10	1 166	8 985	221	1 659	7 326	945	7 326	1 132	8 779	897	6 984	235	1 815		
11—25	973	15 384	116	1 732	13 652	857	13 652	941	15 032	837	13 427	104	1 605		
26—50	309	10 792	21	725	10 067	288	10 067	310	10 567	290	9 871	20	696		
51—100	110	7 579	4	291	7 288	106	7 288	121	8 595	117	8 270	4	325		
101—200	61	8 770	3	426	8 344	58	8 344	63	9 295	62	9 118	1	177		
201—500	38	10 530	—	—	10 530	38	10 530	20	5 414	20	5 414	—	—		
501—1 000	—	—	—	—	—	—	—	2	1 151	2	1 151	—	—		
1 001—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Samtl. grupper	3 758	66 061	642	5 777	60 284	3 116	5 777	3 923	63 385	3 116	57 383	807	6 002		

Tab. 2 (forts.)

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

4. Pappers- och grafisk industri.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare											
	1939						1943					
	Totalt			Därav			Totalt			Därav		
	arbets- ställen	antal arbetare	antal företag	arbets- ställen	antal arbetare	antal företag	arbets- ställen	antal arbetare	antal företag	arbets- ställen	antal arbetare	antal företag
0—	302	1 012	38	113	264	899	352	1 153	289	964	63	189
6—	285	2 249	16	130	269	2 119	256	1 979	240	1 848	16	131
11—	295	4 847	12	210	283	4 637	293	4 792	285	4 677	8	115
26—	134	4 829	7	282	127	4 547	137	4 885	133	4 776	4	109
51—	85	5 835	8	560	77	5 275	86	5 859	84	5 727	2	132
101—	64	9 166	7	848	57	8 318	64	9 538	64	9 538	—	—
201—	69	20 642	2	579	67	20 063	50	14 797	50	14 797	—	—
501—	14	9 018	—	—	14	9 018	13	8 368	13	8 368	—	—
1 001—	2	2 813	—	—	2	2 813	2	3 015	2	3 015	—	—
Samtl. grupper	1 250	60 411	90	2 722	1 160	57 689	1 253	54 386	1 160	53 710	93	676

Tab. 2 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

5. Livsmedelsindustri.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare																							
	1939						1943																	
	Totalt			Däruv			Totalt			Däruv														
	arbets- ställen	arbetare	antal	företag nedlagda 1940—1943	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal	företag nystartade 1940—1943	arbets- ställen	arbetare	antal	
0—5	2 201	5 230	360	931	1 841	4 299	2 465	5 298	1 871	4 052	594	1 246	577	4 402	80	575	497	3 827	552	4 127	436	3 294	116	833
6—10	408	6 588	27	398	381	6 190	422	6 721	383	6 128	39	593	166	5 686	5	155	161	5 531	194	6 896	184	6 542	10	354
11—25	73	5 022	1	66	72	4 956	84	5 912	78	5 470	6	442	47	6 049	1	114	46	5 985	53	7 566	53	7 566	—	—
26—50	23	6 658	1	223	22	6 435	14	4 144	14	4 144	—	—	201	500	1	223	22	6 435	14	4 144	14	4 144	—	—
51—100	5	3 298	—	—	5	3 298	7	4 190	7	4 190	—	—	501—1 000	1 001—	—	—	1 066	1	1 066	—	—	—	—	—
Samtl. grupper	3 501	43 999	475	2 462	3 026	41 537	3 791	44 854	3 026	41 886	765	3 468												

Tab. 2 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

6. Textil- och beklädnadsindustri.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare															
	1939						1943									
	Totalt			Därav			Totalt			Därav						
	arbets- ställen	arbetare	antal	företag nedlagda 1940—1943	genomgående företag	antal	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal	arbets- ställen	arbetare	antal
0—5.....	171	547	34	93	137	454	203	645	158	509	45	136	180	5078	4	82223
6—10.....	194	1 553	27	212	167	1 341	195	1 519	147	1 143	48	376	180	5078	4	82223
11—25.....	264	4 375	29	424	235	3 951	283	4 743	233	3 913	50	830	180	5078	4	82223
26—50.....	178	6 391	11	420	167	5 971	202	7 298	179	6 489	23	809	180	5078	4	82223
51—100.....	142	10 210	3	209	139	10 001	138	9 903	127	9 100	11	803	180	5078	4	82223
101—200.....	103	14 569	2	247	101	14 322	114	16 170	112	15 875	2	295	180	5078	4	82223
201—500.....	78	23 535	2	580	76	22 955	71	21 760	70	21 401	1	359	180	5078	4	82223
501—1 000.....	23	14 885	—	—	23	14 885	22	14 103	22	14 103	—	—	180	5078	4	82223
1 001—.....	7	8 343	—	—	7	8 343	4	5 078	4	5 078	—	—	180	5078	4	82223
Samfl. grupper	1 160	84 408	108	2 185	1 052	82 223	1 232	81 219	1 052	77 611	180	3 608	180	5078	4	82223

Tab. 2 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

8. Kemisk-teknisk industri.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare															
	1939						1943									
	Totalt			Däruv			Totalt			Däruv						
	arbets- ställen	arbetare	antal	företag nedlagda 1940—1943	genomgående företag	antal	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag 1940—1943	arbets- ställen	arbetare
0—5.....	224	624	40	91	184	533	440	1 179	165	442	275	737				
6—10.....	69	525	9	64	60	461	135	1 018	56	425	79	593				
11—25.....	87	1 482	2	37	85	1 445	168	2 675	103	1 670	65	1 005				
26—50.....	43	1 487	1	30	42	1 457	58	2 084	42	1 518	16	566				
51—100.....	26	1 795	—	—	26	1 795	32	2 252	28	1 956	4	296				
101—200.....	17	2 379	1	140	16	2 239	23	3 216	21	2 881	2	335				
201—500.....	21	6 110	2	520	19	5 590	19	5 907	15	4 798	4	1 109				
501—1 000.....	1	750	—	—	1	750	3	2 005	3	2 005	—	—				
1 001—.....	1	1 364	—	—	1	1 364	1	1 017	1	1 017	—	—				
Samtl. grupper	489	16 516	55	882	434	15 634	879	21 353	434	16 712	445	4 641				

Tab. 2 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier 1939 och 1943 fördelade på nedlagda, nystartade och genomgående företag samt på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet under resp. år.

9. Kraft-, belysnings- och vattenverk.

Storleksgrupp (antal arbetare per arbetsställe 1939 resp. 1943)	Antal arbetsställen och arbetare														
	1939						1943								
	Totalt			Därav			Totalt			Därav					
	arbets- ställen	arbetare	antal	företag nedlagda 1940—1943	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal	genomgående företag	arbets- ställen	arbetare	antal
0—5	788	1 403	36	52	36	752	1 351	787	1 421	720	1 342	67	79		
6—10	103	790	3	21	3	100	769	108	819	105	794	3	25		
11—25	94	1 519	2	37	2	92	1 482	104	1 643	102	1 598	2	45		
26—50	31	1 067	—	—	—	31	1 067	49	1 717	49	1 717	—	—		
51—100	15	1 005	—	—	—	15	1 005	14	935	14	935	—	—		
101—200	5	730	—	—	—	5	730	4	544	4	544	—	—		
201—500	4	1 403	—	—	—	4	1 403	6	1 858	5	1 606	1	247		
501—1 000	2	1 498	—	—	—	2	1 498	2	1 320	2	1 320	—	—		
1 001—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Samtl. grupper	1 042	9 415	41	110	110	1 001	9 305	1 074	10 252	1 001	9 856	73	396		

Tabell 3.

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

Samtliga industrigrupper.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)	Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									Samtl. grupper
	0—5	6—10	11—25	26—50	51— 100	101— 200	201— 500	501— 1 000	1 001—	
0—5: arb.st.	4 852	676	120	17	3	—	—	—	—	5 668
arb. 39	13 073	2 754	443	65	10	—	—	—	—	16 345
43	12 068	4 816	1 801	609	189	—	—	—	—	19 483
6—10: arb.st.	942	1 765	616	50	8	1	—	—	—	3 382
arb. 39	6 736	13 811	5 246	422	65	6	—	—	—	26 286
43	3 747	13 509	8 718	1 665	485	117	—	—	—	28 241
11—25: arb.st.	141	663	2 091	383	61	6	1	—	—	3 346
arb. 39	1 968	9 316	34 920	7 495	1 134	123	25	—	—	54 981
43	560	5 526	34 278	12 471	4 033	857	232	—	—	57 957
26—50: arb.st.	15	40	390	865	177	17	—	—	—	1 504
arb. 39	470	1 336	12 351	31 294	7 073	665	—	—	—	53 189
43	53	329	7 721	30 653	11 373	2 111	—	—	—	52 240
51—100: arb.st.	2	4	22	215	495	102	9	—	—	849
arb. 39	113	266	1 506	13 408	35 184	8 276	765	—	—	59 518
43	5	34	399	8 751	35 144	12 792	2 729	—	—	59 854
101—200: arb.st.	—	1	6	9	102	315	55	1	—	489
arb. 39	—	113	885	1 238	12 511	45 024	8 881	196	—	68 848
43	—	10	126	372	8 416	44 811	14 350	713	—	68 798
201—500: arb.st.	—	—	—	—	5	92	237	28	1	363
arb. 39	—	—	—	—	1 283	22 558	75 386	10 331	400	109 958
43	—	—	—	—	371	15 244	73 586	17 813	1 105	108 119
501— 1 000: arb.st.	—	—	—	—	—	—	17	71	9	97
arb. 39	—	—	—	—	—	—	9 950	47 565	7 267	64 782
43	—	—	—	—	—	—	6 926	47 561	10 201	64 688
1 001—: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	9	36	45
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	9 736	70 494	80 230
43	—	—	—	—	—	—	—	7 452	75 159	82 611
Samtliga grupper: arb.st.	5 952	3 149	3 245	1 539	851	533	319	109	46	15 743
arb. 39	22 360	27 596	55 351	53 922	57 260	76 652	95 007	67 828	78 161	534 137
43	16 433	24 224	53 043	54 521	60 011	75 932	97 823	73 539	86 465	541 991

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

1. Malmbrytning och metallindustri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)	Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									Samtl. grupper
	0—5	6—10	11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501—1 000	1 001—	
0—5: arb.st.	1 031	186	32	7	—	—	—	—	—	1 256
arb. 39	3 385	767	126	26	—	—	—	—	—	4 304
43	3 041	1 323	490	269	—	—	—	—	—	5 123
6—10: arb.st.	289	519	171	15	2	—	—	—	—	996
arb. 39	2 069	4 036	1 449	128	16	—	—	—	—	7 698
43	1 141	3 951	2 471	499	136	—	—	—	—	8 198
11—25: arb.st.	40	197	531	130	25	4	1	—	—	928
arb. 39	562	2 871	8 804	2 522	465	82	25	—	—	15 331
43	152	1 654	8 813	4 302	1 791	532	232	—	—	17 476
26—50: arb.st.	7	15	104	219	68	12	—	—	—	425
arb. 39	227	490	3 384	7 871	2 666	484	—	—	—	15 122
43	25	118	2 006	7 991	4 366	1 491	—	—	—	15 997
51—100: arb.st.	—	—	4	47	152	42	7	—	—	252
arb. 39	—	—	243	2 973	10 670	3 319	595	—	—	17 800
43	—	—	80	1 906	11 155	5 281	2 219	—	—	20 641
101—200: arb.st.	—	—	—	1	17	84	31	1	—	134
arb. 39	—	—	—	105	2 066	11 548	5 032	196	—	18 947
43	—	—	—	43	1 368	12 164	8 290	713	—	22 578
201—500: arb.st.	—	—	—	—	—	15	73	19	1	108
arb. 39	—	—	—	—	—	3 494	22 478	7 209	400	33 581
43	—	—	—	—	—	2 523	23 936	12 434	1 105	39 998
501—1 000: arb.st.	—	—	—	—	—	—	5	31	7	43
arb. 39	—	—	—	—	—	—	2 930	20 342	5 766	29 038
43	—	—	—	—	—	—	1 998	22 300	8 017	32 315
1 001—: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	3	28	31
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	3 311	58 893	62 204
43	—	—	—	—	—	—	—	2 662	63 709	66 371
Samtliga grupper: arb.st.	1 367	917	842	419	264	157	117	54	36	4 173
arb. 39	6 243	8 164	14 006	13 625	15 883	18 927	31 060	31 058	65 059	204 025
43	4 359	7 046	13 860	15 010	18 816	21 991	36 675	38 109	72 831	228 697

Tabell 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

2. Jord- och stenindustri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)	Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									Samtl. grupper
	0—5	6—10	11—25	26—50	51— 100	101— 200	201— 500	501— 1 000	1 001—	
0—5: arb.st.	186	34	3	2	—	—	—	—	—	225
arb. 39	642	143	9	7	—	—	—	—	—	801
43	519	248	44	69	—	—	—	—	—	880
6—10: arb.st.	94	114	34	1	1	—	—	—	—	244
arb. 39	716	916	285	8	8	—	—	—	—	1 933
43	380	873	510	28	64	—	—	—	—	1 855
11—25: arb.st.	21	74	224	35	9	—	—	—	—	363
arb. 39	323	1 117	3 936	687	157	—	—	—	—	6 220
43	82	594	3 677	1 133	557	—	—	—	—	6 043
26—50: arb.st.	2	9	63	101	12	3	—	—	—	190
arb. 39	71	329	2 070	3 704	474	125	—	—	—	6 773
43	7	71	1 253	3 472	728	334	—	—	—	5 865
51—100: arb.st.	1	3	6	33	57	8	—	—	—	108
arb. 39	62	205	424	2 093	4 191	668	—	—	—	7 643
43	2	24	111	1 332	4 039	1 044	—	—	—	6 552
101—200: arb.st.	—	—	1	1	14	20	1	—	—	37
arb. 39	—	—	124	130	1 626	2 802	187	—	—	4 869
43	—	—	19	46	1 144	2 843	205	—	—	4 257
201—500: arb.st.	—	—	—	—	—	1	14	—	—	15
arb. 39	—	—	—	—	—	228	4 686	—	—	4 914
43	—	—	—	—	—	162	4 675	—	—	4 837
501— 1 000: arb.st.	—	—	—	—	—	—	1	4	1	6
arb. 39	—	—	—	—	—	—	517	2 894	595	4 006
43	—	—	—	—	—	—	263	2 980	1 020	4 263
1 001—: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga grupper: arb.st.	304	234	331	173	93	32	16	4	1	1 188
arb. 39	1 814	2 710	6 848	6 629	6 456	3 823	5 390	2 894	595	37 159
43	990	1 810	5 614	6 080	6 532	4 383	5 143	2 980	1 020	34 552

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

3. Träindustri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)		Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									
		0—5	6—10	11—25	26—50	51— 100	101— 200	201— 500	501— 1 000	1001—	Samtl. grupper
0—5:	arb.st.	613	177	31	3	—	—	—	—	—	824
	arb. 39	2 200	742	121	14	—	—	—	—	—	3 077
	43	2 051	1 273	452	91	—	—	—	—	—	3 867
6—10:	arb.st.	233	542	155	14	1	—	—	—	—	945
	arb. 39	1 616	4 246	1 332	122	10	—	—	—	—	7 326
	43	932	4 189	2 169	451	65	—	—	—	—	7 806
11—25:	arb.st.	44	173	563	70	7	—	—	—	—	857
	arb. 39	604	2 336	9 215	1 363	134	—	—	—	—	13 652
	43	181	1 458	9 057	2 202	449	—	—	—	—	13 347
26—50:	arb.st.	1	5	83	170	28	1	—	—	—	288
	arb. 39	27	178	2 562	6 125	1 147	28	—	—	—	10 067
	43	4	44	1 664	5 811	1 818	105	—	—	—	9 446
51—100:	arb.st.	—	—	3	31	64	8	—	—	—	106
	arb. 39	—	—	179	1 913	4 564	632	—	—	—	7 288
	43	—	—	45	1 233	4 496	926	—	—	—	6 700
101—200:	arb.st.	—	—	2	2	17	34	3	—	—	58
	arb. 39	—	—	309	244	2 148	5 204	439	—	—	8 344
	43	—	—	40	83	1 442	4 874	863	—	—	7 302
201—500:	arb.st.	—	—	—	—	—	19	17	2	—	38
	arb. 39	—	—	—	—	—	4 549	5 270	711	—	10 530
	43	—	—	—	—	—	3 213	4 551	1 151	—	8 915
501— 1 000:	arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 001—:	arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga grupper:	arb.st.	891	897	837	290	117	62	20	2	—	3 116
	arb. 39	4 447	7 502	13 718	9 781	8 003	10 413	5 709	711	—	60 284
	43	3 168	6 964	13 427	9 871	8 270	9 118	5 414	1 151	—	57 383

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

4. Pappers- och grafisk industri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)	Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									Samtl. grupper
	0—5	6—10	11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501—1 000	1 001—	
0—5: arb.st.	220	42	2	—	—	—	—	—	—	264
arb. 39	714	180	5	—	—	—	—	—	—	899
43	695	290	35	—	—	—	—	—	—	1 020
6—10: arb.st.	65	160	43	—	1	—	—	—	—	269
arb. 39	450	1 287	376	—	6	—	—	—	—	2 119
43	258	1 233	575	—	65	—	—	—	—	2 131
11—25: arb.st.	3	37	219	22	2	—	—	—	—	283
arb. 39	43	477	3 633	449	35	—	—	—	—	4 637
43	10	315	3 639	712	126	—	—	—	—	4 802
26—50: arb.st.	1	—	20	89	17	—	—	—	—	127
arb. 39	27	—	612	3 204	704	—	—	—	—	4 547
43	1	—	404	3 140	1 034	—	—	—	—	4 579
51—100: arb.st.	—	—	—	18	52	7	—	—	—	77
arb. 39	—	—	—	1 078	3 594	603	—	—	—	5 275
43	—	—	—	760	3 605	864	—	—	—	5 229
101—200: arb.st.	—	1	1	4	9	36	6	—	—	57
arb. 39	—	113	120	577	1 158	5 318	1 032	—	—	8 318
43	—	10	24	164	683	5 346	1 334	—	—	7 561
201—500: arb.st.	—	—	—	—	3	21	43	—	—	67
arb. 39	—	—	—	—	730	5 401	13 932	—	—	20 063
43	—	—	—	—	214	3 328	13 021	—	—	16 563
501—1 000: arb.st.	—	—	—	—	—	—	1	12	—	14
arb. 39	—	—	—	—	—	—	542	7 570	906	9 018
43	—	—	—	—	—	—	442	7 519	1 164	9 125
1 001—: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	1 083	1 730	2 813
43	—	—	—	—	—	—	—	849	1 851	2 700
Samtliga grupper: arb.st.	289	240	285	133	84	64	50	13	2	1 160
arb. 39	1 234	2 057	4 746	5 308	6 227	11 322	15 506	8 653	2 636	57 689
43	964	1 848	4 677	4 776	5 727	9 538	14 797	8 368	3 015	53 710

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

5. Livsmedelsindustri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare per arbetsställe)		Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									
		0—5	6—10	11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501—1 000	1 001—	Samtl. grupper
0—5:	arb.st.	1 710	107	20	3	1	—	—	—	—	1 841
	arb. 39	3 775	444	68	10	2	—	—	—	—	4 299
	43	3 391	756	272	92	52	—	—	—	—	4 563
6—10	arb.st.	145	239	100	11	2	—	—	—	—	497
	arb. 39	1 025	1 840	857	88	17	—	—	—	—	3 827
	43	595	1 792	1 390	396	104	—	—	—	—	4 277
11—25:	arb.st.	16	85	232	42	5	1	—	—	—	381
	arb. 39	191	1 167	3 898	824	94	16	—	—	—	6 190
	43	66	704	3 817	1 311	356	194	—	—	—	6 448
26—50:	arb.st.	—	5	29	109	18	—	—	—	—	161
	arb. 39	—	144	851	3 809	727	—	—	—	—	5 531
	43	—	42	613	3 921	1 205	—	—	—	—	5 781
51—100:	arb.st.	—	—	1	19	43	9	—	—	—	72
	arb. 39	—	—	82	1 149	2 962	763	—	—	—	4 956
	43	—	—	14	822	2 992	1 057	—	—	—	4 885
101—200:	arb.st.	—	—	1	—	9	34	2	—	—	46
	arb. 39	—	—	182	—	1 055	4 316	382	—	—	5 935
	43	—	—	22	—	761	4 814	420	—	—	6 017
201—500:	arb.st.	—	—	—	—	—	9	12	1	—	22
	arb. 39	—	—	—	—	—	2 064	4 130	241	—	6 435
	43	—	—	—	—	—	1 501	3 724	587	—	5 812
501—1 000:	arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5
	arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	3 298	—	3 298
	43	—	—	—	—	—	—	—	2 984	—	2 984
1 001—:	arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
	arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	1 066	—	1 066
	43	—	—	—	—	—	—	—	619	—	619
Samtliga grupper:	arb.st.	1 871	436	383	184	78	53	14	7	—	3 026
	arb. 39	4 991	3 595	5 938	5 880	4 857	7 159	4 512	4 605	—	41 537
	43	4 052	3 294	6 128	6 542	5 470	7 566	4 144	4 190	—	41 386

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

6. Textil- och beklädnadsindustri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)	Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									Samtl. grupper
	0—5	6—10	11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501—1 000	1 001—	
0—5: arb.st.	104	26	5	—	2	—	—	—	—	137
arb. 39	317	106	23	—	8	—	—	—	—	454
43	284	193	88	—	137	—	—	—	—	702
6—10: arb.st.	44	82	37	3	1	—	—	—	—	167
arb. 39	324	655	328	26	8	—	—	—	—	1 341
43	180	629	543	91	51	—	—	—	—	1 494
11—25: arb.st.	9	38	140	43	5	—	—	—	—	235
arb. 39	128	505	2 378	847	93	—	—	—	—	3 951
43	40	311	2 292	1 449	275	—	—	—	—	4 367
26—50: arb.st.	1	1	49	99	17	—	—	—	—	167
arb. 39	28	45	1 533	3 663	702	—	—	—	—	5 971
43	5	10	957	3 553	1 109	—	—	—	—	5 634
51—100: arb.st.	—	—	2	34	82	20	1	—	—	139
arb. 39	—	—	141	2 106	5 997	1 682	75	—	—	10 001
43	—	—	33	1 396	5 872	2 554	264	—	—	10 119
101—200: arb.st.	—	—	—	—	20	75	6	—	—	101
arb. 39	—	—	—	—	2 393	11 003	926	—	—	14 322
43	—	—	—	—	1 656	10 472	1 771	—	—	13 899
201—500: arb.st.	—	—	—	—	—	17	56	3	—	76
arb. 39	—	—	—	—	—	4 131	17 704	1 120	—	22 955
43	—	—	—	—	—	2 849	16 393	1 636	—	20 878
501—1 000: arb.st.	—	—	—	—	—	—	7	16	—	23
arb. 39	—	—	—	—	—	—	3 828	11 057	—	14 885
43	—	—	—	—	—	—	2 973	9 786	—	12 759
1 001—: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	3 269	5 074	8 343
43	—	—	—	—	—	—	—	2 681	5 078	7 759
Samtliga grupper: arb.st.	158	147	233	179	127	112	70	22	4	1 052
arb. 39	797	1 311	4 403	6 642	9 201	16 816	22 533	15 446	5 074	82 223
43	509	1 143	3 913	6 489	9 100	15 875	21 401	14 103	5 078	77 611

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

7. Läder-, hår- och gummivaruindustri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)		Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									
		0—5	6—10	11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501—1 000	1 001—	Samtl. grupper
0—5:	arb.st.	139	36	8	2	—	—	—	—	—	185
	arb. 39	458	136	25	8	—	—	—	—	—	627
	43	438	263	124	88	—	—	—	—	—	913
6—10:	arb.st.	41	45	16	2	—	—	—	—	—	104
	arb. 39	317	347	132	16	—	—	—	—	—	812
	43	142	342	228	71	—	—	—	—	—	783
11—25:	arb.st.	6	34	72	6	4	—	—	—	—	122
	arb. 39	89	488	1 304	104	88	—	—	—	—	2 073
	43	24	276	1 161	184	246	—	—	—	—	1 891
26—50:	arb.st.	—	2	29	36	5	1	—	—	—	73
	arb. 39	—	56	898	1 448	224	28	—	—	—	2 654
	43	—	19	565	1 251	313	181	—	—	—	2 329
51—100:	arb.st.	1	—	3	23	25	2	—	—	—	54
	arb. 39	51	—	193	1 450	1 923	138	—	—	—	3 755
	43	3	—	57	888	1 635	241	—	—	—	2 824
101—200:	arb.st.	—	—	1	1	12	20	1	—	—	35
	arb. 39	—	—	150	182	1 538	3 104	170	—	—	5 144
	43	—	—	21	36	1 011	2 719	258	—	—	4 045
201—500:	arb.st.	—	—	—	—	—	5	9	—	—	14
	arb. 39	—	—	—	—	—	1 273	3 214	—	—	4 487
	43	—	—	—	—	—	895	2 783	—	—	3 678
501—1 000:	arb.st.	—	—	—	—	—	—	2	1	—	3
	arb. 39	—	—	—	—	—	—	1 383	906	—	2 289
	43	—	—	—	—	—	—	804	672	—	1 476
1 001—:	arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
	arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	1 007	3 433	4 440
	43	—	—	—	—	—	—	—	641	3 504	4 145
Samtliga grupper:	arb.st.	187	117	129	70	46	28	12	2	2	593
	arb. 39	915	1 027	2 702	3 208	3 773	4 543	4 767	1 913	3 433	26 281
	43	607	900	2 156	2 518	3 205	4 036	3 845	1 313	3 504	22 084

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

8. Kemisk-teknisk industri.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)	Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									Samtl. grupper
	0—5	6—10	11—25	26—50	51— 100	101— 200	201— 500	501— 1 000	1 001—	
0—5: arb.st.	147	27	10	—	—	—	—	—	—	184
arb. 39	396	100	37	—	—	—	—	—	—	533
43	372	190	162	—	—	—	—	—	—	724
6—10: arb.st.	15	19	24	1	—	1	—	—	—	60
arb. 39	105	147	196	7	—	6	—	—	—	461
43	59	148	320	31	—	117	—	—	—	675
11—25: arb.st.	—	9	59	14	2	1	—	—	—	85
arb. 39	—	129	961	294	36	25	—	—	—	1 445
43	—	80	1 005	505	126	131	—	—	—	1 847
26—50: arb.st.	3	1	7	21	10	—	—	—	—	42
arb. 39	90	36	244	738	349	—	—	—	—	1 457
43	11	7	124	737	689	—	—	—	—	1 568
51—100: arb.st.	—	—	3	6	11	5	1	—	—	26
arb. 39	—	—	244	371	695	390	95	—	—	1 795
43	—	—	59	245	723	687	246	—	—	1 960
101—200: arb.st.	—	—	—	—	3	9	4	—	—	16
arb. 39	—	—	—	—	420	1 273	546	—	—	2 239
43	—	—	—	—	261	1 173	1 002	—	—	2 436
201—500: arb.st.	—	—	—	—	2	5	9	3	—	19
arb. 39	—	—	—	—	553	1 418	2 569	1 050	—	5 590
43	—	—	—	—	157	773	3 104	2 005	—	6 039
501— 1 000: arb.st.	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
arb. 39	—	—	—	—	—	—	750	—	—	750
43	—	—	—	—	—	—	446	—	—	446
1 001—: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	—	1 364	1 364
43	—	—	—	—	—	—	—	—	1 017	1 017
Samtliga grupper: arb.st.	165	56	103	42	28	21	15	3	1	434
arb. 39	591	412	1 682	1 410	2 053	3 112	3 960	1 050	1 364	15 634
43	442	425	1 670	1 518	1 956	2 881	4 798	2 005	1 017	16 712

Tab. 3 (forts.).

Antal arbetsställen och arbetare inom olika industrier fördelade på storleksgrupper med hänsyn till arbetarantalet 1939 resp. 1943. Genomgående företag.

9. Kraft-, belysnings- och vattenverk.

Storleksgrupp 1939 (antal arbetare pr arbetsställe)	Storleksgrupp 1943 (antal arbetare per arbetsställe)									Samtl. grupper
	0—5	6—10	11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501—1 000	1 001—	
0—5: arb.st.	702	41	9	—	—	—	—	—	—	752
arb. 39	1 186	136	29	—	—	—	—	—	—	1 351
43	1 277	280	134	—	—	—	—	—	—	1 691
6—10: arb.st.	16	45	36	3	—	—	—	—	—	100
arb. 39	114	337	291	27	—	—	—	—	—	769
43	60	352	512	98	—	—	—	—	—	1 022
11—25: arb.st.	2	16	51	21	2	—	—	—	—	92
arb. 39	28	226	791	405	32	—	—	—	—	1 482
43	5	134	817	673	107	—	—	—	—	1 736
26—50: arb.st.	—	2	6	21	2	—	—	—	—	31
arb. 39	—	58	197	732	80	—	—	—	—	1 067
43	—	18	135	777	111	—	—	—	—	1 041
51—100: arb.st.	—	1	—	4	9	1	—	—	—	15
arb. 39	—	61	—	275	588	81	—	—	—	1 005
43	—	10	—	169	627	138	—	—	—	944
101—200: arb.st.	—	—	—	—	1	3	1	—	—	5
arb. 39	—	—	—	—	107	456	167	—	—	730
43	—	—	—	—	90	406	207	—	—	703
201—500: arb.st.	—	—	—	—	—	—	4	—	—	4
arb. 39	—	—	—	—	—	—	1 403	—	—	1 403
43	—	—	—	—	—	—	1 399	—	—	1 399
501—1 000: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	1 498	—	1 498
43	—	—	—	—	—	—	—	1 320	—	1 320
1 001—: arb.st.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
arb. 39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga grupper: arb.st.	720	105	102	49	14	4	5	2	—	1 001
arb. 39	1 328	818	1 308	1 439	807	537	1 570	1 498	—	9 305
43	1 342	794	1 598	1 717	935	544	1 606	1 320	—	9 856

Förändringarna av arbetarantalet från 1939 till 1943 med hänsyn till nystartade,
samt på stor-

	0—5		6—10	
<i>Samtliga industrigrupper.</i>				
1. Nystartade företag	+ 6 156		+ 6 021	
2. Nedlagda företag	— 3 836		— 3 797	
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 2 320		+ 2 224	
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 1 005		— 302	
b. i lägre » » än » .	—		— 2 989	
c. i högre » » » » .	+ 4 143		+ 5 246	
d. genomgående företag, totalt	+ 3 138		+ 1 955	
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 5 458		+ 4 179	
i % av totala arbetarantalet i resp. storleksgrupper 1939	+ 27.0		+ 13.9	
<i>1. Malmbrytning och metallindustri.</i>				
1. Nystartade företag	+ 1 622		+ 1 337	
2. Nedlagda företag	— 1 021		— 651	
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 601		+ 686	
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 344		— 85	
b. i lägre » » än » .	—		— 928	
c. i högre » » » » .	+ 1 163		+ 1 513	
d. genomgående företag, totalt	+ 819		+ 500	
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 1 420		+ 1 186	
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 26.7		+ 14.2	
<i>2. Jord- och stenindustri.</i>				
1. Nystartade företag	+ 412		+ 688	
2. Nedlagda företag	— 458		— 455	
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	— 46		+ 233	
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 123		— 43	
b. i lägre » » än » .	—		— 336	
c. i högre » » » » .	+ 202		+ 301	
d. genomgående företag, totalt	+ 79		— 78	
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 33		+ 155	
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 2.6		+ 6.5	
<i>3. Träindustri.</i>				
1. Nystartade företag	+ 1 384		+ 1 815	
2. Nedlagda företag	— 944		— 1 659	
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 440		+ 156	
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 149		— 57	
b. i lägre » » än » .	—		— 684	
c. i högre » » » » .	+ 939		+ 1 221	
d. genomgående företag, totalt	+ 790		+ 480	
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 1 230		+ 636	
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 30.6		+ 7.1	

4.

nedlagda och genomgående företag. Fördelning på huvudgrupper av industrileksgrupper.

Storleksgrupp, antal arbetare per arbetsställe							Samtl. storleksgrupper	
11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501—1 000	1 001—	Absoluta tal	I % av tot. arb.ant. i resp. ind. gr. 1939
+ 9 365	+ 8 887	+ 7 515	+ 4 852	+ 5 816	+ 566	+ 1 605	+ 50 783	+ 9.1
- 4 863	- 3 325	- 1 889	- 2 390	- 2 536	—	—	- 22 636	- 4.0
+ 4 502	+ 5 562	+ 5 626	+ 2 462	+ 3 280	+ 566	+ 1 605	+ 28 147	+ 5.1
- 642	- 641	- 40	- 213	- 1 800	- 4	+ 4 665	+ 18	+ 0.0
- 5 198	- 6 054	- 6 104	- 5 823	- 8 226	- 3 024	- 2 284	- 39 702	- 7.1
+ 8 816	+ 5 746	+ 6 480	+ 5 986	+ 8 187	+ 2 934	—	+ 47 538	+ 8.5
+ 2 976	- 949	+ 336	- 50	- 1 839	- 94	+ 2 381	+ 7 854	+ 1.4
+ 7 478	+ 4 613	+ 5 962	+ 2 412	+ 1 441	+ 472	+ 3 986	+ 36 001	+ 6.5
+ 12.5	+ 8.2	+ 9.7	+ 3.4	+ 1.3	+ 0.7	+ 5.0	—	—
+ 1 564	+ 2 102	+ 1 507	+ 1 392	+ 1 665	—	+ 1 605	+ 12 794	+ 6.2
- 768	- 839	- 269	- 303	- 219	—	—	- 4 070	- 2.0
+ 796	+ 1 263	+ 1 238	+ 1 089	+ 1 446	—	+ 1 605	+ 8 724	+ 4.2
+ 9	+ 120	+ 485	+ 616	+ 1 458	+ 1 958	+ 4 816	+ 9 033	+ 4.3
- 1 627	- 1 952	- 1 230	- 760	- 971	- 932	- 649	- 9 049	- 4.3
+ 3 763	+ 2 707	+ 3 586	+ 3 775	+ 5 930	+ 2 251	—	+ 24 688	+ 11.9
+ 2 145	+ 875	+ 2 841	+ 3 631	+ 6 417	+ 3 277	+ 4 167	+ 24 672	+ 11.9
+ 2 941	+ 2 138	+ 4 079	+ 4 720	+ 7 863	+ 3 277	+ 5 772	+ 33 396	+ 16.1
+ 18.3	+ 13.4	+ 22.6	+ 24.5	+ 23.3	+ 11.3	+ 9.3	—	—
+ 3 335	+ 3 939	+ 3 895	+ 2 653	+ 2 436	—	—	+ 17 358	+ 42.2
- 1 097	- 759	- 494	- 312	- 415	—	—	- 3 990	- 9.7
+ 2 238	+ 3 180	+ 3 401	+ 2 341	+ 2 021	—	—	+ 13 368	+ 32.5
- 259	- 232	- 152	+ 41	- 11	+ 86	—	- 693	- 1.7
- 764	- 1 139	- 1 315	- 671	- 66	- 254	—	- 4 545	- 11.0
+ 846	+ 463	+ 376	+ 18	—	+ 425	—	+ 2 631	+ 6.4
- 177	- 908	- 1 091	- 612	- 77	+ 257	—	- 2 607	- 6.3
+ 2 061	+ 2 272	+ 2 310	+ 1 729	+ 1 944	+ 257	—	+ 10 761	+ 26.2
+ 28.2	+ 30.2	+ 28.4	+ 33.4	+ 36.5	+ 6.4	—	—	—
+ 1 605	+ 696	+ 325	+ 177	—	—	—	+ 6 002	+ 9.1
- 1 732	- 725	- 291	- 426	—	—	—	- 5 777	- 8.7
- 127	- 29	+ 34	- 249	—	—	—	+ 225	+ 0.4
- 158	- 314	- 68	- 330	- 719	—	—	- 1 795	- 2.7
- 1 301	- 1 055	- 814	- 1 136	- 1 336	—	—	- 6 326	- 9.6
+ 1 154	+ 748	+ 294	+ 424	+ 440	—	—	+ 5 220	+ 7.9
- 305	- 621	- 588	- 1 042	- 1 615	—	—	- 2 901	- 4.4
- 432	- 650	- 554	- 1 291	- 1 615	—	—	- 2 676	- 4.0
- 2.8	- 6.0	- 7.3	- 14.7	- 15.3	—	—	—	—

Förändringarna av arbetarantalet från 1939 till 1943 med hänsyn till nystartade, samt på stor-

	0—5	6—10
<i>4. Pappers- och grafisk industri.</i>		
1. Nystartade företag	+ 189	+ 131
2. Nedlagda företag	— 113	— 130
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 76	+ 1
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 19	— 54
b. i lägre » » än » .	—	— 192
c. i högre » » » » .	+ 140	+ 258
d. genomgående företag, totalt	+ 121	+ 12
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 197	+ 13
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 19·5	+ 0·6
<i>5. Livsmedelsindustri.</i>		
1. Nystartade företag	+ 1 246	+ 833
2. Nedlagda företag	— 931	— 575
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 315	+ 258
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 384	— 48
b. i lägre » » än » .	—	— 430
c. i högre » » » » .	+ 648	+ 928
d. genomgående företag, totalt	+ 264	+ 450
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 579	+ 708
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 11·1	+ 16·1
<i>6. Textil- och beklädnadsindustri.</i>		
1. Nystartade företag	+ 136	+ 376
2. Nedlagda företag	— 93	— 212
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 43	+ 164
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 33	— 26
b. i lägre » » än » .	—	— 144
c. i högre » » » » .	+ 281	+ 323
d. genomgående företag, totalt	+ 248	+ 153
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 291	+ 317
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 53·2	+ 20·4

4 (forts.).

nedlagda och genomgående företag. Fördelning på huvudgrupper av industrier
leksgrupper.

Storleksgrupp, antal arbetare per arbetsställe							Samtl. storleksgrupper	
11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501— 1 000	1 001—	Absoluta tal	I % av tot. arb.ant. i resp. ind. gr. 1939
+ 115	+ 109	+ 132	—	—	—	—	+ 676	+ 1·1
— 210	— 282	— 560	— 848	— 579	—	—	— 2 722	— 4·5
— 95	— 173	— 428	— 848	— 579	—	—	— 2 046	— 3·4
+ 6	— 64	+ 11	+ 28	— 911	— 51	+ 121	— 933	— 1·5
— 195	— 234	— 318	— 1 087	— 2 589	— 100	— 234	— 4 949	— 8·2
+ 354	+ 330	+ 261	+ 302	—	+ 258	—	+ 1 903	+ 3·1
+ 165	+ 32	— 46	— 757	— 3 500	+ 107	— 113	— 3 979	— 6·6
+ 70	— 141	— 474	— 1 605	— 4 079	+ 107	— 113	— 6 025	— 10·0
+ 1·4	— 2·9	— 8·1	— 17·5	— 19·8	+ 1·2	— 4·0	—	—
+ 593	+ 354	+ 442	—	—	—	—	+ 3 468	+ 7·9
— 398	— 155	— 66	— 114	— 223	—	—	— 2 462	— 5·6
+ 195	+ 199	+ 376	— 114	— 223	—	—	+ 1 006	+ 2·3
— 81	+ 112	+ 30	+ 498	— 406	— 314	—	— 593	— 1·4
— 588	— 340	— 395	— 454	— 563	—	— 447	— 3 217	— 7·3
+ 927	+ 478	+ 294	+ 38	+ 346	—	—	+ 3 659	+ 8·3
+ 258	+ 250	— 71	+ 82	— 623	— 314	— 447	— 151	— 0·4
+ 453	+ 449	+ 305	— 32	— 846	— 314	— 447	+ 855	+ 1·9
+ 6·9	+ 7·9	+ 6·1	— 0·5	— 12·7	— 9·5	— 41·9	—	—
+ 830	+ 809	+ 803	+ 295	+ 359	—	—	+ 3 608	+ 4·3
— 424	— 420	— 209	— 247	— 580	—	—	— 2 185	— 2·6
+ 406	+ 389	+ 594	+ 48	— 221	—	—	+ 1 423	+ 1·7
— 86	— 110	— 125	— 531	— 1 311	— 1 271	+ 4	— 3 489	— 4·1
— 282	— 634	— 818	— 737	— 1 282	— 855	— 588	— 5 340	— 6·4
+ 784	+ 407	+ 1 061	+ 845	+ 516	—	—	+ 4 217	+ 5·0
+ 416	— 337	+ 118	— 423	— 2 077	— 2 126	— 584	— 4 612	— 5·5
+ 822	+ 52	+ 712	— 375	— 2 298	— 2 126	— 584	— 3 189	— 3·8
+ 18·8	+ 0·8	+ 7·0	— 2·6	— 9·8	— 14·3	— 7·0	—	—

Förändringarna av arbetarantalet från 1939 till 1943 med hänsyn till nystartade, samt på stor-

	0—5	6—10
<i>7. Läder-, hår- och gummivaruindustri.</i>		
1. Nystartade företag	+ 351	+ 223
2. Nedlagda företag	— 133	— 30
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 218	+ 193
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 20	— 5
b. i lägre » » än » .	—	— 175
c. i högre » » » » .	+ 306	+ 151
d. genomgående företag, totalt	+ 286	— 29
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 504	+ 164
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 66.3	+ 19.5
<i>8. Kemisk-teknisk industri.</i>		
1. Nystartade företag	+ 737	+ 593
2. Nedlagda företag	— 91	— 64
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 646	+ 529
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 24	+ 1
b. i lägre » » än » .	—	— 46
c. i högre » » » » .	+ 215	+ 259
d. genomgående företag, totalt	+ 191	+ 214
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 887	+ 743
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 134.1	+ 141.5
<i>9. Kraft-, belysnings- och vattenverk.</i>		
1. Nystartade företag	+ 79	+ 25
2. Nedlagda företag	— 52	— 21
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 27	+ 4
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	+ 91	+ 15
b. i lägre » » än » .	—	— 54
c. i högre » » » » .	+ 249	+ 292
d. genomgående företag, totalt	+ 340	+ 253
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 367	+ 257
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 26.2	+ 32.5

4 (forts.).

nedlagda och genomgående företag. Fördelning på huvudgrupper av industrileksgrupper.

Storleksgrupp, antal arbetare per arbetsställe							Samtl. storleksgrupper	
11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501— 1 000	1 001—	Absoluta tal	I % av ind.gr. tot. arb.ant. 1939
+ 273	+ 312	+ 115	—	—	+ 566	—	+ 1840	+ 6.9
— 160	— 115	—	—	—	—	—	— 438	— 1.6
+ 113	+ 197	+ 115	—	—	+ 566	—	+ 1402	+ 5.3
— 143	— 197	— 288	— 385	— 431	— 234	+ 71	— 1632	— 6.1
— 277	— 370	— 746	— 802	— 378	— 579	— 366	— 3693	— 13.8
+ 238	+ 242	+ 103	+ 88	—	—	—	+ 1128	+ 4.2
— 182	— 325	— 931	— 1099	— 809	— 813	— 295	— 4197	— 15.7
— 69	— 128	— 816	— 1099	— 809	— 247	— 295	— 2795	— 10.4
— 3.1	— 4.6	— 21.7	— 21.4	— 18.0	— 10.8	— 6.6	—	—
+ 1005	+ 566	+ 296	+ 335	+ 1109	—	—	+ 4641	+ 28.1
— 37	— 30	—	— 140	— 520	—	—	— 882	— 5.3
+ 968	+ 536	+ 296	+ 195	+ 589	—	—	+ 3759	+ 22.8
+ 44	— 1	+ 28	— 100	+ 535	—	— 347	+ 136	+ 0.8
— 49	— 228	— 311	— 159	— 1041	— 304	—	— 2138	— 13.0
+ 407	+ 340	+ 448	+ 456	+ 955	—	—	+ 3080	+ 18.7
+ 402	+ 111	+ 165	+ 197	+ 449	— 304	— 347	+ 1078	+ 6.5
+ 1370	+ 647	+ 461	+ 392	+ 1038	— 304	— 347	+ 4837	+ 29.3
+ 92.4	+ 43.5	+ 25.7	+ 16.5	+ 17.0	— 40.5	— 25.4	—	—
+ 45	—	—	—	+ 247	—	—	+ 396	+ 4.2
— 37	—	—	—	—	—	—	— 110	— 1.2
+ 8	—	—	—	+ 247	—	—	+ 286	+ 3.0
+ 26	+ 45	+ 39	— 50	— 4	— 178	—	— 16	— 0.2
— 115	— 102	— 157	— 17	—	—	—	— 445	— 4.7
+ 343	+ 31	+ 57	+ 40	—	—	—	+ 1012	+ 10.8
+ 254	— 26	— 61	— 27	— 4	— 178	—	+ 551	+ 5.9
+ 262	— 26	— 61	— 27	+ 243	— 178	—	+ 837	+ 8.9
+ 17.3	— 2.4	— 6.1	— 37.0	+ 17.3	— 11.9	—	—	—

Förändringarna av arbetarantalet från 1939 till 1943 med hänsyn till nystartade, samt på stor-

	0—5	6—10
<i>Samtliga industrigrupper exkl. torvindustri samt ugnskolnings- och trädestillationsverk.</i>		
1. Nystartade företag	+ 5 560	+ 5 106
2. Nedlagda företag	— 3 836	— 3 760
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 1 724	+ 1 346
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 1 002	— 299
b. i lägre » » än » .	—	— 2 988
c. i högre » » » » .	+ 4 081	+ 4 963
d. genomgående företag, totalt	+ 3 079	+ 1 676
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 4 803	+ 3 022
i % av totala arbetarantalet i resp. storleksgrupper 1939	+ 23·8	+ 10·1
<i>2. Jord- och stenindustri exkl. torvindustri.</i>		
1. Nystartade företag	+ 390	+ 283
2. Nedlagda företag	— 458	— 433
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	— 68	— 150
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 121	— 41
b. i lägre » » än » .	—	— 335
c. i högre » » » » .	+ 195	+ 155
d. genomgående företag, totalt	+ 74	— 221
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 6	— 371
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 0·5	— 17·1
<i>8. Kemisk-teknisk industri exkl. ugnskolnings- och trädestillationsverk.</i>		
1. Nystartade företag	+ 163	+ 83
2. Nedlagda företag	— 91	— 49
3. Nystartade och nedlagda företag, totalt	+ 72	+ 34
4. Genomgående företag: a. i samma storleksgrupp 1943 som 1939 .	— 23	+ 2
b. i lägre » » än » .	—	— 46
c. i högre » » » » .	+ 160	+ 122
d. genomgående företag, totalt	+ 137	+ 78
5. Samtliga företag: absoluta tal	+ 209	+ 112
i % av industrigruppens arbetarantal i resp. storleksgrupper 1939	+ 34·6	+ 24·2

4 (forts.).

nedlagda och genomgående företag. Fördelning på huvudgrupper av industrier
leksgrupper

Storleksgrupp, antal arbetare per arbetsställe							Samtl. storleksgrupper	
11—25	26—50	51—100	101—200	201—500	501— 1 000	1 001—	Absoluta tal	I % av tot. arb.ant. i resp. ind. gr. 1939
+ 5 761	+ 4 709	+ 3 916	+ 2 042	+ 4 757	+ 566	+ 1 605	+ 34 022	+ 6.1
- 4 798	- 3 325	- 1 889	- 2 390	- 2 536	—	—	- 22 534	- 4.1
+ 963	+ 1 384	+ 2 027	— 348	+ 2 221	+ 566	+ 1 605	+ 11 488	+ 2.0
- 644	- 674	+ 6	- 213	- 1 800	- 4	+ 4 665	+ 35	+ 0.0
- 5 120	- 6 018	- 6 054	- 5 823	- 8 226	- 3 024	- 2 284	- 39 537	- 7.1
+ 8 390	+ 5 636	+ 6 480	+ 5 797	+ 8 187	+ 2 934	—	+ 46 468	+ 8.4
+ 2 626	- 1 056	+ 432	- 239	- 1 839	- 94	+ 2 381	+ 6 966	+ 1.3
+ 3 589	+ 328	+ 2 459	- 587	+ 382	+ 472	+ 3 986	+ 18 454	+ 3.3
+ 6.1	+ 0.6	+ 4.0	- 0.8	+ 0.3	+ 0.7	+ 5.0	—	—
+ 431	+ 292	+ 525	—	+ 1 692	—	—	+ 3 613	+ 9.2
- 1 032	- 759	- 494	- 312	- 415	—	—	- 3 903	- 9.9
- 601	- 467	+ 31	- 312	+ 1 277	—	—	- 290	- 0.7
- 251	- 234	- 106	+ 41	- 11	+ 86	—	- 637	- 1.6
- 686	- 1 103	- 1 265	- 671	- 66	- 254	—	- 4 380	- 11.2
+ 447	+ 375	+ 376	+ 18	—	+ 425	—	+ 1 991	+ 5.1
- 490	- 962	- 995	- 612	- 77	+ 257	—	- 3 026	- 7.7
- 1 091	- 1 429	- 964	- 924	+ 1 200	+ 257	—	- 3 316	- 8.4
- 17.1	- 19.8	- 12.5	- 17.8	+ 22.5	+ 6.4	—	—	—
+ 305	+ 35	+ 67	+ 178	+ 794	—	—	+ 1 625	+ 10.0
- 37	- 30	—	- 140	- 520	—	—	- 867	- 5.4
+ 268	+ 5	+ 67	+ 38	+ 274	—	—	+ 758	+ 4.6
+ 34	- 32	+ 28	- 100	+ 535	—	- 347	+ 97	+ 0.6
- 49	- 228	- 311	- 159	- 1 041	- 304	—	- 2 138	- 13.2
+ 380	+ 318	+ 448	+ 267	+ 955	—	—	+ 2 650	+ 16.4
+ 365	+ 58	+ 165	+ 8	+ 449	- 304	- 347	+ 609	+ 3.8
+ 633	+ 63	+ 232	+ 46	+ 723	- 304	- 347	+ 1 367	+ 8.4
+ 43.8	+ 4.5	+ 12.9	+ 2.0	+ 11.8	- 40.5	- 25.4	—	—

SYSSELSÄTTNINGEN AV
INDUSTRIENS FÖRVALTNINGSPERSONAL
EFTER KRIGET

---

*Undersökning utförd av
Industriens utredningsinstitut*

SYSTEMS ENGINEERING

INDUSTRIAL LABORATORY

REPORT

INVESTIGATION OF THE

Sysselsättningen av industriens förvaltningspersonal efter kriget.

Undersökningens syfte. Enligt en av statens arbetsmarknadskommission verkställd undersökning rörande industriens arbetskraftsförhållanden $\frac{1}{9}$ 1939— $\frac{1}{9}$ 1943¹ har förvaltningspersonalen vid industriföretagen under ifrågavarande 4-årsperiod ökat med 25 %. När orsakerna till denna utveckling diskuterats inom den statliga kommissionen för efterkrigsplanering ha farhågor yppats, att ökningen till stor del är av tillfällig art och att förvaltningspersonal i avsevärd omfattning kommer att avskedas, då de till militärtjänst inkallade återinträda i tjänst. Den inom industrien *sysselsatta* förvaltningspersonalen har nämligen ökat med endast 16 %, varför alltså den övriga ökningen av antalet anställda, 9 %, representeras av inkallade. Då det varit angeläget att få frågan om uppsägningsbehovet närmare klarlagd, har industriens utredningsinstitut gjort denna till föremål för en särskild undersökning.

Undersökningsmaterialet. Undersökningen utfördes bland annat av tidsekonomiska skäl i form av en representativundersökning, som berörde omkring en femtedel av de i arbetsmarknadskommissionens utredning ingående arbetsställena. Den sistnämnda omfattade samtliga arbetsställen med minst 50 anställda; beträffande mekaniska verkstäder utsträcktes den dock till att gälla arbetsställen med minst 10 anställda. Till ledning för urvalet vid institutets undersökning ställdes arbetsmarknadskommissionens primärmaterial till institutets förfogande. Blanketterna (= arbetsställena) grupperades branschvis och på undergrupper, och inom varje grupp ordnades de i storleksordning efter förvaltningspersonalens storlek år 1943. De arbetsställen, som skulle ingå i representativundersökningen, utvaldes därefter genom följande förfarande.

Först utsorterades samtliga arbetsställen med en förvaltningspersonal på minst 200 personer. Denna grupp omfattar 54 arbetsställen med 23 572 tjänstemän. Dessa, som i tabellerna rubricerats som *större arbetsställen*, ha i sin helhet inbegripits i institutets undersökning. Anledningen härtill är dels svårigheten att beträffande de relativt fåtaliga storföretagen erhålla ett representativt urval, dels den omständigheten, att dessa företag omfatta en så betydande del (cirka 30 %) av hela förvaltningspersonalen vid industrierna.

¹ SOU 1944: 7.

Bland *övriga arbetsställen* utvaldes vart femte att ingå i representativundersökningen. Kontroll gjordes för varje industrigrupp, att även förvaltningspersonalen kom att motsvara ungefär femtedelen av motsvarande rikssiffra.¹ I ett fåtal fall gjordes jämkningar i syfte att uppfylla detta villkor. I det sålunda erhållna delmaterialet utgallrades därefter arbetsställen med endast en eller två tjänstemän. Dessa arbetsställen kunde nämligen förutses ha ganska ringa betydelse i förevarande sammanhang. På detta sätt erhöles ett material på 423 arbetsställen med 10 414 tjänstemän vartill kom 80 mindre verkstäder med 474 tjänstemän. Det sammanlagda antalet av undersökningen berörda arbetsställen utgör därmed 557 så som framgår av nedanstående tablå. Utförligare siffror med gruppering på branscher återfinnas i *tab. 1*.

	Antal	Förvaltn.- personal	D:o i total- materialet
Större arbetsställen.....	54	23 572	23 572
Övriga arbetsställen med minst 50 anställda ...	423	10 414	52 439
Mek. verkstäder med mindre än 50 anställda ..	80	474	² 2 710
Summa	557	34 460	78 721

Det representativa urvalet av arbetsställen omfattar sålunda 44 % av hela förvaltningspersonalen.

Såsom efterkontroll fördelades de utvalda arbetsställena länsvis, varvid det visade sig, att urvalet även ur regional synpunkt visade mycket god representativitet.

Den 20 april 1944 utsändes till de ovannämnda 557 arbetsställena ett frågeformulär av i *bil. 1* angivet utseende. I slutet av maj hade svar inkommit från inalles 500 arbetsställen. Deltagandet i rundfrågan utgör alltså i det närmaste 90 %, vilket får anses som ett mycket tillfredsställande resultat. Hur de erhållna svaren fördela sig på olika industrigrupper framgår av *tab. 2*.

Resultat. Såsom framgår av frågeformuläret avse de till företagen ställda frågorna dels förvaltningspersonalens storlek den 1 april 1944, dels uppskattningar av å ena sidan *uppsägningsbehovet vid den tidpunkt, då de inkallade återinträtt i arbete*, å andra sidan *nyrekryteringsbehovet under de tre närmaste åren efter fredsslutet*. Gruppering har genomgående gjorts med hänsyn till olika kategorier av anställda (teknisk personal, arbetsbefäl och kontorspersonal, med fördelning efter kön).

I *tab. 3* redovisas undersökningens huvudresultat för dels metallindustrin, dels övrig industri. En sammanfattning för hela industrin meddelas i *tab. A*.

I *tab. B* har uppsägnings- respektive nyrekryteringsbehovet uträknats i procent av antalet anställda. Därjämte har differensen mellan de båda procentalen angivits. Denna differens kan nämligen betraktas som ett mått på nettouppsägningsbehovet, under förutsättning att den uppsagda arbetskraf-

¹ Sådan kontroll kunde dock ej genomföras beträffande de mindre verkstäderna.

² Uppskattad siffra.

Tab. A. Förvaltningspersonalens storlek den 1/4 1944 samt beräknat uppsägnings- och nyrekryteringsbehov efter kriget.

Kategori	Antal anställda den 1 april 1944			Beräknat uppsägningsbehov		Beräknat behov av nyrekrytering	
	Män	Därav inkallade	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.
<i>Större arbetsställen.</i>							
Teknisk personal	6 187	514	428	206	21	24	2
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	636	14	—	12	—	5	—
Verkmästare och förmän	3 121	77	85	60	—	16	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	1 580	107	310	35	2	5	2
Rutinpersonal	3 903	381	4 742	235	183	13	21
Summa	15 427	1 093	5 565	548	206	63	25
<i>Övriga arbetsställen.</i>							
Teknisk personal	1 383	136	100	22	—	42	3
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	431	18	1	3	—	21	—
Verkmästare och förmän	2 886	116	192	32	1	45	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	1 274	85	367	6	1	25	9
Rutinpersonal	1 513	118	2 037	44	55	41	58
Summa	7 487	473	2 697	107	57	174	70

¹ Därav 23 över pensionsåldern. — ² Därav 3 över pensionsåldern.

ten i mån av nyrekryteringsbehov vid andra industrier kan finna sysselsättning vid dessa.

Det framgår, att det råder en påtaglig skillnad mellan företag av olika storleksordning. Vid storföretagen föreligger nämligen det största uppsägningsbehovet och det minsta nyrekryteringsbehovet. Detta sammanhänger med att rustningsindustrierna företrädesvis ingå i denna grupp. Rustningsindustrierna förutse nämligen i allmänhet en nedgång i arbetsstyrkan efter kriget, ehuru någon säker bedömning av naturliga skäl ej kunnat ske. I ett par fall har framhållits, att utvecklingen är beroende av avtal med Kungl. Flygförvaltningen. Enär dessa avtal sträcka sig några år framåt i tiden, är någon arbetslöshetskris omedelbart efter fredsslutet dock ej att förutse. Framhållas må, att man vid en rustningsindustri anser sig genom övergång till civilproduktion kunna bibehålla och t. o. m. utöka den nuvarande personalen.

Vid storföretagen som helhet föreligger ett beräknat nettoupsägningsbehov på cirka 3 %. Svårast drabbad synes rutinpersonalen väntas bli. Även den tekniska personalen uppvisar jämförelsevis hög siffra.

Vid övriga företag överväger som regel nyrekryteringsbehovet över upp-

Tab. B. Beräknat uppsägningsbehov och nyrekryteringsbehov i procent av hela förvaltningspersonalen.

Kategori	Män			Kvinnor		
	Uppsägnings- %	Nyrekrytering %	Diff.	Uppsägnings- %	Nyrekrytering %	Diff.
<i>Större arbetsställen</i>						
Teknisk personal	3·3	0·4	2·9	4·9	0·5	4·4
Arbetsbefäl:						
Ingenjörer	1·9	0·8	1·1	—	—	—
Verkmästare och förmän	1·9	0·5	1·4	—	—	—
Kontorspersonal:						
Kvalificerad personal	2·2	0·3	1·9	0·6	0·6	—
Rutinpersonal	6·0	0·3	5·7	3·9	0·4	3·5
Samtliga	3·6	0·4	3·2	3·7	0·4	3·3
<i>Övriga arbetsställen</i>						
Teknisk personal	1·6	3·0	— 1·4	—	3·0	— 3·0
Arbetsbefäl:						
Ingenjörer	0·7	4·9	— 4·2	—	—	—
Verkmästare och förmän	1·1	1·6	— 0·5	0·5	—	0·5
Kontorspersonal:						
Kvalificerad personal	0·5	2·0	— 1·5	0·3	2·5	— 2·2
Rutinpersonal	2·9	2·7	0·2	2·7	2·8	— 0·1
Samtliga	1·4	2·3	— 0·9	2·1	2·6	— 0·5

sägningsbehovet. Detta innebär alltså för denna grupp som helhet en utökning av personalen i stället för en minskning.

Vad de särskilda branscherna beträffar framgår det av tab. 3, att uppsägningsbehovet nästan uteslutande hänför sig till metallindustrin.

Redovisningen av större och mindre företag var för sig har skett huvudsakligen med hänsyn till deras olika representation i undersökningen. Då man för industrien som helhet önskar göra en uppskattning av det väntade antalet uppsägningar respektive nyrekryteringar har man att utgå från tab. A och använda sig av uppgifterna beträffande förvaltningspersonalens storlek i å ena sidan arbetsmarknadskommissionens totalmaterial och å andra sidan den del därav, som ingår i de vid institutets representativundersökning erhållna svaren. På detta sätt har tab. C erhållits.¹

¹ Beräkningssättet framgår av följande tablå:

	Förvaltningspersonal den 1. 9. 1943		
	Enl. AK:s utredning	Därav i institutets undersökning	Kvot
Större arbetsställen	23 572	21 113	1·12
Övriga »	55 149	9 726	5·67

Tab. C har erhållits genom att multiplicera de i tab. A angivna siffrorna med ovanstående kvoter för respektive grupper av arbetsställen. Dessa kvoter äro visserligen ej fullt exakta uttryck för representativiteten, enär några företag besvarat formuläret för även andra än det avsedda arbetsstället, men denna omständighet har endast ringa betydelse.

Tab. C. Beräknat uppsägnings- och nyrekryteringsbehov för hela landets industri.
 Avser samtliga arbetsställen med minst 50 anställda (arbetare och tjänstemän) jämte mekaniska verkstäder med minst 10 anställda.

Kategori	M ä n			K v i n n o r		
	Uppsägningar	Nyrekrytering	Diff.	Uppsägningar	Nyrekrytering	Diff.
Teknisk personal	356	265	91	24	19	5
Arbetsbefäl:						
Ingenjörer	30	125	- 95	—	—	—
Verkmästare och förmän	248	273	- 25	6	—	6
Kontorspersonal:						
Kvalificerad personal	73	148	- 75	8	53	- 45
Rutinpersonal	512	247	265	517	353	164
Summa	1 219	1 058		555	425	

Vad den tekniska personalen beträffar är nyrekryteringsbehovet av ungefär samma storleksordning som uppsägningsbehovet, och nettoantalet beräknade uppsägningar uppgår därmed till ej fullt ett hundratal. Beträffande arbetsbefälet är nyrekryteringsbehovet större än uppsägningsbehovet, och någon arbetslöshet synes därför ej behöva drabba den nuvarande personalen. Detsamma gäller den kvalificerade kontorspersonalen, under det att för rutinpersonalen beräknats ett nettouppsägningsbehov på cirka 260 män och 160 kvinnor.

Vid bedömandet av tab. C är dock att märka, att uppsägningarna torde bli aktuella i nära anslutning till fredsslutet, under det nyrekryteringen avser de tre närmaste åren efter detsamma. Man har därför anledning räkna med en *temporär* arbetslöshet av något större omfattning än den ovan uppgivna.

Till sist må framhållas, att företagens uppskattningar av naturliga skäl i åtskilliga fall äro synnerligen osäkra. Detta gäller förutom rustningsindustrierna framför allt exportindustrierna. De sistnämnda bygga sina uppskattningar i allmänhet på förutsättningen, att exporten kan återupptagas i normal omfattning. Hemmamarknadsindustrier, som äro beroende av råvaruimport (t. ex. gummi), ha på liknande sätt bedömt utvecklingen med utgångspunkt från obehindrad råvaruförsörjning.

Gösta Ahlberg.

Tab. 1. Plan för representativundersökningen.

Industrigrupp	Större arbetsställen		Övriga arbetsställen					
	Antal arbetsställen	Förvaltn.-personal	Antal arbetsställen			Förvaltningspersonal		
			AK ¹ 5	Utvalda	D:o efter utgallr. ²	AK ¹ 5	Utvalda	D:o efter utgallr.
Malmbrytning och metallindustri ³	40	19 084	151·0	151	138	4 256·6	4 319	4 302
Jord- och stenindustri	1	209	39·6	40	30	401·2	384	370
Träindustri	—	—	49·6	50	44	541·6	510	501
Pappers- och grafisk industri ...	4	1 472	49·0	49	48	1 387·4	1 394	1 392
Livsmedelsindustri	3	865	47·8	48	45	1 027·2	1 021	1 017
Textil- och beklädnadsindustri ..	3	756	79·2	79	76	1 779·4	1 742	1 737
Läder-, hår- och gummivarui- ndustri	2	862	26·6	27	25	447·2	478	474
Kemisk-teknisk industri	1	324	18·0	18	17	647·2	621	621
Summa	54	23 572	460·8	462	423	10 487·8	10 469	10 414
Mindre verkstäder	—	—	129·6	130	80	.	543	474

¹ En femtedel av motsvarande antal enligt arbetsmarknadskommissionens utredning. — ² Utgallring av arbetsställen med förvaltningspersonal på högst 2 anställda. — ³ Exkl. mindre verkstäder.

Tab. 2. Representativundersökningens omfattning.

Tabellen visar i vilken utsträckning svar erhållits från de tillfrågade arbetsställena. De motsvarande siffrorna för förvaltningspersonalen ha hämtats från arbetsmarknadskommissionens primärmaterial och avse den 1/9 1943.

Industrigrupp	Större arbetsställen				Övriga arbetsställen			
	Antal		Förvaltn.-pers.		Antal		Förvaltn.-pers.	
	Tillfr.	Svar	Tillfr.	Svar	Tillfr.	Svar	Tillfr.	Svar
Malmbrytning och metallindustri	40	35	19 084	17 475	138	123	4 302	3 679
Jord- och stenindustri	1	1	209	209	30	30	370	370
Träindustri	—	—	—	—	44	41	501	469
Pappers- och grafisk industri ...	4	3	1 472	981	48	46	1 392	1 346
Livsmedelsindustri	3	2	865	506	45	40	1 017	963
Textil- och beklädnadsindustri ..	3	3	756	756	76	68	1 737	1 443
Läder-, hår- och gummivarui- ndustri	2	2	862	862	25	25	474	474
Kemisk-teknisk industri	1	1	324	324	17	14	621	575
Summa	54	47	23 572	21 113	423	387	10 414	9 319
Mindre verkstäder	—	—	—	—	80	66	474	407

Tab. 3. Förvaltningspersonalens storlek den 1/4 1944 samt beräknat uppsägnings- och nyrekryteringsbehov efter kriget.

Kategori	Antal anställda den 1 april 1944			Beräknat uppsägningsbehov		Beräknat behov av nyrekrytering	
	Män	Därav inkallade	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.
Större arbetsställen.							
<i>a. Malmbrytning och metallindustri.</i>							
Teknisk personal	5 796	482	375	205	20	24	2
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	501	6	—	12	—	5	—
Verkmästare och förmän ..	2 452	36	6	60	—	16	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	1 289	76	179	35	2	5	2
Rutinpersonal	3 420	335	3 617	230	170	13	21
Summa	13 458	935	4 177	542	192	63	25
<i>b. Annan industri.</i>							
Teknisk personal	391	32	53	1	1	—	—
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	135	8	—	—	—	—	—
Verkmästare och förmän ..	669	41	79	—	—	—	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	291	31	131	—	—	—	—
Rutinpersonal	483	46	1 125	5	13	—	—
Summa	1 969	158	1 388	6	14	—	—
Övriga arbetsställen.							
<i>a. Malmbrytning och metallindustri.</i>							
Teknisk personal	751	75	31	18	—	24	—
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	172	6	—	1	—	9	—
Verkmästare och förmän ..	882	32	9	17	—	20	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	452	43	122	5	1	14	5
Rutinpersonal	619	62	719	38	24	26	25
Summa	2 876	218	881	79	25	93	30
<i>b. Annan industri.</i>							
Teknisk personal	632	61	69	4	—	18	3
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	259	12	1	2	—	12	—
Verkmästare och förmän ..	2 004	84	183	15	1	25	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	822	42	245	1	—	11	4
Rutinpersonal	894	56	1 318	6	31	15	33
Summa	4 611	255	1 816	28	32	81	40

Insändes i 1 ex. till Industriens Utredningsinstitut snarast möjligt och senast den 5 maj 1944.

Uppgifter angående förvaltningspersonalen inom industrien.

Företagets namn: .....

Uppgifterna avse arbetsställe i: .....

1. Antalet anställda den 1 april 1944.

Kategori	Män	Därav inkallade	Kvinnor
Teknisk personal ¹	.....	.....	.....
Arbetsbefäl: Ingenjörer med arbetsledaruppgifter	.....	.....	.....
Verkmästare och förmän.....	.....	.....	.....
Kontorspersonal: Kvalificerad personal ²	.....	.....	.....
Rutinpersonal ³	.....	.....	.....
Summa	.....	.....	.....

2. Uppsägningsbehov.

Räknar Ni med att efter kriget och sedan de inkallade återinträtt i arbete behöva uppsäga någon del av Eder förvaltningspersonal?.....

(ja, nej)

Om svaret är ja, ifyll nedanstående tablå:

Kategori	Beräknat antal uppsägningar		
	Män	Därav över pensions-åldern	Kvinnor
Teknisk personal	.....	.....	.....
Arbetsbefäl: Ingenjörer med arbetsledaruppgifter	.....	.....	.....
Verkmästare och förmän	.....	.....	.....
Kontorspersonal: Kvalificerad personal	.....	.....	.....
Rutinpersonal.	.....	.....	.....
Summa	.....	.....	.....

Närmare upplysningar kunna lämpligen meddelas i form av noter till de i tabellen angivna siffrorna: .....

¹ Ingenjörer (andra än arbetsledare), konstruktörer, ritare, kemister, arbets- och tidsstudiemän m. fl.

² Kontorschefer, kamrerare, kassörer, bokförare m. fl.

³ Kontorister, stenografer, maskinskriverskor m. fl.

3. *Rekryteringsbehov.*

Räknar Ni med att efter krigets slut och sedan de inkallade återinträtt i arbete likväl behöva *utöka* Eder förvaltningspersonal¹.....

(ja, nej)

Om svaret är ja, ifyll nedanstående tablå:

K a t e g o r i	Beräknat behov av nyrekrytering	
	Män	Kvinnor
<i>Teknisk personal</i>		
<i>Arbetsbefäl: Ingenjörer med arbetsledaruppgifter</i>		
Vermästare och förmän.....		
<i>Kontorspersonal: Kvalificerad personal</i>		
Rutinpersonal.....		
Summa		

Väntar Ni, att några svårigheter kunna uppstå att fylla det sålunda uppskattade nyrekryteringsbehovet?.....

(ja, nej)

Om svaret är ja, för vilken kategori?.....

Är orsaken brist på utbildad arbetskraft?.....

Annan orsak (preciseras):.....

4. *Särskilda upplysningar:*.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

..... den ..... 1944.

¹ Bedömningen bör om möjligt avse de tre närmaste åren efter fredsslutet.

STATISTISK UNDERSÖKNING

RÖRANDE

ARBETSKRAFTEN INOM STÖRRE JÄRN-
OCH VERKSTADSINDUSTRIFÖRETAG,
SOM KUNNA BEFARAS FÅ MINSKAD
SYSSELSÄTTNING EFTER
KRIGET

Utförd av

Statens arbetsmarknadskommission

STATISTISK UNDERSÖKNING

ÅRSRAPPORT

ARBETSKRAFTEN I KONSTORP 1910

OCH VERKSTÄDSINDUSTRIERNA

INOM KONSTORP 1910

SYSTEMATISERINGEN

AV

ÅR 1910

STATISTISKA BUREÅN

Till Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering.

Statens arbetsmarknadskommission får härmed överlämna en inom kommissionen utförd statistisk undersökning rörande arbetskraften inom större verkstadsindustriföretag, som kunna befaras få minskad sysselsättning efter kriget.

Stockholm den 26 mars 1945.

Statens arbetsmarknadskommission

JOHN ERICSSON

E. Bohlinder

VIII Kommissionen för ekonomisk utvärdering

Staten utvärderingskommissionen för inkomst och utgifter vid
missionen utöver statens inkomster och utgifter för
verksamhetsutgifter som skall betras i inkomst och utgifter
aktigt.

Stockholm den 28 mars 1947.

Staten utvärderingskommissionen

JOHN ERICSSON

A. Johansson

Kap. I. Undersökningens tillkomst och syfte.

Vid en återgång till fredsförhållanden kunna vissa rubbningar i sysselsättningen väntas uppstå på det industriella området. Inom vissa produktionsgrenar kan en ökning av sysselsättningen väntas, medan på andra håll en minskning synes mest sannolik. Bland de olika ur produktionssynpunkt mera enhetliga industrigrupperna är verkstadsindustrien utan jämförelse den, som ur sysselsättningsynpunkt är av största betydelse. Den sysselsatte år 1939 enligt industristatistiken icke mindre än 170 000 arbetare, eller 30 % av hela industriens arbetarantal. Den står även ur konjunktursynpunkt, särskilt vad gäller efterkrigsåren, i centrum för intresset. Efterfrågan på de kapitalvaror, som den framställer, är ju i allmänhet särskilt konjunkturkänslig, och dessutom har till denna industri koncentrerats större delen av de senaste årens rustningsproduktion.

I vilken omfattning arbetarantalet inom verkstadsindustrien ökat sedan krigsutbrottet framgår bl. a. av den undersökning arbetsmarknadskommisionen utfört rörande industriens arbetskraftsförhållanden $\frac{1}{9}$ 1939— $\frac{1}{9}$ 1943 (SOU 1944: 7). Enligt denna hade antalet sysselsatta arbetare ökat med 8 % och antalet anställda arbetare med 26 %. Skillnaden mellan anställda och sysselsatta utgjordes huvudsakligen av de inkallade. Utvecklingen inom olika grenar av verkstadsindustrien belyses i efterföljande sammanställning.

*Antal arbetare inom verkstadsindustrien den $\frac{1}{9}$ 1943 jämfört med $\frac{1}{9}$ 1939.
Företag med minst 50 anställda. Index tal 1939 = 100.*

Industrigrupp	Anställda	Sysselsatta
Järn- och stålmanufaktur	117	99
Mekaniska verkstäder	132	112
Skeppsvarv	129	109
Elektriska verkstäder	132	114
Annan metallindustri	118	102
Samtliga	129	110

Sammanställningen utvisar, att ökningen av antalet anställda arbetare varit störst inom mekaniska och elektriska verkstäder och minst inom järn- och stålmanufaktur. Inom de båda sistnämnda grupperna hade antalet sysselsatta minskat något, medan antalet anställda uppvisade ökning.

Enligt socialstyrelsens sysselsättningsstatistik, i vilken även ingå företag med mindre än 50 anställda, hade arbetarantalet från september 1939 till september 1944 ökat med 20 % inom mekaniska verkstäder, med 16 % inom skeppsvarv och med 23 % inom de elektriska verkstäderna. Inom

järn- och stålmanufaktur samt annan metallindustri har sysselsättningen däremot minskat med 13 %.

Under samverkan med vederbörande branschorganisationer har industriens utredningsinstitut hösten 1943 verkställt en utredning rörande sysselsättningsmöjligheterna efter kriget inom olika industrier (SOU 1944: 7). Beträffande verkstadsindustrien anmodades de enskilda företagen att redogöra för sin framtidsbedömning i form av svar på en enquête, som utgick till ett mycket stort antal företag. Därjämte insamlades vissa uppgifter, som avsågo att belysa utvecklingen på verkstadsindustriens olika marknader. Utredningen gav bl. a. vid handen, att den under kriget inträdda ökningen i sysselsättningen i huvudsak uppkommit därigenom, att de militära beställningarna mer än uppvägt nedgången i exporten. Sammanfattningsvis bedömdes avsättningen på den inhemska marknaden under de två åren närmast efter kriget nedgå med 14 %, huvudsakligen till följd av minskade militära beställningar. Exporten beräknades samtidigt komma att uppnå en motsvarande ökning, och någon nämnvärd minskning i den totala sysselsättningen skulle således icke komma att inträffa.

Den utveckling, som efter kriget väntades äga rum, utvisade dock väsentliga olikheter inom olika grenar av verkstadsindustrien. Inom tyngre och lättare maskinindustri väntades minskad totalsysselsättning. Den kraftigaste nedgången redovisades inom den tyngre maskinindustrien, där ökningen av sysselsättningen under kriget (10 %) i särskilt hög grad betingats av stora militära beställningar, medan avsättningen på den civila inhemska marknaden varit ungefär oförändrad, och exporten gått ned till 30 % av förkrignivån.

Å andra sidan beräknades sysselsättningen vid de mindre verkstäderna komma att stiga något, varvid man i första hand räknade med en ökad export.

I nära samband med verkstadsindustrien står järnindustrien. Inom industrigruppen järn-, stål- och kopparverk hade antalet anställda enligt arbetsmarknadscommissionens utredning sedan krigsutbrottet ökat med 16 %, medan antalet sysselsatta minskat med 1 %.

Även järnindustrien är i hög grad beroende av möjligheterna till import och export. Industriens utredningsinstitut bedömer utsikterna till full sysselsättning under övergångstiden efter ett vapenstillestånd i Europa såsom goda, dock endast under förutsättning att den nuvarande proportionen mellan tillverkning av kvalitetsstål och handelsjärn något så när kan bibehållas. Det anses i hög grad önskvärt att förädlingen och manufaktureringen av framför allt kvalitetsstål vinner ökad terräng. Utsikterna härför bero i första hand på om exporten kan upprätthållas eller helst utökas.

Även under förutsättning av oförändrad totalsysselsättning kan således omställningen till fredsproduktion komma att medföra en viss omflyttning

av arbetskraft mellan olika företag. För att genom eventuella åtgärder söka motverka en sådan omställningsarbetslöshet efter krigets slut har statens arbetsmarknadskommission efter samråd med industriens omställningskommitté och svenska metallindustriarbetareförbundet beslutat verkställa en särskild utredning rörande arbetskraften inom sådana till järn- och verkstadsindustrien hörande företag, vid vilka minskning av sysselsättningen kunde befaras.

Kap. II. Undersökningens omfattning och utförande. Materialets representativitet.

Urvalet av de företag, som skulle undersökas, skedde i samråd med nämnda organisationer och företogs efter följande grunder. För att i möjligaste mån begränsa undersökningens omfattning beslöts, att denna endast skulle omfatta företag med minst 100 arbetare. Uppgifter om arbetarantalet erhöles från primärmaterialet till arbetsmarknadskommissionens tidigare omnämnda utredning rörande industriens arbetskraftsförhållanden $\frac{1}{9}$ 1939— $\frac{1}{9}$ 1943. Med ledning av dessa uppgifter och av industriens utredningsinstitut i den nämnda enquëten inhämtade uppgifter om olika slag av beställningar utvaldes där- efter de företag, som till följd av stora leveranser till krigsmakten eller er- sättningsproduktion i stor skala expanderat mycket sedan krigsutbrottet. Vidare medtogos de företag, som avgivit tveksamma omdömen om utsikterna att efter kriget återvinna sina gamla eller vinna nya exportmarknader.

Undersökningen kom på detta sätt att omfatta 108 större företag med ett sammanlagt arbetarantal av 86 737. I efterföljande sammanställning lämnas uppgifter om antalet arbetare, som voro anställda vid de i undersökningen ingående företagen i slutet av juli 1944, samt antalet arbetare vid samtliga företag inom resp. näringsgrenar med minst 50 anställda den $\frac{1}{9}$ 1943 enligt arbetsmarknadskommissionens undersökning.

Sammanställningen utvisar, att de i undersökningen ingående företagen en- dast utgjorde något med än $\frac{1}{7}$ av samtliga större företag. Uppgifterna om

Industrigrupp	Samtliga företag med minst 50 anställda (A)		I undersökningen ingående företag (B)		Antal arbetare enligt B i % av A
	Antal arbets- ställen	Antal arbetare	Antal arbets- ställen	Antal arbetare	
Järn-, stål- och kopparverk	49	37 581	5	10 039	26·7
Järn- och stålmanufaktur	121	16 503	13	4 761	28·8
Mekaniska verkstäder	338	82 678	67	49 990	60·5
Skeppsvarv	26	17 391	10	15 988	91·9
Elektriska verkstäder	79	23 759	8	4 713	19·8
Annan metallindustri	124	13 578	5	1 246	9·2
Summa	737	191 490	108	86 737	45·3

arbetarantalet hänföra sig visserligen till skilda tidpunkter, men torde dock, med hänsyn till att den totala sysselsättningen icke undergått några större förändringar under tiden sept. 1943—juli 1944, kunna läggas till grund för en bedömning av det gjorda urvalets representativitet.

Av sammanställningen framgår, att de utvalda företagen representera närmare hälften av arbetarantalet inom samtliga hithörande större företag. Särskilt skeppsvarven äro väl representerade, och även gruppen mekaniska verkstäder är bättre företrädd än övriga grupper av företag.

Då en eventuell minskning av sysselsättningen inom ifrågavarande företag kunde väntas i första hand gå ut över arbetare med relativt kort anställningstid, beslöts, att undersökningen skulle begränsas till att omfatta arbetare, som nyanställdts efter den 1 januari 1938. Det ansågs dessutom ej erforderligt att medtaga alla dessa, utan undersökningen begränsades till att avse hälften av de arbetare, som nyanställdts efter nämnda datum. Urvalet tillgick så, att av de berörda företagen upprättade förteckningar över ifrågavarande arbetare översändes till resp. verkstadsklubbar, vilka därefter utvalde varannan av de på förteckningarna uppförda arbetarna. Om någon till följd av militärtjänst eller annan orsak var frånvarande skulle närmast följande arbetare av samma kön utväljas. Sedan på detta sätt 50 % av de nyanställda utvalts, begärdes av dessa uppgifter enligt ett av arbetsmarknadskommissionen utarbetat frågeformulär, vars utseende framgår av härtill fogad bilaga. Formulären insamlades sedan av verkstadsklubbarna och insändes till kommissionen via metallindustriarbetareförbundet. Sedermera införskaffades genom förbundets försorg även uppgifter på hur många namn som voro upptagna på de ovan nämnda av företagen uppgjorda förteckningarna, d. v. s. hur många som voro nyanställda efter den 1 januari 1938.

Uppgifter av det sistnämnda slaget erhöles för 99 av de 108 företagen. Genom att sammanställa dessa uppgifter med motsvarande uppgifter om hela antalet anställda har kunnat beräknas, hur stor andel av samtliga arbetare vid dessa företag som nyanställdts efter den 1 januari 1938. Genom att tillämpa de härigenom funna procenttalen på samtliga i undersökningen ingående företag har hela antalet nyanställda arbetare vid dessa kunnat beräknas. Dessa uppgifter redovisas i *tab. 1* tillika med uppgifter om antalet i undersökningen ingående personer.

Tabellen utvisar, att 42 742, eller 49,1 % av samtliga arbetare vid de 108 företagen hade anställdts efter den 1 januari 1938. Inom gruppen järn-, stål- och kopparverk var antalet nyanställda (28,5 %) väsentligt lägre än inom till verkstadsindustrien hörande grupper. Det relativt största antalet nyanställda redovisas inom elektriska verkstäder med 57,5 %.

Av samtliga nyanställda ingå 13 068 eller 30,5 % i undersökningen. Detta innebär, att endast något mer än 60 % av de tillfrågade besvarat frågeformuläret. Representativiteten var något olika inom olika industrigrupper. Av skeppsvarvens arbetare hade endast 17,6 % inkommit med uppgifter, vilket innebär, att endast var tredje av de tillfrågade svarat, medan däremot gruppen järn- och stålmanufaktur med 39,5 % kom de avsedda 50 procenten

Tab. 1. Anställda resp. i undersökningen ingående arbetare inom olika industrigrupper.

Industrigrupp	Hela antalet anställda arbetare		Därav nyanställda efter 1/1 1938		I undersökningen ingående		Nyanställda i % av samtliga anställda	Uppgiftslämnare i % av nyanställda	% kvinnor av nyanställda
	Samtliga	Kvinnor	Samtliga	Kvinnor	Samtliga	Kvinnor			
Järn-, stål- och kopparverk	10 039	152	2 883	139	884	24	28.5	30.1	5.9
Järn- och stålmanufaktur	4 761	756	2 190	471	821	180	46.0	39.5	21.5
Mekaniska verkstäder ...	49 990	3 628	26 468	3 340	8 887	1 158	52.6	33.9	13.2
Skeppsvarv	15 988	—	7 816	—	1 379	—	48.9	17.6	—
Elektriska verkstäder ...	4 713	1 123	2 712	739	841	218	57.5	31.0	27.2
Annan metallindustri. ...	1 246	144	673	96	256	40	53.7	29.6	15.0
Summa	86 737	5 803	42 742	4 785	13 068	1 620	49.1	30.5	11.6

närmast. Inom den viktigaste gruppen, mekaniska verkstäder, var representativiteten 33,9 %, vilket innebär att $\frac{2}{3}$ av de tillfrågade svarat.

Genom att på detta sätt 40 % av de tillfrågade icke besvarat formuläret kan det befaras, att undersökningsmaterialets karaktär av ett slumpmässigt urval till viss del gått förlorad. En betydande nackdel är vidare, att de, som voro frånvarande på grund av militärtjänst, ej blivit representerade i undersökningen. Enligt uppgift från metallindustriarbetareförbundet voro vid undersökningstillfället — mitten av juli 1944 — omkring 15 % av samtliga eller 17 % av de manliga medlemmarna inkallade till militärtjänst. En viss underrepresentation av de yngre manliga arbetarna torde därav ha blivit följden, medan i stället de äldre manliga arbetarna blivit något överrepresenterade.

Av dem, som lämnat uppgifter till undersökningen, voro 8 887 eller $\frac{2}{3}$ av samtliga sysselsatta vid mekaniska verkstäder. Av övriga industrigrupper voro endast skeppsvarven representerade med mer än 1 000 arbetare. Till gruppen annan metallindustri hörde endast 256 arbetare.

Det inkomna materialets fördelning på län redovisas i *tab. 2* tillika med uppgifter om totala antalet anställda arbetare inom ifrågasvarande företag. De sistnämnda uppgifterna, som återfinnas i tabellens första kolumn, ge en överblick över lokaliseringen av det sysselsättningsproblem, som kan väntas uppstå i samband med en övergång till fredsproduktion. Av de olika länen kommer Göteborgs och Bohus i främsta rummet med 15 531 arbetare inom av undersökningen berörda företag. Först på tionde plats kommer Stockholms stad med närmare 4 000 arbetare, vilket är en jämförelsevis ringa del av samtliga verkstadsarbetare inom staden. Av övriga län med någon mera betydande industri av detta slag äro särskilt Västmanlands och Kopparbergs län svagt representerade. Följande län förekomma icke i undersökningen, nämligen Uppsala, Kronobergs, Gotlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Tab. 2. Anställda resp. i undersökningen ingående arbetare inom olika industrigrupper. Länsfördelning.

L ä n	Hela antalet anställda arbetare vid i undersökningen ingående företag	I undersökningen ingående								
		män	kvinnor	summa	därav inom					
					järn- stål- och koppar- verk	järn- och stål- manu- faktur	meka- niska verk- stå- der	skepps- varv	elekt- risk- verk- städer	annan me- tall- indu- stri
Stockholms stad ..	3 978	609	147	756	—	—	353	43	310	50
Stockholms	6 300	917	99	1 016	—	—	811	—	141	64
Södermanlands ...	6 365	1 334	157	1 491	—	413	1 025	—	—	53
Östergötlands	4 578	809	91	900	—	—	835	—	65	—
Jönköpings	5 307	830	111	941	—	—	941	—	—	—
Kalmar	1 746	186	38	224	—	—	—	84	140	—
Blekinge	2 543	316	89	405	—	92	264	49	—	—
Kristianstads	930	215	9	224	—	136	43	—	—	45
Malmöhus	8 722	1 204	66	1 270	—	69	378	680	143	—
Hallands	1 436	359	50	409	—	—	409	—	—	—
Göteborgs o. Bohus	15 531	1 010	491	1 501	—	—	1 051	450	—	—
Älvsborgs	3 696	737	25	762	36	—	684	—	42	—
Skaraborgs	2 175	400	61	461	—	28	433	—	—	—
Värmlands	4 572	492	111	603	59	—	544	—	—	—
Örebro	5 394	530	40	570	—	—	570	—	—	—
Västmanlands	3 525	510	7	517	296	—	177	—	—	44
Kopparbergs	807	103	1	104	—	—	104	—	—	—
Gävleborgs	7 411	630	19	649	493	83	—	73	—	—
Västernorrlands ...	1 721	257	8	265	—	—	265	—	—	—
Summa	86 737	11 448	1 620	13 068	884	821	8 887	1 379	841	256

Med det ovanstående har lämnats en översikt över det väntade sysselsättningsproblemets art och lokalisering samt undersökningsmaterialets omfattning och representativitet. I det följande komma sådana förhållanden att behandlas, som äro av betydelse, då fråga uppkommer om överflyttning till annat arbete, nämligen uppgiftslämnarnas ålders- och försörjningsförhållanden, nuvarande och tidigare sysselsättning, flyttningshinder m. m.

Det må särskilt påpekas, att i text och tabeller förekommande absoluta tal endast avse de i undersökningen ingående, vilket är avsevärt lägre än hela antalet nyanställda inom olika grupper. Någon omräkning har icke företagits, men redovisningen har i stället mestadels skett medelst procenttal. Endast i fråga om den starkt differentierade uppdelningen efter nuvarande sysselsättning ha de absoluta talen bibehållits.

Kap. III. Kön, ålder och civilstånd.

I avseende på fördelningen efter kön har undersökningsmaterialets representativitet kunnat belysas tillfredsställande tack vare uppgifterna från företagen om antalet nyanställda. I tab. 1 lämnades uppgifter om hur stor del av samtliga anställda resp. samtliga nyanställda inom olika industri-grupper som utgjordes av kvinnor.

Av de nyanställda voro 11,6 % kvinnor. Proportionen är emellertid mycket varierande inom olika grupper av företag. Inom elektriska verkstäder utgjorde kvinnorna mer än $\frac{1}{4}$ av samtliga men inom järn-, stål- och kopparverk endast 5,9 %. Inom skeppsvarven funnos endast manliga arbetare. Inom grupperna järn-, stål- och kopparverk samt mekaniska verkstäder hade den kvinnliga arbetskraften till mer än 90 % nyanställts efter den $\frac{1}{1}$ 1938, medan inom järn- och stålmanufaktur detta var fallet med endast något över hälften av samtliga anställda kvinnor.

Av de manliga arbetarna hade 46,9 procent nyanställts efter den $\frac{1}{1}$ 1938. Motsvarande andel för kvinnorna var 82,5.

I tab. 3 ha de i undersökningen ingående procentuellt fördelats efter ålder. Tabellen utvisar, att tyngdpunkten i åldersfördelningen för såväl män som kvinnor ligger i de yngre åldrarna. Medelåldern (medianen) var för män 28,2 år och för kvinnor 24,0 år. Av kvinnorna befunno sig ej mindre än 42,5 % i åldern 20—25 år. Beträffande männen är denna åldersgrupp svagare besatt, vilket sammanhänger med att vid undersökningstillfället de

Tab. 3. Ålder. Procentuell fördelning.

Ålder	Män	Kvinnor	Summa	Järn-, stål- och koppar- verk	Järn- och stål- manu- faktur	Meka- niska verk- städer	Skepps- varv	Elek- triska verk- städer	Annan metall- indu- stri
—18 år	6.8	4.1	6.4	15.0	8.3	5.5	4.4	9.6	4.7
18—20 »	10.2	12.1	10.4	14.8	9.4	9.9	9.9	13.0	12.1
20—25 »	19.1	42.5	22.0	16.3	20.0	23.3	16.7	24.1	20.3
25—30 »	21.9	18.7	21.5	19.5	19.9	22.5	19.9	18.6	19.5
30—35 »	16.8	10.6	16.0	12.4	17.7	16.2	17.6	13.7	14.5
35—40 »	10.0	5.4	9.4	8.3	9.9	9.3	11.8	8.7	7.8
40—45 »	6.4	4.3	6.2	6.1	5.1	5.9	8.4	6.7	5.5
45—50 »	3.6	1.2	3.4	4.2	2.8	3.2	4.7	2.3	4.3
50—∞ »	5.2	1.1	4.7	3.4	6.9	4.2	6.6	3.3	11.3
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Antal uppgiftslämnare...	11 448	1 620	13 068	884	821	8 887	1 379	841	256
Medelålder (median).....	28.2	24.0	27.6	26.0	28.1	27.5	29.8	25.9	28.3

båda årsklasserna 1942 och 1943 fullgjorde ordinarie militärtjänstgöring. När en återgång till fredsförhållanden kommer att äga rum och det därmed väntade sysselsättningsproblemet blir aktuellt, kan man räkna med att endast en årsklass samtidigt fullgör militärtjänstgöring. Åldersgruppen 20—25 år kan då beräknas omfatta ca 25 % av samtliga, varvid övriga åldersgrupper minskas i motsvarande mån.

Härav följer, att man måste räkna med en något lägre medelålder bland samtliga nyanställda manliga arbetare än den ovan angivna, 28,2 år. Åldersfördelningen bland de till beredskapstjänst inkallade är visserligen icke känd, men enligt vad som upplyses på vederbörligt militärt håll, torde beredskapsinkallelserna vid undersökningstillfället ha varit tämligen jämnt fördelade på olika årsklasser. Då vidare endast 14,3 % av samtliga i undersökningen ingående voro över 40 år, kan det fastställas, att åldern för flertalet icke utgör något hinder för en eventuell överflyttning till annat arbete.

Medelåldern för de i undersökningen ingående var något varierande inom olika grupper av företag. Vid skeppsvarven voro arbetarna i genomsnitt nära fyra år äldre än vid järn-, stål- och kopparverk samt elektriska verkstäder. Betraktar man de olika åldersgrupperna finner man, att åldersgruppen 20—25 år inom järn-, stål- och kopparverken omfattar endast 16,3 och inom skeppsvarv 16,7 % av samtliga mot 23,3 resp. 24,1 % inom mekaniska resp. elektriska verkstäder. Inom gruppen annan metallindustri voro ej mindre än 11,3 % över 50 år.

Antalet gifta i olika åldrar redovisas i *tab. 4*. Tabellen utvisar, att männen voro gifta i omkring dubbelt så stor utsträckning som kvinnorna. Bland de män, som voro över 35 år, voro mer än 80 % gifta, i åldersgruppen 40—45 år nära 85 %. Antalet gifta kvinnor var relativt sett störst i åldern 35—40 år med 50 % gifta. Av kvinnorna i de högsta åldersgrupperna, 45 år och däröver, voro endast 30 % gifta.

Tab. 4. Antalet gifta i olika åldrar. Procenttal.

Å l d e r	Män	Kvinnor	Samtliga
18—20 år	0·5	1·0	0·6
20—25 »	16·1	12·2	15·2
25—30 »	51·9	41·9	50·8
30—35 »	72·1	47·7	70·1
35—40 »	81·9	49·4	79·6
40—45 »	84·4	47·1	81·1
45—50 »	83·7	30·0	81·3
50—∞ »	81·1	29·4	79·6
Summa	47·5	23·6	44·5
Antal uppgiftslämnare	11 448	1 620	13 068

Kap. IV. Försörjnings- och bostadsförhållanden.

En stor del av frågeformuläret ägnades åt frågor rörande försörjnings- och bostadsförhållanden samt andra omständigheter, som kunde försvåra förflyttning till annan ort. Här skola endast försörjnings- och bostadsförhållandena behandlas, medan frågan om övriga flyttningshinder granskas i ett senare kapitel.

Beträffande män har *försörjningsplikt* ansetts föreligga mot hustru och hemmavarande barn under 16 år. Gifta kvinnor ha räknats som försörjningspliktiga mot mannen endast i sådana fall, då denne på grund av lyte eller sjukdom var oförmögen till arbete. Ogifta och förut gifta kvinnor ha ansetts försörjningspliktiga i de fall, de hade egna barn under 16 år. Genom att i frågeformuläret begära uppgift på samtliga hemmaboende hushållsmedlemmar och deras anställningsförhållanden har det även kunnat utrönas, i vilken utsträckning andra familjemedlemmar för sin försörjning voro beroende av uppgiftslämnaren. Detta var fallet, om vederbörande icke hade arbete eller hade arbete men var ur stånd att vid bosättning utom hemmet försörja sig själv. Sådan försörjningshjälp redovisas här endast i fråga om personer, som icke voro försörjningspliktiga mot make eller barn.

En översikt över dessa förhållanden lämnas i *tab. 5*. Det framgår härav, att 48,6 % av de manliga och 9,6 % av de kvinnliga arbetarna voro i egentlig mening försörjningspliktiga. Hälften av samtliga hade endast sig själva att svara för, och 5 % hade annan familjemedlem än hustru eller barn under 16 år att försörja eller hjälpa.

Antalet personer, som för sin försörjning voro beroende av uppgiftslämnarna, var i allmänhet icke stort. Endast 3 % av samtliga män hade sålunda 4 eller flera personer att försörja.

Tab. 5. Försörjningsförhållanden. Procentuell fördelning.

Personer att försörja	Män	Kvinnor	Samtliga
<i>Hustru och barn under 16 år</i>	48.6	9.6	48.8
1 person	18.1	7.9	16.9
2 personer.....	19.5	1.2	17.1
3 »	7.9	0.4	7.0
4 »	2.3	0.1	2.0
5 »	0.5	—	0.5
6 » eller flera	0.3	—	0.3
<i>Endast andra anhöriga.....</i>	5.1	7.2	5.3
1 person	3.8	5.3	4.0
2 personer el. flera	1.3	1.9	1.3
<i>Ingen .....</i>	46.3	83.2	50.9
Summa	100.0	100.0	100.0
Antal uppgiftslämnare	11 448	1 620	13 068

Tab. 6. Bostadsförhållanden. Procenttal.

B o s t a d	Män	Kvinnor	Samtliga
Egen jordbruksfastighet	0·5	0·1	0·4
Eget hem	8·6	3·9	8·1
Bostadsrättslägenhet	3·8	2·1	3·6
Förhyrd lägenhet på öppna marknaden	37·2	29·3	36·3
Bostad förhyrd av arbetsgivaren	2·2	1·0	2·1
Förhyrt enkelrum hos annan familj	16·4	15·2	16·2
Fritt upplåten bostad av arbetsgivaren	0·1	—	0·1
Inneboende hos föräldrar	30·5	48·3	32·6
Lägenhet i barnrikehus	0·7	0·1	0·6
Summa	100·0	100·0	100·0
Antal uppgiftslämnare	9 323	1 265	10 588

Å formuläret inhämtades även uppgifter om *bostadsförhållanden*. Nio olika alternativ hade angivits enligt vilka bostadsfrågan kunde tänkas vara ordnad, och uppgiftslämnarna hade blott att stryka under det tillämpliga fallet. Frågan besvarades dock endast av 10 588 personer, eller 81 % av samtliga. Hur svaren utföll, framgår av *tab. 6*.

Tab. 7. Bostadsförhållanden, länsfördelning.

L ä n	Antal uppgifts- lämnare	% boende i				Summa
		eget hem	förhyrd lägen- het	förhyrt enkel- rum hos annan familj	inne- boende hos för- äldrar	
Stockholms stad	746	8·0	49·9	20·5	21·6	100·0
Stockholms	580	15·0	45·2	15·5	24·3	100·0
Södermanlands	1 157	13·6	46·7	11·6	28·1	100·0
Östergötlands	701	13·0	42·1	22·7	22·2	100·0
Jönköpings	836	9·2	37·7	23·2	29·9	100·0
Kalmar	203	12·8	43·3	9·4	34·5	100·0
Blekinge	370	23·5	28·4	10·8	37·3	100·0
Kristianstads	172	17·4	28·0	26·7	27·9	100·0
Malmöhus	1 018	9·3	46·6	9·2	34·9	100·0
Hallands	400	7·8	43·3	8·7	40·2	100·0
Göteborgs o. Bohus	1 102	4·6	32·0	12·3	51·1	100·0
Älvsborgs	557	14·5	34·5	15·6	35·4	100·0
Skaraborgs	440	12·1	32·9	22·3	32·7	100·0
Värmlands	465	14·5	29·8	13·8	41·9	100·0
Örebro	477	22·8	34·4	23·1	19·7	100·0
Västmanlands	459	16·8	35·3	23·3	24·6	100·0
Kopparbergs	91	19·8	51·6	14·3	14·3	100·0
Gävleborgs	598	8·9	32·0	12·4	46·7	100·0
Västernorrlands	216	15·2	30·6	30·1	24·1	100·0
Summa	10 588	12·1	39·1	16·2	32·6	100·0

Det vanligaste var, att bostad förhyrdes på öppna marknaden, men nästan lika många voro inneboende hos föräldrar. Bostadsförhållandena voro något olika för män och kvinnor. Av männen förhyrde 37,2 % bostad på öppna marknaden, och 30,5 % voro inneboende hos föräldrar. Kvinnorna voro i nästan hälften av samtliga fall inneboende hos föräldrar och bodde i 29,3 % av samtliga fall i på öppna marknaden förhyrd lägenhet. Antalet personer, som förhyrde enkelrum hos annan familj, var ungefär detsamma för båda könen, nämligen 16 %. De närmast vanligaste bostadsformerna voro eget hem och bostad i bostadsrättsförening. 2 % av samtliga hyrde bostad av arbetsgivaren. Övriga bostadsformer, egen jordbruksfastighet, lägenhet i barnrikehus och av arbetsgivaren fritt upplåten bostad voro mindre vanliga.

I tab. 7 belysas bostadsförhållandena i de olika länen. De i tab. 8 redovisade bostadsformerna ha därvid sammanslagits till fyra grupper, eget hem, förhyrd lägenhet (inkl. fritt upplåten bostad av arbetsgivaren), förhyrt enkelrum hos annan familj och inneboende hos föräldrar. Det framgår av tabellen, att eget hem var vanligast i Blekinge, Örebro och Kopparbergs län och minst ofta förekommande i Göteborgs och Bohus län samt Hallands län. Även i Stockholms stad, Jönköpings, Malmöhus och Gävleborgs län var antalet egna hem litet.

Antalet uppgiftslämnare, som innehade förhyrd lägenhet, varierar mellan 28,0 % i Kristianstads län och 51,6 % i Kopparbergs län. I Göteborgs och Bohus län voro 51,1 % inneboende hos föräldrar mot endast 14,3 % i Kopparbergs län.

Kap. V. Födelsekommun och län. Inflyttningsår.

För bedömning av möjligheterna att helt eller delvis överflytta den arbetskraft, varom här är fråga, till andra företag, är det nödvändigt att skaffa sig en överblick över varifrån den kommit dels i geografiskt hänseende och dels i yrkeshänseende. Då överflyttning i första hand kan beräknas äga rum till andra företag inom metallindustrin, följer därav, att den första frågan är den primära. Först sedan möjligheterna att erhålla arbete inom det nuvarande yrket äro uttömda, kan en övergång till andra yrken bli aktuell.

Å frågeformuläret begärdes uppgift om såväl födelseort som nuvarande bostadsort samt datum för inflyttning till nuvarande bostadsort. Med ledning av dessa uppgifter ha tämligen utförliga beräkningar verkställts rörande de flyttningar, som ägt rum. I vilken utsträckning inflyttning till nuvarande bostadsort skett och hur inflyttningarna fördela sig på olika år, redovisas i tab. 8.

Tabellen utvisar, att 30,4 % av samtliga voro födda på den nuvarande bostadsorten och oavbrutet varit bosatta därstädes. Av de återstående hade en stor del, 21,1 % av samtliga, inflyttat före 1938, och följaktligen hade något mindre än hälften av samtliga inflyttat i samband med tillträdandet av den

Tab. 8. Inflyttningsförhållanden. Procentuell fördelning.

	Män	Kvinnor	Summa
Ej inflyttade	29.4	37.5	30.4
Inflyttade:			
1937 eller tidigare	21.0	21.9	21.1
1938	4.1	2.4	3.8
1939	5.8	3.8	5.5
1940	5.8	3.7	5.5
1941	5.8	3.6	5.6
1942	8.1	5.2	7.8
1943	10.4	10.1	10.4
1944 ($\frac{1}{1}$ — $\frac{15}{7}$)	5.2	5.9	5.3
inflyttningsår okänt	4.4	5.9	4.6
Samtliga inflyttade	70.6	62.5	69.6
Summa	100.0	100.0	100.0
Antal uppgiftslämnare	11 448	1 620	13 068

nuvarande anställningen. Procenten inflyttade uppvisar en viss ökning från 1938 till 1943. Det bör observeras, att siffrorna för 1944 endast avse tiden 1 januari—15 juli. Kvinnorna voro i något större utsträckning än männen födda på nuvarande bostadsort.

I tab. 9 redovisas flyttningsförhållandena mera detaljerat. Uppgiftslämnarna ha här länsvis fördelats efter sambandet mellan födelsekommun och bostadskommun. Därvid ha de, som voro födda utom hemortslänet uppdelats i två grupper: födda inom annat län i samma riksområde och födda inom annat riksområde. Länens fördelning på riksområden är enligt 1940 års folkräkning följande:

- 1) *Stockholms stad*
- 2) *Mälardalen*: Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län
- 3) *Östra Götaland*: Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län
- 4) *Skåne, Halland och Blekinge*
- 5) *Bohuslän och Vänerlän*: Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län
- 6) *Dalarna och Nedre Norrland*: Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län
- 7) *Övre Norrland*: Västerbottens och Norrbottens län

Tabellen utvisar, att 37,5 % av samtliga voro födda å nuvarande bostadsort. Enligt föregående tabell hade dock endast 30,4 % icke inflyttat till nuvarande bostadsort. Därav följer, att 7,1 % av samtliga under någon tid varit bosatta på annan ort än födelseorten och sedermera återinflyttat. Då 27,1 % av samtliga voro födda i annan kommun inom samma län, följer därav vidare, att återstående 35,4 % voro födda utom hemortslänet; 10,7 % voro

Tab. 9. Hemortskommun och födelsekommun resp. -län. Procentuell fördelning.

Hemortslän	Födda inom				Summa	Hela antalet
	nuvarande kommun	annan kommun i samma län	annat län i samma riksområde	annat riksområde ¹		
Stockholms stad	36.6	—	—	63.4	100.0	1 022
Stockholms	18.7	15.6	21.9	43.8	100.0	750
Södermanlands	32.1	29.5	16.6	21.8	100.0	1 491
Östergötlands	25.6	37.4	9.1	27.9	100.0	900
Jönköpings	33.2	30.6	8.9	27.3	100.0	941
Kalmar	52.7	31.2	4.9	11.2	100.0	224
Blekinge	52.1	29.6	9.6	8.7	100.0	405
Kristianstads	33.5	45.5	10.7	10.3	100.0	224
Malmöhus	42.1	37.6	11.4	8.9	100.0	1 270
Hallands	44.0	35.7	2.2	18.1	100.0	409
Göteborgs o. Bohus	53.8	19.3	10.7	16.2	100.0	1 501
Älvsborgs	44.0	18.6	23.9	13.5	100.0	762
Skaraborgs	28.8	41.0	10.4	19.8	100.0	461
Värmlands	50.3	30.3	3.6	15.8	100.0	603
Örebro	21.8	25.2	4.6	48.4	100.0	570
Västmanlands	28.8	21.7	12.6	36.9	100.0	517
Kopparbergs	28.8	43.3	8.7	19.2	100.0	104
Gävleborgs	41.9	32.2	11.1	14.8	100.0	649
Västernorrlands	33.6	47.2	4.9	14.3	100.0	265
Summa	37.5	27.1	10.7	24.7	100.0	13 068

¹ Inkl. i utlandet födda samt personer, som icke lämnat uppgift om födelseort.

födda inom annat län i samma riksområde och 24,7 % inom annat riksområde.

I Kalmar, Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Värmlands län voro över hälften av samtliga födda i bostadskommunen, i Stockholms och Örebro län mindre än $\frac{1}{4}$. Antalet födda utom länet var störst i Stockholms stad och län och minst i de 4 sydsvenska länen samt Kalmar, Värmlands och Västernorrlands län. Av dem, som bodde i Stockholms och Älvsborgs län, voro jämförelsevis många födda i annat län i samma riksområde.

Hur omflyttningen ägt rum mellan olika delar av landet belyses i *tab. 10*, där uppgiftslämnarna fördelats efter de riksområden, i vilka de äro födda.

Det framgår av tabellen, att de i Stockholm bosatta, som endast till 36,6 % voro födda i staden, företrädesvis kommit från Mälarlänen och därefter från Dalarna och Nedre Norrland samt Östra Götaland. Inflyttningen till Mälarlänen har i första hand skett från Dalarna och Nedre Norrland, och Östra Götaland har fått sitt största tillskott från Bohuslän och Vänerlänen. Till övriga riksområden har någon inflyttning av betydelse endast skett från Mä-

Tab. 10. Hemortslän och födelse-län. Riksområden.
Procenttal.

Födelseort	Hemort							Summa
	Stockholms stad	Mälarlä- n	Östra Göta- land	Skåne, Halland och Ble- kinge	Bohus- länen och Väner- länen	Dalar- na och Nedre Norr- land	Övre Norr- land	
Stockholms stad	36·6	4·8	1·2	0·5	0·7	0·7	—	4·6
Mälarlänen	23·8	66·3	4·0	1·0	3·0	7·5	—	20·9
Östra Götaland	10·0	5·6	74·2	3·1	3·0	0·7	—	15·3
Skåne, Halland, Blekinge . .	4·8	1·4	5·4	89·4	3·6	0·4	—	18·3
Bohuslän o. Vänerlänen . . .	6·1	7·6	9·9	2·9	84·0	2·0	—	26·0
Dalarna o. Nedre Norrland.	14·7	10·6	3·2	1·3	2·4	84·9	—	11·8
Övre Norrland	2·1	2·3	1·2	0·4	1·3	2·8	—	1·6
Utan uppgift	0·3	0·2	0·3	0·3	0·4	0·3	—	0·3
Utlandet	1·6	1·2	0·6	1·1	1·6	0·7	—	1·2
Summa	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	—	100·0
Antal uppgiftslämnare	1 022	3 328	2 065	2 308	3 327	1 018	—	13 068

larlänen till Dalarna och Nedre Norrland. Det kan slutligen nämnas, att 1,2 % av samtliga uppgivit sig vara födda i utlandet.

Uppdelning har slutligen verkställt med hänsyn till födelsekommunens typ, *tab. 11*. Härvid ha städerna uppdelats efter storlek i 4 grupper och landskommunerna i fyra grupper A-, B-, C- och D-kommuner enligt 1940 års folkräkning. Till resp. A-, B- och C-kommuner räknas sådana kommuner, inom vilka befolkningen inom jordbruk med binäringar omfattar resp. minst 75 %, 50—75 % och mindre än 50 % av sammanlagda befolkningen inom de fem näringsgrenarna jordbruk med binäringar, industri och hantverk, samfärdsel, handel samt allmän förvaltningstjänst och fria yrken. Ett samtidigt villkor är, att i kommunerna ej ingå tätorter, vilkas sammanlagda befolkning når upp till eller överstiger $\frac{2}{3}$ av kommunens hela folkmängd. Är det sistnämnda fallet, räknas kommunen till D-kommunerna (agglomererade kommuner).

Tabellen omfattar samtliga, som uppgivit sig vara födda i annan kommun, än där de vid undersökningstillfället voro bosatta. Tre fjärdedelar av samtliga voro födda på landsbygden. De flesta av dessa kommo från B- och C-kommuner. De, som voro födda i städer, fördelade sig ungefär lika på de fyra grupperna av städer. Sätter man antalet utflyttade i relation till den totala folkmängden inom olika grupper av kommuner, blir bilden något annorlunda. Beträffande landskommunerna förflyttas tyngdpunkten från B- till C-kommunerna, och A-kommunernas bidrag visar sig vara något större än procenttalen angivit. Utflyttningen från städerna visar sig även i avsevärt högre grad ha skett från de små än från de stora städerna. Kvinnorna kommo i något större utsträckning än männen från de rena jordbrukskommunerna.

Tab. 11. Inflyttade fördelade efter födelsekommunens typ.

Födelsekommun	Procentuell fördelning			Per 100 000 av motsvarande folkmängd ^{31/12} 1940		
	Män	Kvinnor	S:a	Män	Kvinnor	S:a
<i>Landskommuner</i>	75.5	76.9	75.6	267	35	154
A	1.1	16.0	14.3	234	36	139
B	29.5	29.6	29.5	282	36	163
C	24.8	24.5	24.8	329	41	188
D	7.1	6.8	7.0	167	20	93
<i>Städer</i>	22.7	20.6	22.5	148	14	77
under 10 000 inv.	6.4	5.8	6.3	294	29	154
10 000—30 000 inv.	6.0	3.5	5.7	163	11	83
30 000—100 000 »	5.3	5.7	5.4	177	20	94
över 100 000 inv.	5.0	5.6	5.1	77	9	40
<i>Födda i utlandet</i>	1.8	2.5	1.9	.	.	.
Hela riket	100.0	100.0	100.0	(230)	(27)	(128)
Antal uppgiftslämnare	7 253	880	8 133			

Vid bedömandet av dessa resultat bör beaktas, att såväl kommungrupperingen som folkmängdssiffrorna hänföra sig till den ^{31/12} 1940. Därtill kommer, att till följd av den snabbt fortskridande industrialiseringen och urbaniseringen ha många kommuner ändrat karaktär, sedan vederbörande föddes där. Antalet personer, som voro födda på den egentliga landsbygden resp. i mindre städer, torde därigenom i verkligheten vara större än som framgår av tabellen.

Kap. VI. Nuvarande sysselsättning.

För det ändamål, den föreliggande utredningen avser att tjäna är känndomen om de berörda arbetarnas sysselsättning och yrkeserfarenhet av den största betydelse. Arbetet inom hithörande industrier är i allmänhet synnerligen differentierat, och det kan förutsättas, att tillgång och efterfrågan på olika slags arbetare under alla förhållanden komma att uppvisa stora variationer. Vid minskning av sysselsättningen inom ett företag kunna vissa grupper räkna med att erhålla liknande arbete inom andra företag, medan andra åter kunna bli nödsakade att söka sig till andra yrkesområden. I senare fallet blir frågan om omskolning aktuell.

Vid klassificeringen efter den nuvarande sysselsättningens art har arbetsförmedlingens yrkesförteckning legat till grund. Av de i undersökningen ingående ha 34 icke lämnat uppgift om sysselsättningens art, och redovisningen omfattar därför endast 13 034 personer.

Försök har även gjorts att verkställa en uppdelning med hänsyn till kvali-

Tab. 12 a. Nuvarande sysselsättning och ålder. Män.

Nuvarande sysselsättning	Yrkesarbetare			Hjälparbetare och lärlingar			S:a
	Hela antalet	därav		Hela antalet	därav		
		40-50 år	över 50 år		40-50 år	över 50 år	
<i>A. Egentliga verkstadsarbetare</i>	5 785	619	282	4 130	256	148	9 915
Järnverks- och metallverksarbetare ..	173	21	7	238	19	6	411
Gjuteriarbetare	287	44	23	93	13	3	380
Smidesarbetare	80	9	6	61	2	2	141
Grovplåtslageriarbetare	262	30	6	179	9	7	441
Plåt- och kopparslageriarbetare	287	18	6	70	2	2	357
Svetsare	374	28	2	78	4	—	452
Verktögsarbetare	246	21	19	126	4	1	372
Maskinarbetare	1 916	168	69	1 111	25	7	3 027
Filare och maskinuppsättare	865	110	60	439	12	6	1 304
Mekaniker och maskinreparatörer ...	110	25	18	40	1	1	150
Motormontörer och -reparatörer	100	17	4	13	—	1	113
Cykelmontörer och -reparatörer	7	2	—	11	1	—	18
Hopsättare	80	8	4	44	1	1	124
Elektromekaniker	149	18	5	111	2	1	260
Finmekaniker och optiker	107	9	9	19	—	—	126
Metallarbetare	12	3	1	10	—	1	22
Guld- och silverarbetare	—	—	—	1	—	—	1
Ytbehandlare	251	38	15	111	2	4	362
Avsynare och kontrollarbetare	391	39	24	181	8	8	572
Andra fackarbetare (arbetare vid glöd- lampsfabriker m. fl.)	60	7	1	39	2	—	99
Verktögsutlämnare	26	4	3	19	—	—	45
Hjälparbetare ej närmare spec.	—	—	—	1 112	149	97	1 112
Praktikanter	2	—	—	24	—	—	26
<i>B. Övriga arbetare</i>	914	187	88	594	88	72	1 508
Byggnadsarbetare ej närmare spec.	7	2	1	12	4	3	19
Murare	6	1	1	5	—	—	11
Målare	64	10	6	21	4	—	85
Byggnadsträarbetare	88	24	9	17	1	1	105
Rörarbetare	34	5	3	19	—	—	53
Snickare	223	41	23	85	7	5	308
Sadelmakare, tapetserare	7	1	1	2	—	—	9
Hiss-, kran- och traversskötare	22	3	1	26	4	2	48
Transportarbetare	125	23	17	135	29	26	260
Bilförare	32	4	2	4	1	—	36
Förräds- och lagerarbetare	220	46	14	195	25	20	415
Maskinister m. fl.	55	17	8	51	11	10	106
Andra fackarbetare	31	10	2	22	2	5	53
Summa	6 699	806	370	4 724	344	220	11 423

fikationer i yrket. Denna faktor torde nämligen äga stor betydelse såväl i fråga om möjligheterna för vederbörande att få behålla den nuvarande anställningen som beträffande utsikterna att erhålla ev. ny anställning. Den

Tab. 12 b. Nuvarande sysselsättning och ålder. Kvinnor.

Nuvarande sysselsättning	Yrkesarbetare			Hjälparbetare och lärlingar			S:a
	Hela anta- let	därav i åldern		Hela anta- let	därav i åldern		
		40—50 år	över 50 år		40—50 år	över 50 år	
<i>A. Egentliga verkstadsarbetare</i>	171	4	2	1 322	80	14	1 493
Gjuteriarbetare	—	—	—	3	—	—	3
Plåt- o. kopparslageriarbetare ...	3	—	—	8	1	—	11
Svetsare	2	—	—	13	—	—	15
Verktögsarbetare	—	—	—	4	—	—	4
Maskinarbetare	45	1	—	286	12	1	331
Filare och maskinuppsättare ...	—	—	—	44	4	—	44
Cykelmontörer.....	—	—	—	1	—	—	1
Hopsättare	15	1	—	59	3	—	74
Elektromekaniker.	—	—	—	54	3	—	54
Finmekaniker o. optiker.....	4	1	—	29	1	—	33
Metallvaruarbetare	7	—	—	17	1	2	24
Guld- o. silverarbetare	3	—	1	4	—	—	7
Ytbehandlare	14	—	1	95	5	2	109
Avsynare o. kontrollanter	76	1	—	407	28	3	483
Andra fackarbetare	—	—	—	14	3	—	14
Verktögsutlämnare	2	—	—	7	—	—	9
Hjälparbetare	—	—	—	277	19	6	277
<i>B. Övriga arbetare</i>	4	—	—	114	6	—	118
Sadelmakare o. tapetserare	—	—	—	9	—	—	9
Transportarbetare	—	—	—	3	1	—	3
Förråds- o. lagerarbetare	3	—	—	84	3	—	87
Andra fackarbetare	1	—	—	18	2	—	19
Summa	175	4	2	1 436	86	14	1 611

indelningsgrund, som här kan komma i fråga, innefattar de tre kategorierna yrkesarbetare, hjälparbetare (grovarbetare) och lärlingar.

Trots att denna uppdelning är synnerligen grov, är den icke lätt att genomföra. Svårigheterna hänföra sig framförallt till det s. k. tempoarbetet. Det kan framhållas, att relationen mellan tempoarbete och yrkesarbete är högst olika inom olika verkstäder beroende på vad som tillverkas och hur långt automatiseringen av arbetet drivits. Det gäller vidare, att ju dyrbarare arbetsmaterialet är och ju större precision arbetet kräver, desto noggrannare måste urvalet av arbetskraft bli. I kollektivavtalet med Sveriges verkstadsförening definieras yrkesarbetare som den, som efter förfluten lärlings- eller annan utbildningstid utför arbete, för vilket fordras en utbildningstid av tre år. Överhuvud taget är det dock många gånger svårt att även med noggrann kännedom om arbetets art draga någon bestämd gräns mellan yrkesarbetare och tempoarbete.

Tempoarbetet kan i viss mån genom rationellare planläggning av arbetet övergå i arbete som kräver yrkesutbildning, liksom grovarbetet i gammal

bemärkelse genom lämpliga anordningar kan komma att närma sig tempoarbete. Det kan nämnas, att det huvudsakligen är inom de större företagen, som denna mer eller mindre klara karaktärsskillnad mellan å ena sidan yrkesarbete och å andra sidan tempoarbete—grovarbete förekommer. I de mindre företagen är arbetsfördelningen icke driven så långt.

Att med ledning av de knapphändiga uppgifterna å frågeformulären verkställa en uppdelning på dessa tre kategorier, yrkesarbetare, hjälparbetare och lärlingar, visade sig nära nog omöjligt, åtminstone beträffande gränsdragningen mellan hjälparbetare och lärlingar, vilka båda grupper måste sammanslås. Försök gjordes däremot att med ledning av uppgifterna om antal år i yrket och den ungefärliga veckoinkomsten avgöra, vilka som kunde anses vara yrkesarbetare. Då erforderliga uppgifter om erhållen yrkesutbildning i allmänhet icke lämnats måste dock resultatet betecknas som tämligen osäkert. Hög veckoinkomst och lång anställningstid utgöra nämligen ingen garanti för att vederbörande kan anses som yrkesarbetare.

I tab. 12 a och 12 b ha samtliga i undersökningen ingående män resp. kvinnor fördelats efter nuvarande sysselsättning och ställning i yrket. Dessutom har angivits hur många inom varje yrkesgrupp, som befunno sig i åldrarna 40—50 år samt över 50 år. De olika yrkena ha sammanslagits till två huvudgrupper, dels egentliga verkstadsarbetare och dels övriga arbetare. Till den senare gruppen ha hänförs sådana arbetare, som icke äro sysselsatta med den egentliga produktionen, såsom transportarbetare, maskinister och eldare, byggnadsarbetare m. fl. I efterföljande sammanställning lämnas en sammanfattning av tab. 12 a och b.

	Yrkesarbetare		Hjälparbetare och lärlingar		Samtliga	
	Hela antalet	därav kvinnor	Hela antalet	därav kvinnor	Hela antalet	därav kvinnor
Egentliga verkstadsarbetare	5 956	171	5 452	1 122	11 408	1 493
Övriga arbetare	918	4	708	114	1 626	118
Summa	6 874	175	6 160	1 436	13 034	1 611

Härav framgår, att 11 408 eller 87,5 % av samtliga voro verkstadsarbetare i egentlig mening. Av dessa ha något mer än hälften klassificerats som yrkesarbetare. Av samtliga män ha 58,6 %, men av samtliga kvinnor endast 10,9 % betecknats som yrkesarbetare.

Det har redan framhållits att uppdelningen på yrkesarbetare resp. övriga arbetare till följd av uppgifternas knapphändighet är i hög grad osäker. Antalet yrkesarbetare torde i verkligheten vara avsevärt lägre. Enligt en av arbetsmarknadsorganisationernas yrkesutbildningskommitté år 1941 företagen undersökning utgjorde antalet yrkesarbetare endast 28 % av totala antalet arbetare inom verkstadsindustrien, och 32 % inom järnindustrien. Det är dock att märka, att denna uppgift hänför sig till antalet anställda och icke som i föreliggande undersökning till antalet sysselsatta arbetare. Yrkesarbetare

Tab. 13. Detaljyrken, ej redovisade i tab. 12 a och b.

Nuvarande sysselsättning	Yrkesarbetare		Hjälparbetare och lärlingar		Samtliga	
	Hela antalet	därav kvinnor	Hela antalet	därav kvinnor	Hela antalet	därav kvinnor
<i>Järnverks- och metallverksarbetare</i>	173	—	238	—	411	—
Hyttarbetare	29	—	23	—	52	—
Martinarbetare m. fl.	22	—	55	—	77	—
Arbetare i varmvalsverk	10	—	35	—	45	—
Arbetare i kallvalsverk	4	—	7	—	11	—
Smidesarbetare m. fl.	65	—	55	—	120	—
Arbetare i trådslagerier och linslagerier	12	—	38	—	50	—
Arbetare i kopparverk m. fl.	19	—	4	—	23	—
Ej specificerade arbetare	12	—	21	—	33	—
<i>Maskinarbetare</i>	1 961	45	1 397	286	3 358	331
Svarvare	801	3	550	70	1 351	73
Arbore	38	—	8	—	46	—
Fräsare	329	2	182	15	511	17
Hyvlare	45	—	50	1	95	1
Borrare	176	—	116	19	292	19
Pressare	115	8	81	34	196	42
Slipare	300	30	251	97	551	127
Ej specificerade arbetare	157	2	159	50	316	52
<i>Filare och maskinuppsättare</i>	865	—	483	44	1 348	44
Filare, bänkarbetare	752	—	440	44	1 192	44
Maskinuppsättare	85	—	29	—	114	—
Ritsare	21	—	6	—	27	—
Ej specificerade arbetare	7	—	8	—	15	—
<i>Elektromekaniker</i>	149	—	165	54	314	54
Montörer av starkströmsmaskiner	13	—	57	35	70	35
Verkstads elektriker	65	—	60	—	125	—
Montörer av svagströmsmaskiner	6	—	12	5	18	5
Radiomontörer och -reparatörer	24	—	5	2	29	2
Bilelektriker, flygplans elektriker	12	—	7	3	19	3
Ej specificerade arbetare	29	—	24	9	53	9
<i>Ytbehandlare</i>	265	14	206	95	471	109
Slipare	122	10	68	20	190	30
Betsare	16	—	7	3	23	3
Galvanisatörer	25	—	38	18	63	18
Lackerare	75	3	79	45	154	48
Ej specificerade arbetare	27	1	14	9	41	10

inom hithörande industrigrupper åtnjuta nämligen i stor utsträckning mobiliseringsuppskov och ha därigenom haft större möjligheter än övriga arbetare att bli representerade i undersökningen.

Av uppgifterna i tab. 12 a och b framgår, att den största gruppen utgjordes av maskinarbetare med 3 358 eller 25,8 % av samtliga. Därefter följde gruppen filare m. fl. med 1 348 (10,3 %) samt avsynare och kontrollar-

betare med 1 055 (8,1 %). Hjälparbetare ha hänförs till det specialfack, inom vilket de uppgivit sig vara verksamma. Ett tämligen stort antal, 1 389 eller 22,5 % av samtliga hjälparbetare, har dock ej lämnat någon närmare uppgift om sysselsättningens art och redovisas därför i en särskild grupp, ej specificerade hjälparbetare.

Av dem, som icke voro att anse som verkstadsarbetare i egentlig mening, utgjordes de största grupperna av förråds- och lagerarbetare (502), snickare (308) och transportarbetare (263).

Av de kvinnliga arbetarna voro 483, eller 30 % av samtliga kvinnor, avsynare och kontrollanter och 331 (20,5 %) maskinarbetare samt 277 (17,2 %) ej specificerade hjälparbetare.

Som komplement till tab. 12 ha i tab. 13 vissa yrkesgrupper uppdelats på detaljgrupper. Uppgifterna ge ytterligare belysning åt den starka differentiering, som råder inom verkstadsarbetet. Av tabellen framgår, att yrkena svarvare och filare voro de vanligast förekommande. Dessa omfatta sammanlagt 2 543 arbetare eller 22,3 % av samtliga egentliga verkstadsarbetare. Frånräknas 1 389 ej närmare specificerade hjälparbetare, stiger de nämnda två gruppernas sammanlagda andel till 25,4 %.

I följande sammanställning ha yrkesarbetare resp. övriga arbetare fördelats efter ålder.

Å l d e r	Män		Kvinnor	
	Yrkesarbetare	Övriga arbetare	Yrkesarbetare	Övriga arbetare
—18 år	—	16.3	—	4.7
18—20 »	0.4	24.0	4.0	13.0
20—25 »	18.2	20.3	50.9	41.3
25—30 »	29.0	12.2	33.2	17.1
30—35 »	22.4	8.8	5.1	11.3
35—40 »	12.5	6.4	3.4	5.6
40—45 »	7.9	4.3	1.7	4.7
45—50 »	4.1	3.0	0.6	1.3
50— ∞ »	5.5	4.7	1.1	1.0
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0
Antal uppgiftslämnare...	6 699	4 724	175	1 436

Det framgår härav, att å ena sidan arbetare under 20 år endast undantagsvis räknats som yrkesarbetare. Å andra sidan voro många av de äldre icke hänförliga till denna kategori. Här får man dock räkna med, att en del av de äldre arbetarna ha kommit in i det nuvarande yrket först på senare år och sålunda ännu icke hunnit förvärva erforderlig yrkesvana.

Medelåldern (medianen) var för manliga yrkesarbetare 30,5 år och för övriga manliga arbetare 22,4 år. För motsvarande kvinnliga arbetare var medelåldern 24,5 resp. 23,9 år.

Kap. VII. Tidigare sysselsättning.

Den ökning av sysselsättningen, som under de senaste åren ägt rum inom tillhörande industrier, särskilt mekaniska och elektriska verkstäder, motsvaras av en minskning inom andra näringsgrenar. Detta torde ha medfört en viss överflyttning av arbetskraft till verkstadsindustrien från andra av krisen drabbade industrier, t. ex. träindustri, pappersmasseindustri m. fl. Vid en återgång till fredsmässig produktion borde i så fall en viss återgång från verkstadsindustrien till dessa industrier kunna äga rum.

För att få denna fråga belyst, begärdes å frågeformuläret uppgifter om huvudsaklig sysselsättning under 5 år före nuvarande anställning. Uppgifterna skulle avse arbetsgivare, arbetets art och anställningstid. Frågan lämnades i många fall obesvarad, och man fick då med ledning av uppgifterna om ålder och inflyttningsdatum till nuvarande bostadsort söka bedöma, huruvida vederbörande kunde antagas ha haft något arbete före det nuvarande. Det må påpekas, att huvudsaklig sysselsättning under 5 år före nuvarande anställning icke alltid är liktydig med den sysselsättning, vederbörande hade närmast före nuvarande anställning. Vid klassificeringen har

Tab. 14. Tidigare sysselsättning. Fördelning efter näringsgren.

Näringsgren	Män	Kvinnor	S:a
Jordbruk och skogsbruk	5·7	0·4	5·1
Malmbrytning o. metallindustri	31·3	8·1	28·4
Jord- och stenindustri	2·8	0·8	2·5
Sågverksindustri	1·8	—	1·6
Annan trävaruindustri	3·4	0·2	3·0
Pappersmassefabriker o. pappersbruk	1·6	0·7	1·5
Annan pappers- o. grafisk industri	0·7	2·4	1·0
Livsmedelsindustri	2·4	4·4	2·7
Textil- och beklädnadsindustri	2·0	14·9	3·6
Läder-, hår- o. gummivaruindustri	1·6	2·3	1·7
Kemisk-teknisk industri	1·1	3·5	1·4
Byggnadsverksamhet	9·1	0·1	8·0
Landtransport	4·7	0·5	4·2
Sjöfart	2·0	0·1	1·7
Handel	5·4	12·8	6·4
Förvaltning och fria yrken	1·0	0·2	0·9
Hälso- och sjukvård	0·3	2·4	0·5
Husligt arbete	0·0	10·7	1·3
Tillfällighets- och diversearbete	3·0	0·7	2·7
Ej tidigare haft förvärvsarbete	16·5	30·5	18·2
Uppgift saknas	3·6	4·3	3·6
Summa	100·0	100·0	100·0
Antal uppgiftslämnare	11 448	1 620	13 068

Tab. 15. Tidigare sysselsättning. Fördelning efter ålder och näringsgren.

Näringsgren	Antal uppgifts- lämnare	Därav % i åldrarna				S:a
		under 25 år	25—40 år	40—50 år	50— ∞	
<i>Jordbruk och skogsbruk</i>	660	26.4	56.8	10.4	6.4	100.0
<i>Industri och hantverk</i>	7 225	27.0	56.0	11.2	5.8	100.0
Malmbrytning och metallindustri	3 711	27.6	56.6	10.1	5.7	100.0
Jord- och stenindustri	330	14.8	59.4	17.6	8.2	100.0
Sågverksindustri	210	23.8	65.7	7.2	3.3	100.0
Annan trävaruindustri	389	27.8	54.5	11.0	6.7	100.0
Pappersmassfabriker o. pappersbruk	195	20.5	58.0	15.9	5.6	100.0
Annan pappers- o. grafisk industri	125	64.8	32.0	1.6	1.6	100.0
Livsmedelsindustri	349	40.4	47.0	8.6	4.0	100.0
Textil- o. beklädnadsindustri	470	45.1	46.8	5.5	2.6	100.0
Läder-, hår- o. gummivaruindustri	226	35.0	50.4	12.8	1.8	100.0
Kemisk-teknisk industri	180	36.1	49.5	12.2	2.2	100.0
Byggnadsverksamhet	1 040	9.5	63.9	17.4	9.2	100.0
<i>Samfärdsel</i>	777	13.5	65.8	14.3	6.4	100.0
Landtransport	552	15.2	65.8	12.9	6.1	100.0
Sjöfart	225	9.3	65.8	17.8	7.1	100.0
<i>Handel</i>	829	55.7	34.2	8.3	1.8	100.0
<i>Allmän förvaltningstjänst o. fria yrken</i>	189	41.3	43.4	9.0	6.3	100.0
Förvaltning och fria yrken	118	43.2	41.5	6.8	8.5	100.0
Hälsa- och sjukvård	71	38.0	46.5	12.7	2.8	100.0
<i>Husligt arbete</i>	175	60.0	34.9	4.0	1.1	100.0
<i>Tillfällighets- och diversearbete</i>	357	21.6	60.5	12.3	5.6	100.0
<i>Ej tidigare haft förvärvsarbete</i>	2 380	78.7	16.2	3.3	1.8	100.0
<i>Uppgift saknas</i>	476	52.7	37.2	8.0	2.1	100.0
Summa	13 068	38.8	47.0	9.5	4.7	100.0

hänsyn i första hand tagits till anställningstid i olika yrken. En person, som t. ex. först varit byggnadsarbetare i 4 år och därefter chaufför i 1 år, har räknats som byggnadsarbetare. I de fall, uppgift icke lämnats om anställningstid i de olika yrkena, har i regel den senaste anställningen räknats.

I tab. 14 ha samtliga uppgiftslämnare fördelats efter kön och tidigare yrkestillhörighet. Det framgår härav, att 18,2 % av samtliga ej tidigare haft förvärvsarbete. Bland de övriga utgjordes den största gruppen, 28,4 % av samtliga, av sådana, som även tidigare varit sysselsatta inom metallindustrien. I övrigt äro samtliga näringsgrenar representerade; från byggnadsarbete komma 8,0 %, från handel 6,4 % och från jord- och skogsbruk 5,1 % etc. En sammanslagning till huvudgrupper av näringsgrenar utvisar, att 55,4 % av samtliga tidigare huvudsakligen varit sysselsatta inom industri och hantverk.

Kvinnorna, som till 30,5 % ej tidigare haft förvärvsarbete, komma huvudsakligen från textil- och beklädnadsindustri (14,9 %), handel (12,8 %)

och husligt arbete (10,7 %). Först på fjärde plats kommer malmbrytning och metallindustri (8,1 %).

I tab. 15 lämnas uppgifter om tidigare sysselsättning i kombination med ålder. Tabellen utvisar, att åldersfördelningen uppvisar stora variationer mellan olika näringsgrenar. Av dem, som varit sysselsatta inom samfärd- sel, voro mer än 20 % över 40 år, medan de, som huvudsakligen varit verk- samma inom handel, till endast 10 % voro över 40 år. Medelåldern synes vara högst inom grupperna byggnadsverksamhet och sjöfart samt jord- och stenindustri och lägst inom annan pappers- och grafisk industri, husligt arbete och handel. Inom de tre sistnämnda näringsgrenarna voro mer än hälften av samtliga högst 25 år. Av dem, som ej tidigare haft förvärvsarbete, voro 5 % över 40 år. Samtliga dessa voro kvinnor.

Kap. VIII. Förutsättningar för övergång till annat yrke eller arbetsområde m. m.

För att ytterligare belysa möjligheterna av överflyttning till andra arbets- områden intogos i formuläret några frågor, i vilka uppgiftslämnarna hade att avgiva mera personliga uttalanden härom. En fråga avsåg det yrke eller arbetsområde, inom vilket vederbörande ansåg sig ha förutsättningar att taga arbete, för händelse den nuvarande anställningen komme att upphöra. Frågan hade besvarats av 5 800 eller 44,4 % av samtliga. Obestämda svar såsom »vet inte» eller »vad som helst» ha då ej medräknats och ej heller det ganska obestämda svaret »diversearbete». De flesta hade uppgivit så- dant arbetsområde, inom vilket de tidigare hade haft anställning, och äro sålunda redovisade i tab. 14 och 15. En mindre del, 1 075 personer eller 8,2 % av samtliga, uppgav sig ha förutsättningar att antaga arbete inom yrke, som de icke utövat under de senaste 5 åren. Annat yrke inom metall- industrien har då ej räknats. Dessa 1 075 personer redovisas i efterföljande sammanställning.

Näringsgren	Antal	Procent
Jordbruk och skogsbruk	102	9'5
Industri och hantverk (utom metallindustri)	208	19'4
Byggnadsverksamhet m. m.	306	28'5
Samfärdsel	210	19'5
Handel	127	11'8
Förvaltning, arbetsledning och fria yrken	97	9'0
Husligt arbete	25	2'3
Summa	1 075	100'0

Det framgår härav, att byggnadsarbete kommer i främsta rummet, när det gäller övergång till nya arbetsområden. Jämförelsevis många ansågo sig även kunna taga arbete inom samfärdseln, närmare bestämt såsom chauffö- rer (164). Endast ett mindre antal hade uppgivit arbete inom jordbruk och

skogsbruk. Av dem, som redovisas under gruppen förvaltning, arbetsledning och fria yrken, ville 36 ägna sig åt kontorsarbete, 24 åt hälso- och sjukvård (inkl. frisöryrket), 18 kunde taga arbete som musiker eller reklamteknare och 14 som verkmästare eller förmän.

I svaret på den andra frågan rörande övergång till annat arbete hade uppgiftslämnarna att uttala sin uppfattning om huruvida en kortare omskolning kunde antagas underlätta deras möjligheter att erhålla ny anställning. Frågan besvarades jakande av 4 800 uppgiftslämnare eller 36,7 % av samtliga. Ungefär hälften av dessa voro egentliga yrkesarbetare. Såsom man kunde vänta var det till största delen samma personer, som besvarat de båda frågorna.

Av de 4 800 personer, som besvarat den sistnämnda frågan jakande, var det endast 4 109, som uppgivit vilket yrkesområde omskolningen i så fall skulle avse. Av dessa gällde mer än en tredjedel annan metallindustri; särskilt utgjorde bilindustrien med inemot 400 personer en stor grupp. I övrigt fördelade sig svaren på de mest skilda yrken. Jordbruket utgjorde även här en obetydlig grupp — endast 33 personer, medan 194 av dem, som tänkt sig övergå till byggnadsbranschen, ansågo sig vara i behov av omskolning härför.

I en tredje fråga begärdes uppgifter på vilka åtgärder vederbörande själv förberett i händelse av arbetslöshet. Denna fråga har i de flesta fall lämnats obesvarad. Några ha även förklarat sig icke förstå frågans innebörd eller rent ut förklarat, att en enskild arbetare icke kan göra något för att förebygga arbetslöshet. Endast 694 personer ha lämnat positiva svar. Dessa redovisas i efterföljande sammanställning.

Åtgärder mot arbetslöshet.

Åtgärd mot arbetslöshet	Män			Kvinnor			Samtliga
	Yrkesarbetare	Övriga arbetare	S:a	Yrkesarbetare	Övriga arbetare	S:a	
Genomgått verkstads-, lärlings- eller yrkes-skola	276	145	421	—	13	13	434
Bedrivit studier per korrespondens o. d. . .	69	46	115	—	2	2	117
Erhållit löfte om annan anställning	100	37	137	—	6	6	143
Summa	445	228	673	—	21	21	694

Endast ett ringa antal, 5 % av samtliga, ha sålunda mera aktivt förberett sig för övergång till annat arbete i händelse nuvarande anställning skulle upphöra.

Kap. IX. Personliga flyttningshinder.

Tidigare har redogjorts för bostads- och försörjningsförhållandena. Problemet om arbetskraftens rörlighet skall här ytterligare belysas genom att sammanställa alla de personliga flyttningshinder om vilka uppgifter erhållits å frågeformulären.

Såsom flyttningshinder har bl. a. räknats innehav av eget hem eller bostad i bostadsrättsförening. När maken eller maken har varaktig anställning, anses även flyttningshinder föreligga, likaså när annan hemmaboende hushållsmedlem har anställning, men icke kan försörja sig själv utom hemmet. Försörjningsplikt mot hustru och barn under 16 år anses däremot i och för sig icke utgöra något hinder för flyttning. Fråga 13 i formuläret »Är omvårdnad om eller försörjning av föräldrar eller andra anhöriga beroende av Er fortsatta vistelse på nuvarande bostadsort?» syftade däremot direkt till att få reda på sådana icke tidigare redovisade förhållanden, som kunde försvåra en förflyttning. Samtliga hithörande uppgifter ha sammanställts i *tab. 16*.

Det bör framhållas, att de olika flyttningshindren i tabellen ha uppförts i ordning efter den betydelse, som tillmätts dem. I de fall flera flyttningshinder förelegat samtidigt, har det i tabellen först omnämnda räknats.

Tabellen utvisar, att 28,3 % av samtliga i undersökningen ingående av en eller annan anledning voro förhindrade att flytta från nuvarande bostadsort. Det vanligaste flyttningshindret var omvårdnad om föräldrar eller andra an-

Tnb. 16. Personliga flyttningshinder. Procentuell fördelning.

Flyttningshinder	Män			Kvinnor			Samtliga
	Yrkes- arbeta- tare	Övriga arbeta- tare	S:a	Yrkes- arbeta- tare	Övriga arbeta- tare	S:a	
Maken eller maken har anställning . . .	4.2	1.8	3.2	28.6	19.2	20.1	5.3
Barn har anställning men kan vid bosättning utom hemmet icke försörja sig själv	1.6	0.7	1.2	—	0.6	0.6	1.2
Annan hushållsmedlem har anställning men kan vid bosättning utom hemmet icke försörja sig själv	0.1	0.1	0.1	—	—	—	0.1
Föräldrar eller andra anhöriga beroende av uppgiftslämnarens fortsatta vistelse å orten	8.7	10.2	9.3	18.3	12.1	12.8	9.6
Eget hem eller bostad i bostadsrättsförening	11.4	5.0	8.8	1.1	1.3	1.3	7.9
Flyttningshinder utan närmare motivering	4.3	4.4	4.3	2.9	3.3	3.3	4.2
S:a med flyttningshinder	30.3	22.2	26.9	50.9	36.5	38.1	28.3
S:a utan flyttningshinder	69.7	77.8	73.1	49.1	63.5	61.9	71.7
Samtliga	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Antal uppgiftslämnare	6 699	4 724	11 423	175	1 436	1 611	13 034

höriga. De, som besvarat denna fråga med ja utan närmare motivering, kunna dock befaras i stor utsträckning ha missuppfattat frågan och redovisas därför särskilt. Ja-svaret torde nämligen i många fall endast syfta på försörjningsplikter mot hustru och barn under 16 år. Frånräknas dessa svar återstå endast 24,1 % av samtliga, som uppgivit godtagbara hinder för avflyttning till annan ort i händelse av arbetslöshet.

Förhållandena ställde sig tämligen olika för män och kvinnor samt för yrkesarbetare och andra arbetare. Av kvinnorna hade 38,1 % flyttningshinder mot endast 26,9 % av männen. Det vanligaste skälet var, att maken hade anställning. I ett stort antal fall ansågo de sig även av hänsyn till föräldrar eller andra (vårdbehövande) anhöriga förhindrade att flytta från orten.

För männen var detta sistnämnda skäl jämte innehavet av egen bostad det vanligaste. Övriga flyttningshinder voro i jämförelse med dessa av ringa betydelse. I 3,2 % av samtliga fall hade maken anställning, och i 1,2 % av samtliga fall fanns i hushållet barn (över 16 år), som hade anställning men vid bosättning utom hemmet icke kunde försörja sig själva.

Yrkesarbetarna hade i större utsträckning än övriga arbetare förvärvsarbetande hustrur och egna bostäder, som bundo dem vid hemorten, och voro till följd därav i större utsträckning än de senare förhindrade att flytta från orten.

Kap. X. Sammanfattning och slutsatser.

Vd bedömandet av undersökningsresultaten får man, som framhållits i inledningen hålla i minnet, att de till militärtjänst inkallade icke ingå i undersökningen och att endast något mer än 60 % av de tillfrågade besvarat frågeformuläret. För att behandla frågorna i ordning är fördelningen efter län och företagens art känd genom arbetsgivarens uppgifter tab. 1 och 2. Detta gäller även proportionen kvinnor bland de nyanställda. Svårigheterna börja, när man kommer in på de personliga data, ålder, civilstånd m. m. Är ålders- resp. civilståndsfördelningen en annan för dem, som icke svarat, och representera dessa mer eller mindre kvalificerad arbetskraft än de övriga?

Benägenheten att svara på frågeformulär av denna art har enligt tidigare gjorda erfarenheter visat sig stå i ett visst samband med de tillfrågades uppfattning om behovet för hans eller hennes vidkommande av de åtgärder, utredningen syftar till att förbereda. Då, som här är fallet, avsikten var att förebygga en väntad arbetslöshet, kan man räkna med att de, som underlåtit att svara, ansett sig mindre hotade av arbetslöshet än de övriga. För den händelse entlediganden av personal kommer att företagas vid krigets slut, kan man, med ledning av de uppgifter kommissionen inhämtat härom i samband med en tidigare utredning¹ räkna med att företagen i första hand komma att taga hänsyn till vederbörandes kvalifikationer och anställningstidens

¹ Industriens arbetskraftsförhållanden 1/9 1939—1/9 1943 SOU 1944: 7.

längd. Övriga faktorer, kön, ålder, försörjningsbörd, mantalsskrivningsort och tidigare sysselsättning äro i jämförelse härmed av underordnad betydelse.

Då dessa förhållanden i allmänhet icke torde vara obekanta för arbetarna själva, kan det befaras, att undersökningsmaterialets representativitet åtminstone i avseende på yrkesförhållanden och anställningstid blivit något ojämnt. Vad beträffar tidpunkt för anställningen, har denna icke direkt efterfrågats å formuläret, men uppgifterna om tidpunkt för inflyttning till nuvarande bostadsort kunna i viss grad anses likvärdiga med nämnda uppgifter. Antalet personer, som inflyttat tidigt, kan i enlighet härmed antagas vara något för lågt, jfr. tab. 8. Att detta skulle kunnat verka förryckande på undersökningsresultaten i övrigt, synes dock ej antagligt.

Huruvida någon underrepresentation av de yrkesskickliga arbetarna föreligger kan däremot ej bedömas då, som ovan framhållits, uppdelningen i yrkesarbetare resp. hjälparbetare och lärlingar till följd av ofullständigheter i materialet ej givit ett tillfredsställande resultat (jfr s. 92). Beträffande fördelningen efter specialyrken och sysselsättningar (jfr tab. 12 och 13) förefinnes, som tidigare framhållits, en möjlighet att vissa mera kvalificerade yrken blivit underrepresenterade. Givetvis ha även andra faktorer än den subjektivt bedömda arbetslöshetsrisken påverkat svarsprocenten, men dessa torde i jämförelse härmed vara av underordnad betydelse. Att svarsprocenten slutligen utfallit olika för olika företag, torde kunna tillskrivas det större eller mindre intresse med vilket utredningen omfattats av ledningen för resp. verkstadsklubbar. Möjligt är även, att de anställdas uppfattning om företagets möjligheter att efter krigets slut kunna behålla sin arbetskraft varierat från företag till företag och påverkat svarsprocenten och därmed även yrkesfördelningen. Av dessa skäl ha i den fortsatta bearbetningen yrkesuppgifterna ej använts i den utsträckning, som från början avsetts.

Huvudsyftet med undersökningen, att belysa arbetskraftens rörlighet, synes dock i stort sett ha uppnåtts. Det kan sålunda anses fastslaget, att ifrågavarande arbetares ålder i allmänhet icke utgör något hinder för övergång till annat arbete. Närmare hälften av samtliga hade inflyttat till nuvarande bostadsort i samband med tillträddandet av den nuvarande anställningen, och endast 30 % hade sedan födelsen oavbrutet varit bosatta därstädes. Endast $\frac{1}{4}$ av samtliga hade uppgivit personliga hinder för avflyttning från nuvarande bostadsort.

Omkring 50 % hade tidigare haft arbete inom andra näringsgrenar än metallindustri, och ytterligare 8 % ansågo sig ha förutsättningar att trots bristande yrkesvana antaga arbete inom annat yrkesområde. En stor del av uppgiftslämnarna, 37 %, ansågo, att en kortvarig yrkesutbildning kunde underlätta möjligheterna till ny anställning, och 5 % hade själva förberett åtgärder i händelse av arbetslöshet.

Statens arbetsmarknadskommission har, efter samråd med Svenska Metallindustriarbetareförbundet och Industriens omställningskommitté, beslutat om en undersökning av vissa arbetargruppers familje- och anställningsförhållanden. De insamlade uppgifterna äro avsedda att belysa arbetskraftens rörlighet, bundenhet till nuvarande bostadsort och sammansättning inom de områden av industrien, där sysselsättningen beräknas minska under en övergångstid från krigstillfredsproduktion. Det har ur olika synpunkter ansetts lämpligt att begränsa undersökningen till *varannan arbetare*, som anställdes efter den 1 januari 1938.

Uppgifterna skola insamlas genom fackförbundets avdelningar och skola ingivas till avdelningsstyrelsens representanter senast den 1 juli 1944.

STATENS ARBETSMARKNADSKOMMISSION

Denna del avskiljes innan blanketten insändes.

Statens arbetsmarknadskommission
Formulär nr C 61

Uppgifter

för utredning angående åtgärder för motverkande av en omställnings- arbetslöshet efter krigets slut.

1. Namn .....
fullständigt för- och tillnamn
2. Civilstånd (gift, ogift eller förut gift) ..... födelseår .....
3. Födelseort .....
kommun ..... län .....
4. Nuvarande bostadsort .....
kommun ..... län .....
5. Antal hemmavarande barn under 16 år ....., över 16 år .....
6. Inflyttningsdatum till nuvarande bostadsort .....
7. Nuvarande anställning .....
arbetsställets namn .....
adress ..... kommun .....
8. Nuvarande sysselsättning .....
arbetets art, t. ex. filare, svarvare, grovarbetare etc.
9. Nuvarande genomsnittliga veckoinkomst ..... kr.
10. Tidigare sysselsättning (angiv huvudsaklig sysselsättning under 5 år före nuvarande anställning).

Arbetsgivare	Arbetets art	Anställningstid
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

11. Bostad (det tillämpliga understrykes): egen jordbruksfastighet, eget hem, bostadsrättslägenhet, förhyrd lägenhet på öppna marknaden, förhyrd av arbetsgivaren, förhyrt enkelrum hos annan familj, fritt upplåten bostad av arbetsgivaren, inneboende hos föräldrar, lägenhet i »barnrikehus» (hyreslägenhet eller eget hem).

12. Antal hemmaboende hushållsmedlemmar och deras anställningsförhållanden.

Ställning till uppgiftslämnaren (t. ex. hustru, son, dotter, föräldrar)	Födelse- år	Anställning (angiv den sysselsättning vederbörande har utom hemmet)	Angiv nedan om anställ- ningen är till- fällig eller varaktig	Kan vederbörande vid bosättning utom hemmet genom nuvarande anställning försörja sig själv?
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....

13. Är omvårdnad om eller försörjning av föräldrar eller andra anhöriga beroende av Er fortsatta vistelse på nuvarande bostadsort? .....

ja eller nej

Redogör i så fall närmare för skälen härtill .....

.....

14. Inom vilket annat yrke eller arbetsområde anser Ni Er ha förutsättningar att antaga arbete i händelse av att nuvarande anställning upphör? .....

.....

15. Vilka åtgärder har Ni själv förberett i händelse av arbetslöshet? .....

.....

16. Anser Ni en kortvarig yrkesutbildning kan underlätta möjligheterna till ny anställning?..... I så fall inom vilket yrkesområde? .....

ja eller nej

.....

.....

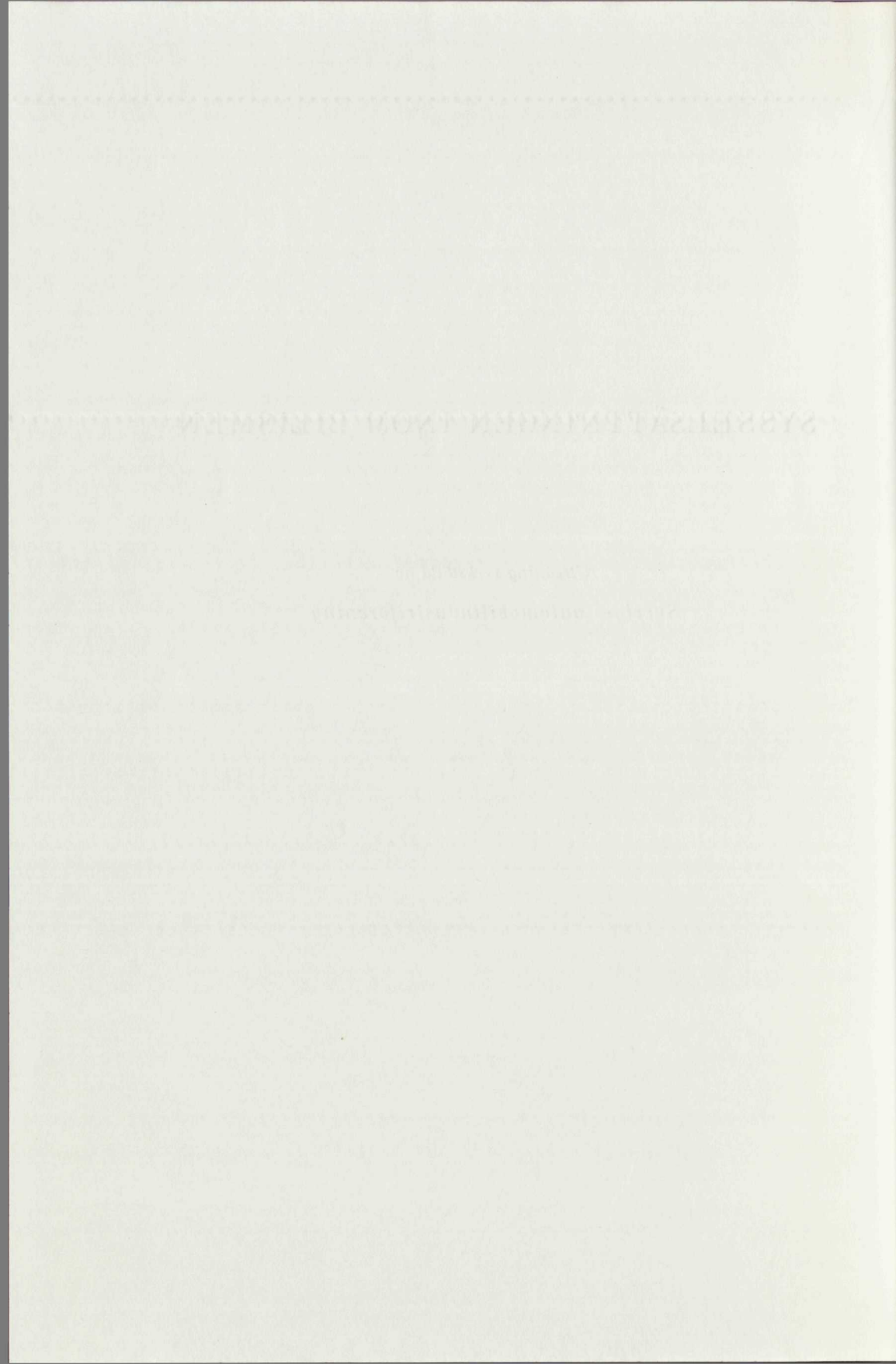

SYSSELSÄTTNINGEN INOM BILISMEN

Utredning verkställd av

Sveriges automobilindustriförening

Till Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Genom skrivelse den 28 mars 1944 uppdrog Herr Statsrådet, på begäran av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, åt Sveriges Automobilindustriförening att i samråd med kommissionen företaga en undersökning rörande sysselsättningen inom bilismen. En sådan undersökning har där-
efter verkställt i anvisat samråd med planeringskommissionen och under välvillig medverkan av ett flertal organisationer och enskilda inom bilbranschen. Utredningsarbetet har utförts av föreningens direktör, Erik Huss, och amanuensen Sven Igglund. Resultatet har av den förre sammanfattats i en redogörelse, som föreningen härmed vördsamt får överlämna.

Stockholm den 5 januari 1945.

Sveriges Automobilindustriförening

OTTO BRÖNDUM

Ordförande.

Den Stockholms och Upsala för Konungens Riksdagsparlamentet

Genom kungens den 28 mars 1914 upplästa kungliga befallning är kommissionen för ekonomisk utredning, S. Sveriges Riksdagsparlamentet, i sin beslutning af den 28 mars 1914, utnämnd till undersökning af de förhållanden som äro förenade med utvecklingen inom blifvande förhållanden i riket samt med utvecklingen af de förhållanden som äro förenade med utvecklingen inom blifvande förhållanden i riket samt med utvecklingen af de förhållanden som äro förenade med utvecklingen inom blifvande förhållanden i riket.

Stockholm den 5 januari 1914

Sveriges Riksdagsparlamentet

OTTO BRÖDIN

Ordförande

Sysselsättningen inom bilismen.

I. Undersökningens omfattning.

1. *I branschhänseende.* »Bilismen» innefattar, förutom själva biltrafiken, även alla de branscher — exempelvis bilindustrien och bensinhandeln — vilkas verksamhet är direkt beroende av biltrafiken. Emellertid ha andra i fredsplaneringsarbetet ingående undersökningar rörande sysselsättningsförhållanden inom olika delar av näringslivet, vilka redan tidigare verkställts, berört vissa delar av bilbranschen. Sålunda ha utredningarna om industriens sysselsättningsförhållanden (S. O. U. 1944: 7) även omfattat tillverkningen av bilar och bilförnödenheter, utan att dessa dock specificerats. I övrigt faller emellertid bilismens sysselsättning utanför de hittills gjorda utredningarna. Förevarande undersökning har till uppgift att i statistiskt hänseende utfylla denna lucka.

Härav följer att den del av bilbranschen, som tillhör industrien, egentligen ej omfattas av utredningsuppdraget. Då utredningsresultatet skall utgöra material för fredsplaneringsarbetet genom att belysa hur sysselsättningen inom bilismen påverkas av variationer i biltrafiken, ha ej heller byggnads- och anläggningsarbeten för bilismen ansetts falla inom undersökningsområdet. Dessa fasta investeringar — vägbyggen samt byggnader för bilindustrien, bilhandeln och bensinhandeln m. m. — äro visserligen på lång sikt beroende av biltrafikens utveckling men stå icke från år till år i samma direkta relation härtill som övrig sysselsättning inom bilbranschen. Vad särskilt beträffar vägbyggnadsverksamheten — den största sysselsättningsfaktorn bland de fasta anläggningarna — följer av dennas användning såsom ett medel för konjunkturpolitiken att sysselsättningen inom detta område lika väl kan komma att variera i motsatt riktning mot den allmänna konjunkturen, av vilken däremot biltrafiken kan väntas småningom åter bli beroende. Vägunderhållet står visserligen i ett mera direkt förhållande till biltrafikens omfattning men har ansetts vara sysselsättningsmässigt så intimt förbundet med vägbyggnadsverksamheten, att det lämnats utanför förevarande undersökning.

Slutligen har av olika skäl överenskommits med kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering — på vars förslag förevarande utredning igångsatts — att den sysselsättning under kriget, som sammanhänger med gengasbränsle för bildrift, här förbigås. Dock har av företagsstatistiska skäl bensinbolagens sysselsättning med distribution av gengasbränsle — en tämligen

obetydlig sysselsättningspost — medtagits vid redovisningen av dessa bolags sysselsättning i övrigt.

Efter dessa i samråd med planeringskommissionen gjorda avgränsningar har utredningsuppdraget sålunda kommit att omfatta i huvudsak följande områden: biltrafiken, handeln med automobiler och reservdelar, tillbehör, gummiringar samt driv- och smörjmedel och slutligen reparationsverksamhet, garagerörelse och biltvättning.

Då det emellertid är av intresse ur bilistsynpunkt att i detta sammanhang få en överblick över bilismens totala betydelse såsom sysselsättningsfaktor under ett av krisrestriktioner oberört år, har föreningen i en särskild *bilaga* gjort en sammanfattning härav för år 1939, varvid alltså medtagits sysselsättningen även inom de branscher, främst vägväsendet och bilindustrien, som av ovan anförda skäl ej ansetts direkt omfattas av utredningsuppdraget.

Slutligen må här framhållas, att specifik militär sysselsättning, t. ex. vid militära bilreparationsverkstäder eller vid driften av militära lastbilar, naturligt nog ej medräknats. I den mån militära förband på samma sätt som andra kunder — i den allmänna marknaden s. a. s. — anlita bilbranschen, t. ex. bilverkstäder, busslinjer och åkerier, ingår däremot denna sysselsättning i nedanstående siffror.

2. *I tidshänseende.* Avsikten med de olika sysselsättningsundersökningar, som igångsatts med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande av den 19 mars 1943, har uppenbarligen varit att såsom material för fredsplaneringen påvisa den friställning av arbetskraft, resp. de nyanställningsbehov, som vid en övergång till fredsekonomi kunna beräknas inträda inom olika näringsgrenar. Förevarande undersökning borde i enlighet härmed angiva, dels nuvarande sysselsättning, dels sysselsättningen under visst eller vissa tidsavsnitt efter ett vapenstillestånd, varigenom skulle framgå storleken av de sysselsättningsreserver, som bilismen väntas kunna erbjuda.

Emellertid skulle en sådan bedömning av den framtida sysselsättningsutvecklingen inom bilismen bli ännu vanskligare än inom andra branscher, detta främst till följd av bilismens exceptionellt starka importberoende. Bilismens återuppbyggnad blir ju helt beroende av i vilken omfattning och enligt vilken »tidtabell» gummi, bensin och andra förnödenheter samt bilar kunna importeras. Därför har med planeringskommissionen överenskommit, att undersökningen endast skulle avse att statistiskt redovisa sysselsättningsförhållandena dels våren 1944, dels vid krigsutbrottet 1939. Sysselsättnings-siffrorna för fredsbilismen — totalt och för olika grenar därav — böra, sammanställda med uppgifterna om nu rådande förhållanden, möjliggöra för planeringskommissionen och 1944 års trafikutredning att, eventuellt i samråd med branschrepresentanter, bedöma konsekvenserna i sysselsättningshänseende av olika tänkbara utvecklingsmöjligheter beträffande importen av bilförnödenheter och därmed biltrafiken under övergångstiden. Sysselsättnings-siffrorna 1939 och 1944 giva m. a. o. hållpunkter för en »översättning» till sysselsättningssiffror av bilismens beräknade utveckling under övergångsåren.

II. Undersökningens utförande.

Såsom kommer att framgå av nedanstående detaljredogörelse finnes praktiskt taget ingen officiell eller privat statistik rörande bilismens sysselsättning, liksom även andra sidor av bilismens verksamhet är föga belyst — en naturlig följd av branschens både tekniska och företagsstrukturella rörlighet och oenhetlighet. Av samma skäl kunna anspråken på tillförlitlighet hos de specialundersökningar, som i stället för ändamålet utförts, icke ställas alltför höga. För betydande delar av undersökningsområdet föreligga dock resultat, som få anses vara väl grundade, exempelvis för den yrkesmässiga biltrafiken, reparationsverkstäderna, bil- och bensinhandeln. Organisationsväsendets konsolidering under kriget i förening med de statliga regleringsåtgärderna medföra, att man i regel kunnat erhålla tillförlitligare uppgifter för 1944 än för 1939, vilket givetvis också beror på själva tidsfaktorn.

Där så varit möjligt — d. v. s. där branschorganisatoriska förutsättningar förelegat — har man sökt skaffa upplysningar genom enquêter i samarbete med vederbörande branschförening, varvid använts centralt utarbetade frågeformulär. Sålunda ha Brännoljecentralen, Svenska lasttrafikbilägareförbundet, Svenska lokaltrafikföreningen, Svenska omnibusägareförbundet, Sveriges automobilhandlareförbund och Sverige biltillbehörs grossistförening medverkat på detta sätt. Bilverkstädernas riksförbund har bearbetat och kompletterat en tidigare verkställd undersökning.

I övrigt har man varit hänvisad till att beräkna sysselsättningen antingen genom en allmän uppskattning eller genom användning av en med hjälp av branschkunskaper beräknad sysselsättningskoefficient, d. v. s. en sysselsättningsciffr per bil eller per distribuerad m^3 e. dyl. Stundom ha sådana beräkningar kunnat stödjas genom stickprovsundersökningar; sålunda ha Smörjoljecentralen och Svenska droskbilägareförbundet för sina områden bidragit härmed.

Givetvis har man vid utformandet av frågeställningar och uppläggning i övrigt sökt att behandla de olika branschområdena enhetligt. Detta har dock endast delvis varit möjligt, framför allt emedan växlande förutsättningar av organisatorisk eller annan natur föranlett olika tillvägagångssätt och i någon mån även därför att de olika specialundersökningarna kommit att sättas i gång vid olika tidpunkter, från våren till hösten 1944. Vad särskilt beträffar behandlingen av militärinkallade 1944 har man här liksom vid andra sysselsättningsundersökningar eftersträvat att få fram verkliga sysselsättningsciffror, varför de inkallade i princip ej medräknats. Full konsekvens har dock ej alltid varit möjlig. Överhuvud taget har det med hänsyn till förutsättningarna hos de enskilda personer och talrika mindre företag m. fl., till vilka frågeformulär o. dyl. riktats, oftast icke varit möjligt att finslipa frågeställningarna.

III. Sammanfattning av resultatet.

De enquêter och beräkningar, för vilka närmare redogöres under IV nedan — och som av ovan under I angivna skäl ej avse hela men större delen av bilismen — utvisa följande sysselsättningssiffror:

	Hösten 1939	Våren 1944
Yrkesmässig lastbilstrafik	30 700	31 300
Icke yrkesmässig lastbilstrafik	44 000	28 000
Omnibusstrafik	10 000	8 400
Droskbilstrafik	12 000	10 500
Icke yrkesmässig personbilstrafik	4 000	2 000
Automobilhandel (utom verkstadspersonal m. m.)	3 000	2 400
Handel med drivmedel	8 200	¹ 1 700
Handel med smörjmedel	1 300	400
Reparationsverkstäder (även bilhandelns)	9 900	10 900
Diverse sysselsättningsgrenar	6 000	3 000
	129 100	98 600

Ovanstående siffror angiva endast den direkta sysselsättningen, ej det arbete, som vissa branschgrenar — särskilt bil- och bensinhandeln, bilverkstäderna samt garageverksamheten — indirekt bereda genom till dem hörande, ganska avsevärda fasta anläggningar.

I totalsiffrorna för 1939 resp. 1944 ingå ca 120 000 resp. ca 95 000 för bilismen helt eller huvudsakligen sysselsatta personer, medan resten utgör en omräkning till årsarbetare av ett betydligt större antal deltidssysselsatta personer inom särskilt bensin- och oljehandeln.

Om man, på sätt som i korthet anges i bilagan, till ovan nämnda siffror för den av utredningsuppdraget omfattade huvudparten av bilismen lägger uppskattade sysselsättningssiffror för de avsnitt, som ingå i tidigare gjorda efterkrigsutredningar eller av andra skäl här lämnats utanför — alltså främst vägväsendet samt bil- och gummiringsindustrien — erhåller man för 1939 en total siffra av 170 000, som alltså anger hela den direkta sysselsättningen inom bilismen, innan dennas utveckling bröts av krisförhållandena.

IV. Detaljredogörelse för utredningen.

A. Granskning av befintligt material.

Den officiella statistiken.

Det synes naturligt att i första hand undersöka i vad mån uppgifter rörande bilismens sysselsättningsförhållanden återfinnas i den officiella statistiken, såväl den periodiska som engångsundersökningar. Vad de sistnämnda beträffar visar det sig, att de många betänkanterna, som på 1930-talet

Endast bensinbolagens; distribution av gengasbränsle genom andra kanaler innefattas ej.

framlades av olika trafikutredningar och som i flera avseenden sökte förbättra den statistiska belysningen av bilismen — närmast själva biltrafiken — icke innehålla uppgifter om sysselsättningen.

Däremot erhöles givetvis vissa sådana uppgifter vid de olika folkräkningarna och 1931 års företagsräkning. Av skäl som nedan skola framläggas är emellertid även denna statistik av begränsat värde i förevarande sammanhang.

1931 års företagsräkning. Denna lämnar i flera tabeller uppgifter om sysselsättningen inom den yrkesmässiga biltrafiken (pos. 303—306), varjämte rubriken »chaufförer» i tabellen över s. k. genomgående yrken (ang. detta begrepp se nedan) redovisar antalet anställda bilförare även inom den icke yrkesmässiga biltrafiken. Däremot saknas specificerade uppgifter om andra delar av bilismen än trafiken. Ej heller äro uppgifterna om de i trafiken sysselsatta renodlade »bilistsiffror» i det att pos. 303 och 306 inbegripa stadsbud och kuskar. Redan i begreppet *företagsräkning* ligger å andra sidan att ej alla sysselsatta redovisas, vartill kommer, att räkningen överhuvud ej omfattade jordbruket. I båda dessa hänseenden äro folkräkningarna fullständigare.

Nyssnämnda var för sig ej alltför betydande brister skulle i och för sig ej kunnat beröva företagsräkningen dess värde som källa, men med hänsyn till den kraftiga expansionen under 1930-talet måste man betrakta räkningen såsom föråldrad. Härvid åsyftas ej endast den stora ökningen av bilantalet mellan 1931 och 1939 — eftersom företagsräkningen redovisar de antal bilar av olika slag, som svara mot de olika sysselsättningssiffrorna, kan nämligen sysselsättningen per bil någorlunda beräknas åtminstone för den yrkesmässiga trafiken — utan även den väsentliga ökningen av särskilt lastbilarnas och bussarnas lastförmåga m. m., som torde ha något ökat även sysselsättningen per bil.

Ehuru sålunda inga säkra slutsatser rörande förhållandena 1939 kunna dragas av de sysselsättningskoefficienter, som — efter ett visserligen godtyckligt avdrag för de i företagsräkningens siffror ingående stadsbuden och kuskarna — kunna beräknas för 1931 betr. olika slag av yrkesmässig trafik, ha de dock ett visst intresse som material för en kritisk jämförelse med de nedan på grundval av direkta enquêter m. m. beräknade sysselsättningssiffrorna. Det visar sig, att dessa delvis äro något högre (för bussar 50 %, för åkarbilar 20 % och för droskbilar oförändrat) än företagsräkningens. Dessa avvikelser äro emellertid ej större än att de — förutom i materialets osäkerhet — få en naturlig förklaring i den nyss påpekade ökningen av bussarnas och lastbilarnas kapacitet, vilken varit betydligt större än nyssnämnda 20 à 50 %.

Folkräkningarna 1930 och 1935—36. Vid fördelningen av befolkningen på olika yrkesgrupper använder svensk befolkningsstatistik (liksom även företagsräkningen) såsom indelningsgrund tillhörigheten till viss näringsgren och grupp inom denna, icke vederbörandes personliga funktion. Så t. ex. räknas en hos Stockholms Bryggerier resp. Asea anställd chaufför såsom bryggeri-

arbetare resp. verkstadsarbetare. Till näringsgrenen Samfärdsel, gruppen Landtransport hänförs alltså endast de i yrkesmässig transportverksamhet — exempelvis hos åkerier eller bussföretag — anställda. Uppgifter härom skulle i och för sig vara ett viktigt partiellt bidrag till utredningen, men 1930 års folkräkningssiffror innefatta liksom företagsräkningens även kuskar m. m. Beträffande 1935—36 års särskilda folkräkning är därjämte att observera, att denna endast omfattade $\frac{1}{5}$ av befolkningen och att siffrorna rörande yrkestillhörighet — som i denna speciella folkräkning ej voro av centralt intresse — ej med säkerhet äro fullt representativa.

Till komplettering av de enligt huvudprincipen grupperade uppgifterna över befolkningens fördelning på näringsgrenar lämna 1930-talets folkräkningar även ett fåtal specialuppgifter rörande s. k. »genomgående yrken», d. v. s. vissa genom funktion eller utbildning avgränsade personalgrupper, som återfinnas i olika näringsgrenar. Så t. ex. redovisas samtliga »civilingenjörer». Tabellerna över genomgående yrken innefatta emellertid icke någon till bilismen hänförlig kategori och lämna därför intet bidrag till utredningen.

Trots dessa brister ge dock ovannämnda folkräkningar vissa i och för sig användbara fragmentariska uppgifter rörande delar av biltrafiken, exempelvis busstrafiken. Även dessa siffror måste emellertid av de skäl, som anförts i samband med företagsräkningen, anses vara föråldrade.

1940 års folkräkning. Denna är uppställd efter samma huvudprinciper som de föregående folkräkningarna men ger betydligt större möjligheter att urskilja biltrafikens sysselsättning. Dels förtryckas de under rubriken »Samfärdsel: Landtransport» lämnade siffrorna för den yrkesmässiga biltrafiken endast obetydligt genom förekomsten av till biltrafiken ej hänförlig personal, dels omfattar tabellen över »genomgående yrken» numera även chaufförer, fördelade på olika näringsgrenar, varigenom uppgifter erhållas även på huvudparten av de inom *icke* yrkesmässiga biltrafik sysselsatta.

Emellertid utgör tidpunkten en ännu mera avgörande brist beträffande denna folkräkning än föregående folkräkningar. Primärmaterialet var de i november 1940 lämnade mantalsuppgifterna, m. a. o. uppgiftslämnarnas deklaration av sina anställningsförhållanden m. m. i början av denna månad. Som bekant hade emellertid å ena sidan bensintilldelningen till biltrafiken under loppet av 1940 successivt inställts och å andra sidan monteringen av gengasaggregat i november ännu uppnått mindre än hälften av den volym, som sedermera från slutet av 1941 hållit sig tämligen konstant. Folkräkningen ägde sålunda rum under en tillfällig mycket speciell situation, som icke var representativ ens för kristiden.

Man skulle emellertid kunna tänka sig att sätta folkräkningens sysselsättningsuppgifter — sådana de äro — i relation till bilparkens och biltrafikens volym just då och med ledning av därvid erhållna sysselsättningskoefficienter beräkna såväl förkrigstidens som nuvarande sysselsättning. Detta är emellertid av flera skäl, som här endast delvis skola beröras, icke möjligt. Läget var i november 1940 det, att 10 000-tals av de bilar, som nyligen avstängts från bensin inom några veckor eller månader kunde väntas bli monterade med

gengasaggregat. Under sådana förhållanden torde ett stort — men okänt — antal arbetsgivare ha behållit sina chaufförer och annan bilpersonal i avvaktan på bilens snara återinsättande i trafik. Redan av detta skäl är det ovisst, till vilken bilparkvolym folkräkningssiffrorna skola ställas i relation. Vad särskilt beträffar antalet »chaufförer» i tabellen »genomgående yrken» är det osannolikt, att detta under då rådande, speciella förhållanden överhuvud taget stod i någon relation till bilparkens eller biltrafikens volym. Mången innehavare av trafikkort torde nämligen uppfatta benämningen »chaufför» såsom uttryck för en viss utbildning — jämförlig med »civilingenjör» — och därför ha använt den i mantalsuppgiften även om han vid räkningstillfället var arbetslös eller tillfälligt sysselsatt med annat arbete.

Organisationsstatistiken.

Arbetsmarknadens organisationer ha givetvis statistik, som ger upplysningar om sysselsättningen. Just beträffande bilismen äro emellertid uppgifterna föga givande, detta delvis av samma skäl, som göra sig gällande beträffande den statliga statistiken. Arbetsmarknadens organisationer äro nämligen också i stort sett uppbyggda efter näringsgrenar, ej efter arbetsfunktionen, d. v. s. — för att använda arbetsmarknadsterminologi — efter industriförbundsprincipen, ej yrkesförbundsprincipen. Exempelvis en bryggerichaufför redovisas alltså även av fackföreningsstatistiken som bryggeriarbetare och en bilmontör som verkstadsarbetare, och de kunna ej statistiskt särskiljas. En enquête, som genom förmedling av L.O. gjorts hos de olika fackförbunden rörande förekomsten bland dessas medlemmar av chaufförer m. fl., har bekräftat de angivna svårigheterna. Inom de avsnitt av bilismen — främst den yrkesmässiga trafiken — för vilka särskild arbetsmarknadsstatistik finnes, är denna ofullständig på grund av förekomsten av talrika oorganiserade arbetare, resp. arbetsgivare.

Återstår inom organisationsväsendet de allmänna intressesammanslutningarna, d. v. s. de organisationer, som på företagarsidan utbildats för andra gemensamma spörsmål än arbetsmarknadsfrågorna, alltså sammanslutningar av typen Svenska Lasttrafikbilägareförbundet och Sveriges Automobilhandlareförbund. Dessa organisationer sakna nästan undantagslöst sysselsättningsfigurer för sin bransch, vilka kunna direkt utnyttjas. Däremot har det — som redan inledningsvis angivits — befunnits mest ändamålsenligt, att anlita deras hjälp vid de specialundersökningar, som genom frånvaron av färdigt statistiskt material blivit nödvändiga. Dessa intressesammanslutningar äro nämligen i motsats mot folkräkningarna och arbetsmarknadsorganisationerna övervägande uppbyggda efter principer, som äro kongruenta med begreppet »bilism» och dettas underavdelningar, varjämte anslutningsgraden bland företagen inom respektive verksamhetsområden i flera fall är större än hos arbetare- och arbetsgivareorganisationerna.

B. Specialundersökningar.

Yrkesmässig lastbilstrafik.

Sysselsättningen inom åkeribranschen har beträffande *beställningstrafiken* i lagstiftningens mening — den helt dominerande driftsformen, f. n. omfattande ca 14 000 lastbilar — undersökts genom en enquête, som Lastbilscentralernas riksförbund riktat till länscentralerna för beställningstrafik, vilka i sin tur inhämtat uppgifter av de ca 550 ortscentraler, till vilka åkerierna numera äro obligatoriskt anslutna och vilkas intima kontakt med företagen giva en viss säkerhet för ett tillförlitligt resultat. Enquêten har givetvis avsett såväl företagare, anställda chaufförer och hjälplastare som kontors- och garagepersonal, den sistnämnda även hos lastbilscentralerna själva. De utsända frågeformulären ha besvarats av lastbilscentraler, som representera mer än 97 % av totala antalet anslutna lastbilscentraler. För återstoden lastbilar har sysselsättningen beräknats länsvis under antagande av samma relativa sysselsättning som den, vilken konstaterats för resp. läns övriga uppgiftslämnande ortscentraler.

Sysselsättningen inom *linjetrafiken* med lastbil har icke kunnat undersökas på samma sätt, utan här har man fått nöja sig med en koefficientberäkning. 1944 torde inemot 800 lastbilar ha använts uteslutande i linjetrafik. Motsvarande antal bilar 1939 har med ledning av bilantalet 1937, som finnes angivet i en offentlig utredning, uppskattats till inemot 1 000 st. Vidare har man antagit, att lastbilar i linjetrafik bereda samma sysselsättning som beställningstrafikens bilar, varför nyssnämnda bilantal 1939 resp. 1944 multiplicerats med den för resp. år i beställningstrafiken konstaterade sysselsättningskoefficienten.

På detta sätt ha erhållits följande siffror för den totala sysselsättningen inom yrkesmässig lastbilstrafik.

$\frac{1}{7}$ 1939: 30 700 $\frac{1}{4}$ 1944: 31 300

Icke yrkesmässig lastbilstrafik.¹

En utredning av sysselsättningen inom denna erbjuder utomordentliga svårigheter. Lastbilarna äro fördelade på ett eller annat tiotusental företag inom industri, handel och jordbruk m. m. samt statliga myndigheter och användas till mycket skiftande uppgifter och med en mycket varierande utnyttjningsgrad. Avgränsningen av den personal, som skall anses belöpa på biltrafiken resp. på företagets verksamhet i övrigt, torde i många fall vara oklar. En fullständig enquête rörande de s. k. firmabilarna och övriga icke yrkesmässiga lastbilar skulle sålunda bli ytterst omfattande och likväl lämna ett ganska osäkert resultat. I samråd med planeringskommissionens huvudsekreterare har ock konstaterats, att en representativundersökning hos ett urval av

¹ Noga räknat gäller om en del av den icke yrkesmässiga biltrafiken detsamma, som under I sagts om bilindustrin m. m., nämligen att den, låt vara ospecificerad, ingår i redan verkställda utredningar ang. industriens sysselsättningsförhållanden. Emellertid har det ansetts lämpligt att här giva en översikt av hela biltrafikens sysselsättning utan att undantaga någon del av firmabilarna, vilket f. ö. bleve svårt att göra.

företag, företrädande olika typer av vagnparkägare, skulle vara mycket vanskelig och knappast lämna säkrare resultat än en ren koefficientberäkning. Man har därför nöjt sig med att fastställa det antal bilar under de båda åren, som beräkningen bör avse, samt att multiplicera nämnda antal med vissa sysselsättningssiffror pr bil.

Vid fastställandet av bilantalet har man utgått från totalsumman inregistrerade lastbilar 1939, resp. 1944 — 63 000 resp. 38 000 — samt därifrån dragit *dels* och framför allt beräknade antal yrkesmässiga lastbilar (18 000 resp. 15 000; exakta uppgifter häröver saknas), *dels* en givetvis ganska godtycklig siffra för sådana bilar, som ej längre användas men likväl ej hunnit avföras ur bilregistret, *dels* slutligen uppskattade siffror för de relativt fåtaliga lastbilar i drift, som överhuvud icke torde bereda nämnvärd sysselsättning. Det sistnämnda åsyftar brandbilar samt sådana fall, då exempelvis en jordbrukare eller en trädgårdsmästare äger en mindre lastbil, med vilken han en eller annan gång i veckan kör egna produkter till en närbelägen stad, t. ex. för torghandel. Trädgårdsmästaren i fråga kan ju icke sägas vara sysselsatt inom bilismen. Det torde emellertid vara relativt sällsynt, att någon anskaffar egen bil, om denna icke kan utnyttjas så pass mycket, att en person övervägande blir sysselsatt med förande av bilen.

På detta sätt har man kommit fram till, att sysselsättningsberäkningen 1939 resp. 1944 bör utgå från 40 000 resp. 20 000 icke yrkesmässiga lastbilar.

Därefter har i samråd med personer med erfarenhet av lastbilstrafik — särskilt en större åkeriägare, vilken jämväl är verksam inom den statliga trafikregleringen — diskuterats, vilka sysselsättningskoefficienter, som böra tillämpas. Av den ovan redovisade, på ett relativt tillförlitligt enquêtmaterial grundade undersökningen rörande den yrkesmässiga trafiken har framgått, att en åkarbil före kriget genomsnittligt sysselsatte ungefär $1\frac{2}{3}$ man pr bil samt att siffran under kriget stigit till drygt 2, beroende på en starkare utnyttjning av bilarna och i samband därmed ökad användning av hjälplastare, alltså dubbelbemanning. Firmabilarna utföra emellertid genomsnittligt ett mindre transportarbete än åkarbilarna. Man får följaktligen för firmabilarna räkna med lägre sysselsättningssiffror pr bil men även här antaga en ökad relativ sysselsättningsgrad under kriget. Man har därför stannat för det antagandet — vilket givetvis inom vissa gränser är osäkert — att en icke yrkesmässig lastbil i genomsnitt 1939 sysselsatte 1,1 man och 1944 1,4 man.

Resultatet av dessa överväganden skulle alltså bli följande siffror:

1939: 44 000	1944: 28 000
--------------	--------------

Omnibustrafik.

På grund av de organisatoriska förhållandena inom branschen har man här fått begagna en kombination av enquête och koefficientberäkning. Flertal företag, som idka omnibustrafik, äro organiserade antingen i Svenska lokaltrafikföreningen — vilken främst omfattar spårvägsbolag, förortsbussföretag och järnvägsbolag — eller i Svenska omnibusägareförbundet, som övervägande består av mindre, »rena» omnibusföretag. Ett tämligen stort antal

mindre företag äro emellertid oorganiserade. Genom de båda organisationerna ha dessas medlemmar tillställts formulär med frågor om deras under vissa angivna förutsättningar beräknade personal, fördelad på vissa kategorier, den $\frac{1}{7}$ 1939 och $\frac{1}{4}$ 1944. Då busstrafiken särskilt från våren till sommaren undergår säsongvariationer — vilka äro olika för skilda linjetyper utan att totalresultatet av de varandra motverkande tendenserna i förväg kunde beräknas — har man jämväl begärt uppgift för den $\frac{1}{4}$ 1939 och $\frac{1}{7}$ 1944 för att därigenom utröna, i vad mån personalstyrkan varierar under året. Enquêten har emellertid icke givit vid handen, att totalantalet sysselsatta varierat under resp. år, varför endast en siffra för vardera året här återgives. Genom nämnda enquêtes ha uppgifter angående större delen av busstrafiken erhållits.

Emellertid har en betydande del av omnibusägareförbundets talrika medlemsstock icke besvarat enquêten, vartill som nämnts kommer ett relativt betydande antal oorganiserade företag, som man överhuvud icke nått genom enquêten. Sysselsättningen för den del av omnibustrafiken, för vilken enquêteuppgifter sålunda icke erhållits, har beräknats på följande sätt. Totalantalet inregistrerade bussar under de båda åren — 5 100 resp. 3 800 — har minskats med de bussar, för vilka enquêtesvar ingått, 3 000 resp. 2 400, samt en mindre post för avställda men i bilregistret kvarstående fordon. Återstoden — 1 900 resp. 1 300 — utgör det ungefärliga antal bussar i drift 1939 resp. 1944, för vilket enquêteuppgifter ej erhållits. För dessa bussar har man antagit samma relativa sysselsättning, som den genom omnibusägareförbundets enquête konstaterade. Anledningen att vid beräkningen av sysselsättningskoefficienten hänsyn ej tagits till lokaltrafikföreningens medlemsstock är, att denna i stort sett är av annan typ än övriga företag. Lokaltrafikföreningen representerar nämligen huvudsakligen storstads- och förortsföretag, som i regel begagna stora bussar med tät trafik och därför stor sysselsättning per buss. Övriga företag, vare sig de besvarat omnibusägareförbundets enquête eller ej, torde vara av någorlunda enhetlig typ, varför den här använda beräkningsmetoden icke torde medföra större missvisning. Sannolikt är dock, att sysselsättningsgraden för de icke deklarerande företagen är obetydligt lägre, varför en viss reduktion av den enligt ovan beräknade personalsiffran gjorts.

Det bör framhållas, att man sökt undvika sådana dubbelräkningar, som kunde bli en följd av dels den omständigheten, att lokaltrafikföreningen och omnibusägareförbundet ha några gemensamma medlemmar, dels det förhållandet, att under tiden 1939—44 vissa bussföretag övertagits av andra järnvägs- eller bussföretag.

På detta sätt ha erhållits följande siffror.¹

1939: 10 000	1944: 8 400
--------------	-------------

¹ Härtill kommer en ganska betydande sysselsättning av extrapersonal under lör- och helgdagar samt andra toppbelastningstillfällen. För detta ändamål användas emellertid främst lastbilschaufförer, som härigenom få ett inkomstillskott. Denna deltidssysselsättning har ej som beträffande bensindistributionen omräknats till årsarbetare och här medräknats, då detta skulle medföra en dubbelräkning av biltrafikens personal.

Droskbilstrafik m. m.

Vid överläggningar med representanter för Svenska Droskbilägareförbundet har konstaterats, att sysselsättningen inom detta område av organisatoriska skäl icke med fördel kan utredas genom en riksomfattande enquête. I stället har använts följande beräkningsmetod.

Vid krigsutbrottet torde i landet ha funnits ca 12 000 droskbilar,¹ medan antalet numera är ca 8 500. Större delen av den sålunda inträdda minskningen, troligen ca 2 500, torde emellertid falla på sådana bilar, som användas som bisyssla, exempelvis på söndagarna, och denna kategori torde nu nästan ha försvunnit. Man har därför antagit antalet i mera regelbunden trafik använda droskbilar till 9 500 resp. 8 500 vid de båda tidpunkterna.

Härav få droskbilarna i storstäderna — ca 1 300 år 1939 och ca 1 200 år 1944 — behandlas för sig. Dessa bilar köras vanligen i två skift, vartill före kriget kom ytterligare ett antal avlösare, i Stockholm vanligen ca två man per 5 bilar. Antalet bilförare på storstadsbilarna erhålles därför genom att bilantalet 1939 multipliceras med drygt två och 1944 med knappt två. Övriga bilar, alltså det stora flertalet, beräknas normalt ha sysselsatt en man per bil.

För erhållande av en viss kontroll av ovan skisserade, tämligen ungefärliga beräkningsmetod ha genom droskbilägareförbundets försorg förfrågningar gjorts hos distrikts- och lokalavdelningar i några väl organiserade län samt några större städer. Resultatet härav ansluter sig mycket väl till ovan nämnda beräkningssätt, som därför kan antas giva ett tämligen riktigt resultat.

Den yrkesmässiga personbilstrafiken omfattar därjämte ett mindre antal personbilar i linjetrafik samt hyrverksbilar, de sistnämnda huvudsakligen i Stockholm. Deras sammanlagda sysselsättning har utan närmare hållpunkter uppskattats till 500 man.

Följande sysselsättningssiffror ha erhållits:²

1939: 12 000	1944: 10 500
--------------	--------------

Icke yrkesmässig personbilstrafik.

Såsom ovan visats har den yrkesmässiga trafikens personal kunnat beräknas med tämligen stor säkerhet. Avsevärt osäkrare är beräkningen rörande den icke yrkesmässiga lastbilstrafiken, där man saknat stöd av en just på trafikuppgifterna inriktad organisationsapparat. Frånvaron härav gör sig gällande även vid ett försök att beräkna antalet förare av privata personbilar, men här tillkomma dessutom andra svårigheter, som göra en kalkyl ännu mera vansklig. Medan man beträffande de privata *lastbilarna* på goda grun-

¹ I 1936 års trafikutrednings betänkande uppskattas antalet yrkesmässiga personbilar (i stort sett droskbilar) till 17 000 år 1938. Denna siffra nämns dock mera i förbigående, då trafikutredningen ej haft anledning närmare undersöka saken. Den i texten anförda siffran, 12 000, vilken droskbilägareförbundet 1939 erhöi som resultat av en enquête hos samtliga länsstyrelser, får därför tillerkännas vitsord.

² Härtill kommer vid toppbelastningstillfällen en ganska betydande sysselsättning av extra-personal utöver de fast anställda avlösarna. Av samma skäl som angivits betr. busstrafiken (not s. 118) har någon omräkning till årsarbetare ej skett.

der kan utgå från att en bil i regel sysselsätter minst en man — undantagen måste av ovan anförda skäl bliva relativt fåtaliga — men att å andra sidan sysselsättningen genomsnittligt icke kan väsentligt överstiga en man per bil, saknas beträffande de privata *personbilarna* alla sådana allmänna hållpunkter för bedömningen.

Givetvis kan den personbilägare, som själv kör sin bil, alls icke komma i betraktande i sammanhanget. Spörsmålet blir alltså för hur många av de icke yrkesmässiga personbilarna — vid krigsutbrottet inemot 170 000, 1944 över 25 000 — en särskild chaufför var anställd. Såvitt det kunnat utrönas, saknas varje offentlig eller privat statistik härom. Ej heller har man inom KAK, som väl är den organisation inom bilismen, vilken närmast har kontakt med denna bilistgrupp, vågat föreslå en siffra.

De bilar, som komma i fråga, äro närmast sådana, som tillhöra burgna privatpersoner samt framför allt företag, särskilt kanske sådana industrianläggningar på landsbygden, vilka icke äro belägna vid större järnvägsstation. I en 1935 från bilisthåll utgiven publikation »Automobilhantering och automobiltrafik i Sverige», som bl. a. innehåller vissa summariska uppskattningar av de inom bilismen anställda, beräknas privatchaufförernas antal år 1934 till 4 000. I en senare otryckt upplaga av samma skrift, avseende förhållandena 1939, antages att detta antal väsentligt ökats. Det synes emellertid troligare, att antalet privatchaufförer icke följt med i den mycket snabba ökningen av privatbilismen under senare delen av 1930-talet. En alltmer utbredd körkunnighet i förening med stegrade chaufförlöner och skärpt beskattning av högre inkomster torde nämligen ha medfört, att många bilägare inom de kategorier, som tidigare anlitat en anställd chaufför, övergått till att själva föra sin bil. Man torde därför här ha att göra med en stagnerande personalgrupp.

De nu förda resonemangen leda dock icke fram till någon tillnärmelsevis säker uppfattning om privatchaufförernas antal. En uppgift, som erhålles i 1931 års företagsräkning, att 16 000 personbilar (1939 förmodligen ca 25 000) tillhörde företag, ger ingen ledning, då flertalet av dessa bilar säkert ej fördes av anställd chaufför. En $\frac{1}{2}$ av privatbilantalet 1939 kan vara en lika rimlig siffra som exempelvis tre $\frac{1}{2}$. Man synes emellertid — i fullt medvetande om beräkningens godtycklighet — kunna beträffande 1939 stanna för den nämnda siffran 4 000, varvid kanske hälften utgör privatchaufförer, som ha sin huvudsakliga sysselsättning i denna egenskap, medan resten kan betraktas som en omräkning till årsarbetare av det säkerligen betydande antal hos företag och enskilda anställda, som dela sin tid mellan dels körning och eventuellt skötsel av en personbil, dels andra göromål, såsom trädgårdsvaktmästare- eller diversearbete. Motsvarande antal 1944 torde ej ha nedgått lika starkt som personbilparken, enär de här ifrågavarande bilarna givetvis i regel hört till de flitigast använda och mest angelägna. Det synes rimligt att uppskatta siffran till hälften.

Siffrorna bli sålunda:

1939: 4 000

1944: 2 000

Automobilhandel.

(Exkl. verkstads- och bensinpersonal.)

Här åsyftas ej endast handeln med bilar utan all den försäljning, som sker genom bilhandlarna. Särskilt reservdelsförsäljningen har under kriget starkt ökat, vilket förklarar den relativt begränsade nedgången i nedanstående sysselsättningsciffror. Sysselsättningen inom branschen har undersökts genom enquête, som genom förmedling av Sveriges Automobilhandlareförbund riktats till dettas medlemmar. Därjämte har, delvis efter direkt förfrågan, en beräkning gjorts av sysselsättningen hos det relativt ringa antal företag, som står utanför förbundet.

Enquêten har besvarats av 91 % av automobilhandlareförbundets medlemmar. Sysselsättningen hos de medlemmar som ej insänt svar, i allmänhet småföretag, har uppskattningsvis beräknats till ett 100-tal personer. Likaså har sysselsättningen 1939 hos företag, som sedan dess upphört och därför icke nåtts med enquêten, uppskattats till ett 100-tal personer.

Bilhandelns personal är i betydande utsträckning sysselsatt i till företagen hörande reparationsverkstäder samt i någon mån med försäljning av drivmedel och smörjoljor. Dessa båda personalgrupper omfattas emellertid av andra i förevarande utredning ingående undersökningar; för undvikande av dubbelräkning upptog därför frågeformuläret särskilda rubriker för verkstads- och bensinpersonal och de under dessa rubriker lämnade siffrorna ha ej medtagits vid sammanräkningen.¹

På detta sätt har erhållits följande siffror:

$\frac{1}{8}$ 1939: ca 3 000 $\frac{1}{4}$ 1944: ca 2 400

Handel med drivmedel.

Sysselsättningen inom denna bransch har, enligt vissa överenskomna principer, beräknats av bensin- och brännoljebolagens organisation, Brännoljecentralen.

S y s s e l s ä t t n i n g e n   1 9 3 9 .

Då oljebolagen även ha andra kunder än bilisten och då därjämte detaljdistributionen av bensin till bilar sker i skiftande former, har det visat sig nödvändigt för erhållande av ett gott resultat att göra en tämligen ingående uppdelning av distributionen i olika etapper och alternativa distributionsformer, varefter sysselsättningen beräknats för varje avsnitt enligt den i varje särskilt fall ändamålsenligaste metoden. Tillvägagångssättet skall här endast kortfattat angivas.

Man har först fått skilja mellan *å ena sidan* den sysselsättning, för vilken personalstatistik kan utnyttjas, nämligen de vid importanläggningar, depåer,

¹ Medräknas även dessa grupper, erhållas följande siffror, som alltså ange bilhandelsorganisationens verkliga personalstyrka:

1939: 6 500   1944: 6 400

huvud- och avdelningskontor samt service- och bensinstationer m. m. sysselsätta, vare sig dessa äro fast anställda hos företagen eller, såsom ofta är fallet vid bensinstationer, arbeta på provisionsbasis och *å andra sidan* återförsäljare av typen lanthandlare m. fl.

Beträffande den förstnämnda kategorien, som består av personer, vilka helt sysselsättas i bolagens rörelse, har problemet endast varit att fördela de redovisade personalstyrkorna mellan dels bilismen, dels övriga kunder. Ehuru smärre kvantiteter bensin förbrukades för andra än biländamål, har man därvid för enkelhetens skull använt det i allt väsentligt rättvisande antagandet, att — förutom bentyl och brännolja för bildrift — även all bensin förbrukats av bilismen. Personalen har därefter fördelats mellan bilismen och övriga kunder i proportion till försålda kvantiteter bensin m. m. resp. övriga bränslen. Kontorspersonalen har dock fördelats på värdebasis.

Det har vidare befunnits ändamålsenligt att i detta sammanhang även ta med i beräkningen bensinbolagens försäljning av bilsmörjor. Den del av dessa bolags personal, som sysselsattes härmed, redovisas sålunda här nedan; icke under rubriken smörjoljehandel. Då distribution av smörjmedel är mer arbetskrävande än distributionen i övrigt, har vid fördelningen av personalen kvantiteten smörjolja multiplicerats med tre.

För de fristående återförsäljarna av typen lanthandlare m. fl. är bensindistributionen endast en bisyssla. Deras arbete har för jämförlighetens skull omräknats till årsarbetare, varvid försäljning av 100 000 liter erfarenhetsmässigt beräknats bereda full sysselsättning för en man under ett år. Den del — inemot hälften — av nedanstående totalsiffra för 1939, som utgöres av sysselsättningen hos återförsäljarna, är sålunda konstruerad; i verkligheten rör det sig om ett mycket större antal personer, vilka genom bensinförsäljning erhålla ett större eller mindre tillskott i sysselsättning och inkomster.

Sysselsättningen 1944.

Beräkningarna avse distributionen för civila ändamål av dels flytande drivmedel för bilar — vilken som bekant numera utgör en ren obetydlighet — dels gengasbränsle för samma ändamål. Det bör anmärkas, att större delen av sistnämnda distribution sker genom andra kanaler än bensinbolagen. Någon sysselsättning hos lanthandlare förekommer numera praktiskt taget icke. Den egna organisationens sysselsättning har visat sig icke lämpligen kunna beräknas enligt det ovan angivna schemat utan har av bolagen med hjälp av deras distriktsorganisationer angivits på uppskattningsbasis.

På detta sätt ha erhållits följande sysselsättningsciffror:

$\frac{1}{7}$ 1939: 8 200 $\frac{1}{4}$ 1944: 1 700

Handel med smörjmedel.

Företagen i denna bransch äro dels kombinerade bensin- och oljebolag, dels företag som enbart sälja smörjor (eventuellt i förening med maskiner o. dyl.).

Företagens *direkta sysselsättning*. Denna redovisas för de kombinerade bensin- och oljeföretagens del ovan under rubriken Drivmedelshandel. I övrigt har sysselsättningen beräknats på så sätt, att genom Smörjoljecentralen inhämtats faktiska uppgifter från de större smörjoljeföretagen, medan sysselsättningen hos övriga företag — representerande 1944 11 % av omsättningen — uppskattats under antagande av samma relation mellan sysselsättning och omsättning, som den för de större företagen konstaterade. För 1939 saknas siffror rörande de mindre företagens omsättning, men denna har antagits stå i samma proportion till totalomsättningen som 1944, m. a. o. utgöra 11 %, varefter på nyssnämnt sätt dessa företags sysselsättning uträknats jämväl för 1939. De felmöjligheter, detta förfaringssätt inrymmer, sakna praktisk betydelse.

Återförsäljarpersonalen innesluter liksom inom bensindistributionen en mängd personer, som huvudsakligen sysselsätts med annat arbete, varför antalet årsarbetare icke kunnat erhållas genom en enquêteredovisning. I stället har en beräkning skett på så sätt, att hela den genom återförsäljare — även bensinbolagens — sålda kvantiteten bils smörjoljor dividerats med 12 000 kg, vilken kvantitet man inom branschen anser motsvara normal sysselsättning för en man under ett år.

På detta sätt ha följande siffror erhållits:

1939: ca 1 300   1944: ca 400

Bil- och gummireparationsverkstäder m. m.

Sysselsättningen inom detta fack har erhållits genom en undersökning, som verkstälts av Bilverkstädernas Riksförbund. Undersökningen har avsett såväl fristående bilverkstäder som bilhandelns verkstäder; såsom påvisats under rubriken Automobilhandel sker dock härigenom icke någon dubbelräkning.

Utöver vanliga bilreparationsverkstäder har undersökningen omfattat olika specialföretag såsom motorrenoveringsverkstäder, bilelektriska verkstäder, laddningsstationer och gummiverkstäder.

Beräkningen för 1944 bygger på uppgifter som riksförbundet i samarbete med Arméförvaltningens tygdepartement under 1943 och början av 1944 insamlat för militärt ändamål. Dessa uppgifter ha delvis kunnat föras fram till våren 1944 i samband med medlemmarnas redovisning av medlemsavgifter.

För 1939 saknas motsvarande undersökning, varför siffror för detta år framräknats på följande sätt. Antalet företag, som omfattats av 1944 års sysselsättningssiffror utgör ca 1 800, varav ca 450 gummireparationsverkstäder. Av dessa äro 1 500 medlemmar i riksförbundet. Medlemsantalet var 1939 drygt 1 000, och för dessa företag kunna jämförbara siffror erhållas ur förbundets medlemsförteckning. Den för dessa företag konstaterade ökningen i sysselsättningen från 1939 till 1944 har antagits vara representativ för utvecklingen inom samtliga 1 800 företag, varefter sysselsättningen 1939 kunnat framräknas med utgångspunkt från sysselsättningssiffran för 1944.

Den militära undersökningen 1943—44 har även omfattat personalen vid dels större privata vagnparkägares egna verkstäder, dels civila statliga verks verkstäder. Motsvarande siffra 1939 har fått uppskattas utan närmare hållpunkter.

På detta sätt ha erhållits följande siffror:

	1939	1944
Yrkesmässiga verkstäder, alla slag	9 400	10 300
Privata och statliga vagnparkägare	500	600
	9 900	10 900

Diverse sysselsättningsgrenar.

Utom de ovan särskilt behandlade branscherna förekomma en rad andra verksamhetsgrenar, av vilka här endast må nämnas *handel med gummiringar och med biltillbehör* samt yrkesmässig *biltvättning, garagerörelse* och *bilskoleverksamhet*. Det är av flera skäl svårt att fastställa, vilka sysselsättningstillskott, utöver de redan redovisade, som härigenom beredes. Å ena sidan bedrivs nämligen en stor del av den yrkesmässiga verksamheten på dessa områden inom ramen för ovan särskilt behandlade branschgrenar; så t. ex. sker detaljförsäljning av gummiringar och biltillbehör huvudsakligen genom bilhandeln och bilverkstäderna samt biltvättning ofta vid bensinstationerna, varjämte många bilhandlare särskilt de större, bedriva garagerörelse, biltvättning och bilskoleverksamhet. Å andra sidan utföras sistnämnda tre funktioner till stor del i icke yrkesmässiga former; sålunda garageras de flesta bilar i privata garage, många bilar tvättas av ägaren eller föraren och undervisning i bilkörning meddelas ofta av någon körkunnig anhörig. Ytterligare en omständighet, som försvårar en sysselsättningsberäkning, är att de fristående yrkesutövarna — alltså de, vilkas antal här skulle beräknas — i regel sakna organisation med överblick över förhållandena. Dock har Sveriges biltillbehörs grossistförening kunnat meddela sina medlemmars sysselsättning, ca 400 man under de båda åren, vilken siffra emellertid icke innefattar all tillbehörs-grosshandel.

De för var och en av verksamhetsgrenarna gjorda beräkningarna ha givit till resultat en sammanlagd sysselsättning — utöver den under andra rubriker redovisade — av ungefär 6 000 personer vid krigsutbrottet och ungefär 3 000 1944. Av nyss anförda skäl äro dessa beräkningar med nödvändighet osäkra. Sannolikheten talar dock för att de fel i beräkningarna, som på olika avsnitt kunna föreligga, motväga varandra och att därför de här angivna summorna någorlunda riktigt angiva ifrågakvarande sysselsättningsgrenars sammanlagda omfattning.

Bilismens totala sysselsättning 1939

(inberäknat vägväsendet).

Av de sysselsättningsgrenar, som av olika skäl utelämnats i huvudpromemorian men vilkas fredssysselsättning här skall summariskt beräknas, äro vägväsendet och bilindustrin de största. Därtill kommer bl. a. karosseri- och gummiringstillverkning. Här nedan specificeras endast de två huvudposterna.

Arbetsstyrkan inom *vägväsendet* i juli 1939 framgår av vissa av socialstyrelsen verkställda undersökningar (Sociala Meddelanden 1939 s. 734 ff). På grundval av enquetesvar från samtliga vägstyrelser samt flertalet entreprenörer beräknade styrelsen personalstyrkan — arbetsledare m. m., yrkesarbetare samt grovarbetare — i underhålls- och byggnadsarbeten hos såväl den statliga vägorganisationen som entreprenörerna till sammanlagt ca 26 000 man. Under tjalperioden är antalet väsentligt lägre; uppgifter om arbets säsongens genomsnittliga längd, som socialstyrelsen samtidigt lämnar, antyda att en omräkning till helårsarbetare skulle giva ett antal av, grovt räknat, drygt 20 000 sysselsatta. Härtill kommer de vid statliga, statskommunala och kommunala reservarbeten med vägbyggnad sysselsatta, som dock vid detta högkonjunkturtillfälle voro ovanligt få, inemot ett par tusen man. Summa 22 000 sysselsatta.

Givetvis innebär det en överdrift att här medräkna vägväsendets hela personal, som ju till någon del får anses belöpa på cykel- och hästtrafiken, men någon norm för en uppdelning på olika trafikantgrupper kan knappast anges. Dessutom har här hänsyn ej tagits till städernas gatuarbeten, vilket motväger nyssnämnda överdrift.

Bilindustriens (tillverkare, sammansättningsfabriker o. d.) sysselsättning med bilar och reservdelar m. m. har beräknats på följande sätt. Företagens egen personalstyrka har direkt uppgivits, medan underleverantörernas sysselsättning beräknats genom en indirekt metod. Man har härvid utgått från de belopp, som under året utbetalts till svenska underleverantörer (även de amerikanska sammansättningsfabrikerna ha avsevärda svenska underleveranser); därefter reducerat dessa belopp med 20 %, som antagits motsvara vinst och kapitalränta hos underleverantörerna; slutligen dividerat återstoden — som alltså representerar arbete i produktionens olika led — med genomsnittslönen för en verkstadsarbetare 1939, ca 3 500 kr.¹ Härigenom erhålles på ett enkelt sätt en någorlunda rimlig uppskattning av de för bilismen sysselsatta hos underleverantörer och dessas underleverantörer etc.

Att man på detta sätt får med sysselsättningen i flera led bakåt i processen är icke fullt konsekvent, då beträffande vägväsendet ej medräknats den sysselsättning, som följer av den avsevärda förbrukningen av material och maskiner, men är av begränsad betydelse, då huvudparten av sysselsättningen ligger hos det första ledet, den omedelbare underleverantören. Det skulle å andra sidan i detta fall ej vara rimligt att endast medräkna den direkta — och ganska begränsade — sysselsättningen vid t. ex. Volvos eller General Motors sammansättningsfabriker men förbigå underleverantörernas (dotterbolag och fristående) betydligt större arbete med fabrikation av hopsättningsdelar o. d. På detta sätt har erhållits en sysselsättning hos bilindustrin inklusive underleverantörer av inemot 14 000 man.

¹ Ett företag har beräknat hela sin sysselsättning för biländamål, även egen personal, genom sistnämnda metod.

Sammanlagd sysselsättning inom bilismen 1939.

Enligt huvudpromemorian:

Yrkemässig lastbilstrafik	30 700
Icke yrkesmässig lastbilstrafik	44 000
Omnibustrafik	10 000
Droskbilstrafik	12 000
Icke yrkesmässig personbilstrafik	4 000
Automobilhandel (utom verkstadspersonal)	3 000
Handel med drivmedel	8 200
Handel med smörjmedel	1 300
Reparationsverkstäder (även bilhandelns)	9 900
Diverse sysselsättningsgrenar	6 000
	129 100

Enligt ovan:

Vägväsendet	22 000
Bilindustrin	14 000
Tillverkning av karosserier, gummiringar m. m.	4 000
	40 000

Totalt ca **170 000**

STUVERIARBETARNAS
SYSSELSÄTTNINGSFÖRHÅLLANDEN
UNDER KRIGSÅREN

Undersökning utförd av

Statens arbetsmarknadskommission

Kap. I. Undersökningens tillkomst och syfte.

Hamn- och stuveriarbetarna i Sverige ha alltsedan år 1940 fått vidkännas betydligt minskade arbetstillfällen genom den på grund av kriget reducerade fartygstrafiken i hamnarna. I viss utsträckning har en övergång till andra arbetsområden ägt rum, men detta gäller främst de extra stuveriarbetarna. De ordinarie arbetarna ha nämligen genom avtal med stuveriföretagen varit bundna att dagligen passa vissa utprop, och först efter hand ha på grund av de ändrade förhållandena under kriget i avtalen inryckts bestämmelser om permitteringar. Härtill ha kommit hinder för vissa stuveriarbetare att antaga annat arbete på grund av ålder eller andra personliga förhållanden. Särskilt stora synas svårigheterna ha varit för stuveriarbetarna i sundsvalls-distriktet, och i juni 1943 gjorde transportarbetarförbundets avdelning nr 8 i Sundsvall en framställning till socialministern om statligt ingripande för att reglera stuveriarbetarkårens arbetsförhållanden.

För att erhålla en uppfattning om möjligheterna att bereda bättre sysselsättning åt hamn- och stuveriarbetare i vissa hamnar beslöt arbetsmarknads-kommissionen företaga en undersökning rörande stuveriarbetarkårens storlek och sammansättning samt arbetsförhållandena inom yrket närmast före och under kriget. Undersökningen företogs under första hälften av november månad 1943 och omfattade samtliga hamnar av någon betydelse i riket.

Medan undersökningen ännu icke var slutförd, erhöll kommissionen efter framställning av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering den 1 september 1944 i uppdrag av Kungl. Maj:t att verkställa utredning om sysselsättningssituationen under och närmast efter kriget för stuveri- och hamnarbetare. På grund härav har undersökningen kompletterats med uppgifter belysande dels sysselsättningsförhållandena under år 1944, dels behovet av stuveriarbetare vid en återgång till fredsförhållanden.

Kap. II. Undersökningens omfattning och genomförande.

Undersökningen omfattar hamn- och stuveriarbetare (i fortsättningen benämnda stuveriarbetare), som uteslutande äro sysselsatta med lastning och lossning av fartyg. I undersökningen ingå sålunda icke transportarbetare, som huvudsakligen äro sysselsatta med kolgårds-, magasins- eller lagerarbete och endast till någon del sysselsättas med stuveriarbete.

Malmplastarkårerna i Luleå samt vid de industrier i övrigt, som lasta och lossa med egen personal, ha dock icke medtagits i undersökningen. Trots att stuveriarbetet för dessa arbetare torde vara den huvudsakliga sysselsättning-

en, föreligger dock anställning inom annan näringsgren och möjligheter till en jämnare sysselsättning, än det rena stuveriarbetet kan erbjuda.

I lokalt avseende har undersökningen utsträckts till att omfatta samtliga hamnar, vid vilka ordinarie stuveriarbetare finnas. I Norrland råda emellertid speciella förhållanden. Sålunda finnas vid sidan av stadshamnarna ett flertal lastageplatser, som ägas av sågverk eller andra industrier, och där huvudsakligen trävaror och pappersmassa stuvras. I arbetsorganisatoriskt hänseende hänför sig därför ett stuveriföretag eller en stuveriarbetarkår i denna del av landet i allmänhet ej till en enda hamn utan till ett distrikt omfattande en större hamn jämte kringliggande lastageplatser. Beträffande Norrland avser sålunda redovisningen i vissa fall distrikt, som omfatta flera hamnar.

Förutom hos stuveriföretagen anställda arbetare finnas i vissa hamnar även kooperativa arbetslag. Någon särskild redovisning lämnas icke för dessa, utan arbetare sysselsatta vid kooperativa arbetslag ha genomgående redovisats tillsammans med övriga arbetare. Kooperativa arbetslag i Umeå och Skelleftehamn, vilka hamnar i arbetsorganisatoriskt hänseende äro att hänföra till Holmsunds respektive Skellefteå distrikt, redovisas dock särskilt.

Här nedan lämnas en förteckning över de hamnar och distrikt, som undersökningen omfattar. Hamnar, vid vilka arbetet i regel pågår året runt, äro betecknade med *. Övriga hamnar äro säsonghamnar, där arbetet ligger nere en del av året.

<i>Stockholms stad*</i>	<i>Kalmar län</i>	<i>Kristianstads län</i>
<i>Stockholms län</i>	Bergkvara	Simrishamn*
Norrtälje	Borgholm	Åhus*
Nynäshamn*	Figeholm	<i>Malmöhus län</i>
Södertälje	Gamleby	Hälsingborg*
<i>Uppsala län</i>	Kalmar*	Kopparverkshamnen*
Enköping	Oskarshamn*	Landskrona*
Fagerviken	Solstadström	Malmö*
Skutskär	Verkeback*	Trelleborg*
Uppsala	Västervik*	Ystad*
<i>Södermanlands län</i>	<i>Götlands län</i>	<i>Hallands län</i>
Eskilstuna	Burgsvik	Falkenberg*
Nyköping*	Fårösund*	Halmstad*
Oxelösund*	Klintehamn	Varberg*
<i>Östergötlands län</i>	Ronehamn	<i>Göteborgs o. Bohus län</i>
Linköping	Slite	Göteborg*
Motala	Visby*	Lysekil*
Norrköping*	<i>Blekinge län</i>	Strömstad*
Valdemarsvik	Karlshamn*	Uddevalla*
<i>Jönköpings län.</i>	Karlskrona*	<i>Älvsborgs län</i>
Jönköping	Ronneby*	Köpmannebro
	Sölvesborg*	Åmål

<i>Skaraborgs län</i>	<i>Gävleborgs län</i>	<i>Nordmaling</i>
Lidköping	Gävle	Norrbyn
Mariestad	Hudiksvall	Ratan
Otterbäcken	Iggesund	Rundviksverken
	Norrsundet	Sikeådistriktet
<i>Värmlands län</i>	Söderhamnsdistriktet	Skelleftehamn ¹
Arvika		Skellefteådistriktet
Karlstad	<i>Västernorrlands län</i>	Umeå ¹
Kristinehamn	Husum	
Skoghäll	Härnösandsdistriktet	<i>Norrbottnens län</i>
	Köpmanholmen	Båtskärsnäs
<i>Örebro län</i>	Sundsvallsdistriktet	Haparanda
Örebro	Örnsköldsvik	Kalixdistriktet
		Luleådistriktet
<i>Västmanlands län</i>	<i>Västerbottens län</i>	Piteådistriktet
Köping	Holmsundsdistriktet	Seskarö
Västerås	Hörnefors	Törefors

Beträffande distriktens omfattning i Norrland må nämnas, att dessa i regel ansluta sig till vederbörande tullkammaredistrikt. Inom vissa tullkammaredistrikt äro dock flera stuveriarbetarkårer i verksamhet. I Örnsköldsviks tullkammaredistrikt finnas t. ex. särskilda kårer i Husum, Köpmanholmen och Örnsköldsvik.

I fråga om de större stuveriarbetsdistrikten må nämnas, att holmsundsdistriktet främst omfattar stuveriarbetet i Umeå uthamn Holmsund samt den närbelägna lastageplatsen Obbola. I Umeå stad finnes endast en kooperativ stuveriarbetarkår, som redovisas särskilt.

Härnösandsdistriktet omfattar Härnösand samt ett flertal vid Ångermanälven belägna lastageplatser. Härvid är att märka, att det här verkamma stuveriföretaget, Ångermanälvens stuveriaktiebolag, har huvudkontoret förlagt till Kramfors och att endast ett fåtal av dessa arbetare äro sysselsatta i Härnösand. Skellefteådistriktet omfattar främst lastageplatserna Bureå, Furugrundet, Storkåge och Örviken. Skellefteå stadshamn är endast anlöpbar för fartyg av mindre storlek, varför all fartygstafrik, som fordrar djupgående fartyg, går över uthamnen Skelleftehamn. I Skelleftehamn finnes emellertid, som tidigare nämnts, en kooperativ stuveriarbetarkår, som redovisas särskilt.

De olika stuveriarbetarkårer (inklusive kooperativa arbetslag) ha vid bearbetningen behandlats var för sig. Då vissa kårer äro gemensamma för flera hamnar, kunna i dessa fall icke direkta jämförelser göras med kommerskollegii statistik över hamntrafiken.

De för undersökningens genomförande nödvändiga uppgifterna ha huvudsakligen varit av tre slag: 1) individuella uppgifter från ordinarie och extra stuveriarbetare vid samtliga hamnar, 2) uppgifter rörande vissa hamnförhållanden samt 3) uppgifter om stuveriarbetare, som erhållit arbetslöshets-hjälp. Härutöver ha uppgifter erhållits från Norrlands stuvareförbund och

¹ Kooperativt arbetslag. Jfr sid. 130.

Södra Sveriges stuvareförbund beträffande antalet anställda i resp. arbetsgivarsammanslutningar.

De individuella uppgifterna, som avse förhållandena den 1 november 1943, ha genom länsarbetsnämnderna i samråd med stuveriföretag och fackföreningar insamlats å särskilt frågeformulär. I frågeformuläret, vars utseende framgår av bilaga A, ha efterfrågats familje- och bostadsförhållanden m. m., anställningsform samt arbetsförtjänster och arbetstid under åren 1938—1942 och under perioden $\frac{1}{1}$ — $\frac{31}{10}$ 1943.

Vidare ha länsarbetsnämnderna genom särskild utredning besvarat vissa av kommissionen framställda frågor rörande hamnförhållandena, som varit av betydelse för undersökningens genomförande. Sålunda ha uppgifter begärts om ordinarie kårens storlek vid resp. hamnar inom länet, säsongförhållanden m. m.

Slutligen ha från de arbetslöshetsnämnder, hos vilka stuveriarbetare varit anmälda som hjälpsökande under 1942, inforrats individuella uppgifter rörande hjälpens omfattning m. m.

Kap. III. Hamntrafikens utveckling.

Innan en redogörelse lämnas för undersökningsresultaten torde det vara lämpligt att något beröra hamntrafikens utveckling under kriget.

Under nu pågående krig fortgick till en början den svenska sjöfarten i nära nog oförändrad omfattning. Redan i slutet av november 1939 företog emellertid Tyskland en minering av farvattnen utanför Falsterbo intill svenska tremilsgränsen, varigenom den svenska utrikeshandeln förorsakades betydande olägenheter, och sedan trafiken västerut spärrats i april 1940 har sjöfarten legat på en betydligt lägre nivå än före kriget. Härtill ha kommit osedvanligt stränga vintrar, vilka genom isblockad tidvis i stor utsträckning hämmat sjöfarten i Östersjöområdet.

Kvantitativt sett har utrikeshandeln minskat avsevärt sedan 1939, varvid importen reducerats mest. Före kriget dominerades exporten av de bägge grupperna mineral och metaller å ena sidan samt trävaror, pappersmassa och papper å den andra. Av dessa varugrupper har den förstnämnda förmått hävda sig avgjort bättre. Inom den senare har exporten av trävaror reducerats i mindre grad än exporten av pappersmassa och papper.

För att belysa hamntrafikens utveckling i olika hamnar under åren 1938—1943 återges i *tab. 1* ur Kommersiella Meddelanden hämtade uppgifter om fartygstrafikens omfattning, mätt i summa ankommande och avgående tonnage i svenska hamnar och lastageplatser med minst 200 000 nettotons totaltrafik år 1939. Härvid är emellertid att märka, att en del av tonnaget icke varit lastförande. Under kriget har detta särskilt berott på svårigheter för de från Sverige till Tyskland utgående malm- och trälastade fartygen att er-hålla returfrakt i kol och koks. Under krisåren har barlastprocenten bland det avgående tonnaget varit av storleksordningen 20—35 procent, medan av

Tab. 1. Fartygstrafiken åren 1938—1943 i svenska hamnar och lastageplatser med minst 200 000 nettotons totaltrafik år 1939.

Hamn	1938 1 000 nettoton	Index: 1938 = 100				
		1939	1940	1941	1942	1943
<i>Storhamnar.</i>						
Stockholm	12 206	95	52	41	40	46
Göteborg	14 592	107	43	28	29	30
Malmö	8 127	109	36	37	24	26
<i>Färjtrafikhamnar.</i>						
Hälsingborg	7 656	106	39	55	64	55
Trelleborg	5 167	110	87	69	38	33
<i>Specialexporthamnar för järnmalm.</i>						
Luleå	3 011	142	194	167	133	155
Oxelösund	2 679	118	74	86	74	83
<i>Regionalhamnar.</i>						
Gävle	2 606	108	55	55	48	47
Norrköping	1 950	107	43	36	29	31
<i>Norrländska stadshamnar.</i>						
Sundsvall	1 232	107	43	39	41	51
Skellefteå	683	104	61	57	63	75
Härnösand	895	87	55	55	44	41
Örnsköldsvik	786	113	46	49	49	37
Umeå	886	102	39	35	31	26
Söderhamn	917	100	32	33	22	19
Piteå	606	83	36	26	36	25
Hudiksvall	376	83	44	53	30	26
<i>Medelstora stadshamnar i södra Sve- rige.</i>						
Kalmar	1 671	95	50	44	38	43
Visby	817	103	59	59	47	60
Landskrona	1 377	92	54	46	34	35
Oskarshamn	906	89	59	56	47	53
Halmstad	845	104	54	41	38	47
Karlshamn	1 181	82	34	35	33	30
Ystad	552	139	99	74	52	55
Limhamn	1 071	116	50	29	18	21
Marstrand	815	82	32	23	26	24
Åhus	640	82	44	35	26	30
Västervik	509	94	41	34	30	32
<i>Lastageplatser.</i>						
Skutskär-Harnäs	472	92	33	29	27	20
Iggesund	578	83	21	18	18	21
Norrsundet	341	118	38	32	26	23
<i>Söderhamnsdistriktet</i>						
Sandarne	252	150	36	34	29	20
Vallvik	561	98	19	16	17	11
Husum	366	110	39	27	28	10
Köpmanholmen	300	143	28	31	37	36

Tab. 1 (forts.). Fartygstrafiken åren 1938—1943 i svenska hamnar och lastageplatser med minst 200 000 nettotons totaltrafik år 1939.

H a m n	1938 1 000 netton	Index: 1938 = 100				
		1939	1940	1941	1942	1943
<i>Härnösandsdistriktet</i>						
Bollsta	124	183	38	27	23	10
Dynäs-Väja	391	104	28	13	18	18
Frånö	224	96	17	12	4	2
Kramfors norra	735	96	16	18	16	12
Sprängsviken	278	84	16	10	14	14
Svanö	353	92	29	27	13	12
Utansjö	310	107	4	9	6	2
<i>Sundsvallsdistriktet</i>						
Ortviken	250	105	9	4	13	4
Stockviken	242	117	33	43	27	25
Svartvik	652	85	36	36	26	16
Söråker	280	75	14	10	14	11
Vivstavarv-Fagervik	718	78	24	24	17	11
Östrand	648	105	31	21	17	16
<i>Örnsköldsviksdistriktet</i>						
Domsjö	358	136	42	61	54	32
Hörnefors	186	122	22	40	37	36
Obbola	295	76	23	14	20	17
Sikeå	145	150	32	24	27	26
<i>Piteådistriktet</i>						
Munksund o. Skuthamn	402	82	31	26	34	16
Hallstavik	332	99	9	5	23	12
Hargshamn	161	161	123	123	91	119
<i>Havshamnar (mindre).</i>						
Nynäshamn	490	108	73	67	51	76
Lysekil	421	100	60	47	48	65
Södertälje	470	102	73	61	53	58
Slite	303	111	60	48	59	79
Sölvesborg	309	98	56	53	42	51
Borgholm	324	86	58	48	52	49
Färjestaden	247	108	72	66	64	64
Karlskrona	358	107	54	54	37	43
Uddevalla	329	119	93	53	41	40
Varberg	299	121	60	29	27	21
Ronneby	442	88	26	21	11	10
<i>Hamnar vid inre vattenleder.</i>						
Västerås	670	128	90	87	89	94
Köping	495	112	80	91	78	85
Otterbäcken	351	114	79	66	66	77
Karlstad	398	117	63	46	50	48
Kristinehamn	290	112	54	33	28	40

det ankommande tonnaget omkring 90 procent gått i barlast. De stora fartygstrafiker i fartygstrafiken, som ägt rum under kriget, framgå emellertid fullt tydligt av tabellen.

Vid hamnarnas gruppering har i tabellen den av kommerskollegium använda tillämpats. I fråga om lastageplatser har dock en viss omgruppering skett på så sätt, att lastageplatser, som redovisats särskilt i undersökningen, angetts för sig, medan övriga lastageplatser ordnats i grupper efter tullkam-maredistrikt och sålunda närmast motsvara respektive stuveriarbetarkåror. Hallstavik och Hargshamn ingå icke i förevarande undersökning¹ men räknade år 1939 över 200 000 nettotons totaltrafik och revovisas för fullständig-hetens skull sist i tabellens förteckning över lastageplatser.

Siffrorna för Göteborg innefatta icke trafiken av fiskefartyg i fiskehamnen. Beträffande Stockholm inräknas i de angivna trafikisiffrorna icke fartyg passerande från Saltsjön till Mälaren och omvänt.

Av tabellen framgår, att trafiken under 1939 var av i stort sett samma omfattning som föregående år. Genom de ovan nämnda mineringarna i november detta år inskränktes emellertid den genomgående trafiken i Öresund i hög grad, varigenom en betydande omläggning av trafiken nödvändiggjordes. Sjöfarten kom sålunda på detta stadium att koncentreras till västkusten och medförde därjämte en omfattande omlastningstrafik över skånehamnarna. Av tabellen framgår sålunda, att fartygstrafiken redan 1939 minskade för Stockholms del, medan övriga storhamnar föredde en viss ökning.

En överblick över hela perioden från krigets början utvisar, att den väsentliga minskningen i trafiken inträffade under 1940. Sedermera minskade sjöfarten ytterligare något under de två följande åren. År 1943 kan dock en viss återhämtning konstateras. Främst gäller detta de tre storhamnarna, men även flera andra mera betydande hamnar.

Trafikminskningen under åren 1940—1943 drabbade praktiskt taget samtliga hamnar. Särskilt stor var minskningen vid flertalet lastageplatser. Vissa hamnar hade dock under denna period i väsentligt mindre grad än andra drabbats av trafikminskningen. Hit höra främst malmexporthamnarna, av vilka Luleå och Hargshamn t. o. m. kunde uppvisa ökad trafik. Oxelösund uppvisade någon minskning, men denna var av förhållandevis liten omfattning. Beträffande Skellefteå var även trafikens nedgång mindre än annorstädes, vilket sammanhänger med att lastningen av kopparmalm i Skelleftehamn ökade under kriget. Även hamnarna i det inre av landet hörde till dem, som drabbats minst av trafikens reducering.

Medan år 1943 kunnat uppvisa en i stort sett oförändrad eller i vissa fall obetydligt förbättrad situation i fråga om hamntrafiken i jämförelse med närmast föregående år, har under år 1944 skett en minskning huvudsakligen beroende på nedgången i fraktfarten på Tyskland.

För att närmare belysa hamntrafikens omfattning under år 1944 återges

¹ Stuveriarbetet vid dessa hamnar ombesörjes av vid berörda industrier anställda arbetare.

i följande sammanställning uppgifter om Sveriges direkta sjöfart på utrikes orter under januari—oktober 1944, varjämte som jämförelse medtagits motsvarande uppgifter för år 1943.

Sveriges direkta sjöfart på utrikes orter under januari—oktober åren 1943—1944.

Månad	Fartygstrafiken i 1 000-tal nettoton					
	Ankomna		Avgångna		Summa	
	1943	1944	1943	1944	1943	1944
Januari	707	575	665	637	1 372	1 212
Februari	523	525	540	515	1 063	1 040
Mars	654	577	712	575	1 366	1 152
April	646	493	691	537	1 337	1 030
Maj	1 036	610	1 097	620	2 133	1 230
Juni	1 120	739	1 174	806	2 294	1 545
Juli	1 123	743	1 196	793	2 319	1 536
Augusti	905	672	944	601	1 849	1 273
September	850	462	839	399	1 689	861
Oktober	678	214	753	237	1 431	451
Summa	8 242	5 610	8 611	5 720	16 853	11 330

Av sammanställningen framgår, att den direkta sjöfarten med utlandet år 1944 var av mindre omfattning än 1943 under praktiskt taget samtliga månader. Den betydande nedgång i trafiken, som kan konstateras fr. o. m. september månad, beror på statens krigsförsäkringsnämnds beslut den 9 september att icke medgiva försäkring för på Tyskland gående fartyg. På grund härav upphörde större delen av handelsjöfarten med detta land. För det ankomna och avgångna tonnage sammanräknat uppgick trafikminskningen under perioden januari—oktober 1944 jämfört med motsvarande period 1943 till 33 procent.

Av de upplysningar, som kunnat erhållas beträffande inrikestrafikens omfattning, framgår, att även denna var av något mindre omfattning under första halvåret 1944 än 1943. Under 3:e kvartalet synes emellertid en viss förbättring ha inträtt.

Trafikminskningen under 1944 drabbade i särskilt hög grad malmexporthamnarna, som tidigare varit de enda hamnar, där trafiken under kriget icke nedgått.

Den s. k. lejdtrafiken med transoceanaländer har tilldragit sig stor uppmärksamhet. Denna trafik har varit av utomordentlig betydelse ur kvalitativ synpunkt, medan kvantitativt räknat betydelsen varit avsevärt mindre. Lejdtrafiken har dock, sedan den fr. o. m. 1942 fått större omfattning, märkbart påverkat trafiksiffrorna för Göteborg.

Kap. IV. Den ordinarie stuveriarbetarkårens storlek.

Enligt avtalen mellan stuveriföretagen och stuveriarbetarnas fackorganisationer äro vissa stuveriarbetare ordinarie och övriga extra. I avtalen ha de ordinarie arbetarnas antal fixerats, och dessa ha vid de dagligen förekommande uppropen förtursrätt till arbete. Den ordinarie kårens storlek på de olika orterna torde under normala förhållanden överensstämma med det i avtalet fastställda antalet. Under kriget har emellertid i flera hamnar överenskommelse träffats mellan stuveriföretag och fackförening att uppkommande vakanser i den ordinarie kåren icke skulle fyllas, förrän arbetstillgången ökat i erforderlig utsträckning. De extra stuveriarbetarnas antal varierar även under normala förhållanden efter arbetstillgången. Under krisåren ha de extra arbetarna i stor utsträckning övergått till andra sysselsättningar.

För att erhålla en uppfattning om förändringarna i den ordinarie kårens storlek sedan förkrigstiden ha i tab. 2, på grundval av material erhållet från Södra Sveriges stuvareförbund och Norrlands stuvareförbund vid undersökningens planläggning, sammanställts uppgifter om ordinarie kårens storlek i olika hamnar den $^{31}/_{12}$ 1938 och $^{14}/_{8}$ 1943. Uppgifterna avse antalet ordinarie arbetare enligt avtal minskat med antalet vakanser. För den senare tidpunkten meddelas därjämte uppgifter om antalet disponibla ordinarie stuveriarbetare, d. v. s. de arbetare, som denna dag inställde sig vid uppropen. Redovisningen omfattar arbetare, som voro anställda vid företag, anslutna till endera av de nämnda arbetsgivarsammanslutningarna vid bägge de angivna tidpunkterna. I uppgifterna ingå sålunda icke, förutom icke anslutna företag, kooperativa arbetslag och vissa arbetargrupper, som först efter den $^{31}/_{12}$ 1938 anslutits till Norrlands stuvareförbund. En jämförelse med de uppgifter om hela antalet ordinarie stuveriarbetare vid olika hamnar den $^{1}/_{11}$ 1943, som införskaffats genom länsarbetsnämnderna, utvisar, att de uteslutna grupperna endast representera omkring 10 % av hela antalet arbetare. Uppgifterna från länsarbetsnämnderna avse visserligen förhållandena vid en något senare tidpunkt, men denna omständighet torde icke i någon väsentlig mån påverka jämförelsen.

Tab. 2 belyser två olika var för sig betydelsefulla frågor, som även stå i ett visst samband. Å ena sidan erhålles kännedom om förändringarna i antalet anställda ordinarie arbetare under undersökningsperioden. Å andra sidan erhålles en uppfattning om antalet ordinarie stuveriarbetare, som voro i arbete hösten 1943.

Beträffande den första frågan ger tabellen vid handen, att en viss minskning i den ordinarie kårens storlek ägt rum under åren 1938—1943, men att minskningen nästan genomgående varit av måttlig storlek. För sammanlagda antalet i tabellen redovisade arbetare uppgick reduktionen sålunda endast till 14.4 procent. Trafikminskningen har, som tidigare påvisats, varit betydande,

Tab. 2. Antalet ordinarie arbetare vid olika hamnar den ^{31/12} 1938 och ^{14/8} 1943.

Hamn eller distrikt	Antal ordinarie arbetare			Disponibla ^{14/8} 1943	
	^{31/12} 1938	^{14/8} 1943	Procentuell minskning	Antal	i % av ordinarie kåren ^{14/8} 1943
Göteborg	1 200	1 024	14.7	366	35.7
Stockholm	650	625	3.8	368	58.9
Malmö	225	208	7.6	161	77.4
Norrköping	220	185	15.9	92	49.7
Oxelösund	100	63 ¹	37.0	58	92.1
Övriga hamnar i södra Sverige ...	1 052	881	16.3	631	71.6
Sundsvallsdistriktet	364	256	29.7	144	56.3
Gävle	296	249	15.9	177	71.1
Härnösandsdistriktet	268	253	5.6	120	47.4
Skellefteådistriktet	229	181	21.0	116	64.1
Söderhamnsdistriktet	160	133	16.9	75	56.4
Örnsköldsviksdistriktet	158	116	26.6	79	68.1
Piteådistriktet	144	144	—	82	56.9
Holmsundsdistriktet	100	93	7.0	28	30.1
Övriga hamnar i Norrland	663	576	13.1	441	76.6
Samtliga	5 829	4 987	14.4	2 938	58.9

¹ Minskningen huvudsakligen beroende på rationalisering.

men minskningen i arbetstillgången synes icke ha föranlett stuveriarbetarna att lämna sin ordinarie anställning, som genom att medföra förtursrätt till arbetet innebär en värdefull tillgång. Minskningen i kårens storlek torde huvudsakligen bero på de vakanser, som normalt uppkommit genom dödsfall eller åldersskäl och icke fyllts.

Antalet disponibla arbetare är givetvis vid varje tillfälle mindre än antalet ordinarie, beroende på att arbetare på grund av sjukdom eller andra tillfälliga orsaker icke kunnat inställa sig vid uppropen. Under normala förhållanden torde skillnaden mellan ordinarie och disponibla endast bero på de nämnda orsakerna och vara av jämförelsevis måttlig omfattning. Under kriget ha emellertid tillkommit andra omständigheter, såsom inkallelser till beredskapstjänstgöring samt permitteringar för arbetet inom annat arbetsområde. Uppgifterna om antalet disponibla den ^{14/8} 1943 ha visserligen begränsats till ett observationstillfälle, och tillfälligheter kunna sålunda ha påverkat detta antal. En jämförelse mellan antalet ordinarie och antalet disponibla vid nämnda tidpunkt torde dock ge en tämligen god uppfattning om den minskning i arbetstillfällena, som ägt rum under undersökningsperioden. Vid jämförelsen måste givetvis även beaktas den minskning i ordinarie kårens storlek, som samtidigt ägt rum.

Som huvudresultat ger tab. 2 vid handen, att de anställda ordinarie stuveriarbetarnas antal under krisåren endast minskat obetydligt. Däremot synes en avsevärd del av dessa arbetare icke ha varit disponibla.

Kap. V. Undersökningens representativitet.

För hela riket ha individuella uppgifter enligt frågeformuläret erhållits från 4 985 stuveriarbetare. Av dessa ha emellertid 21 uppgifter icke kunnat medtagas i undersökningen, då de voro alltför ofullständiga. I undersökningen ingå sålunda uppgifter rörande 4 964 stuveriarbetare. Av dessa voro 4 247 ordinarie och 717 extra.

För att erhålla en uppfattning om undersökningsmaterialets representativitet har genom länsarbetsnämnderna införskaffats uppgifter om den ordinarie kårens storlek vid undersökningstillfället den 1 november 1943. I *tab. 3* redovisas för varje i undersökningen ingående hamn eller distrikt dels hela antalet ordinarie arbetare, dels antalet i undersökningen ingående samt uppgifter om antalet extra arbetare, som lämnat uppgifter till undersökningen.

Av tabellen framgår, att antalet ordinarie stuveriarbetare i hela riket den 1 november 1943 uppgick till 5 554. Av dessa ingå 4 247 i undersökningen, varför denna omfattar 76,5 procent av hela antalet ordinarie stuveriarbetare. En närmare granskning av tabellen ger vid handen, att i storhamnarna Stockholm, Göteborg och Malmö resp. 70,2, 80,6 och 82,7 procent av de ordinarie arbetarna hade lämnat uppgifter till undersökningen. Mindre tillfredsställande var representativiteten i följande större hamnar eller distrikt: Norrköping (54,7 %), Kalmar (51,4 %), Karlshamn (38,3 %), härnösandsdistriktet (36,4 %) och sundsvallsdistriktet (66,3 %). Huvudorsaken till att uppgifter saknas för ett antal ordinarie arbetare torde vara, att dessa varit inkallade till militärtjänst eller varit permitterade för annat arbete och det ej lyckats resp. länsarbetsnämnder att komma i kontakt med vederbörande.

I villken utsträckning extra stuveriarbetare deltagit i undersökningen är omöjligt att med bestämdhet avgöra, då uppgifter om hela antalet extra arbetare vid undersökningstillfället icke kunnat erhållas. Med hänsyn till den väsentligt minskade arbetstillgången, som medfört, att endast en del av de ordinarie arbetarna kunnat sysselsättas, torde dock antalet extra arbetare under kriget ha reducerats högst väsentligt.

Av samtliga 260 redovisade stuveriarbetare i Malmö voro 88 eller 33,8 procent extra. För Stockholms stad var motsvarande procenttal 9,8. För Göteborg ha inga extra arbetare redovisats, och beträffande hela riket var andelen extra av samtliga redovisade stuveriarbetare 14,4 procent.

I den efterföljande framställningen redogöres för de undersökningsresultat, som framkommit ur den individuella undersökningen.

Tab. 3. Antalet ordinarie stuveriarbetare den 1/11 1943 samt antalet i undersökningen ingående ordinarie resp. extra arbetare.

Län och hamn resp. distrikt (dt)	Hela antalet ordinarie arbete- rare	I undersök- ningen in- gående		Län och hamn resp. distrikt (dt)	Hela antalet ordinarie arbete- rare	I undersök- ningen in- gående	
		ordi- narie arbete- rare	extra arbete- rare			ordi- narie arbete- rare	extra arbete- rare
<i>Stockholms stad</i>	617	433	47	<i>Blekinge</i>	115	76	11
<i>Stockholms</i>	26	22	24	Karlshamn	47	18	—
Norrhälje	7	6	—	Karlskrona	15	13	6
Nynäshamn	10	10	17	Ronneby	32	24	—
Södertälje	9	6	7	Sölvesborg	21	21	5
<i>Uppsala</i>	89	84	—	<i>Kristianstads</i>	50	41	24
Enköping	4	3	—	Simrishamn	6	6	18
Fagerviken	27	24	—	Åhus	44	35	6
Skutskär	52	51	—	<i>Malmöhus</i>	437	387	91
Uppsala	6	6	—	Hälsingborg	80	69	1
<i>Södermanlands</i>	71	53	7	Kopparverkshamnen	17	16	2
Eskilstuna	3	3	—	Landskrona	53	53	—
Nyköping	8	8	7	Malmö	208	172	88
Oxelösund	60	42	—	Trelleborg	38	36	—
<i>Östergötlands</i>	281	159	1	Ystad	41	41	—
Linköping	6	5	6	<i>Hallands</i>	133	121	35
Motala	4	3	—	Falkenberg	10	10	—
Norrköping	265	145	—	Halmstad	78	68	35
Valdemarsvik	6	6	4	Varberg	45	43	—
<i>Jönköpings</i>	6	6	—	<i>Göteborgs o. Bohus</i>	1 052	853	11
Jönköping	6	6	—	Göteborg	1 010	814	—
<i>Kalmar</i>	181	121	38	Lysekil	6	4	1
Bergkvara	8	7	5	Strömstad	7	7	5
Borgholm	10	10	8	Uddevalla	29	28	5
Figeholm	3	2	11	<i>Älvsborgs</i>	8	7	—
Gamleby	19	19	—	Köpmannebro	5	5	—
Kalmar	74	38	1	Åmål	3	2	—
Oskarshamn	20	8	—	<i>Skaraborgs</i>	47	40	4
Solstadström	8	7	—	Lidköping	13	10	—
Verkeback	4	4	—	Mariestad	5	3	4
Västervik	35	26	13	Otterbäcken	29	27	—
<i>Götlands</i>	75	44	3	<i>Värmlands</i>	115	103	27
Burgsvik	8	8	—	Arvika	5	5	5
Färösund	10	8	—	Karlstad	32	32	15
Klintehamn	9	3	2	Kristinehamn	46	34	—
Ronehamn	8	8	—	Skoghall	32	32	7
Slite	10	5	—	<i>Örebro</i>	9	9	—
Visby	30	12	1	Örebro	9	9	—

Tab. 3 (forts.). Antalet ordinarie stuveriarbetare den 1/11 1943 samt antalet i undersökningen ingående ordinarie resp. extra arbetare.

Län och hamn resp. distrikt (dt)	Hela antalet ordinarie arbete- rare	I undersök- ningen in- gående		Län och hamn resp. distrikt (dt)	Hela antalet ordinarie arbete- rare	I undersök- ningen in- gående	
		ordi- narie arbete- rare	extra arbete- rare			ordi- narie arbete- rare	extra arbete- rare
<i>Västmanlands</i>	49	43	31	Hörnefors	31	23	24
Köping	24	21	7	Nordmaling	18	12	5
Västerås	25	22	24	Norrbyn	52	50	—
<i>Gävleborgs</i>	532	470	114	Ratan	37	33	—
Gävle	246	224	95	Rundviksverken	60	58	—
Hudiksvall	55	48	9	Sikeå dt	76	64	17
Iggesund	33	19	20	Skelleftehamn ¹	20	13	15
Norrundet	52	33	—	Skellefteå dt	186	165	49
Söderhamns dt	146	146	—	Umeå ²	40	20	17
<i>Västernorrlands</i>	688	384	50	<i>Norrbottnens</i>	358	286	58
Husum	26	15	20	Båtskärsnäs	28	23	14
Härnösands dt	253	92	—	Haparanda	22	22	5
Köpmanholmen	28	15	10	Kalix dt	40	38	9
Sundsvalls dt	326	216	11	Luleå dt	70	51	4
Örnsköldsvik	55	46	9	Piteå dt	136	120	26
<i>Västerbottnens</i>	615	505	132	Seskarö	32	17	—
Holmsunds dt	95	67	5	Törefors	30	15	—
				Hela riket	5 554	4 247	717

¹ Kooperativt arbetslag. Övriga arbetare redovisas under skellefteådistriktet (jfr sid. 131).

— ² Kooperativt arbetslag. Övriga arbetare redovisas under holmsundsdistriktet (jfr sid. 131).

Kap. VI. Stuveriarbetarnas personliga förhållanden.

I den följande redogörelsen för stuveriarbetarnas personliga förhållanden lämnas uppgifter om ålders- och familjeförhållanden, förekomsten av lyte eller sjukdom, som inverkat på arbetsförmågan, samt bostadsförhållanden.

Vid bearbetningen av uppgifterna ha de extra stuveriarbetarna behandlats mera kortfattat än de ordinarie. I en särskild tabellbilaga (*Tabellbilaga 1*) ha för olika hamnar beträffande de ordinarie stuveriarbetarna sammanförts sådana personliga data, som ur arbetsmarknadssynpunkt äro av särskild betydelse. Sålunda meddelas uppgifter om fördelningen å vissa åldersklasser, hela antalet gifta och antalet gifta med barn under 16 år, förekomst av lyte eller sjukdom, som utgjorde hinder att antaga annat än visst arbete, samt antal arbetare, som ägde fastighet eller bostad i bostadsrättsförening.

Ålder och civilstånd. I *tab. 4* lämnas uppgifter för hela riket om ålders- och civilståndsförhållanden vid undersökningstillfället, varvid ordinarie och extra arbetare redovisas var för sig.

Tab. 4. Fördelning efter ålder och civilstånd. Hela riket.

Civilstånd	Ålder							Samtliga
	under 20	20—30	30—40	40—50	50—60	60—70	70— ∞	
<i>Ordinarie arbetare.</i>								
Gifta	5	40	641	971	959	577	32	3 225
Ogifta	2	27	155	179	170	121	4	658
Förut gifta	1	4	31	41	122	154	11	365
Samtliga	8	71	827	1 191	1 251	852	47	4 247
Procent	0.2	1.7	19.5	28.0	29.4	20.1	1.1	100.0
<i>Extra arbetare.</i>								
Gifta	—	22	170	115	84	31	1	423
Ogifta	2	58	69	59	55	15	—	258
Förut gifta	—	—	7	9	12	7	1	36
Samtliga	2	80	246	183	151	53	2	717
Procent	0.3	11.2	34.2	25.5	21.1	7.4	0.3	100.0

Tabellen utvisar, att 50,6 procent av de ordinarie stuveriarbetarna den 1 januari 1944 voro i åldern 50 år och däröver. Motsvarande procenttal för de relativt fåtaliga extra arbetarna är endast 28,7. En beräkning av medelåldern (medianen) på grundval av åldersfördelningen å tioårsklasser ger som resultat en genomsnittlig ålder för de ordinarie av 50,2 år och för de extra 41,7 år. Antalet arbetare i åldern 60 år och däröver utgjorde bland de ordinarie 899 (21,2 %) och bland de extra 55 (7,7 %). Dessa uppgifter äro i fråga om de ordinarie arbetarna av betydelse vid bedömning av ersättningsbehovet inom den ordinarie kåren under de närmaste åren.

Beträffande åldersförhållandena bland de ordinarie stuveriarbetarna i olika hamnar framgår av tabellbilaga 1, att i Stockholm 118 man (27,3 %) voro i åldern 60 år och däröver. I Göteborg tillhörde 190 (23,3 %) och i Malmö 50 (29,1 %) samma åldersgrupp. Hela antalet arbetare i åldern 65 år och däröver uppgick för samtliga hamnar till 352.

Av tab. 4 framgår även, att av samtliga ordinarie stuveriarbetare i riket 75,9 procent voro gifta. Bland de extra arbetarna var andelen gifta 59,0 procent eller 16,9 procent lägre.

Lyte och invaliditetsersättning. För att utröna, i vilken utsträckning stuveriarbetarna på grund av sjukdom eller lyte endast kunde antaga visst arbete, begärdes i två punkter å frågeformuläret upplysningar härom. För det första ställdes frågan: »Lider Ni av lyte eller sjukdom, som gör att Ni endast kan antaga visst arbete?» För det andra efterfrågades, huruvida invaliditetsersättning utginge och i så fall med vilket årligt belopp. I det följande betecknas förekomsten av lyte eller sjukdom av ovan angiven art för korthetens skull med endast »lyte».

Tab. 5. Lyte och invaliditetsersättning i vissa åldersklasser.

Åldersgrupp	Ordinarie arbetare				Extra arbetare			
	med lyte		med invaliditetsersättning		med lyte		med invaliditetsersättning	
	antal	i % av samtliga	antal	i % av samtliga	antal	i % av samtliga	antal	i % av samtliga
Under 40	64	7.1	13	1.4	9	2.7	3	0.9
40—50	130	10.9	27	2.3	18	9.8	3	1.6
50—60	213	17.0	52	4.1	16	10.6	5	3.3
60— ω	223	24.8	51	5.7	8	14.5	1	1.8
Samtliga	630	14.8	143	3.4	51	7.1	12	1.7

I tab. 5 ha sammanställts uppgifter om förekomsten av lyte och invaliditetsersättning bland ordinarie resp. extra arbetare inom olika åldersgrupper.

Av tabellen framgår, att 14,8 procent av de ordinarie arbetarna uppgivit lyte. Däremot hade endast 3,4 procent uppburit invaliditetsersättning. Bland de extra arbetarna voro motsvarande tal 7,1 och 1,7 procent. I fråga om olika åldersklasser visar andelen lytesbehäftade såväl bland ordinarie som extra arbetare en stegring från lägre till högre ålder. Av de ordinarie stuveriarbetarna i åldern 60 år och däröver hade 223 eller ungefär en fjärdedel uppgivit lyte, och av dessa uppburit 51 eller 22,9 procent invaliditetsersättning.

Uppgifter om invaliditetsersättningens storlek ha lämnats av 134 bland samtliga i undersökningen ingående 143 ordinarie arbetare, som åtnjöto sådan ersättning. Det genomsnittliga ersättningsbeloppet uppgick till 373 kronor per år.

Försörjningsplikt. En sammanställning av de ordinarie stuveriarbetarna efter familjeförhållanden föreligger i tab. 6. Undersökningen om familjeförhållandena avser främst att belysa försörjningspliktens omfattning, varvid som försörjningsplikt endast räknats försörjningsplikt gentemot hustru samt barn under 16 år.

Tab. 6. Ordinarie stuveriarbetare fördelade efter civilstånd och antal barn under 16 år.

Civilstånd	Antal barn under 16 år							
	0	1	2	3	4	5	6 eller flera	S:a
Gifta	1 763	748	374	177	92	38	33	3 225
Ogifta	621	27	6	3	1	—	—	658
Förut gifta	291	48	15	7	2	—	1	364
Samtliga	2 675	823	395	187	95	38	34	4 247
Procent	63.0	19.4	9.3	4.4	2.2	0.9	0.8	100.0

Tabellen utvisar, att 3 335 arbetare, eller 78,5 % av samtliga, hade sådan försörjningsplikt. Av nedanstående sammanställning framgår fördelningen efter antalet personer vederbörande hade att försörja.

Försörjningsplikt gentemot	Antal	%
1 person	1 838	55.2
2 personer	769	23.1
3 »	384	11.5
4 »	180	5.4
5 » eller flera	164	4.8
Summa	3 335	100.0

Bostadsförhållanden. Eftersom bostadsförhållandena visat sig vara av betydelse för vederbörandes förmåga eller beredvillighet att antaga arbete på annan ort, har det ansetts önskvärt att jämväl få hithörande omständigheter belysta. Förekomsten av jordbruksfastighet innebär dessutom, att ägare av sådan fastighet delvis har sin utkomst genom jordbruket och i mindre grad är beroende av växlingarna i tillgången på stuveriarbete än andra arbetare. I frågeformuläret har efterfrågats, huruvida uppgiftslämnaren förhär lägenhet, är inneboende hos anhöriga eller andra eller är ägare av jordbruksfastighet eller bostadslägenhet (villa). En översikt över bostadsförhållandena lämnas i tab. 7, vari samtliga ordinarie arbetare i hela riket fördelats efter bostadens typ. I tabellbilaga 1 lämnas dessutom för olika hamnar eller distrikt uppgift om antalet ordinarie arbetare, som ägde fastighet eller bostad i bostadsrättsförening.

Tab. 7. Ordinarie stuveriarbetare fördelade efter bostadsförhållanden.

Bostadstyp	Gifva	Ogifva	Förut gifva	Samtliga	
				antal	procent
Förhyrd lägenhet	1 897	336	232	2 465	58.1
Boende hos anhöriga	15	75	8	98	2.3
Inneboende hos andra	15	114	38	167	3.9
Ägare av jordbruksfastighet	459	56	29	544	12.8
Ägare av annan fastighet ¹	839	77	57	973	22.9
Summa	3 225	658	364	4 247	100.0

¹ Inkl. ägare av bostad i bostadsrättsförening.

Av tab. 7 framgår, att nära $\frac{2}{3}$ av samtliga ordinarie arbetare bodde i förhyrd lägenhet eller voro inneboende hos anhöriga eller andra; antalet inneboende var dock relativt litet. Mer än $\frac{1}{3}$ voro fastighetsägare (inkl. ägare av bostadsrättsförening), och 544 eller 12,8 procent av samtliga ägde jordbruksfastighet.

Stuveriarbetare, som ägde jordbruksfastighet, voro nästan uteslutande hemmahörande i norrlandslänen. Endast 35 ägare av jordbruk återfunnos i

övriga län. Jordbruksägarnas fördelning inom norrlandslänen framgår av efterföljande sammanställning.

L ä n	Ordinarie arbetare, som ägde jordbruksfastighet		
	Antal	i % av samtliga arbetare	i % av samtliga arbetare, som ägde fastighet
Gävleborgs	20	4·3	9·4
Västernorrlands	40	10·4	23·5
Västerbottens	328	65·0	80·4
Norrbottnens	121	42·3	58·7
Summa	509	30·9	51·1

Av sammanställningen framgår, att av hela antalet ordinarie stuveriarbetare voro i Västerbottens län icke mindre än $\frac{2}{3}$ och i Norrbottens län mer än 40 procent ägare av jordbruksfastighet.

I frågeformuläret hade för ägare av jordbruksfastighet även efterfrågats jordbrukets storlek, mätt i antalet hektar öppen jord. Nästan samtliga jordbruksägare (i Norrland 96,5 %) ha lämnat dylika uppgifter. I tab. 8 ha de redovisade jordbruksfastigheterna i Norrland fördelats efter arealstorlek.

Tab. 8. Jordbruksfastigheternas fördelning efter arealstorlek.

L ä n	Antal redovisade jordbruksfastigheter	därav med hektar öppen jord						Medelstorlek, har
		under 2	2—4	4—6	6—8	8—10	10—∞	
Gävleborgs	15	4	6	5	—	—	—	2·79
Västernorrlands	35	21	13	1	—	—	—	1·54
Västerbottens	325	51	100	100	51	15	8	4·13
Norrbottnens	116	48	43	14	8	1	2	2·55
Summa	491	124	162	120	59	16	10	3·53

Tabellen utvisar, att flertalet av de i övre Norrland redovisade jordbruken voro i storleksklassen 2—10 har. I Västerbotten voro sålunda 81,8 och i Norrbotten 56,9 procent av denna storlek. Under 2 har voro 51 jordbruk i Västerbotten och 48 i Norrbotten.

I nedre Norrland voro jordbruken uteslutande av obetydlig storlek. Ingen brukningsdel mätte så stor areal som 6 har, och jämnt hälften av de sammanlagt 50 redovisade jordlotterna i Västernorrlands och Gävleborgs län voro mindre än 2 har.

Kap. VII. De ordinarie stuveriarbetarnas sysselsättnings- och inkomstförhållanden. Undersökningsmaterialets beskaffenhet och redovisningsprinciper.

I den officiella lönestatistiken föreligga för stuveriarbetaryrket liksom för övriga säsongbetonade yrken mindre fullständiga uppgifter om löneinkomster och årlig arbetstid, än vad gäller andra yrkesgrupper. Sålunda meddelas i den av socialstyrelsen utgivna Lönestatistisk årsbok för yrkesgruppen lastning och lossning timförtjänster inom olika dyrortsgrupper, medan däremot uppgifter om årlig arbetstid och årsförtjänst i regel saknas.

För att erhålla kännedom om stuveriarbetarnas inkomst- och sysselsättningsförhållanden före och under kriget begärdes i frågeformuläret uppgifter om den sammanlagda inkomsten av stuveriarbete för vart och ett av åren 1938—1943. Vidare skulle enahanda uppgifter lämnas om sammanlagda antalet arbetstimmar i stuveriarbete resp. år. Slutligen begärdes för vart och ett av de nämnda sex åren även uppgifter om inkomst av annat arbete. Eftersom undersökningen avsåg förhållandena den 1 november 1943, omfatta de ovan nämnda uppgifterna för år 1943 endast årets tio första månader. Uppgifterna om inkomster och arbetstid för år 1943 äro därför ej direkt jämförbara med tidigare år men ha kunnat tjäna som grundval för beräkning av timlönerna under sistnämnda år.

Uppgifterna om årlig inkomst och arbetstid ha i flertalet fall lämnats av vederbörande stuveriföretag och grunda sig på förda avlöningsjournaler. Uppgifterna om inkomster vid sidan av stuveriarbetet ha däremot lämnats av arbetarna själva och kunna icke tillmätas samma värde.

Trots att kompletteringar och rättelser av ofullständiga och felaktiga uppgifter i stor utsträckning infordrats, har det dock icke lyckats att erhålla fullständiga uppgifter om inkomst och arbetstid i stuveriarbete. Sålunda ha i flera fall endast ett fåtal arbetstimmar uppgivits (exempelvis 30 à 40 timmar för ett år), medan samtidigt uppgift om inkomst av annat arbete icke angivits och arbetslöshetshjälp icke förelegat. Där beriktiganden icke kunnat erhållas, ha dessa fall likställts med dem, där uppgift helt saknas. Vid fördelningen av arbetstillfällena i stuveriarbete bland de ordinarie arbetarna har nämligen största möjliga rättvisa eftersträfvats, varför det torde vara mindre sannolikt, att arbetare haft ett så litet antal arbetstimmar per år. I några enstaka fall ha uppgifter erhållits om inkomst av stuveriarbete, medan uppgift om antalet arbetstimmar icke meddelats. Med hänsyn till att möjligheter saknats att beräkna timförtjänsten och att i övrigt bedöma uppgifternas rimlighet ha dessa fall likställts med de fall, i vilka uppgift helt saknats.

På grundval av uppgifterna om årlig inkomst- och arbetstid har den genomsnittliga timlönen i stuveriarbetet beräknats för varje arbetare resp. år. Timlöner för olika hamnar och större områden ha erhållits genom vägning med antalet arbetstimmar.

Uppgifterna om inkomst och arbetstid ha bearbetats särskilt för varje hamn eller distrikt. För att erhålla en bättre översikt över utvecklingen, ha dessutom uppgifter sammanförts för större områden. Storhamnarna Stockholm, Göteborg och Malmö ha därvid behandlats särskilt. Med ledning av länsarbetsnämndernas undersökning om säsongförhållanden ha övriga hamnar, där arbetet i regel pågår året om, sammanfattats i en grupp betecknad »övriga årshamnar». På samma sätt ha norrlandshamnarna och övriga hamnar, där arbetet i regel ligger helt nere någon del av året, sammanförts i två grupper under beteckningarna »norrlandshamnar» resp. »övriga säsonghamnar». Vilka hamnar som ingå i de två sistnämnda grupperna, framgår av förteckningen å s. 130—131 (hamnar som icke äro betecknade med *). Under »norrlandshamnar» redovisas samtliga hamnar i Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

I särskilda bilagor (*tabellbilagorna 2, 3 o. 4*) lämnas uppgifter för varje hamn eller distrikt om medelantalet arbetstimmar och medelinkomst av stuveriarbete per år för åren 1938—1942 samt genomsnittliga timförtjänster nämnda år samt dessutom under tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{31}{10}$ 1943. För hamnar med mindre än 10 redovisade arbetare lämnas dock icke sådana uppgifter.

I Hälsingborg finnas två grupper av stuveriarbetare, vilka företett så pass skiljaktiga villkor i fråga om inkomstförhållanden, att de blivit föremål för särskild redovisning. Stuveriarbetet bedrivs här av dels Hälsingborgs stuveriaktiebolag, dels Föreningen Gamla Dragarlaget, ett företag, som idkar stuverirörelse vid sidan av flera andra grenar av landtransport. Sistnämnda företag har nämligen genom särskilt avtal anställt en grupp stuveriarbetare, som huvudsakligen sysselsätts med stuvning av styckegods.

Rörande Norrköping bör anmärkas, att av där redovisade 145 ordinarie arbetare 101 man tillhörde Norrköpings stuveriaktiebolag och övriga 44 ett kooperativt arbetslag. Uppgifterna beträffande de sistnämnda arbetarna ha varit alltför ofullständiga, varför i tabellbilagorna endast redovisas den större av de nämnda grupperna.

För Malmö ha individuella uppgifter om arbetstid icke förelegat. Däremot ha från Södra Sveriges stuvareförbund erhållits uppgifter om genomsnittlig inkomst och arbetstid för de ordinarie stuveriarbetare i Malmö, vilka passat minst 95 procent av alla arbetstillfällen, varigenom genomsnittliga timlöner för olika år kunnat beräknas. Att märka är att dessa uppgifter hänföra sig till ett urval bland arbetarna i Malmö och därför icke äro fullt jämförbara med övriga redovisade.

Vad angår övriga hamnar ha användbara uppgifter om inkomst och arbetstid helt saknats för några hamnar, däribland piteådistriktet, som redovisar 120 ordinarie arbetare, samt dessutom Haparanda hamn (22 man) och Seskarö (17 man).

För att belysa inkomst- och arbetstidsuppgifternas representativitet meddelas nedan en sammanställning av antalet redovisade ordinarie stuveriarbetare jämte antalet uppgifter om inkomst och arbetstimmar under skilda år i olika grupper av hamnar. För Malmö har, som tidigare framhållits, endast uppgift om inkomst av stuveriarbete förelegat.

H a m n	Hela antalet redovisade ordinarie stuveriarbetare	Antal med uppgift om inkomst och arbetstid i stuveriarbete					
		1938	1939	1940	1941	1942	$\frac{1}{1-\frac{31}{10}}$ 1943
Stockholm	433	415	431	430	432	427	421
Göteborg	814	791	795	793	782	780	789
Malmö ¹	172	168	170	170	167	167	163
Övriga årshamnar	785	659	679	693	711	699	689
Norrlandshamnar	1 645	1 384	1 401	1 389	1 378	1 359	1 308
Övriga säsonghamnar	398	320	330	340	344	343	341
Hela riket	4 247	3 737	3 806	3 815	3 814	3 775	3 711
Hela riket exklusive Malmö	4 075	3 569	3 636	3 645	3 647	3 608	3 548

¹ Endast med uppgift om inkomst.

I fråga om antalet uppgifter avseende såväl inkomst som arbetstid ha dessa varierat mellan 3 548 (år 1943) och 3 647 (år 1941). Representativiteten i förevarande avseende har sålunda utgjort mellan 83,5 och 85,9 procent av hela antalet redovisade ordinarie stuveriarbetare i riket. Om hänsyn endast tages till antalet uppgifter om inkomst av stuveriarbetare (d. v. s. Malmö medräknat) bli motsvarande relationstal 87,4 och 89,8 procent .

Beträffande de i tabellbilagorna redovisade medeltalen bygga dessa på uppgifter, som till antalet utgöra 85 procent och däröver och i flertalet fall över 90 procent av samtliga redovisade ordinarie arbetare.

Kap. VIII. Sysselsättningsförhållanden.

I tab. 9 lämnas uppgifter om medelantalet arbetstimmar i stuveriarbete för ordinarie arbetare åren 1938—1942 i Stockholm, Göteborg och Malmö samt i grupper av övriga hamnar. Det torde observeras, att uppgifterna för Malmö endast avse ordinarie arbetare, som passat minst 95 procent av alla arbetstillfällen resp. år och sålunda icke äro fullt jämförbara med övriga hamnar.

Av tabellen framgår, att även före kriget betydande skiljaktigheter förefunnos i fråga om sysselsättningen inom olika grupper av hamnar. För hela riket (utom Malmö) uppgick medelantalet arbetstimmar år 1938 till 1 331. Bland hamnar, där arbetet i regel icke ligger nere någon del av året, var sysselsättningen högst i Göteborg och Stockholm med 1 769 resp. 1 699 arbetstimmar, under det övriga årshamnar uppvisade en betydligt lägre sysselsättningsnivå (1 385 arbetstimmar). I norrlandshamnarna och övriga säsonghamnar låg sysselsättningen på en ännu lägre nivå (990 resp. 1 135 arbetstimmar).

Enligt socialstyrelsens lönestatistik uppgick medelantalet arbetstimmar år 1938 för manliga arbetare inom industri och hantverk, handel och transportväsen, allmän tjänst m. m. exklusive säsongindustri till 2 271. Härav framgår, att även under normala tider och i hamnar, där arbetet fortgår året

Tab. 9. Arbetstid i stuveriarbete åren 1938—1942 för ordinarie arbetare i huvudgrupper av hamnar.

Hamn	Antal arbetstimmar per år				
	1938	1939	1940	1941	1942
	Absoluta tal				
Stockholm	1 699	1 697	1 149	1 070	885
Göteborg	1 769	1 979	1 088	878	1 212
Malmö ¹	1 868	2 079	1 553	1 377	1 230
Övriga årshamnar	1 385	1 475	1 166	1 014	993
Norrlandshamnar	990	1 019	678	696	659
Övriga säsonghamnar	1 135	1 246	787	719	750
Hela riket (utom Malmö)	1 331	1 415	926	844	879
	Indextal: 1938 = 100				
Stockholm	100	100	68	63	52
Göteborg	100	112	62	50	69
Malmö ¹	100	111	83	74	66
Övriga årshamnar	100	107	84	73	72
Norrlandshamnar	100	103	69	70	67
Övriga säsonghamnar	100	110	69	63	66
Hela riket (utom Malmö)	100	106	70	63	66

¹ Ordinarie arbetare, som passat minst 95 procent av alla arbetstillfällen. Jfr sid. 147.

runt, stuveriarbetarna hade en avsevärt kortare arbetstid än övriga arbetargrupper.

Övergår man till utvecklingen under krigsåren finner man, att antalet arbetstimmar år 1939 jämfört med år 1938 var något högre inom samtliga grupper av hamnar med undantag av Stockholm, som uppvisade oförändrad sysselsättning. Från och med 1940 undergick sysselsättningen genomgående en betydande minskning, som ytterligare accentuerades under 1941. År 1942 förbättrades situationen i Göteborg, och gruppen »övriga säsonghamnar» uppvisade även något bättre sysselsättning än 1941. Inom flertalet grupper av hamnar uppgick dock antalet arbetstimmar år 1942 endast till omkring $\frac{2}{3}$ av arbetstiden 1938.

I de redovisade grupperna ingå emellertid hamnar med skilda sysselsättningsförhållanden. För att belysa utvecklingen på olika orter redovisas i *tabellbilaga 2* medelantalet arbetstimmar åren 1938—1942 i hamnar, där minst 10 arbetare lämnat uppgift om arbetstid. Av uppgifterna i bilagan framgår, att i gruppen norrlandshamnar ingå några hamnar, där arbetarna äro anställda såsom ordinarie, ehuru de på grund av säsongförhållandena sysselsätts med stuveriarbete i mycket begränsad utsträckning. Under 500 arbetstimmar redovisades sålunda år 1938 i sikeådistriktet samt hamnarna Hörnefors och Norrbyn, samtliga belägna i Västerbottens län. Bland övriga säsonghamnar uppvisade Fagerviken i Uppsala län påfallande kort arbetstid (148 arbetstimmar 1938). Särskilt hög sysselsättningsnivå utvisade däremot Köping med över 1 900 arbetstimmar under åren 1938 och 1939.

Tab. 10. Ordinarie arbetare i hela riket fördelade efter antal arbetstimmar i stuveriarbete åren 1938—1942.

År	Antal arbetare med en sammanlagd arbetstid av ... timmar					
	mindre än 500	500—999	1 000—1 499	1 500—1 999	2 000—∞	Summa
	Absoluta tal					
1938	206	630	1 397	1 029	307	3 569
1939	217	580	1 144	1 154	541	3 636
1940	547	1 384	1 572	111	31	3 645
1941	614	1 791	1 162	63	17	3 647
1942	651	1 550	1 137	253	17	3 608
	Procentuell fördelning					
1938	5.8	17.6	39.2	28.8	8.6	100.0
1939	6.0	15.9	31.5	31.7	14.9	100.0
1940	14.9	38.0	43.1	3.0	1.0	100.0
1941	16.8	49.1	31.9	1.7	0.5	100.0
1942	18.0	43.0	31.5	7.0	0.5	100.0

Även bland årshamnarna förekommo avsevärda variationer i fråga om sysselsättningsförhållandena. År 1938 uppvisade Nynäshamn och Oxelösund över 1 900 arbetstimmar. Det lägsta antalet arbetstimmar inom gruppen förekom i Trelleborg och Ystad (omkring 1 000 arbetstimmar år 1938).

Även utvecklingen efter år 1938 uppvisade betydande skiljaktigheter inom olika hamnar tillhörande samma grupp.

I norrlandshamnarna, där den genomsnittliga minskningen i arbetstiden år 1942 jämfört med 1938 uppgick till 33 procent, lågo av de större hamnarna eller distrikten endast Gävle och skellefteådistriktet invid detta medeltal. I sundsvalls- och söderhamnsdistrikten var nedgången 51 resp. 42 procent. En ökad sysselsättning uppvisade däremot Skelleftehamn och luleådistriktet. I det förra fallet var medelantalet arbetstimmar 1942 (1 439 arbetstimmar) ungefär dubbelt så stort som år 1938 och i senare fallet 28 procent högre (1 267 arbetstimmar).

Även i fråga om hamnar inom andra grupper kunna betydande skiljaktigheter från gruppmedeltalen konstateras. I gruppen »övriga årshamnar», som i sin helhet visade en nedgång i antalet arbetstimmar från 1938 till 1942 med 28 procent, var sålunda antalet arbetstimmar i det närmaste oförändrat i Trelleborg. I Ronneby var nedgången 53 procent, i Norrköping 35 och i Oxelösund 21 procent.

För att närmare belysa de i tab. 9 påvisade förändringarna i sysselsättningsförhållandena redovisas i tab. 10 samtliga ordinarie stuveriarbetares fördelning efter arbetstidens längd under olika år.

Tabellen utvisar, att i hela riket år 1938 endast 5,8 procent av samtliga ordinarie stuveriarbetare hade en årlig arbetstid understigande 500 timmar. Följande år var denna andel praktiskt taget oförändrad, men år 1940 hade den stigit till 15,0 procent och 1942 ytterligare till 18,0 procent. Proportionen arbetare, som år 1938 hade en årsarbetstid under 1 000 arbetstimmar, ut-

Tab. 11. Ordinarie arbetare fördelade efter antal arbetstimmar i stuveriarbete åren 1938 och 1942.

Antal arbets- timmar	Stockholm		Göteborg		Övriga års- hamnar		Norrlands- hamnar		Övriga säsong- hamnar		Hela riket	
	1938	1942	1938	1942	1938	1942	1938	1942	1938	1942	1938	1942
	Absoluta tal											
Under 250..	—	14	1	10	1	24	32	163	25	49	59	260
250—499....	1	32	3	20	7	43	135	264	1	32	147	391
500—749....	5	59	7	50	8	69	174	432	17	101	211	711
750—999....	15	138	37	121	38	207	261	302	68	71	419	839
1 000—1 249.	32	176	48	181	147	242	412	112	81	64	720	775
1 250—1 499.	34	8	46	220	222	72	300	49	75	13	677	362
1 500—1 749.	85	—	150	155	153	8	65	27	32	13	485	203
1 750—1 999.	191	—	278	23	59	20	4	7	12	—	544	50
2 000— ω ...	52	—	221	—	24	14	1	3	9	—	307	17
Summa	415	427	791	780	659	699	1 884	1 359	320	343	3 569	3 608
	Procentuell fördelning											
Under 250..	—	3.3	0.1	1.3	0.2	3.4	2.3	12.0	7.8	14.3	1.7	7.2
250—499....	0.3	7.5	0.4	2.6	1.1	6.2	9.8	19.4	0.3	9.3	4.1	10.8
500—749....	1.2	13.8	0.9	6.4	1.2	9.9	12.6	31.9	5.3	29.4	5.9	19.7
750—999....	3.6	32.3	4.7	15.5	5.8	29.7	18.8	22.2	21.3	20.7	11.7	23.3
1 000—1 249.	7.7	41.2	6.1	23.2	22.0	34.6	29.7	8.2	25.3	18.7	20.2	21.5
1 250—1 499.	8.2	1.9	5.9	28.2	33.7	10.3	21.7	3.6	23.4	3.8	19.0	10.0
1 500—1 749.	20.5	—	18.9	19.9	23.2	1.1	4.7	2.0	10.0	3.8	13.6	5.6
1 750—1 999.	46.0	—	35.1	2.9	9.0	2.9	0.3	0.5	3.8	—	15.2	1.4
2 000— ω ...	12.5	—	27.9	—	3.8	1.9	0.1	0.2	2.9	—	8.6	0.5
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

gjorde 23,4 procent men hade år 1942 ökat till 61,0 procent. Samtidigt hade andelen arbetare, som år 1938 varit sysselsatta 1 500 timmar eller däröver, nedgått från 37,4 procent nämnda år till 7,5 procent år 1942.

Uppgifter om arbetarnas fördelning efter arbetstid inom olika grupper av hamnar åren 1938 och 1942 återfinnas i *tab. 11*. En sammanfattning lämnas i *tab. 12*, vari medianen och kvartilerna i nämnda fördelningar beräknats för resp. år.

Tab. 12. Medelantal arbetstimmar för ordinarie arbetare i olika grupper av hamnar åren 1938 och 1942. Median och kvartiler.

H a m n	Undre kvartil		Median		Övre kvartil	
	1938	1942	1938	1942	1938	1942
Stockholm	1 549	753	1 796	946	1 932	1 110
Göteborg	1 593	988	1 843	1 259	2 033	1 481
Övriga årshamnar	1 189	797	1 395	1 007	1 618	1 188
Norrlandshamnar	755	417	1 055	646	1 270	883
Övriga säsonghamnar	886	512	1 151	725	1 410	1 020
Hela riket	1 019	588	1 335	882	1 729	1 163

Av tabellen framgår, att år 1938 för hela riket tre fjärdedelar av de ordinarie stuveriarbetarna hade en årlig arbetstid överstigande 1 019 timmar, hälften mer än 1 335 och en fjärdedel mer än 1 729 timmar. År 1942 voro motsvarande siffror 588, 882 och 1 163 timmar.

Kap. IX. Timförtjänst.

Övervägande delen av stuveriarbetet utföres mot ackordsbetalning. Enligt socialstyrelsens lönestatistik år 1939 utgick ackordslön för 88 % av antalet arbetstimmar. Den följande redovisningen avser de faktiskt uppnådda timförtjänsterna, oavsett om arbetet utförts på ackord eller icke.

På grundval av uppgifter om årlig inkomst och arbetstid har timförtjänsten för varje arbetare beräknats för åren 1938—1942 samt för perioden $\frac{1}{1}-\frac{31}{10}$ 1943. Vidare ha timlönsmedeltal beräknats för olika hamnar och större områden på så sätt, att de sammanlagda redovisade löneinkomsterna dividerats med hela antalet arbetstimmar.

I tab. 13 redovisas timförtjänsterna under olika år inom olika grupper av hamnar. Det torde böra anmärkas, att genom gruppindelningen hamnar tillhörande skilda dyrortsgrupper sammanförts. Detta torde emellertid icke vara av någon betydelse, då tabellen endast avser att belysa löneutvecklingen och icke timlönernas absoluta storlek. Som tidigare påvisats är dessutom mate-

Tab. 13. Genomsnittlig timförtjänst för ordinarie stuveriarbetare i huvudgrupper av hamnar åren 1938—1942 och under perioden $\frac{1}{1}-\frac{31}{10}$ 1943. Kronor.

H a m n	1938	1939	1940	1941	1942	$\frac{1}{1}-\frac{31}{10}$ 1943
Absoluta tal						
Stockholm	2.47	2.62	2.95	3.13	3.43	3.44
Göteborg	1.73	1.77	2.01	2.22	2.27	2.39
Malmö ¹	2.19	2.24	2.28	2.53	2.82	2.64
Övriga årshamnar	2.05	2.13	2.11	2.29	2.49	2.55
Norrlandshamnar	2.57	2.59	2.67	2.75	3.01	3.05
Övriga säsonghamnar	2.50	2.44	2.44	2.56	2.77	2.77
Hela riket (utom Malmö)	2.18	2.22	2.35	2.52	2.66	2.75
Indextal: 1938 = 100						
Stockholm	100	106	119	127	139	139
Göteborg	100	102	116	128	131	138
Malmö ¹	100	102	104	116	129	121
Övriga årshamnar	100	104	103	112	122	124
Norrlandshamnar	100	101	104	107	117	119
Övriga säsonghamnar	100	98	98	102	111	111
Hela riket (utom Malmö)	100	102	108	116	122	126

¹ Jfr noten till tab. 9.

rialets representativitet genomgående god samtliga år, varför man kan bortse från förskjutningar i fråga om arbetarnas fördelning på dyrortsgrupper.

Av tabellen framgår, att timlönen för samtliga arbetare stigit från 1938 till 1943 med 26 procent. I Stockholm och Göteborg var löneökningen närmare 40 procent, under det att övriga hamnar utvisade en betydligt mindre ökning. Svagast var ökningen för gruppen »övriga säsonghamnar», där medellönen 1942 låg endast 11 % över 1938 års nivå.

Beträffande timlönernas storlek på olika orter åren 1938—1942 och under perioden $\frac{1}{1}$ — $\frac{31}{10}$ 1943 hänvisas till *tabellbilaga 3*, vari dylika uppgifter redovisas för samtliga hamnar och distrikt, där minst 10 arbetare lämnat uppgifter om inkomst och arbetstid. Dessa medellöner äro i några fall baserade på uppgifter från ett tämligen begränsat antal arbetare och kunna till följd därav vara påverkade av tillfälligheter, vilket framgår av vissa oregelbundenheter i utvecklingen från 1938 till 1942. Inflyandet av dessa tillfälligheter torde dock vid sammanslagningen till större grupper i stort sett ha eliminerats.

Efterföljande sammanställning utvisar den allmänna löneutvecklingen för manliga arbetare inom industri och hantverk, handel och transportväsen m. m. åren 1938—1943 enligt socialstyrelsens lönestatistik i jämförelse med löneutvecklingen för ordinarie stuveriarbetare under motsvarande tid.

	1938	1939	1940	1941	1942	1943
<i>Timlön, kr.</i>						
Arbetare inom industri m. m.	1·37	1·43	1·53	1·64	1·79	1·86
Ordinarie stuveriarbetare	2·18	2·22	2·35	2·52	2·66	2·75
<i>Indextal: 1938 = 100</i>						
Arbetare inom industri m. m.	100	104	112	120	131	136
Ordinarie stuveriarbetare.....	100	102	108	116	122	126

Av jämförelsen framgår, att stuveriarbetarnas timlöner icke ökat i samma grad som timlönerna för arbetare inom industri m. fl. näringsgrupper. Härvid bör dock observeras, att uppgifterna om timlöner för ordinarie stuveriarbetare hänföra sig till samma arbetare under de olika åren och icke till samtliga under de olika åren i arbete varande ordinarie stuveriarbetare. Vid studiet av löneutvecklingen för en grupp arbetare under en längre tidsperiod får man kanske även räkna med att arbetsförmågan påverkas av åldern. Vid undersökningstillfället var medelåldern (medianen) för de i undersökningen ingående ordinarie stuveriarbetarna 50,2 år. Särskilt beträffande dem, som befunno sig över nämnda ålder, får man räkna med att arbetsförmågan — det rör sig, som ovan framhållits, mest om ackordsarbete — kan ha nedgått under de fem åren från 1938 till 1943.

Även andra omständigheter kunna andragas, som inverkat på timlönerna för stuveriarbetarna. Under kriget ha sålunda skett vissa förändringar i lasternas sammansättning. I Stockholm t. ex. hade proportionen mellan å ena sidan kol och koks och å andra sidan styckegods från 1938 till 1942 ändrats så, att gods av det förstnämnda slaget kommit att utgöra en relativt större

andel av det stuvade godset. På grund av olika ackordspris å dessa varuslag har detta förhållande tenderat att öka timförtjänsterna. Bland övriga arbetsförhållanden, som kunnat påverka timförtjänsterna, kan även nämnas tillgången på tillräckligt »armbågsrum» för arbetets bedrivande. En stark anhopning av gods på kajerna torde sålunda i viss utsträckning försvåra arbetet. Närmare uppgifter saknas dock rörande dessa förhållanden.

Kap. X. Årsinkomst.

I det följande lämnas en redogörelse för de ordinarie stuveriarbetarnas inkomst av stuveriarbete under åren 1938—1942. I *tab. 14* meddelas uppgifter om årsinkomsten i huvudgrupper av hamnar.

En jämförelse mellan de i tabellen återgivna medelinkomsterna och uppgifterna om arbetstiden i *tab. 9* utvisar, att årsinkomsten icke minskats i samma grad som den årliga arbetstiden, beroende på den ökning i timlönerna, för vilken redogörelse lämnats i föregående kapitel. Sålunda har för år 1942 årsarbetstiden legat mellan 52 och 72 procent av 1938 års nivå, medan årsinkomsten hållit sig mellan 72 och 90 procent i de olika grupperna av hamnar.

För hela riket uppgick stuveriarbetarnas årsinkomst under åren 1939—1942 till resp. 109, 76, 74 och 81 procent av årsinkomsten 1938. Avsevärt mindre tillfredsställande blir emellertid resultatet, om hänsyn tages till de förändringar i levnadskostnaderna, som samtidigt ägt rum. Om penninglönerna omräknas på grundval av socialstyrelsens levnadskostnadsindex med 1938 som bas, uppgår årsinkomsten 1939—1942 till resp. 106, 66, 56 och 57 procent av 1938 års inkomst. Resultatet visar, att realinkomsten 1939 var något högre än föregående år, men från och med 1940 har försämringen i inkomstförhållandena varit avsevärd. Under åren 1941 och 1942 hade realinkomsten nära nog reducerats till hälften av 1938 års nivå.

För att belysa inkomstutvecklingen på olika orter redovisas i *tabellbilaga 4* genomsnittliga årsinkomster i stuveriarbete åren 1938—1942 i hamnar, där minst 10 arbetare lämnat uppgift om sådan inkomst. Av tabellbilagan framgår, att utvecklingen mellan åren 1938 och 1942 i allmänhet inneburit minskning i årsförtjänsterna. I vissa fall kunde dock ökning konstateras. Bland årshamnarna visade Oxelösund en inkomststegring med 38 procent och Trelleborg med 34 procent. En högre årsinkomst än 1938 förekom även i Visby och Karlskrona (25 resp. 21 %). Inkomstökning av obetydlig omfattning visade Ystad (7 %) och Kopparverkshamnen (3 %). Beträffande större hamnar inom ifrågavarande grupp var årsinkomstens nedgång omkring 20 procent i Norrköping, Halmstad, Landskrona och Uddevalla. Av samma storleksordning var nedgången för stuveriarbetarna i Hälsingborg. I fråga om de arbetare i Gamla Dragarlaget i nämnda stad, vilka sysselsättas med lastnings- och lossningsarbete, var inkomstminskningen större eller omkring 30 procent. Samma procentuella reduktion visade hamnarna Kalmar och Västervik. En starkare nedgång uppvisade Ronneby (40 %).

Tab. 14. Genomsnittlig årsinkomst i stuveriarbete för ordinarie stuveriarbetare i huvudgrupper av hamnar åren 1938—1942. Kronor.

H a m n	1938	1939	1940	1941	1942
	Absoluta tal				
Stockholm	4 192	4 449	3 388	3 359	3 031
Göteborg	3 052	3 499	2 191	1 947	2 753
Malmö	3 744	4 432	3 246	3 080	3 027
Övriga årshamnar	2 833	3 142	2 464	2 324	2 472
Norrlandshamnar	2 542	2 635	1 809	1 912	1 988
Övriga säsonghamnar	2 832	3 037	1 918	1 842	2 078
Hela riket	2 963	3 226	2 259	2 205	2 409
	Indexstal: 1938 = 100				
Stockholm	100	106	81	80	72
Göteborg	100	115	72	64	90
Malmö	100	118	87	82	81
Övriga årshamnar	100	111	87	82	87
Norrlandshamnar	100	104	71	75	78
Övriga säsonghamnar	100	107	68	65	73
Hela riket	100	109	76	74	81

Av norrlandshamnarna visade inkomsten i Skelleftehamn en betydande ökning (78 %). Detta gäller även luleådistriktet (64 %). Eljest har inkomstminskningen även i denna grupp varit övervägande. Den uppgick sålunda till 13 procent i Gävle, i söderhamns- och sundsvallsdistrikten till 37 resp. 38 procent och i skellefteådistriktet till 17 procent.

Som ett komplement till i det föregående lämnade uppgifter om medelinkomst redovisas de ordinarie arbetarnas fördelning å olika inkomstgrupper åren 1938 och 1942 i *tab. 15*.

Tabellen utvisar, att år 1938 5,5 % av samtliga stuveriarbetare i hela riket hade en inkomst under 1 000 kr. År 1942 hade motsvarande procenttal fördubblats (10,9 %). Utgår man från dem, som hade en inkomst understigande 2 500, utgjorde denna andel år 1942 52,4 procent mot 28,8 procent 1938. Endast 4,5 procent hade år 1942 en inkomst överstigande 4 000 kr. mot 12,5 procent 1938.

En sammanfattning av de i tabellen meddelade uppgifterna om fördelningen efter årsinkomst lämnas i följande sammanställning, vari kvartil- och medianinkomster uträknats.

H a m n	Undre kvartil		Median		Övre kvartil	
	1938	1942	1938	1942	1938	1942
Stockholm	3 802	2 548	4 408	3 178	4 797	3 745
Göteborg	2 694	2 234	3 164	2 807	3 489	3 339
Malmö	3 528	2 929	3 767	3 189	4 012	3 389
Övriga årshamnar	2 487	1 924	2 786	2 500	3 198	3 100
Norrlandshamnar	1 805	1 274	2 660	2 026	3 472	2 604
Övriga säsonghamnar	2 500	1 389	2 771	2 075	3 349	2 635
Hela riket	2 347	1 733	3 028	2 441	3 661	3 173

Härav framgår, att för hela riket år 1938 tre fjärdedelar av de ordinarie stuveriarbetarna hade en årsinkomst överstigande 2 347 kronor, hälften mera än 3 028 kronor och en fjärdedel mera än 3 661 kronor. 1942 voro motsvarande tal resp. 1 733, 2 441 och 3 173.

Kap. XI. Inkomst av annat arbete.

Å frågeformuläret ha även inhämtats uppgifter om inkomst av annat arbete än stuveriarbete (kompletteringssysselsättning) under åren 1938—1942 samt under tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{31}{10}$ 1943. Vidare har efterfrågats kompletteringssysselsättningens art åren 1942 och 1943. Som redan nämnts, ha dessa uppgifter lämnats av arbetarna själva och kunna av flera skäl ej anses fullt tillförlitliga. Även frånsatt en allmän obenägenhet att lämna upplysningar av ifrågavarande slag tendera inkomstuppgifter, som hänföra sig till tidsperioder, som ligga längre tillbaka i tiden, att bli mindre tillförlitliga, då vederbörande uppgiftslämnare ofta inte kan erinra sig i detalj, vilka inkomster han då hade. Man får dessutom räkna med att under krigsåren även arbetslöshetshjälp eller inkomst under militärtjänstgöring kan ha inräknats i inkomstsumman. Till större delen torde emellertid vid bearbetningen felaktigheter av sistnämnda art ha kunnat tillrättas, bl. a. tack vara de uppgifter om arbetslöshetshjälp, som erhållits från arbetslöshetsnämnderna i vissa kommuner. I många fall har även av svaren å frågeformulären framgått, att den redovisade inkomsten av annat arbete än stuveriarbete helt eller delvis avsett inkomst under militärtjänstgöring eller arbetslöshetshjälp.

Trots de försök, som gjorts att justera felaktigheter, är dock icke materialet av den beskaffenhet, att det kunnat ligga till grund för en beräkning av stuveriarbetarnas totala inkomst under olika år. I den följande redogörelsen lämnas därför endast uppgifter om antalet ordinarie stuveriarbetare, som uppgivit inkomst av annat arbete än stuveriarbete under åren 1938—1942 och medelinkomst härav samt uppgifter om vad slags arbete utöver stuveriarbete vederbörande uppgiftslämnare haft under åren 1942 och 1943.

Förekomsten av förtjänster vid sidan av stuveriarbetet samt inkomstbelloppens genomsnittliga storlek under olika år redovisas i *tab. 16*.

Av tabellen framgår, att för hela riket av samtliga 4 247 redovisade ordinarie arbetare 8,1 procent hade uppgivit inkomst av annat arbete år 1938. År 1942 hade ifrågavarande relationstal stigit till 24,8 procent. I hamnar, där hamntrafiken ligger nere under viss del av året, äro stuveriarbetarna även under normala förhållanden nödsakade att skaffa sig kompletteringssysselsättning. Sålunda hade 13,7 procent av arbetarna i norrlandshamnar-na år 1938 uppgivit inkomst av annat arbete, och för övriga säsonghamnar var motsvarande tal 24,9 procent. Under kriget ha emellertid kompletteringssysselsättningarna fått en betydligt ökad omfattning. Sålunda visade norr-

Tab. 16. Antal ordinarie stuveriarbetare, som uppgivit inkomst av annat arbete åren 1938—1942 samt medelinkomst härav.

H a m n	1938	1939	1940	1941	1942
	Antal arbetare				
Stockholm	—	—	18	18	93
Göteborg	5	12	22	62	51
Malmö	1	1	2	7	13
Övriga årshamnar	13	12	20	70	67
Norrlandshamnar	225	236	345	438	626
Övriga säsonghamnar	99	109	124	157	204
Hela riket	343	370	531	752	1 054
	Arbetare med inkomst av annat arbete i % av samtliga				
Stockholm	—	—	4.2	4.2	21.5
Göteborg	0.6	1.5	2.7	7.6	6.3
Malmö	0.6	0.6	1.2	4.1	7.6
Övriga årshamnar	1.7	1.5	2.5	8.9	8.5
Norrlandshamnar	13.7	14.3	21.0	26.7	38.1
Övriga säsonghamnar	24.9	27.4	31.2	39.4	51.3
Hela riket	8.1	8.7	12.5	17.7	24.8
	Medelinkomst av annat arbete				
Stockholm	—	—	673	1 096	807
Göteborg	.	645	109	817	707
Malmö	.	.	.	.	1 690
Övriga årshamnar	885	1 007	1 004	527	1 205
Norrlandshamnar	608	615	708	730	841
Övriga säsonghamnar	383	354	538	692	769
Hela riket	553	553	694	727	851

landshamnarna år 1942 en ökning till 38,1 och övriga säsonghamnar till 51,3 procent.

I hamnar där arbetet pågår året runt torde tidigare de ordinarie arbetarna endast i undantagsfall ha ägnat sig åt arbete utanför facket. Den betydande nedgång i sysselsättningen, som ägt rum under kriget, har emellertid medfört, att även arbetare i dessa hamnar i viss utsträckning måst skaffa sig kompletteringssysselsättning. I Stockholm redovisade sålunda år 1942 något mer än en femtedel (21,5 %) inkomst vid sidan av stuveriarbetet. I Göteborg var motsvarande tal 6,3, i Malmö 7,6 och för övriga årshamnar 8,5 procent.

I tabellen redovisas även medelinkomsten av annat arbete under olika år. För hela riket uppgick det genomsnittliga inkomstbeloppet år 1938 till 553 kronor. År 1942 var motsvarande medeltal 851 kronor, vilket innebär en ökning med 53,9 procent.

För åren 1942 och 1943 hade även kompletteringssysselsättningens art efterfrågats. Vid bearbetningen av materialet ha härvid även de uppgifter, som lämnats å formuläret angående samtliga innehavda anställningar utom stuveriarbetet tjänat som ledning. I de fall, då mer än en sysselsättning an-

**Tab. 17. Ordinarie stuveriarbetare, som lämnat uppgift om kompletterings-
sysselsättning under åren 1942—1943.**

Kompletterings- sysselsättning	Stock- holm	Göte- borg	Malmö	Övriga års- hamnar	Norr- lands- hamnar	Övriga säsong- hamnar	Hela riket	
							antal	procentuell fördelning
Jordbruk	—	1	—	4	278	19	302	15·8
Fiske	—	—	1	4	40	47	92	4·8
Skogsbruk	7	51	—	12	468	48	586	30·6
Industri och hantverk	3	5	3	21	72	19	123	6·4
Byggnadsverksamhet	17	34	—	47	171	36	305	15·9
Landtransport (utom stuveri- arb.)	15	10	2	15	43	12	97	5·1
Sjöfart	—	6	—	2	3	2	13	0·7
Lagerarbete	9	7	1	19	10	19	65	3·4
Vaktmästare, portvakter, eldare o. maskinister	9	6	—	7	8	3	33	1·7
Diversearbete	13	4	4	7	68	65	161	8·4
Grovarbetare utan närmare upp- gift	5	6	1	25	22	17	76	4·0
Övriga	1	7	5	16	26	6	61	3·2
Samtliga	79	137	17	179	1 209	293	1 914	100·0
% av samtliga ordinarie stuveri- arbetare	18·2	16·8	9·9	22·8	73·5	73·6	45·1	

givits, har vederbörande klassificerats efter den huvudsakliga sysselsättningen. I *tab. 17* ha de ordinarie arbetare, som lämnat ifrågakvarande uppgifter, fördelats efter kompletteringssysselsättningens art.

I samband med redogörelsen för stuveriarbetarnas bostadsförhållanden har visats, att 30,9 procent av de ordinarie arbetarna i norrlandslänen voro ägare av jordbruksfastighet. Samtidigt påvisades, att flertalet brukningsdelar voro under 10 ha. De egna jordbruken hade sålunda för flertalet ägare varit ett otillräckligt tillskott ur försörjningssynpunkt, varför behov av ytterligare kompletteringssysselsättning även gjort sig gällande bland dessa arbetare. I uppgifterna om kompletteringssysselsättning inom jordbruket ingå därför huvudsakligen endast de, som varit sysselsatta i jordbruksarbete hos andra. Endast ett fåtal av de i gruppen ingående ha utöver sysselsättning i stuveriarbete uteslutande haft sysselsättning vid eget jordbruk.

Av tabellen framgår, att den vanligaste kompletteringssysselsättningen varit jordbruks- och skogsarbete. Icke mindre än 46,4 procent av dem, som lämnat uppgifter om kompletteringssysselsättningens art, hade haft dylikt arbete. I norrlandshamnarna uppgick motsvarande procenttal till 61,7. Den närmast vanligaste kompletteringssysselsättningen var byggnadsarbete, som redovisas av 15,9 procent av uppgiftslämnarna. Inom industri och hantverk hade endast 6,4 procent varit sysselsatta.

Kap. XII. Arbetslöshetshjälp.

Stuveriarbetarna ha liksom andra arbetare i säsongbetonade yrken tillhört de från arbetslöshetshjälp avstängda yrkesgrupperna. Avstängningsbeslutet trädde för stuveriarbetarna i kraft redan i juni 1923 och varade till september 1940. På grund av det förändrade läget på arbetsmarknaden beslöt arbetsmarknadskommissionen då (cirkulär nr D, 1, 1940), att hjälpsökande arbetslösa stuveriarbetare skulle kunna komma i åtnjutande av arbetslöshetshjälp med bidrag av statsmedel på samma villkor, som gälla i fråga om övriga hjälpsökande. Även dessförinnan har dock möjlighet förelegat för arbetslöshetsnämnd att erhålla dispens från avstängningsbestämmelserna om arbetslösheten på orten varit av större omfattning än den rent säsongmässiga.

Från och med år 1942 redovisas hjälpsökande arbetslösa stuveriarbetare särskilt i hjälpsökandestatistiken. För tidigare år ha däremot dessa ingått i gruppen landtransport, som även omfattar chaufförer, åkeriarbetare m. fl. I *tab. 18* lämnas uppgifter om antalet hjälpsökande arbetslösa stuveriarbetare i hela riket under tiden januari 1942—oktober 1944.

Under åren 1942 och 1943 voro i medeltal 562 resp. 424 stuveriarbetare anmälda som hjälpsökande arbetslösa. Särskilt stort var antalet hjälpsökande under månaderna januari—april 1942, vilket sammanhänger med att den ovanligt stränga vintern då förorsakade sjöfarten särskilda hinder. Om man undantar nyssnämnda period, var antalet hjälpsökande under de nämnda åren relativt lågt. Under 1944 var däremot antalet även under sommarmånaderna avsevärt högre.

Under åren 1942 och 1943 erhöles i medeltal resp. 67,8 och 75,0 procent av de hjälpsökande arbetslöshetshjälp. En mera ingående undersökning om hjälpens omfattning och utformning har företagits för år 1942. Under nämnda år rapporterades hjälpsökande stuveriarbetare i 76 kommuner. Av dessa redovisade dock endast 16 kommuner mer än 10 hjälpta under någon av årets månader. Ifrågavarande kommuner ha specificerats i *tab. 19*, vari uppgifter lämnats om antalet hjälpta under samtliga månader 1942. Av tabellen framgår, att hjälpverksamheten hade sin största omfattning bland stuveriarbetarna i Göteborgs hamn (Göteborg och Mölndal) med i medeltal 158 hjälpta per månad. I övriga hamnar och distrikt var hjälpverksamheten i genomsnitt under året av mindre omfattning. Under de fyra första månaderna var dock antalet hjälpta relativt högt även i ett flertal av dessa kommuner, vilket sammanhänge med ovan berörda förhållanden.

För att kunna kontrollera, i vilken utsträckning de i undersökningen ingående ordinarie stuveriarbetarna erhållit arbetslöshetshjälp under 1942, ha från samtliga arbetslöshetsnämnder, som under nämnda år någon månad redovisat minst 10 hjälpta, individuella uppgifter begärts om samtliga stuveriarbetare, som någon gång under året erhållit hjälp genom resp. nämnder, samt uppgift om hjälpens utformning och omfattning. Vid en jämfö-

Tab. 18. Hjälpssökande arbetslösa stuveriarbetare under tiden januari 1942— oktober 1944. Hela riket.

Månad	Antal hjälpssökande arbetslösa stuveriarbetare			Därav hjälpta			Hjälpta i % av samtliga		
	1942	1943	1944	1942	1943	1944	1942	1943	1944
Januari	1 205	377	977	736	180	665	61·1	47·7	68·1
Februari	1 314	645	1 004	899	436	752	68·4	67·6	74·9
Mars	1 436	628	927	924	473	670	64·3	75·3	72·3
April	1 063	529	907	779	443	681	73·3	83·7	75·1
Maj	313	430	819	236	379	621	75·4	88·1	75·8
Juni	205	203	536	161	173	433	78·5	85·2	80·8
Juli	220	231	499	153	206	438	69·5	89·2	87·8
Augusti	171	190	503	131	150	385	76·6	78·9	76·5
September	167	213	524	128	142	417	76·6	66·7	79·6
Oktober	155	296	546	94	212	412	60·6	71·6	75·5
November	197	558	—	143	394	—	72·6	70·6	—
December	298	784	—	184	624	—	61·7	79·6	—
Årsmedeltal	562	424	—	381	318	—	67·8	75·0	—

relse mellan de i undersökningen ingående stuveriarbetarna och de av arbetslöshetsnämnderna redovisade hjälpta stuveriarbetarna i ifrågavarande kommuner, visade det sig, att av samtliga under året hjälpta, 1 486, ingingo 939 ordinarie och 39 extra stuveriarbetare i undersökningen.

Tab. 19. Antalet stuveriarbetare, som erhållit arbetslöshetshjälp under olika månader år 1942, fördelade efter kommun, genom vilken hjälp erhållits.

Kommun	Jan.	Febr.	Mars	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Årsmedeltal
Stockholm	36	35	45	177	20	17	16	15	14	15	15	34	37
Norrköping	17	68	84	61	4	8	5	8	5	9	2	7	23
Oskarshamn	—	19	20	14	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Västervik	2	10	14	6	—	—	—	—	—	—	—	1	3
Malmö	19	25	131	98	15	15	10	10	9	6	—	—	28
Hälsingborg	45	51	46	41	11	—	—	—	—	—	—	—	16
Halmstad	3	33	31	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Göteborg	428	361	225	128	133	86	95	75	83	46	97	102	155
Mölnadal	3	12	9	3	3	2	—	—	1	1	—	1	3
Uddevalla	1	3	14	17	6	2	1	—	—	—	—	1	4
Karlstad	8	12	14	11	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Gävle	—	17	19	15	7	1	1	—	—	—	—	—	5
Hudiksvall	1	1	17	15	—	1	—	—	—	—	—	—	3
Sundsvall ¹	10	15	16	8	3	2	—	—	—	—	—	—	4
Sköns lk. ¹	60	84	78	70	7	4	5	4	3	3	8	18	29
Gudmundrå lk. ² ..	45	66	66	58	16	15	13	10	7	8	6	—	26
Övriga kommuner.	58	87	95	56	11	8	7	9	6	6	15	20	31
Summa	736	899	924	779	236	161	153	131	128	94	143	184	381

¹ Sundsvallsdistriktet. — ² Härnösandsdistriktet.

Tab. 20. Ordinarie stuveriarbetare, som erhållit arbetslöshetshjälp under 1942, fördelade efter hjälpperiodens längd.

Hamn eller distrikt	Antal hjälpta		därav hjälpta under sammanlagt ... dagar							Medel- antal hjälp- dagar per hjälp
	Hela an- talet	i % av samt- liga	1—15	16—30	31—45	46—60	61—90	91— 120	över 120	
Stockholm	123	28.4	16	72	19	7	7	2	—	28
Norrköping	50	34.5	4	3	14	24	5	—	—	45
Oskarshamn	4	50.0	—	—	1	3	—	—	—	51
Västervik	5	19.2	1	—	1	1	—	1	1	65
Hälsingborg	39	56.5	8	4	6	2	17	2	—	51
Malmö	62	36.0	11	48	3	—	—	—	—	21
Halmstad	37	54.4	6	3	13	11	4	—	—	38
Göteborg	449	55.2	71	144	85	41	50	39	19	44
Uddevalla	13	46.4	1	3	9	—	—	—	—	32
Karlstad	11	34.4	—	3	1	2	5	—	—	54
Gävle	10	4.5	3	1	—	5	1	—	—	39
Hudiksvall	12	25.0	2	2	2	6	—	—	—	40
Sundsvallsdistriktet ¹ .	80	37.0	4	21	8	15	25	7	—	55
Härnösandsdistriktet ²	44	47.8	5	5	—	3	19	10	2	71
Summa	939	39.5	132	309	162	120	133	61	22	42

¹ Sundsvall och Skön. — ² Gudmundrå.

Resultatet av den särskilda undersökningen utvisar sålunda, att icke mindre än 39,5 procent av samtliga i undersökningen ingående ordinarie stuveriarbetare hemmahörande i de undersökta kommunerna och 12,2 procent av de extra arbetarna någon gång under 1942 erhållit arbetslöshetshjälp. Hjälpförhållandena bland de ordinarie arbetarna i olika hamnar eller distrikt framgår av tab. 20, vari även meddelas uppgifter om hjälpperiodens längd. Tabellen utvisar, att i flertalet av dessa hamnar mellan $\frac{1}{3}$ och hälften av de ordinarie arbetarna hade erhållit arbetslöshetshjälp under året. Hjälpperioden uppgick i genomsnitt till 42 dagar. Närmare hälften hade erhållit hjälp under kortare tid än en månad. Längre hjälpperioder förekommo framför allt i sundsvalls- och härnösandsdistrikten, där 58,8 resp. 77,3 procent erhållit hjälp över 45 dagar.

Vid en närmare granskning av de av arbetslöshetsnämnderna meddelade uppgifterna, fäster man sig vid det förhållandet, att ett betydande antal stuveriarbetare erhållit arbetslöshetshjälp men icke ingå i undersökningen. Detta beror givetvis på att undersökningsmaterialet icke är fullständigt. En jämförelse mellan hela antalet ordinarie arbetare och antalet i undersökningen ingående i dessa hamnar vid undersökningstillfället utvisar, att 879 ordinarie arbetare, eller 27,0 procent av samtliga, icke deltagit i undersökningen. Antalet i undersökningen ingående extra arbetare utgjorde 319. Uppgifter om hela antalet extra arbetare har helt naturligt icke kunnat erhållas, då detta varierat högst betydligt. Det förefaller emellertid sannolikt, att repre-

Tab. 21. Ordinarie stuveriarbetare, som erhållit arbetslöshetshjälp under 1942, fördelade efter hjälpporm.

Hamn eller distrikt	Endast kontantunderstöd	Endast arbete	Både arbete och kontantunderstöd	Summa	Därav arbetare, som jämte dagunderstöd även erhållit hyreshjälp
Stockholm	109	11	3	123	81
Norrköping	49	—	1	50	38
Oskarshamn	4	—	—	4	4
Västervik	1	1	3	5	2
Hälsingborg	39	—	—	39	37
Malmö	62	—	—	62	54
Halmstad	2	14	21	37	12
Göteborg	445	—	4	449	379
Uddevalla	13	—	—	13	10
Karlstad	3	—	8	11	3
Gävle	10	—	—	10	3
Hudiksvall	11	—	1	12	—
Sundsvallsdistriktet	69	2	9	80	19
Härnösandsdistriktet	40	1	3	44	20
Summa	857	29	53	939	662

sentativiteten bland de extra arbetarna icke är sämre än bland de ordinarie. Det låga antalet redovisade extra arbetare beror på att de extra arbetarna på grund av sysselsättningsförhållandena i stuverifacket under kriget i stor utsträckning övergått till andra arbetsområden. Om man antar, att representativiteten såväl bland ordinarie som bland extra arbetare är densamma, erhåller man en betydligt lägre hjälpprocent bland redovisade än bland icke redovisade stuveriarbetare (36,3 mot 51,0 %). Detta skulle sålunda betyda, att undersökningens uppgifter om i vilken utsträckning stuveriarbetarna erhållit arbetslöshetshjälp måste betraktas som minimisiffror.

Av de uppgifter, som erhållits från arbetslöshetsnämnderna, framgår — som tidigare nämnts — även hur hjälpen utformats. Arbetslöshetshjälp kan som bekant erhållas dels i form av kontantunderstöd dels i form av arbete (sysselsättning vid statliga eller statskommunala beredskapsarbeten, statskommunala reservarbeten eller rent kommunala arbeten). De ordinarie stuveriarbetarnas fördelning på hjälppormer under år 1942 i de undersökta kommunerna framgår av *tab. 21*.

Tabellen utvisar, att av hela antalet hjälpta icke mindre än 91,3 procent hade erhållit hjälp endast i form av kontantunderstöd, 3,1 procent i form av arbete, och 5,6 procent hade erhållit hjälp både i form av arbete och understöd. Av hela antalet kontantunderstödda hade 72,7 procent samtidigt erhållit hyreshjälp.

På grund av den ojämna sysselsättningen i stuveriarbete under kriget ha vissa arbetslöshetsnämnder beretts möjlighet att lämna arbetslöshetshjälp åt stuveriarbetare, som samtidigt stått till arbetsgivarens förfogande, då behov av arbetskraft inom facket förelegat.

Genom ett medgivande från arbetsmarknadskommissionen 1941 har sålunda i Göteborg en uppdelning av stuveriarbetarkåren företagits, så att stuveriarbetare, som icke kunnat helt permitteras, växelvis i två grupper sys-selsatts i stuveriarbete resp. åtnjutit kontantunderstöd. I sundsvalls- och härnösandsdistrikten ha fr. o. m. 1944 arbetslöshetsnämnderna i Sundsvall, Skön och Gudmundrå satts i tillfälle att hänvisa stuveriarbetare till närbeläg-na beredskapsarbeten. Då tillfälle till arbete inom stuverifacket erbjudit sig, ha dessa arbetare beviljats permission från beredskapsarbetet i högst tolv dagar och sålunda kunnat återgå till detta, då det tillfälliga arbetet inom facket upphört. Dessa bestämmelser gälla givetvis endast under den del av året, då hamntrafiken pågår. Under övrig tid ha för stuveriarbetare tilläm-pats samma villkor för erhållande av arbetslöshetshjälp, som gälla för öv-riga hjälpsökande.

Kap. XIII. Behovet av stuveriarbetare vid en återgång till fredsförhållanden.

Undersökningen har visat, att en minskning av den ordinarie stuveriarbe-tarkåren ägt rum under kriget samt att en viss del av de arbetare, som tillhör denna kår permitterats för arbete inom annat fack. Samtidigt har framhål-lits, att större delen av de extra arbetarna övergått till andra yrkesområden. En ökning av fartygstrafiken torde i första hand medföra, att de arbetare som varit permitterade eller tidigare tillhört den ordinarie kåren och som så-lunda representera den vana arbetskraften, återgå till sin forna sysselsättning. I vilken utsträckning detta kommer att ske, beror givetvis på arbetstillgång och arbetsvillkor närmast efter kriget inom de näringsgrenar, där dessa då äro sysselsatta.

För att få en uppfattning om storleksordningen av det ytterligare behov av arbetskraft utöver de för närvarande anställda, som kan beräknas uppkom-ma vid en återgång till normala förhållanden, måste givetvis kalkylen bygga på antagandet, att fartygstrafiken kommer att återgå till den omfattning den hade före kriget och att stuveriarbetet härvid kommer att erfordra samma arbetsstyrka som förut.

Beträffande den ordinarie kåren har undersökningen givit vid handen, att en minskning med 14,4 procent ägt rum sedan förkrigstiden. Vid undersök-ningstillfället den 1 november 1943 uppgick totalantalet ordinarie arbetare till 5 554 man. Med ledning av det anförda procenttalet kan den ordinarie stuve-riarbetarkårens storlek uppskattas till ca 6 500 man före kriget. En återgång till förkrigstidens sysselsättningsförhållanden skulle sålunda erfordra en ök-ning av den ordinarie kåren med ca 950 man. Av undersökningen har vidare framgått, att en betydande del av den ordinarie kåren var i den ålder att det är tvivelaktigt, om dessa arbetare kunna återgå till stuveriarbetet. Sålunda voro icke mindre än 899 man eller 21,2 procent över 60 år. Under förutsätt-

ning att arbetare över 65 år (351 man) icke kunna komma ifråga vid en återgång till stuveriarbetet, kan den erforderliga ökningen av den ordinarie kåren uppskattas till 1 300 man.

En motsvarande beräkning för de extra arbetarna är ej av fullt samma värde, eftersom dessa arbetare kunna vara sysselsatta med stuveriarbete i mycket varierande omfattning. Uppgifter om den extra stuveriarbetarkårens storlek vid undersökningstillfället och före kriget ha, som tidigare framhållits, icke kunnat erhållas. En viss uppfattning om extrakåren kan emellertid erhållas på grundval av 1940 års folkräkning.

Enligt denna uppgick hela antalet stuveriarbetare den 31 december 1940 till 9 664 man. Häri ingå både ordinarie och extra arbetare. Från drages det beräknade antalet ordinarie, torde de extra arbetarnas antal vid folkräkningstidpunkten uppgått till minst 3 000 man. Antages vidare representativiteten för de i undersökningen redovisade extra arbetarna vara lika stor som för de ordinarie (76,5 %), torde de förras antal vid undersökningstillfället uppgått till inemot 1 000 man. Från folkräkningstidpunkten till undersökningstillfället torde sålunda ha skett en reducering av extrakåren på omkring 2 000. Detta torde böra betraktas som en minimisiffra för den minskning extrakåren undergått under kriget, då en viss minskning skedde redan före den ³¹/₁₂ 1940.

En återgång till fredsförhållanden skulle sålunda — under givna förutsättningar — innebära, att den ordinarie kåren måste ökas med omkring 1 300 och extra kåren med minst 2 000. Det bör emellertid uppmärksammas, att de ordinarie kårerna i vissa hamnar redan före kriget ansågos vara för stora i förhållande till behovet. Rationalisering av arbetet i hamnarna, såsom anskaffandet av nya kranar etc., tenderar även att minska stuveriarbetarkåren.

Kap. XIV. Frågan om kompletteringssysselsättning för stuveriarbetare.

För att erhålla en uppfattning om möjligheterna att på olika orter bereda stuveriarbetarna kompletteringssysselsättning, företogo tjänstemän inom kommissionen under tiden november 1943—mars 1944 resor till ett flertal hamnar. Därvid tog man framförallt sikte på att söka få en uppfattning om, vilka nya arbets- och sysselsättningsprojekt, som kunna tänkas som utfyllnad under de perioder, då arbetstillgången i hamnarna är otillräcklig.

En allmän arbetshypotes vid denna undersökning har varit, att problemet skulle kunna lösas antingen så, att stuveriarbetarkåren sammankopplades med någon annan större, redan på resp. ort befintlig arbetsenhet, eller så, att något nytt industriellt, hantverksmässigt eller därmed jämförligt initiativ toges för att utfylla tiden under säsongdalarna eller under kortare, arbetsfria perioder mellan båtarna. Framkomna förslag om anordnande av offentliga arbeten ha däremot icke upptagits till behandling i detta sammanhang.

I det följande lämnas en sammanfattning av det resultat, tjänstemännen kommit till under dessa resor. Därvid har samma indelning beträffande hamnarna följts, som tidigare angivits i denna utredning.

Norrlandshamnar. I Luleå framkom ett förslag att vid hamnen uppföra en mindre smedja och snickeriverkstad, där stuveriarbetarna skulle kunna sysselsättas dels med reparationen av för stuveriarbetets bedrivande nödvändigt material, dels med annat arbete från utomstående beställare. Sysselsättningen i denna verksamhet skulle icke behöva hindra stuveriarbetarna att passa »ropen» tre—fem gånger per dag. Arbetet skulle också utan hinder kunna helt nedläggas vid de tillfällen, då all tillgänglig stuvvarpersonal behövdes i hamnen.

Småindustriföreningen i Norrbottens län hade länge hyst planer att söka sysselsätta stuveriarbetarna under deras arbetsfria mellanperioder. Dessa planer hade vid tidpunkten för undersökningen avancerat så långt, att ett fåtal stuveriarbetare i Luleå sysselsatts i den småindustri, som hittills kunnat bedrivas. Erfarenheterna av att använda stuveriarbetare inom småindustrin synas dock icke ha varit de bästa. Möjligen skulle ett genom arbetsförmedlingens försorg företaget urval av de arbetare, som kunna tänkas ifrågakomma för dylikt arbete, skapa möjligheter att få fram lämplig arbetskraft. Planer förelågo även på att starta tillverkning av bl. a. skidstavvar och tält-sängsramar.

Beträffande övriga hamnar i luleådistriktet förhåller det sig så, att stuveriarbetarna där i regel ha annan sysselsättning vid sidan av stuveriarbetet, varför de ej äro helt beroende av skeppningen i hamnen. Förekommande kompletteringssysselsättningar äro t. ex. vedhuggning, timmeravverkning, isupptagning och arbete på eget småbruk.

Beträffande Piteå kan anföras, att ehuru en väsentlig del av stuveriarbetarna samtidigt äro småbrukare, ganska stora svårigheter gjort sig gällande under de senaste åren, då dessa småbruk i allmänhet äro av så ringa bärkraft, att det är nödvändigt för innehavarna att genom annat arbete skaffa sig kontanta medel. För piteådistriktet har framkommit ett förslag att starta en emballageindustri för tillverkning av tjärtunnor, för vilka man kunde få en avnämare i Statens skogsindustriens trädestillationsverk. Isupptagning för försäljning till södra Sverige har också angivits såsom ett lämpligt sysselsättningsobjekt.

I Västerbottens län kan det icke sägas föreligga något egentligt sysselsättningsproblem för stuveriarbetarna utom i Holmsund, där dock ledningen för Holmsundsbolaget förklarar sig villig att på vissa villkor anställa ett antal stuveriarbetare i sin tjänst.

Västernorrlands län kan i förevarande avseende indelas i tre distrikt: örnsköldsviks-, ådals- och sundvallsdistriktet. I örnsköldsviksdistriktet rekommenderas från arbetarhåll en radikal nedskärning av ordinarie kåren, förslagsvis till 4 gäng, eller sammanlagt 36 man. En del av de stuveriarbetare, som icke hade någon fast inkomst vid sidan av stuveriarbetet, hade börjat tillverka s. k. laddor och de övriga hade under mellansäsongerna sysslat med

skogsarbete. Som ett huvudintryck av besöket i Örnköldsvik kvarstår, att man där på allt vis sökt att själv lösa de problem, krisen medfört, och detta icke utan framgång.

Vid besöket i ådalsdistriktet framkommo flera förslag till lösning av sysselsättningsfrågan. Ett sätt att öka sysselsättningen vore att söka förmå stuveriarbetarna att åtaga sig även s. k. skutstuvning, vilket de emellertid av principiella skäl vägrat. En annan möjlighet vore, att stuveriarbetarna finge ombesörja den nu av sågverkspersonal utförda lastningen av timmer på järnvägsvagnar. Detta senare förslag torde dock stranda dels på stuveriarbetarnas obenägenhet att taga arbete för sågverksarbetarnas lägre timlön, dels på industriföretagarnas uppenbara ovilja att taga in stuveriarbetare bland sin personal.

Då Gudmundrå kommun icke vore självförsörjande med ved föreslogs vidare, att man skulle föranstalta om en inventering av kommunens vedproduktion för att därefter igångsätta en vedhuggning i kommunal regi.

Sundsvallsdistriktet är till största delen beroende av utskeppning av trämassa, varför situationen under avspärrningen varit synnerligen brydsam. En möjlighet till väsentlig förbättring av stuveriarbetarnas inkomster ansågs ligga däri, att stuveriarbetarna finge övertaga den pråmlastning, som f. n. ombesörjes av industrierna själva. Ett överlåtande på stuveriarbetarna av kalklossningen vid Aloxidverken, som nu utföres av företagets egen personal, torde kunna ytterligare förbättra situationen.

Ett intensivt samarbete med länets företagarföreningar förordades. Dessa företagarföreningar hade redan låtit verkställa vissa utredningar angående för länet lämpliga kompletteringsindustrier.

I såväl ådals- som sundsvallsdistriktet kunde man tänka sig en sammanslagning av flera kårer, varigenom en utjämning av antalet arbetstillfällen kunde komma till stånd.

Beträffande Gävleborgs län kan nämnas, att huvudsakligen förhållandena i Söderhamn torde komma att giva anledning till särskilda åtgärder. I Hudiksvall har visserligen stuveriarbetarnas medelinkomst under 1943 varit anmärkningsvärt låg, men trots detta har endast i undantagsfall arbetslöshetshjälp sökts. Arbetsförmedlingen i Hudiksvall hade skaffat äldre stuveriarbetare möjlighet att efter avhämtande av anvisningskort på förmedlingen få företräde till snöskottning vid statens järnvägar. Av 40 företrädesberättigade stuveriarbetare hade dock under vintern 1943/44 endast 20 avhämtat anvisningskort på arbetsförmedlingen. I Gävle ansågs stuveriarbetarnas medelinkomst under 1943 ha varit tillräckligt stor för att medgiva en dräglig existens.

Oavsett om initiativet till en kompletterande sysselsättning tages genom enskilda, kooperativt eller genom ett stuveribolag eller annan företagare, kan det kanske vara av intresse att här sammanställa de förslag, som under resorna till norrlandshamnarna påträffats genomförda eller förslagsvis diskuterats.

*Förekommande kompletterings-
sysslor:*

Tillverkning av laddor (Örnsköldsvik, Piteå), gengasvedkapning (Örnsköldsvik), isupptagning (Luleå, Piteå, Holmsund), fiske (Luleå, Piteå, Holmsund m. fl.), skogsarbete.

*Föreslagna kompletterings-
sysslor:*

Tillverkning av barkspadar, yxskافت, kälkar, träskor, träleksaker, laggkärl, jordbruksredskap, turistslöjd, snickerier, möbler, trähus, tältsängsramar, tjärtunnor, vedgårdsarbete, arbete i smedja.

Övriga säsonghamnar. Beträffande under resorna besökta hamnar tillhörande gruppen »övriga hamnar» förelåg ingenstädes sysselsättningsproblem av sådan art, att omedelbart ingripande utifrån var av nöden. På en del håll hade stuveriarbetarkårens numerär genom långtidspermitteringar nedbringats till ett absolut minimum, medgivande en dräglig existens för de i arbetet kvarstående.

Årshamnar. I flertalet årshamnar som besöktes förelågo icke några större sysselsättningsproblem, då de lediga stuveriarbetarna i stor utsträckning själva skaffat sig kompletteringssysselsättning.

I Göteborg är det dock även under normala tider svårt för stuveriarbetarna att erhålla jämn sysselsättning, beroende på att utom den egentliga stuveriarbetarkåren finnes ett flertal grupper, som förutom annan sysselsättning även syssla med stuveriarbete, såsom t. ex. spannmålsarbetare, kolarbetare, speditjonsarbetare m. fl. Den starka decentralisationen försvårar i hög grad ett rationellt utnyttjande av arbetskraften.

Beträffande Stockholm har ett visst utnyttjande av arbetskraften för arbetsuppgifter inom angränsande yrkesområden redan förekommit; sålunda har under de senaste åren hamnarbetarkåren sysselsatts med kolbärning, speditjonsarbete och liknande, och även åkerier och expressbyråer har erbjudit kåren vissa arbetstillfällen. Som lämpliga arbetsobjekt ha från arbetarhåll föreslagits ombyggnad av hamnen, uppförande av vissa lokaler för hamnarbetare (matkurer, väntrum, värmestugor) och liknande.

Vad gäller situationen i västerviksdistriktet föreligger där det förhållandet, att stuveriarbetarna äro uppdelade i tre kårer, varav en i Västervik, en i Gamleby (20 km från Västervik) och en i Verkeböck (11 km från Västervik). Då dessa tre kårer tillämpa sinsemellan olika taxor, uppstår konkurrens hamnarna emellan i så mån, att fartyg med last till Västervik med omejd ofta hellre gå in till Gamleby eller Verkeböck, emedan omkostnaderna för lossningen där bliva lägre. Som lösning på problemet föreslogs en sammanslagning av de tre kårerna och en fördelning av arbetstillfällena mellan samtliga arbetare. Förutsättningen för förslaget genomförande vore givetvis, att enhetliga taxor tillämpades i samtliga de tre hamnarna. Svårigheterna skulle säkerligen även lätta, om stuveribolaget kunde förmås medgiva längre och större antal permitteringar.

Vid besöket i Trelleborg framlades som lämpliga arbetsprojekt för stuve-
riarbetare utöver arbete i hamnen, t. ex. arbete i tullpackhuset, i kylhuset,
hos åkare och vid Trelleborgs gummifabrik.

De äldre arbetarna. En viktig del av sysselsättningsfrågan utgör proble-
met med de äldre arbetarna. Av den statistiska undersökningen har framgått,
att en betydande del av stuve-riarbetarkåren var över 60 år. För att på lämp-
ligaste sätt tillvarataga denna äldre arbetskraft, som icke kan tänkas taga
t. ex. skogsarbete eller annat hårdare arbete, har i viss utsträckning bildats
s. k. »gubbgång» eller »C-lag», vilka utföra lättare arbete.

Sammanfattning. I allmänhet synas försöken att i större skala sysselsätta
stuve-riarbetare i industrierna ha mött svårigheter, främst beroende på des-
sa arbetares motvilja mot det i regel per tidsenhet sämre betalda industri-
arbetet. Härtill kommer även den särskilt bland äldre stuve-riarbetare gäng-
se förekommande oviljan att taga annat arbete än just stuve-riarbete.

Undersökningen har visat, att nya initiativ till lämpliga kompletterings-
sysselsättningar förekommit och av exemplen har framgått, att förutsättning-
ar för ytterligare steg i den riktningen äro för handen. För Norrlands vid-
kommande bör anmärkas, att därvarande småindustri- och företagarförening-
ar i stort sett äro intresserade, men att de som regel kräva en kapitalinsats
på minst 20 % av företagare i sådana företag, som finansieras med deras
hjälp. En förutsättning för dylikt samarbete mellan föreningarna och stu-
ve-riarbetarna torde dock vara, att initiativet kommer från arbetarna själva.
Efter vad vid förfrågan meddelats, torde något principiellt hinder icke före-
ligga mot att transportarbetarförbundet investerar kapital i av stuve-riarbe-
tare bedrivit företag. På sina håll har påpekats risken i att under nuva-
rande krisbetonade förhållanden investera kapital i företag av ovannämnd
karaktär. Troligt vore nämligen, att stuve-riarbetare, sysselsatta inom dessa
företag, så snart normala förhållanden inträdde, skulle lämna denna komplet-
teringssysselsättning och helt återgå till stuve-riarbete. Av samma skäl har
det heller icke ansetts lämpligt med omskolning av en del av stuve-riarbe-
tarna. Flertalet komme sannolikt att vid fredliga förhållanden återgå till sitt
ursprungliga yrke.

Av undersökningen har klart framgått, att stuve-riarbetarna, med några rela-
tivt få undantag, medgivit långtidspermitteringar i största möjliga utsträck-
ning.

På ett flertal orter har muntlig överenskommelse ingåtts mellan arbets-
givar- och arbetarparterna att inskränka rekryteringen i högsta möjliga grad.
Dels på grund härav och dels på grund av den naturliga avgången i de
högre åldersklasserna ernås en reducering av kårens numerär ned till det
absoluta minimum, som erfordras för att stuve-riarbetet skall kunna utföras
tillfredsställande.

En sammanfattning av föreslagna åtgärder följer nedan.

1. Nedskärning av kårernas storlek.
2. Långtidspermittering för dem, som kunna erhålla andra anställningar.
3. Startande av mindre företag som kompletteringsysselsättning.
4. Inlemmande av kåren i ett storföretag.
5. Beredande av arbete i av skeppningen intresserade företag.
6. Sammanslagning av flera kårer.
7. Startande av lämpliga beredskapsarbeten i statlig eller kommunal regi.

Tabellbilaga 1.

Ordinarie stuveriarbetare i olika hamnar fördelade efter personliga förhållanden.

Hamn	Hela antalet redovisade arbetare	därav i åldern			Antal arbetare med lyte ¹	Antal gifta	därav med barn under 16 år	Antal arbetare som äga fastighet
		50—60 år	60—65 år	65— ∞ år				
<i>Stockholms stad</i>	433	94	64	54	100	334	124	34
<i>Stockholms län</i>	22	6	1	3	2	12	5	4
Norrtälje	6	2	—	2	1	2	—	1
Nynäshamn	10	2	—	1	—	6	4	3
Södertälje	6	2	1	—	1	4	1	—
<i>Uppsala län</i>	84	12	7	12	3	61	31	49
Enköping	3	—	—	—	—	2	—	—
Fagerviken	24	7	—	1	—	17	8	22
Skutskär	51	5	6	11	2	37	21	25
Uppsala	6	—	1	—	1	5	2	2
<i>Södermanlands län</i>	53	24	16	7	10	42	9	10
Eskilstuna	3	2	—	—	2	2	—	—
Nyköping	8	4	2	—	1	5	2	1
Oxelösund	42	18	14	7	7	35	7	9
<i>Östergötlands län</i>	159	55	31	28	12	106	30	14
Linköping	5	3	2	—	—	4	1	1
Motala	3	1	—	—	1	3	3	1
Norrköping	145	49	28	28	11	98	26	10
Valdemarsvik	6	2	1	—	—	1	—	2
<i>Jönköpings län</i>	6	2	—	—	—	3	1	—
Jönköping	6	2	—	—	—	3	1	—
<i>Kalmar län</i>	121	25	12	15	9	101	50	32
Bergkvara	7	4	1	—	2	7	7	5
Borgholm	10	1	—	—	—	7	6	1
Fjgeholm	2	2	—	—	—	1	1	1
Gamleby	19	1	1	8	3	16	7	11
Kalmar	38	6	4	5	1	33	13	1
Oskarshamn	8	4	1	—	1	6	—	3
Solstadström	7	1	—	—	—	6	4	2
Verkeback	4	1	—	—	—	4	1	2
Västervik	26	5	5	2	2	21	11	6
<i>Gottlands län</i>	44	14	5	3	6	32	12	34
Burgsvik	8	3	—	2	1	6	—	8
Fårösund	8	1	—	—	1	3	—	5
Klintehamn	3	2	1	—	2	3	1	2
Ronehamn	8	1	—	—	1	8	7	8
Slite	5	3	—	—	1	4	2	5
Visby	12	4	4	1	—	8	2	6
<i>Blekinge län</i>	76	23	14	14	8	53	13	49
Karlshamn	18	6	—	1	1	11	5	7
Karlskrona	13	2	7	2	1	7	1	4
Ronneby	24	8	3	7	1	17	3	22
Sölvesborg	21	7	4	4	5	18	4	16

¹ Jfr sid. 142.

H a m n	Hela antalet redovisade arbetare	därav i åldern			Antal arbetare med lyte	Antal gifta	därav med barn under 16 år	Antal arbetare, som äga fastighet
		50—60 år	60—65 år	65— <i>ω</i> år				
<i>Kristianstads län</i>	41	17	10	8	2	32	7	30
Simrishamn	6	2	—	2	—	5	2	—
Åhus	35	15	10	6	2	27	5	30
<i>Malmöhus län</i>	387	118	75	48	32	324	105	102
Hälsingborg	69	14	12	11	4	55	22	8
Kopparverkshamnen ..	16	4	5	—	1	14	7	7
Landskrona	53	13	12	5	4	47	15	12
Malmö	172	61	26	24	22	146	41	49
Trelleborg	36	2	6	6	—	28	15	15
Ystad	41	24	14	2	1	34	5	11
<i>Hallands län</i>	121	33	17	18	6	78	23	18
Falkenberg	10	1	2	1	2	7	4	2
Halmstad	68	18	12	2	—	45	11	8
Varberg	43	14	3	15	4	26	8	8
<i>Göteborgs o. Bohus län</i> ..	853	257	119	76	252	597	231	60
Göteborg	814	242	116	74	248	571	220	51
Lysekil	4	1	—	—	—	3	2	—
Strömstad	7	3	—	—	—	4	2	2
Uddevalla	28	11	3	2	4	19	7	7
<i>Älvsborgs län</i>	7	1	—	—	—	3	1	2
Köpmannebro	5	—	—	—	—	2	1	2
Åmål	2	1	—	—	—	1	—	—
<i>Skaraborgs län</i>	40	18	5	1	2	32	13	26
Lidköping	10	3	3	—	1	6	1	2
Mariestad	3	—	—	—	—	1	1	—
Otterbäcken	27	15	2	1	1	25	11	24
<i>Värmlands län</i>	103	37	17	6	8	75	42	49
Arvika	5	3	—	1	1	2	1	—
Karlstad	32	9	5	1	2	21	12	7
Kristinehamn	34	14	9	3	4	25	11	19
Skoghall	32	11	3	1	1	27	18	23
<i>Örebro län</i>	9	1	—	—	—	4	4	—
Örebro	9	1	—	—	—	4	4	—
<i>Västmanlands län</i>	43	13	4	3	3	36	11	8
Köping	21	4	1	—	—	18	6	3
Västerås	22	9	3	3	3	18	5	5
<i>Gävleborgs län</i>	470	138	60	36	51	360	158	212
Gävle	224	69	26	18	39	182	68	61
Hudiksvall	48	14	12	4	7	28	12	12
Iggesund	19	5	—	4	1	13	6	14
Norrundet	33	6	5	6	1	25	12	26
Söderhamnsdistriktet ..	146	44	17	4	3	112	60	99
<i>Västernorrlands län</i>	384	121	43	9	80	306	164	170
Husum	15	7	—	—	1	15	9	14
Härnösandsdistriktet ..	92	35	15	1	33	75	43	62
Köpmanholmen	15	1	1	—	1	13	10	12
Sundsvallsdistriktet ..	216	61	25	8	41	164	78	64
Örnsköldsvik	46	17	2	—	4	39	24	18

H a m n	Hela antalet redovisade arbetare	därav i åldern			Antal arbetare med lyte	Antal gifta	därav med barn under 16 år	Antal arbetare, som äga fastighet
		50—60 år	60—65 år	65— ω år				
<i>Västerbottens län</i>	505	161	35	7	27	420	271	408
Holmsundsdistriktet	67	12	2	—	5	53	32	23
Hörnefors	23	5	1	—	—	21	17	20
Nordmaling	12	3	—	—	—	11	7	6
Norrbyn	50	19	4	—	4	39	24	44
Ratan	33	8	3	—	3	20	14	27
Rundviksverken	58	22	5	1	—	49	30	52
Sikeådistriktet	64	18	—	—	1	52	33	56
Skelleftehamn	13	4	1	—	1	12	9	10
Skellefteådistriktet	165	65	17	6	11	146	93	151
Umeå	20	5	2	—	2	17	12	19
<i>Norrbottens län</i>	286	81	13	3	17	214	157	206
Båtskärsnäs	23	9	1	—	1	17	13	21
Haparanda	22	7	—	—	2	9	6	12
Kalixdistriktet	38	7	1	1	2	31	23	33
Luleådistriktet	51	11	4	1	2	42	28	13
Piteådistriktet	120	36	7	—	7	95	71	107
Seskarö	17	6	—	1	2	9	7	9
Törefors	15	5	—	—	1	11	9	11
Hela riket	4 247	1 251	548	351	630	3 225	1 462	1 517

**Medelantal arbetstimmar för ordinarie stuveriarbetare åren
1938—1942.**

H a m n	Antal redo- visade arbetare	Antal timmar per år				
		1938	1939	1940	1941	1942
<i>Stockholms stad</i>	433	1 699	1 697	1 149	1 070	885
<i>Stockholms län.</i>						
Nynäshamn	10	1 963	.	2 278	2 238	2 266
<i>Uppsala län.</i>						
Fagerviken	24	148	172	63	87	167
Skutskär	51	903	842	489	490	547
<i>Södermanlands län.</i>						
Oxelösund	42	1 900	1 631	1 380	1 373	1 504
<i>Östergötlands län.</i>						
Norrköping ¹	101	1 396	1 657	991	1 006	908
<i>Kalmar län.</i>						
Borgholm	10	747	761	455	363	306
Kalmar	38	1 579	1 652	1 034	940	884
Västervik	26	1 421	1 498	796	818	771
<i>Göteborgs län.</i>						
Visby	12	1 643	1 758	1 689	1 725	1 821
<i>Blekinge län.</i>						
Karlshamn	18	1 815	1 648	1 043	1 120	1 198
Karlskrona	13	1 120	1 375	1 192	1 192	1 192
Ronneby	24	1 350	1 476	783	828	635
Sölvesborg	21	.	.	.	911	710
<i>Kristianstads län</i>						
Åhus	35	1 445	1 461	1 147	982	950
<i>Malmöhus län.</i>						
Hälsingborg:						
Gamla Dragarlaget	18	1 159	1 137	671	514	473
Övriga arbetare	51	1 306	1 377	1 114	849	799
Kopparverkshamnen	16	1 412	1 498	1 299	1 403	1 316
Landskrona	53	1 509	1 475	1 239	1 143	1 051
Trelleborg	36	1 000	1 163	954	954	1 020
Ystad	41	1 036	1 137	1 092	1 039	963
<i>Hallands län.</i>						
Falkenberg	10	1 150	1 203	881	745	504
Halmstad	68	1 301	1 527	1 229	825	866
Varberg	43	1 201	1 341	1 383	650	1 021
<i>Göteborgs o. Bohus län.</i>						
Göteborg	814	1 769	1 979	1 088	1 878	1 212
Uddevalla	28	1 731	1 878	2 022	1 171	966

¹ Se sid. 147.

H a m n	Antal redo- visade arbetare	Antal timmar per år				
		1938	1939	1940	1941	1942
<i>Skaraborgs län.</i>						
Lidköping	10	1 008	1 257	875	876	935
Otterbäcken	27	1 247	1 683	987	738	614
<i>Värmlands län.</i>						
Karlstad	32	1 269	1 496	1 051	730	850
Kristinehamn	34	1 228	1 420	888	606	658
Skoghäll	32	1 365	1 528	813	1 001	1 073
<i>Västmanlands län.</i>						
Köping	21	1 938	1 926	1 376	1 521	1 349
Västerås	22	1 488	1 798	1 118	1 195	1 120
<i>Gävleborgs län.</i>						
Gävle	224	1 410	1 519	991	1 070	1 000
Hudiksvall	48	1 088	986	714	661	791
Iggesund	19	955	948	473	350	469
Norrundet	33	854	943	579	613	406
Söderhamnsdistriktet	146	1 130	1 121	693	784	657
<i>Västernorrlands län.</i>						
Husum	15	804	1 073	488	310	468
Härnösandsdistriktet	92	1 200	1 135	841	799	690
Köpmanholmen	15	1 178	1 407	596	763	839
Sundsvallsdistriktet	216	1 247	1 264	835	794	641
Örnsköldsvik	46	1 050	1 032	823	792	718
<i>Västerbottens län.</i>						
Holmsundsdistriktet	67	1 011	1 038	739	688	751
Hörnefors	23	489	559	297	404	428
Norrbyn	50	493	568	243	473	369
Rundviksverken	58	358	393	245	152	127
Sikeådistriktet	64	237	131	93	85	129
Skelleftehamn	13	710	811	803	951	1 439
Skellefteådistriktet	165	773	824	498	561	521
Umeå	20	855	753	511	494	493
<i>Norrbottnens län.</i>						
Båtskärsnäs	23	620	481	356	267	495
Kalixdistriktet	38	727	797	465	384	558
Luleådistriktet	51	991	1 121	1 031	1 196	1 267
Törefors	15	524	479	518	186	497

**Genomsnittlig timlön i stuveriarbete för ordinarie arbetare
åren 1938—1943.**

H a m n	Antal redo- visade arbetare	Genomsnittlig timlön					
		1938	1939	1940	1941	1942	$\frac{1}{1-\frac{31}{10}}$ 1943
<i>Stockholms stad</i>	433	2.47	2.62	2.95	3.13	3.43	3.44
<i>Stockholms län.</i>							
Nynäshamn	10	1.72	.	1.92	2.20	2.25	2.20
<i>Uppsala län.</i>							
Fagerviken	24	2.19	2.30	2.73	2.06	2.58	2.85
Skutskär	51	2.93	2.98	2.81	3.11	3.35	3.37
<i>Södermanlands län.</i>							
Oxelösund	42	1.32	1.72	1.91	2.10	2.30	2.41
<i>Östergötlands län.</i>							
Norrköping ¹	101	1.96	2.00	2.16	2.22	2.42	2.47
<i>Kalmar län.</i>							
Borgholm	10	1.94	2.02	2.08	2.20	2.28	2.56
Kalmar	38	2.03	2.10	2.22	2.32	2.56	2.54
Västervik	26	2.00	2.08	2.22	2.29	2.64	2.54
<i>Gottlands län.</i>							
Visby	12	1.82	1.93	1.88	2.01	2.05	2.01
<i>Blekinge län.</i>							
Karlshamn	18	2.39	2.39	2.09	2.22	2.61	2.72
Karlskrona	13	2.22	2.29	2.03	2.21	2.53	2.63
Ronneby	24	1.61	1.71	1.88	1.96	2.08	2.10
Sölvesborg	21	.	.	.	2.05	2.18	2.27
<i>Kristianstads län.</i>							
Åhus	35	2.18	2.18	2.06	2.09	2.12	2.18
<i>Malmöhus län.</i>							
Hälsingborg:							
Gamla Dragarlaget	18	2.50	2.38	2.05	2.15	2.38	2.81
Övriga arbetare	51	2.55	2.67	2.53	2.80	3.20	3.25
Kopparverkshamnen	16	2.19	2.17	2.22	2.15	2.42	2.44
Landskrona	53	2.45	2.46	2.50	2.75	2.96	3.04
Trelleborg	36	2.37	2.37	2.76	2.89	3.12	3.35
Ystad	41	2.63	2.58	2.60	2.74	3.01	2.99
<i>Hallands län.</i>							
Falkenberg	10	1.73	1.74	1.78	1.79	1.68	1.67
Halmstad	68	2.11	2.16	2.17	2.35	2.58	2.67
Varberg	43	2.15	2.29	1.72	2.24	2.08	2.24
<i>Göteborgs o. Bohus län.</i>							
Göteborg	814	1.73	1.77	2.01	2.22	2.27	2.39
Uddevalla	28	1.21	1.22	1.24	1.74	1.81	1.85

¹ Se sid. 147.

H a m n	Antal redo- visade arbetare	Genomsnittlig timlön					
		1938	1939	1940	1941	1942	$\frac{1}{1} - \frac{31}{10}$ 1943
<i>Skaraborgs län.</i>							
Lidköping	10	2·02	2·22	2·19	2·31	2·69	2·60
Otterbäcken	27	2·65	2·47	2·57	2·76	3·17	3·41
<i>Värmlands län.</i>							
Karlstad	32	2·80	3·25	2·82	3·43	3·73	3·53
Kristinehamn	34	2·43	2·62	2·41	2·53	2·79	2·83
Skoghall	32	1·90	1·88	2·04	1·99	2·08	2·12
<i>Västmanlands län.</i>							
Köping	21	1·97	2·12	2·38	2·51	2·57	2·56
Västerås	22	2·90	2·91	3·07	3·01	3·54	3·64
<i>Gävleborgs län.</i>							
Gävle	224	2·51	2·47	2·65	2·82	3·07	3·12
Hudiksvall	48	2·20	2·24	2·20	2·46	2·40	2·21
Iggesund	19	2·63	2·56	2·76	3·11	3·30	3·42
Norrsundet	33	2·48	2·45	2·67	2·60	3·08	2·87
Söderhamnsdistriktet	146	2·93	3·00	3·01	2·83	3·17	3·19
<i>Västernorrlands län.</i>							
Husum	15	2·36	2·37	2·62	2·70	2·86	2·75
Härnösandsdistriktet	92	2·45	2·61	2·53	2·67	3·01	3·02
Köpmanholmen	15	2·17	2·14	2·45	2·29	2·33	2·29
Sundsvallsdistriktet	216	2·75	2·74	2·71	2·88	3·33	3·36
Örnsköldsvik	46	2·87	2·84	2·70	2·91	3·20	3·25
<i>Västerbottens län.</i>							
Holmsundsdistriktet	67	2·69	2·73	2·75	2·72	2·80	2·60
Hörnefors	23	2·26	2·25	2·25	2·31	2·22	2·39
Norrbyn	50	1·92	1·92	2·14	2·14	2·20	2·23
Rundviksverken	58	2·26	2·19	2·35	2·44	2·30	2·22
Sikeådistriktet	64	2·23	2·95	2·91	2·85	2·94	2·70
Skelleftehamn	13	3·81	3·44	3·68	3·44	3·34	3·55
Skellefteådistriktet	165	2·58	2·59	2·62	2·66	3·17	3·30
Umeå	20	2·49	2·49	2·60	2·52	2·50	2·52
<i>Norrbottens län.</i>							
Båtskärsnäs	23	1·98	2·09	2·40	2·93	2·95	3·27
Kalix	38	1·92	2·14	2·13	2·54	2·71	2·63
Luleådistriktet	51	2·24	2·26	2·74	2·59	2·87	3·13
Törefors	15	1·97	2·04	2·35	2·48	2·37	2·44

**Genomsnittlig årsinkomst av stuveriarbete för ordinarie arbetare
åren 1938—1942.**

H a m n	Antal redo- visade arbetare	Kronor per år				
		1938	1939	1940	1941	1942
<i>Stockholms stad</i>	433	4 192	4 449	3 388	3 359	3 031
<i>Stockholms län.</i>						
Nynäshamn	10	3 369	.	4 367	4 928	5 107
<i>Uppsala län.</i>						
Fagerviken	24	326	396	172	180	432
Skutskär	51	2 652	2 514	1 374	1 522	1 836
<i>Södermanlands län.</i>						
Oxelösund	42	2 517	2 807	2 633	2 887	3 462
<i>Östergötlands län.</i>						
Norrköping ¹	101	2 734	3 321	2 137	2 232	2 194
<i>Kalmar län.</i>						
Borgholm	10	1 446	1 540	949	798	699
Kalmar	38	3 203	3 467	2 293	2 182	2 263
Västervik	26	2 844	3 117	1 765	1 870	2 036
<i>Gottlands län.</i>						
Visby	12	2 987	3 394	3 167	3 472	3 733
<i>Blekinge län.</i>						
Karlshamn	18	4 336	3 933	2 182	2 493	3 126
Karlskrona	13	2 491	3 146	2 419	2 629	3 021
Ronneby	24	2 182	2 532	1 471	1 621	1 320
Sölvesborg	21	.	.	.	1 868	1 551
<i>Kristianstads län.</i>						
Åhus	35	3 147	3 191	2 363	2 051	2 015
<i>Malmöhus län.</i>						
Hälsingborg:						
Gamla Dragarlaget	18	2 898	2 707	1 374	1 102	1 124
Övriga arbetare	51	3 330	3 679	2 820	2 379	2 558
Kopparverkshamnen	16	3 099	3 248	2 882	3 021	3 186
Landskrona	53	3 704	3 624	3 094	3 140	3 108
Malmö	172	3 744	4 432	3 246	3 080	3 027
Trelleborg	36	2 374	2 759	2 636	2 757	3 178
Ystad	41	2 721	2 930	2 840	2 842	2 902
<i>Hallands län.</i>						
Falkenberg	10	1 987	2 096	1 571	1 334	846
Halmstad	68	2 745	3 304	2 663	1 940	2 235
Varberg	43	2 581	3 070	2 376	1 455	2 128
<i>Göteborgs o. Bohus län.</i>						
Göteborg	814	3 052	3 499	2 191	1 947	2 753
Uddevalla	28	2 100	2 298	2 508	2 037	1 744

¹ Se sid. 147.

H a m n	Antal redo- visade arbetare	Kronor per år				
		1938	1939	1940	1941	1942
<i>Skaraborgs län.</i>						
Lidköping	10	2 036	2 783	1 912	2 020	2 512
Otterbäcken	27	3 304	4 165	2 533	2 036	1 948
<i>Värmlands län.</i>						
Karlstad	32	3 549	4 866	2 968	2 498	3 173
Kristinehamn	34	2 983	3 715	2 138	1 533	1 836
Skoghall	32	2 600	2 874	1 662	1 997	2 234
<i>Västmanlands län.</i>						
Köping	21	3 815	4 080	3 280	3 814	3 473
Västerås	22	4 309	5 230	3 437	3 595	3 961
<i>Gävleborgs län.</i>						
Gävle	224	3 542	3 754	2 631	3 021	3 067
Hudiksvall	48	2 393	2 213	1 569	1 627	1 899
Iggesund	19	2 517	2 431	1 307	1 088	1 551
Norrbundet	33	2 120	2 307	1 546	1 594	1 249
Söderhamnsdistriktet	146	3 307	3 365	2 084	2 220	2 082
<i>Västernorrlands län.</i>						
Husum	15	1 901	2 547	1 278	838	1 339
Härnösandsdistriktet	92	2 939	2 962	2 123	2 131	2 080
Köpmanholmen	15	2 555	3 013	1 459	1 752	1 959
Sundsvallsdistriktet	216	3 428	3 466	2 264	2 286	2 137
Örnsköldsvik	46	3 015	2 934	2 222	2 301	2 295
<i>Västerbottens län.</i>						
Holmsundsdistriktet	67	2 721	2 837	2 034	1 870	2 106
Hörnefors	23	1 107	1 256	668	935	952
Norrbyn	50	949	1 092	520	1 011	811
Rundviksverken	58	808	861	576	371	291
Sikeådistriktet	64	527	387	270	242	380
Skelleftehamn	13	2 706	2 789	2 952	3 275	4 809
Skellefteådistriktet	165	1 991	2 134	1 304	1 494	1 649
Umeå	20	2 133	1 878	1 329	1 245	1 233
<i>Norrbottnens län.</i>						
Båtskärsnäs	23	1 230	1 004	854	783	1 460
Kalixdistriktet	38	1 394	1 700	989	979	1 512
Luleådistriktet	51	2 223	2 539	2 821	3 095	3 636
Törefors	15	1 032	980	1 216	461	1 179

Konfidentiell.

För att utreda arbetsförhållandena i hamnarna samt undersöka möjligheterna att bereda jämnare sysselsättning åt hamn- och stuveriarbetarna har Statens arbetsmarknadskommission beslutat insamla härför erfordrerliga uppgifter och får för den skull anhålla, att Ni så noggrant som möjligt ville besvara nedanstående frågor:

Grupp nr.....
Löp. nr .....
Ink. den .....
(Ifylles av arbetsförmedl.)

Namn: .....
 (efternamn och fullständiga förnamn)
 adress....., kyrkobokförd i .....
 (kommun)
 född den / år ..... i .....
 (kommun) (län)
 Civilstånd: gift, ogift, änk., frånsk. Antal personer att försörja ....., varav ..... barn under 16 år.
 jordbruksfastighet
 Hyr lägenhet. Är inneboende. Äger: (antal har öppen jord.....). Bor hos anhöriga.
 bostadslägenhet (villa).
 (Stryk det ej tillämpliga)
 Medl. nr ..... i avd. nr ..... av ..... erkända arbetslöshetskassa.

För närvarande anställd hos .....
 som ..... sedan den ..... år .....
 Jag tillhör a) ordinarie kåren d) Utför Ni stuveriarbete i hamn under andra
 (Stryk det ej b) avtalsreglerade B-kåren förutsättningar? Angiv i så fall huru?
 tillämpliga) c) icke avtalsreglerade B-kåren

(exempelvis: extrahjälp vid arbetsanhopning 25 å 30 timmar per år)

Inkomst av hamn- och stuveriarbete Kr.	Inkomst av annat arbete Kr.	Antal arbetstimmar i stuveriarbete
Under år 1938	.....	.....
1939	.....	.....
1940	.....	.....
1941	.....	.....
1942	.....	.....
$\frac{1}{1}$ — $\frac{31}{10}$ 1943	.....	.....

Vad slags arbete har Ni haft utöver stuveriarbetet under år 1942 och 1943? .....

Lider Ni av lyte eller sjukdom, som gör att Ni endast kan antaga visst arbete? .....

(ja eller nej)

Redogör i så fall härför .....

Har Ni invaliditetsersättning? ..... I så fall hur stor? Kr. .... per år.

(ja eller nej)

Om Ni skulle byta yrke, till vilken yrkesgren skulle Ni då söka Eder? .....

Uppgiv här andra anställningar som Ni innehaft utom stuverifacket:

Företag eller arbetsgivare	Adress	Anställningstid	Anställd såsom
.....	.....	/ — /	.....
.....	.....	/ — /	.....
.....	.....	/ — /	.....

..... den / 19.....

(underskrift)

Tel. ....
 (ev. bud)

SYSSLESÄTTNINGSFÖRHÅLLANDENA INOM
SJÖFARTSNÄRINGEN UNDER OCH
NÄRMÅST EFTER KRIGET

---

*Sammanställning utarbetad inom
Statens arbetsmarknadskommission*

SYSTEMATISCHES VERZEICHNIS DER PFLANZEN

VERZEICHNIS DER PFLANZEN

VERZEICHNIS DER PFLANZEN

VERZEICHNIS DER PFLANZEN

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Statens arbetsmarknadskommission får härmed såsom en del av det kommissionen anförtrodda arbetet med vissa förberedande undersökningar angående efterkrigsproblem överlämna en VPM angående sysselsättningsförhållandena inom sjöfartsnäringen under kriget.

Stockholm den 25 maj 1945.

JOHN ERICSSON

E. Bohlinder

The How Statute and the Law of the State, 1880-1881

Statens offentliga utredningar för riksdagen 1880-1881
Samlad utgåva, 1880-1881, 1:1
Samlad utgåva, 1880-1881, 1:1

Stockholm 1881, 1881

JOHN EMBERTON

1881

VPM

angående sysselsättningsförhållandena inom sjöfartsnäringen under
och närmast efter kriget.

Den svenska handelsflottan (vad avser fartyg om 20 nettoton och däröver) omfattade den 1 september 1939 2 252 fartyg om 1 616 740 bruttoton och den 1 januari 1945 2 105 fartyg om 1 555 600 bruttoton. De krigsförluster, som handelsflottan lidit under kriget — 251 fartyg om 590 000 bruttoton — ha sålunda nästan helt kunnat ersättas, huvudsakligen genom nybyggnader. Den 1 januari 1945 kvarstod endast en förlust på 61 000 bruttoton, och denna beräknas helt kunna elimineras under år 1945. Vid utgången av 1943 — det sista år för vilket mera utförliga sjöfartsstatistiska uppgifter föreligga — uppgick bruttotonnaget till 1 423 800.

Uppgifter om fartygens bemanning åren 1939 och 1943 lämnas i *tab. 1*.

Tab. 1. Bemanning i genomsnitt för seglationstiden å de i handelssjöfart åren 1939 och 1943 använda fartygen om 20 nettoton och däröver, befintliga vid resp. års slut.

Kategori	Ångfartyg		Motorfartyg		Segelfartyg		Summa	
	1939	1943	1939	1943	1939	1943	1939	1943
Befälhavare.....	783	604	362	212	870	709	2 015	1 525
Styrmän.....	1 291	902	515	337	40	51	² 1 846	³ 1 290
Bästemen.....	—	—	—	—	773	556	773	556
Radiotelegrafister ¹	65	31	51	40	—	—	116	71
Annan däckpersonal.....	3 855	2 773	1 653	1 059	1 272	919	6 780	4 751
Maskinister o. maskinskötare.....	1 432	1 037	694	426	92	86	2 218	1 549
Annan maskinpersonal.....	3 206	2 144	1 251	839	—	—	4 457	2 983
Kökspersonal o. d.	2 503	1 706	1 625	961	201	169	4 329	2 836
därav kvinnor.....	1 146	738	146	41	8	9	1 300	788
Summa	13 135	9 197	6 151	3 874	3 248	2 490	22 534	15 561

¹ Utan annan tjänst ombord. — ² Därav 198 oexaminerade — ³ Därav 164 oexaminerade.

Av tabellen framgår, att bemanningen 1939 i genomsnitt för seglationstiden å de i handelssjöfart använda fartygen om 20 nettoton och därutöver, befintliga vid årets slut, uppgick till i medeltal 22 534 personer, medan motsvarande antal till följd av avspärningen och handelsflottans minskning nedgått till 15 561 år 1943.

Att fastställa antalet yrkesutövare inom sjöfartsnäringen vid krigsutbrottet stöter på betydande svårigheter. Under yrkesgruppen sjöfart redovisas i 1940 års folkräkning följande antal:

Fartygsbefälhavare och styrmän	5 443
Radiotelegrafister	129
Maskinbefäl	1 977
Eldare	2 327
Däcksmanskap	13 060
Kökspersonal o. d.	2 232
därav kvinnor	695
Icke specificerat manskap	1 159

Summa 26 327.

Det i folkräkningen icke specificerade manskapet torde nästan helt kunna hänföras till maskinmanskap (donkeymän, motormän, smörjare m. fl.); 24 kvinnor torde dock böra hänföras till gruppen kökspersonal o. d.

Folkräkningens yrkesuppgifter grunda sig huvudsakligen på de uppgifter, som lämnades under november—december 1940 till 1941 års mantalsskrivning. Man måste därför räkna med att den betydande minskning i sjöfarten, som inträdde i april 1940, då avspärningen skedde, redan under detta år medförde en viss övergång till andra yrken, och att sjömanskåren år 1939 var av större omfattning. Härtill kommer att vissa av de redovisade individualyrkena tillhöra s. k. genomgående yrken, d. v. s. yrkesutövare som kunna sysselsättas inom mer än en näringsgren. Sålunda torde en del av den å fartygen sysselsatta kökspersonalen i folkräkningen ha redovisats under hotell- och restaurangrörelse. På samma sätt torde en del av maskinmanskapet ha redovisats under andra näringsgrenar. 1940 års folkräkning torde sålunda giva för låga siffror för antalet yrkesutövare inom sjöfarten.

Genom sjömansförmedlingarnas statistik erhålles i stort sett tillförlitliga uppgifter om manskapsgruppernas storlek. Praktiskt taget alla påmönstringar inom dessa grupper ske genom sjömansförmedlingarnas medverkan, vilket däremot endast delvis är förhållandet beträffande befälsgrupperna. I fråga om kökspersonalen torde dock en mindre del ha erhållit arbete utan förmedlingens medverkan. Man torde vidare kunna räkna med att samtliga yrkesutövare inom manskapsgrupperna åtminstone en gång om året uppträda som arbetssökande på sjömansförmedlingarna. En del av de arbetssökande torde dock icke böra räknas till den egentliga sjömanskåren. Hit höra, förutom överårig eller annan mindre lämplig arbetskraft, personer som på grund av de under krigsåren goda förtjänsterna sökt endast tillfälligt arbete till sjöss. Sjömansförmedlingarna skulle sålunda med hänsyn härtill ge något för höga siffror.

I tab. 2 lämnas uppgifter om antalet personer tillhörande olika yrkeskategorier, som under åren 1939—1944 varit arbetssökande hos sjömansförmedlingarna.

Tab. 2. Antalet arbetssökande personer vid sjömansförmedlingarna åren 1939—1944¹

Yrkeskategori	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Fartygsbefälhavare	81	107	93	67	66	111
Styrmän	664	736	592	593	669	704
Maskinister	906	908	749	719	803	881
Radiotelegrafister	37	49	42	43	39	94
Däcksmanskap	11 555	10 465	9 698	10 269	10 469	11 353
Maskinmanskap	10 133	9 040	7 768	7 925	7 570	7 737
Kökspersonal o. d.	4 411	3 862	3 294	3 093	3 171	3 358
därav kvinnor	1 064	838	638	561	567	536
Andra	141	112	116	131	59	52
Summa	27 928	25 279	22 352	22 840	22 846	24 290

Man frapperas av att trots den betydande nedgången i sjöfarten under krigsåren antalet arbetssökande personer icke nedgått mera under åren 1940—1944. I första hand torde den nedgång som ägt rum bero på att en del av sjömansskåren befunnit sig utanför spärren. Några uppgifter om storleken av denna kategori föreligga dock icke. Arbetssökandesiffrorna tyda sålunda på att endast en mindre del lämnat yrket, medan ett stort antal skaffat sig annat mer eller mindre tillfälligt arbete och allt fortfarande upprätthållit kontakten med sjömansyrket. Om man accepterar 1940 års folkräknings siffror i fråga om befälsgrupperna, inom vilka man väl icke behöver räkna med någon större övergång till andra yrken eller näringsgrenar, och därtill lägger antalet vid sjömansförmedlingarna arbetssökande personer inom manskapsgrupperna under 1939 erhålles följande antal:

Befälspersonal	7 549
Däcksmanskap	11 555
Maskinmanskap	10 133
Kökspersonal o. d.	4 411
därav kvinnor	1 064
Summa	33 648

Antalet yrkesutövare inom sjöfartsnäringen skulle sålunda enligt dessa beräkningar vid krigsutbrottet ha uppgått till mellan 33 000 och 34 000. Som tidigare framhållits, ingår dock i denna summa den reserv av arbetskraft, som icke kan räknas till den kvalificerade aktiva sjömansskåren.

En jämförelse mellan det sålunda framräknade antalet yrkesutövare och bemanningsuppgifterna för år 1939 lämnar följande resultat:

¹ De arbetssökande personerna äro endast räknade en gång resp. år, oberoende av det antal gånger de besökt arbetsförmedlingen under året.

	Yrkesutöväre	Bemanning
Befälspersonal	7 549	6 195
Däcksmanskap	11 555	7 553
Maskinmanskap	10 133	4 457
Kökspersonal o. d.	4 411	4 329
Summa	33 648	22 534

En del av skillnaden mellan de båda gruppernas storlek förklaras därav, att bemanningssiffrorna icke omfatta fartyg under 20 nettoton. Uppgifter beträffande dylika fartygs bemanning saknas helt. Större delen av skillnaden torde dock kunna förklaras av det förhållandet att icke hela kåren samtidigt är sysselsatt, utan en del därav är disponibel eller sysselsatt med annat arbete o. s. v.

För att ge en bild av arbetstillgången inom sjöfarten under åren 1939—1944 ha i *tab. 3* sammanställts uppgifter beträffande medelantalet arbetsökande och lediga platser vid sjömansförmedlingarna per månad inom manskapsgrupperna.

Tab. 3. Medelantalet arbetsökande resp. lediga platser vid sjömansförmedlingarna per månad inom manskapsgrupperna åren 1939—1944.

Grupp	1939	1940	1941	1942	1943	1944
<i>Arbetssökande</i>						
Däcksmanskap	1 828	1 752	2 079	2 127	2 123	2 460
Maskinmanskap	1 984	1 849	2 015	2 004	1 945	2 208
Kökspersonal o. d.	686	657	734	716	718	809
Summa	4 498	4 258	4 828	4 847	4 786	5 477
<i>Lediga platser</i>						
Däcksmanskap	1 299	962	736	792	783	749
Maskinmanskap	977	725	554	530	515	467
Kökspersonal o. d.	500	330	232	245	256	269
Summa	2 776	2 017	1 522	1 567	1 554	1 485
<i>Överskott av arbetssökande</i>						
Däcksmanskap	529	790	1 343	1 335	1 340	1 711
Maskinmanskap	1 007	1 124	1 461	1 474	1 430	1 741
Kökspersonal o. d.	186	327	502	471	462	540
Summa	1 722	2 241	3 306	3 280	3 232	3 992

Man lägger märke till att även under 1939 förelåg ett rätt betydande överskott av arbetssökande, vilket bl. a. sammanhänger med det förut omnämnda förhållandet, att viss del av arbetskraften (hur stor del undandraget sig varje sakligt bedömande) på grund av överårighet eller andra individuella förhållanden har mycket begränsade möjligheter att få arbete. För att ge en mera överskådlig bild över utvecklingen under krigsåren har i efterföljande sammanställning antalet arbetssökande, lediga platser och överskott av arbetssökande inom samtliga grupper under resp. år angivits genom index med 1939 som basår.

Grupp	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Arbetssökande.....	100	95	107	108	106	122
Lediga platser.....	100	73	55	56	56	53
Överskott av arbetssökande....	100	130	192	190	188	232

Av sammanställningen framgår, att antalet lediga platser under åren 1941—1944 endast uppgick till något mer än 50 % av antalet 1939. Anmärkningsvärt är, att antalet arbetssökande det oaktat under samma tid endast utvisade en obetydlig ökning. Orsakerna härtill äro förutom beredskapsinkallelserna den höga sysselsättningsnivån inom flertalet övriga näringsgrenar, vilken möjliggjort att ett flertal sjömän erhållit arbete i land utan att därför definitivt ha övergivit sjömansyrket. Överskottet av arbetssökande höll sig under åren 1941—1943 tämligen konstant och låg omkring 90 % över 1939 års nivå; under 1944 hade skillnaden ökat till 132 %.

Årsmedeltalen för 1944 ge emellertid en alltför gynnsam bild av förhållandena. Genom statens krigsförsäkringsnämnds beslut den 9 september detta år att icke medgiva försäkring för på Tyskland gående fartyg upphörde praktiskt taget sjöfarten på detta land. Det torde därför vara lämpligt att även lämna uppgifter belysande utvecklingen efter denna tidpunkt. I *tab. 4* ha sammanställts motsvarande uppgifter som i *tab. 3* för varje månad under tiden augusti 1944—mars 1945.

Tab. 4. Antalet arbetssökande resp. lediga platser vid sjömansförmedlingarna per månad inom manskapsgrupperna augusti 1944—mars 1945.

Grupp	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Mars
<i>Arbetssökande</i>								
Däcksmanskap	2 335	2 567	2 181	2 246	2 051	2 542	2 419	2 590
Maskinmanskap	1 986	2 270	2 022	2 142	1 953	2 156	2 133	2 242
Kökspersonal o. d.	753	809	701	752	630	794	752	781
Summa	5 074	5 646	4 904	5 140	4 634	5 492	5 304	5 613
<i>Lediga platser</i>								
Däcksmanskap	794	545	519	617	353	282	147	388
Maskinmanskap	476	329	299	473	280	205	107	153
Kökspersonal o. d.	374	198	147	203	126	83	55	176
Summa	1 644	1 072	965	1 293	759	570	309	717
<i>Överskott av arbetssökande</i>								
Däcksmanskap	1 541	2 022	1 662	1 629	1 698	2 260	2 272	2 202
Maskinmanskap	1 510	1 941	1 723	1 669	1 673	1 951	2 026	2 089
Kökspersonal o. d.	379	611	554	549	504	711	697	605
Summa	3 430	4 574	3 939	3 847	3 875	4 922	4 995	4 896

I månads-siffrorna framträda även de säsongmässiga växlingarna i efterfrågan på arbetskraft, vilket försvårar jämförelsen med de tidigare meddelade årsmedeltalen. Under september—november 1944, alltså innan vintersäsongen inträdde, uppgick antalet lediga platser till i genomsnitt endast 1 110, eller omkring $\frac{1}{3}$ av medeltalet under samma månader 1939. Medeltalet arbetssökande var under samma tid 5 230 och överskottet av arbetssökande 4 120.

Antalet hos arbetslöshetsnämnderna anmälda hjälpsökande sjömän har under hela undersökningsperioden varit lågt. I efterföljande sammanställning har angivits medelantalet hjälpsökande under åren 1939—1944.

	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Hela antalet hjälpsökande	231	239	404	207	90	158
därav i Göteborgs o. Bohus län	78	165	245	105	49	61

Vid utgången av mars månad 1945 voro 367 arbetslösa sjömän anmälda som hjälpsökande mot 282 vid samma tidpunkt föregående år. Av de hjälpsökande åtnjöto 280 eller 76,3 % arbetslöshets hjälp.

I juli 1943 trädde sjöfolkets erkända arbetslöshetskassa i verksamhet. Vid utgången av december 1944 omfattade kassan 8 033 medlemmar. Sjöfolksförbundets medlemsantal torde dock ha varit högre (tillförlitliga uppgifter om förbundets medlemsantal saknas) beroende på att vissa av förbundets medlemmar vistades utanför spärren och ännu icke haft tillfälle att ingå i kassan. Då daghjälp från arbetslöshetskassan kan erhållas först sedan en medlem inbetalt 52 veckoavgifter (varvid dock 20 veckoavgifter till sjöfolksförbundet få räknas till godo och sålunda endast 32 avgifter till kassan äro erforderliga), äro uppgifterna om understödsverksamhetens omfattning under den korta tid kassan varit i verksamhet av föga värde.

Sedan skagerackspärren hävts, beräknas de nu upplagda fartygen kunna igångsättas tämligen snart. Enligt redareföreningens uppgifter bestod det upplagda tonnaget vid månadsskiftet september/oktober 1944 av icke mindre än 208 maskindrivna fartyg över 100 d. w. ton, varå kunde sysselsättas ca 5 400 sjömän av manskaps grad. Härtill kom ett behov av ytterligare ca 550 sjömän till de nybyggda fartyg, som då färdigställets men ännu icke insatts i trafik. Vid ett igångsättande av fartygen skulle sålunda sammanlagt ca 6 000 sjömän erfordras. Som tidigare uppvisats uppgick antalet arbetssökande vid sjömansförmedlingarna inom manskapsgrupperna under senare delen av 1944 till något mer än 5 000, vilka sålunda icke skulle kunna täcka behovet. Bland de arbetssökande finnes f. ö., som påpekats, en del icke lämplig för sjötjänst. Man torde dock kunna räkna med att en del av de sjömän, som under krigsåren skaffat sig arbete i land, åter stå till förfogande. Av tab. 2 framgår, att antalet personer av manskapsgrad, som under året någon gång varit arbetssökande, år 1939 uppgick till 26 099 och 1944 till 22 448. Nedgången var sålunda endast 14 %. Av dessa siffror att döma skulle sålunda flertalet av dem, som övergått till annat arbete, alltjämt upprätthålla viss kontakt med sjömansförmedlingarna. I vilken utsträckning en återgång

till sjömansyrket kommer att ske är självfallet omöjligt att bedöma. I detta sammanhang torde böra påpekas att en eventuell återgång i hög grad är beroende av arbetstillgång och arbetsvillkor inom de näringsgrenar, där den överflyttade arbetskraften nu är sysselsatt. Den reserv av arbetskraft, som f. n. befinner sig utanför spärren, har här icke medräknats.

En större del av de arbets sökande än tidigare torde utgöras av mindre användbar arbetskraft. Härtill har givetvis bidragit den omständigheten, att ett flertal sjömän en lång tid varit borta från yrket samt att nyrekryteringen till sjömansyrket under kriget i hög grad nedgått. Sålunda utgjorde antalet nyinskrivna vid sjömanshusen år 1939 5 191, medan motsvarande siffra för åren 1940—1944 i medeltal uppgick till 2 530 per år. (Se närmare tab. 5.) På grund härav har kårens ålderssammansättning blivit ogynnsammare. Enligt en av 1934 års sjömanshussakkunniga utförd undersökning var åldersfördelningen bland menige sjömän i utrikes fart (sammanlagt omkring 20 000 personer) följande:

Ålder	%
Under 20	16·0
20—25	24·7
25—30	21·0
30—35	13·2
35—40	8·9
40—45	6·3
45—50	4·6
50—55	2·8
55—60	1·4
Över 60	1·1
Summa	100·0

Ehuru någon senare undersökning icke föreligger, har man dock anledning antaga, att åldersfördelningen vid krigsutbrottet var i stort sett densamma. Av sammanställningen framgår, att endast 16,2 % av samtliga anställda voro över 40 år. Icke mindre än 40,7 % voro under 25 år. Av en annan undersökning utförd av de sakkunniga framgår, att första utrikes sjöfarten inträffade före fyllda 20 år för närmare två tredjedelar av samtliga sjömän, som överhuvud taget deltagit i sådan fart. Endast för en åttondel ägde första utrikesfarten rum efter fyllda 25 år; efter fyllda 30 år torde en första utrikesfart vara mycket ovanlig.¹ Det torde i detta sammanhang böra anmärkas, att medelåldern för i utrikes sjöfart före kriget sysselsatta sjömän från sjöfolksförbundets sida ansågs för låg. En alltför stor del av den sysselsatta arbetskraften utgjordes av ynglingar, som icke erhållit tillräcklig yrkesutbildning.

Uppgifter om antalet vid sjömanshusen inskrivna personer synas i viss grad bestyrka antagandet, att sjömanskårens nuvarande storlek icke är till-

¹ Se närmare Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga utbildning (SOU 1945: 5) sid. 119 ff.

Tab. 5. Antalet vid sjömanshusen inskrivna vid utgången av åren 1939—1944.

Å r	Män	Kvinnor	Summa	
			Hela antalet	därav nyinskrivna
1939.....	40 104	1 522	41 626	5 191
1940.....	38 492	1 317	39 809	2 793
1941.....	35 381	1 184	36 565	2 016
1942.....	33 049	1 010	34 059	2 611
1943.....	30 665	869	31 534	3 363
1944.....	28 952	858	29 810	1 868

räcklig för att tillgodose bemanningsbehoven för en fredsmässig trafik av ungefär 1939 års nivå. I tab. 5 har angivits antalet vid sjömanshusen inskrivna vid utgången av åren 1939—1944.

Sjömanshusen föra register m. m. över svenska sjömän, som sysselsättas å svenska handelsfartyg samt verkställa på- och avmönstringar av sjömän. Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse angående sjömanshusen i riket samt sjömäns på- och avmönstring den 9 juni 1939 (nr 306) med vissa ändringar 1942 och 1944 (SFS 1942: 646, 1944: 43) kvarstår en sjöman i registret intill dess anmälan inkommit att vederbörande upphört att idka sjöfart å handelsfartyg. Dessutom avförs ur registren sjömän, som såvitt känt är, under fyra på varandra följande kalenderår icke idkat sjöfart. Nyinskriven sjöman, som tjänstgjort till sjöss under högst sex månader första året efter inskrivningen, men under året därpå icke idkat sjöfart, avföres även. År 1944 skedde en ändring beträffande sistnämnda kategori, som innebar, att sjöman, som på grund av annan militärtjänstgöring än fast anställning vid krigsmakten varit förhindrad att idka sjöfart, skulle avförs ur registret först vid slutet av det kalenderår, under vilket sådant hinder icke förelegat. Före 1942 kvarstodo i registren sjömän, vilka såsom värnpliktiga tillhörde marinens eller flygvapnets beväring, oavsett om de ej vidare voro sjöfarande. För att erhålla jämförbara siffror med senare år ha i tab. 5 dessa frånräknats.

SYSSELSÄTTNINGEN I
GROSSHANDELN UNDER OCH NÄRMAST
EFTER KRIGET

---

*Undersökning utförd av
Grosshandelns utredningsinstitut*

SYSELSÄTTNINGEN I

GROSSHANDELN UNDER OCH NÄRMAST

EFTER KRIGET

(Lafvning af förhållanden)

Grosshandelsnäringslivet

PM

ang. de till Sveriges Grossistförbund anslutna företagens personalförhållanden nu och efter kriget.

För att i görligaste mån kunna skapa en bild av behovet av arbetskraft inom den svenska grosshandeln efter kriget uppdrog Sveriges Grossistförbunds fredsplaneringskommitté åt Grosshandelns Utredningsinstitut att verkställa en utredning bland de till Förbundet anslutna företagen. Vid en konferens i juni 1944 mellan å ena sidan docent K. Kock och magister E. Westerlind såsom representanter för Kommissionen för Ekonomisk Efterkrigsplanering och å andra sidan Förbundets verkställande direktör E. Kördel och föreståndaren för Grosshandelns Utredningsinstitut A. Elander utarbetades ett frågeformulär (bil. 1), vilket sedermera utsändes till samtliga till Grossistförbundet anslutna företag. I samband härmed framhölls, att frågeformuläret huvudsakligen riktade sig till de företag, vilka endera hade en omsättning under år 1943 av minst 2 milj. kronor eller som i sin rörelse sagda år hade minst 10 personer anställda. Dock påpekades, att Institutet skulle låta bearbeta uppgifter även från de företag, vilka icke vore att hänföra till nu sagda storleksordning.

Till den utsatta tidpunkten för frågeformulärets insändande hade uppgifter inkommit från 412 företag, representerande en sammanlagd omsättning av 1 289,6 milj. kronor. Av skilda anledningar ha emellertid uppgifterna från 95 företag måst utsorteras. Förutom i de fall då uppgifterna varit ofullständiga, har en utsortering även ägt rum, då antalet inkomna svar inom en och samma branschorganisation icke givit fullgod representativitet.

Den slutliga sammanställning, som härmed framlägges för Kommissionen för Ekonomisk Efterkrigsplanering omfattar sålunda 317 företag med en sammanlagd omsättning av 900,6 milj. kronor. Då antalet företag som den $^{31/12}$ 1943 voro anslutna till Grossistförbundet utgjorde 909, utgör alltså svarsprocenten 34,9 och representerar nyssnämnda omsättning — 900,6 — 43,0 % av den totala omsättning — 2 095,9 milj. kronor — som Grossistförbundet under år 1943 representerade. F. n. uppgår antalet medlemmar i Grossistförbundet till ca 960 med en sammanlagd omsättning av omkring 2 300 milj. kronor.

De slutligen bearbetade svaren ha enligt inom Grosshandelns Utredningsinstitut tillämpad praxis sammanförts till följande fyra huvudgrupper, omfattande nedan angivna branschorganisationer:

I. Livsmedel:

4. Fruktengrossistföreningen i Stockholm o. Sveriges Fruktimportörförening (25.)
6. Föreningen Stockholms Grönsaksgrossister
8. Göteborgs Konfektyr-Grossist-Förening
9. Göteborgs Kött- & Fläskengrossistförening
16. Stockholms Köttgrossistförening
17. Stockholms Potatisengrossistförening
18. Svenska Engrossistföreningen i frukt och grönsaker
26. Sveriges Färskfiskgrossisters Riksförbund
28. Sveriges Kafferosteriers Förening
29. Sveriges Kolonialvaru-Engrossisters Riksförbund
31. Sveriges Ostengrossistförening
37. Sveriges Viltimportörförening
38. Sveriges Äggrossisters Förening

II. Beklädnad och heminredning:

2. Damhattfabrikantsektionen
20. Svenska Hatt-, Mössfabrikant- & Grossistföreningen
22. Svenska Leverantörsförbundet av Möbleringsmaterial
34. Sveriges Sko- och Lädergrossisters Förbund
39. Textilgrossisternas Riksförbund

III. Byggnadsmateriel o. d.:

3. Elgrossisternas Förening
5. Färghandelns Leverantörförening
10. Järnmanufakturgrossisternas Importförening
21. Svenska Järn- och Balkgrossisters Förening u. p. a.
23. Svenska Rörföreningen u. p. a.
24. Svenska Trävaruengrossistföreningen
33. Sveriges Planglasgrossisters Förening

IV. Diverse branscher:

1. Allmänna avdelningen
7. Guldsmedsbranschens Leverantörförening
11. Kolimportörsektionen
12. Kontorsmaskinhandlarnas Förening
13. Kontorsmöbelhandlarnas Förening
14. Leksaksgrossisternas Förening
15. Pappersgrossistsektionen
19. Svenska Fotogrossistföreningen
27. Sveriges Glas- och Porslinsengrossistförening

- 30. Sveriges Optikgrossisters Förening
- 32. Sveriges Parfymeri-Engrossisters Förening
- 35. Sveriges Tarmimportörers Förening
- 36. Sveriges Urgrossisters Förening

De inkomna svarens fördelning å olika grupper (branschorganisationer) framgå av bil. 2 (a—e), som även utvisar i vad mån representativiteten — med hänsyn tagen till antal och omsättning — har tillgodosetts.

Den högsta svarsprocenten vad antal företag beträffar återfinnes inom »Svenska Rörföreningen u. p. a.», där 23 företag av 30, motsvarande 76,7 % inkommit med svar. Vad beträffar omsättningen återfinnes högsta svarsprocenten inom »Svenska Hatt-, Mössfabrikant- & Grossistföreningen», där icke mindre än 95,1 % av branschorganisationens totala omsättning finnes representerad. Motsvarande lägsta procenttal återfinnes — vad antalet beträffar — inom »Sveriges Äggrossisters Förening» — 10,8 % — och vad omsättningen beträffar inom »Sveriges Färskfiskgrossisters Riksförbund» — 15,0 %. Anmärkas må dock, att sistnämnda två sammanslutningar endast i undantagsfall ha medlemmar med en omsättning överstigande 2 milj. kronor.

Ytterligare framgår av bil. 2 antalet nu anställda inom de företag, som inkommit med svar. Som synes av bilagan utgör den anställda personalen hos de 317 i utredningen deltagande företagen sammanlagt 13 650 personer. Genomsnittliga försäljningssumman per anställd uppgår följaktligen till 65 900 kronor — en siffra, som väl överensstämmer med det resultat, som Institutet i annat sammanhang tidigare framkommit till.

I det utsända frågeformuläret uppdelades personalen i de fyra grupper, som Institutet vid tidigare utredningar brukat använda sig av, nämligen

- a) Företagets ledning och kontor.
- b) Resande och platsförsäljare.
- c) Exp., lager- och transportpersonal.
- d) Övriga.

För att få en uppfattning om hur antalet nu anställda personer förhåller sig till antalet anställda under ett »normalt», icke krispåverkat år, införskaffades uppgifter om personalstyrkan under såväl juni 1939 som juni 1944. Beträffande 1944 begärdes även uppgift på hur många av de då anställda, som voro inkallade till militärtjänstgöring. Slutligen begärdes uppgift på hur stor personal, fördelad på ovanstående fyra grupper, som företaget ansåge sig komma att behöva efter kriget, varvid nedanstående tre alternativ angåvos:

Alt. I = Importmöjligheter och/eller den inhemska varuproduktionen äro ungefär som nu (juni 1944). Bibehållande av nuvarande ransoneringsbestämmelser.

Alt. II = Importmöjligheter och/eller den inhemska varuproduktionen äro ungefär som före kriget (juni 1939).

Alt. III = Varutillgången väsentligt försämrade i förhållande till nu, antingen därigenom att importmöjligheterna äro avsevärt försämrade eller där-

igenom att den inhemska produktionen i de fall, den är beroende av import av utländska råvaror och/eller bränsle, är försämrad eller genom en kombination av båda dessa alternativ. Skärpta ransoneringsbestämmelser.

Beträffande resultatet se bil. 3.

Det gällde alltså icke att bedöma *hur läget* skulle komma att ställa sig utan *hur personalbehovet* skulle komma att te sig vid ovan angivna tre alternativ. Det framhölls emellertid, att det givetvis även vore av intresse att få höra de olika företagens uppfattning om hur de bedömt importmöjligheterna och den inhemska produktionen för sina resp. branschers vidkommande efter kriget. Företagen uppmanades därför att, i den mån så var möjligt, uttala sin åsikt om huruvida importmöjligheterna resp. den inhemska produktionen efter kriget komme att:

- a) bli lika med nu,
- b) överensstämma med förkrigsförhållandena,
- c) bli väsentligt försämrad i förhållande till juni 1944.

Helt naturligt kan någon tabellsammanställning av svaren på ovanstående intervjumässigt framställda frågor icke göras. I allmänhet synas emellertid företagen hysa den uppfattningen, att en återgång till förkrigsförhållanden relativt snabbt kommer att äga rum.

De inkomna svaren å *fråga 2*: »Hur beräknar Ni att personalförhållandena inom Edert företag komma att ändras efter kriget förutsatt att de *nu* inkallade oavkortat återinträda i tjänst, d. v. s. vilket antal personer behöver nyanställas resp. entledigas?» ha givit vid handen, att några personalförändringar av betydelse icke äro att vänta i och med den nu pågående försvarsberedskapens upphörande.

Fråga 3: »Hur beräknar Ni, att personalförhållandena inom Edert företag komma att ändras i och med att nu rådande ransoneringsbestämmelser komma att upphävas?» De branscher som hittills i större utsträckning berörts av ransoneringsförhållandena äro huvudsakligen de, i vars varusortiment ingå kolonialvaror och övriga livsmedel, textilvaror och lädervaror. Under förutsättning att import resp. inhemsk produktion komma att överensstämma med de i alt. I och II angivna förutsättningarna, torde några personalförändringar av betydelse icke vara att vänta. Ett undantag härifrån utgör dock de företag, vars varusortiment huvudsakligen utgöres av kolonialvaror, där en markant minskning av personalen kunnat iakttagas vid en förbättrad varutillgång. I övrigt giva de inkomna svaren vid handen, att företagen i mycket stor utsträckning anse sig efter ransoneringsens upphörande kunna använda den nuvarande »ransoneringspersonalen» till andra uppgifter inom företaget.

I *fråga 4* har inforrats svar från de företag, som under olika förutsättningar ansett sig tvingade minska sin personal, ang. *vilka* personalkategorier först kunde komma ifråga vid entledigande (vikarier för nu inkallade, kvinnlig personal, äldre tjänstemän = förtidspensionering etc.). Såsom även framgår av det ovan anförda komma — vid alt. I och II — endast obetydliga

Frågeformulär

angående verksamheten m. m. efter kriget.

I. Personalfrågor.

1. Sysselsättning av personal.

Antal anställda	Juni 1939	Nuvarande:		Efter kriget: Alternativ (se nedan)		
		I arbete	Inkallade	I	II	III
a) företagsledning och kontor						
b) resande och platsförsäljare						
c) exp-, lager- och tptpersonal						
d) övriga (fabrikspersonal o. d.)						
Summa						

Vid besvarandet av fråga 1 bör som *allmän förutsättning* antagas, att inkomstvolymen (köpkraften inom landet) efter kriget i stort sett är lika med juni 1944. Följande *speciella* förutsättningar gälla:

- Alt. I = Importmöjligheter och/eller den inhemska varuproduktionen äro ungefär som nu (juni 1944). Bibehållande av nuvarande ransoneringsbestämmelser.
- Alt. II = Importmöjligheter och/eller den inhemska varuproduktionen äro ungefär som före kriget (juni 1939).
- Alt. III = Varutillgången väsentligt försämrade i förhållande till nu, antingen därigenom att importmöjligheterna äro avsevärt försämrade eller därigenom att den inhemska produktionen i de fall, den är beroende av import av utländska råvaror och/eller bränsle, är försämrade eller genom en kombination av båda dessa alternativ. Skärpta ransoneringsbestämmelser.

Vid besvarandet av dessa frågor gäller det alltså icke att bedöma *hur låget* kommer att ställa sig, utan *hur personalbehovet* kommer att te sig i de tre olika fallen. Det är emellertid givetvis ä v e n av intresse att få höra Eder uppfattning om, hur Ni bedömer importmöjligheter och inhemska produktion för Eder branschs vidkommande efter kriget. Anser Ni, att importmöjligheter resp. inhemska produktion i stort komma att bli lika med nu, komma att överensstämma med förkrigsförhållandena eller komma att bli väsentligt försämrade i förhållande till det nuvarande låget?

.....

.....

2. Hur beräknar Ni, att personalförhållandena inom Edert företag komma att ändras efter kriget förutsatt att de *nu* inkallade oakortat återinträda i tjänst, d. v. s. vilket antal personer behöver nyanställas resp. entledigas?

Personal	Alternativ enligt ovan:					
	I (= nu)		II (= juni 1939)		III (= väsentligt försämrade läge i förhållande till nu)	
	Ny-anställda	Permitterade	Ny-anställda	Permitterade	Ny-anställda	Permitterade
a)						
b)						
c)						
d)						

3. Hur beräknar Ni, att personalförhållandena inom Edert företag komma att ändras i och med att nu rådande ransoneringsbestämmelser komma att upphävas?

Personal	Alternativ enligt ovan					
	I (= nu)		II (= juni 1939)		III (= väsentligt försämrat läge i förhållande till nu)	
	Ny-anställda	Permitterade	Ny-anställda	Permitterade	Ny-anställda	Permitterade
a)						
b)						
c)						
d)						

Var god angiv nedan hur många av de nu för ransoneringsgöromål anställda, som kunna användas för andra uppgifter inom företaget.

.....

.....

4. Angiv nedan ungefärligen vilken personal, Ni anser Eder i första hand nödgas entlediga [ex:vis vikarier för nu inkallade, kvinnlig personal, äldre tjänstemän (= förtidspensionering)]:

.....

.....

5. Hur löser Ni arbetsfrågan, om Eder personal f. n. ej är tillräcklig:

I. Genom övertidsarbete för personalen

II. Genom rationaliseringsåtgärder: } Var god stryk under det tillämpliga!

a) kontor

b) lager

II. Övriga frågor.

6. I vilken utsträckning befarar Ni förluster å ersättningsvaror (innehavda lager och kontrakterade varor) efter kriget i förhållande till nu bokfört värde: 10 % — 25 % — 50 % — 100 %?

.....

.....

7. Ingår i Edert varusortiment några ersättningsvaror, vilka Ni anser vara säljbara även efter kriget och i så fall vilka?

.....

.....

8. Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har uttalat, att priserna efter krigets slut skola bringas ned i den utsträckning som motsvaras av nedgången av import- och andra kostnader. Denna prisnedgång bör enligt kommissionen ske så snabbt som möjligt och även gälla ineliggande lager. I allmänhet synes man — med hänsyn till att lagren torde vara nedskrivna till betryggande nivå — vara av den uppfattningen, att det är bättre att snabbt nå det nya prisläget än att priserna genom olika åtgärder successivt sänkas. Har Ni annan uppfattning? Angiv i så fall denna och motiveringen därför så utförligt som möjligt:

.....

.....

9. Angiv eventuella andra synpunkter, som Ni anser vara av värde att undersöka för fredsplaneringskommitténs fortsatta arbete.

.....

.....

Ang. de enskilda till Sveriges Grossistförbund anslutna företagens personalförhållanden 1939, nu och efter kriget.

B r a n s c h	Totalt antal företag	Totalt oms. mKr.	Svar från			Antal anställda													
			Antal föret.	% av tot. antalet	Repr. en omsättn. av mKr.	% av tot. omsättn.	Juni 1939		Juni 1944		Efter kriget								
							I arbete	Ink.	Alt. I	Alt. II	Alt. III								
<i>Livsmedel:</i>																			
4, 6, 8, 17, 18, 25	111		20	18.0		22.0	129	135	17	146	172	148							
9, 16, 35	37		7	18.9		42.4	513	434	58	431	538	323							
28	27		11	40.7		46.8	346	285	21	303	356	303							
29, 31	151		64	42.4		60.1	1 714	1 910	186	2 046	1 960	1 833							
26	33		4	12.1		15.0	69	52	9	67	67	67							
38	37		4	10.8		20.9	68	60	2	63	68	67							
	396	661.3	110	27.8	304.7	46.1	2 839	2 876	293	3 056	3 161	2 741							

Branscherna avse:

nr 4	Fruktengrossistföreningen i Stockholm	nr 16	Stockholms Köttgrossistförening
6	Föreningen Stockholms Grönsaksgrossister	35	Sveriges Tarmimportörers Förening
8	Göteborgs Konfektyr-Grossist-Förening	28	Sveriges Kafferosterers Förening
17	Stockholms Potatisengrossistförening	29	Sveriges Kolonialvaru-Engrossisters Riksförbund
18	Svenska Engrossistföreningen i frukt och grönsaker	31	Sveriges Ostengrossistförening
25	Sveriges Fruktimportförening	26	Sveriges Färsfiskgrossisters Riksförbund
9	Göteborgs Kött- & Fläskengrossistförening	38	Sveriges Ägggrossisters Förening

Ang. de enskilda till Sveriges Grossistförbund anslutna företagens personalförhållanden 1939, nu och efter kriget.

Bransch	Totalt antal företag	Total oms. mKr	Svar från			Antal anställda								
			Antal föret.	% av tot. antalet	Repr. en omsättn. av mKr	% av tot. omsättn.	Juni 1944		Efter kriget					
							I arbete	Ink.		Alt. I	Alt. II	Alt. III		
Beklädnad och heminredning.														
2	12		7	58.3			851	815	16	840	862	762		
20	15		10	66.7			831	791	20	827	870	714		
22	17		7	41.2			315	275	30	290	304	283		
34	19		10	52.6			196	144	8	155	162	142		
39	109		50	45.9			2 105	2 030	151	2 107	2 205	1 903		
S:a	172	324.3	84	48.8	185.8	57.3	4 298	4 055	225	4 219	4 403	3 788		

Branscherna avse:

- nr 2 Damhattfabrikantsektionen
- 20 Svenska Hatt-, Mössfabrikant- & Grossistföreningen
- 22 Svenska Leverantörsförbundet av Möbleringsmaterial

- nr 34 Sveriges Sko- och Lädergrossisters Förbund
- 39 Textilgrossisternas Riksförbund

Ang. de enskilda till Sveriges Grossistförbund anslutna företagens personalförhållanden 1939, nu och efter kriget.

Bransch	Totalt antal företag	Total oms. mKr	Svar från			Antal anställda							
			Antal företag	% av tot. antalet	Repr. en omsättn. av mKr	Juni 1939		Efter kriget					
						I arbete	Ink.	Alt. I	Alt. II Alt. III				
<i>Byggnadsmateriel o. d.:</i>													
3	13		5	38.5		187	221	28	238	263	159		
5	34		8	23.5		341	398	36	422	420	344		
10	6		4	66.7		301	299	29	291	294	263		
21	16		7	43.8		565	513	69	556	577	489		
23	30		23	76.7		550	577	64	613	602	497		
24	27		7	25.9		198	236	24	244	260	227		
33	15		4	26.7		172	163	11	165	166	147		
S:a	141	599.9	58	41.1	170.1	2 314	2 407	261	2 529	2 582	2 116		

Branscherna avse:

- nr 3 Elgrossisternas Förening
 5 Färghandelns Leverantörförening
 10 Järnmanufakturgrossisternas Importförening
 21 Svenska Järn- och Balkgrossisters Förening u. p. a.

- nr 23 Svenska Rörtföreningen u. p. a.
 24 Svenska Trävaruengrossistföreningen
 33 Sveriges Planglasgrossisters Förening

Ang. de enskilda till Sveriges Grossistförbund anslutna företagens personalförhållanden 1939, nu och efter kriget.

B r a n s c h	Totalt antal företag	Totalt oms. mKr	Svar från			A n t a l a n s t ä l l d a					
			% av tot. antalet	Repr. en omsättn. av mKr.	% av tot. omsättn.	Juni 1939	Juni 1944		Efter kriget		
							I arbete	Ink.	Alt. I	Alt. II	Alt. III
<i>Diverse branscher:</i>											
1	94		26.6		38.2	840	876	64	903	1 078	784
7	9		33.3		50.0	200	243	24	256	243	224
11	10		50.0		61.2	185	196	10	145	130	136
12, 13	18		33.3		16.5	842	858	142	1 216	1 348	1 076
14	6		66.7		81.8	174	226	6	226	205	175
15	6		33.3		68.7	170	168	6	170	170	170
19	6		50.0		30.7	171	149	8	155	181	115
27	18		33.3		45.1	157	206	14	198	193	167
30, 36	19		21.1		30.3	112	89	11	101	106	91
32	14		50.0		83.7	250	224	13	239	259	198
S:a	200	510.4	32.5	240.0	47.0	3 101	3 255	298	3 609	3 913	3 136

Branscher avse:

- nr 1 Allmänna avdelningen
 nr 7 Guldsmedsbranschens Leverantörförening
 11 Kollimporförsektionen
 12 Kontorsmaskinshandlarnas Förening
 13 Kontorsmöbelhandlarnas Förening
 14 Leksaksgrossisternas Förening

- nr 15 Pappersgrossistsektionen
 19 Svenska Fotogrossistföreningen
 27 Sveriges Glas- och Porslinsengrossistförening
 30 Sveriges Optikgrossisters Förening
 36 Sveriges Urgrossisters Förening
 32 Sveriges Parfymeri-Engrossisters Förening

Bilaga 2 e.

Ang. de enskilda till Sveriges Grossistförbund anslutna företagens personalförhållanden 1939, nu och efter kriget.

Bransch	Totalt antal företag	Totalt oms. mKr	Svar från			Antal anställda				
			Antal föret.	% av tot. antalet av mKr	Repr. en omsättn. av tot. omsättn.	Juni 1939	Juni 1944			
							Efter kriget			
						I arbete	Ink.	Alt. I	Alt. II	Alt. III
Totalt	909	2 095·9	317	34·9	900·6	12 573	1 077	13 413	14 059	11 781

Bilaga 3.

Uppgift å personalens fördelning å olika grupper: a) juni 1939, b) nu (juni 1944) och c) efter kriget.

Juni 1939.

Huvudgrupp	Grupp a) Företags- ledn. och kontor	Grupp b) Resande o. plats- försäljare	Grupp c) Exp.-, lager- o. tptpers.	Grupp d) Övriga	Summa
Livsmedel	1 031	443	942	423	2 839
Beklädnad o. heminredn.	789	470	1 183	1 856	4 298
Byggnadsmateriel	971	160	817	366	2 314
Diverse branscher	846	367	775	1 113	3 101
S:a	3 637	1 440	3 717	3 758	12 552

Juni 1944.

Huvudgrupp	Grupp a)		Grupp b)		Grupp c)		Grupp d)		Summa		Summa
	I arbete	Ink.	I arbete	Ink.	I arbete	Ink.	I arbete	Ink.	I arbete	Ink.	
Livsmedel	1 168	93	416	40	928	126	364	34	2 876	293	3 169
Beklädnad o. heminredn.	838	35	465	46	1 150	112	1 602	32	4 055	225	4 280
Byggnadsmateriel	1 021	79	169	15	788	123	429	44	2 407	261	2 668
Diverse branscher	896	36	340	31	806	78	1 193	153	3 235	298	3 533
S:a	3 923	243	1 390	132	3 672	439	3 588	263	12 573	1 077	13 650

Efter kriget. Alt. I.

Huvudgrupp	Grupp a)	Grupp b)	Grupp c)	Grupp d)	Summa
Livsmedel	1 262	453	994	347	3 056
Beklädnad o. heminredn.	864	504	1 201	1 650	4 219
Byggnadsmateriel	1 048	186	832	463	2 529
Diverse branscher	907	358	812	1 532	3 609
S:a	4 081	1 501	3 839	3 992	13 413

Efter kriget. Alt. II.

Huvudgrupp	Grupp a)	Grupp b)	Grupp c)	Grupp d)	Summa
Livsmedel	1 202	495	1 025	439	3 161
Beklädnad o. heminredn.	843	517	1 246	1 797	4 403
Byggnadsmateriel	1 072	199	854	457	2 582
Diverse branscher	935	425	820	1 733	3 913
S:a	4 052	1 636	3 945	4 426	14 059

Efter kriget. Alt. III.

Huvudgrupp	Grupp a)	Grupp b)	Grupp c)	Grupp d)	Summa
Livsmedel	1 160	425	880	276	2 741
Beklädnad o. heminredn.	796	460	1 103	1 429	3 788
Byggnadsmateriel	885	163	668	400	2 116
Diverse branscher	798	315	684	1 339	3 136
S:a	3 639	1 363	3 335	3 444	11 781

YRKES- OCH UTBILDNINGSFÖRHÅLLANDEN M. M.
BETRÄFFANDE LÅNGTIDSTJÄNSTGÖRANDE
LOTTOR OCH ÖVRIGA KVINNliga
KRIGSFRIVILLIGA

---

*Statistisk undersökning utförd av
Statens arbetsmarknadskommission*

YRKES- OCH UTBILDNINGSFÖRHÅLLANDEN M. M.
BETÄFFANDE LÄNGDSTJÄNSTGÖRANDE
I LOTTOR OCH ÖVRIGA KUNSLIGA
KRIGSFRIVILLIGA

Meddelat under beaktande af
Styrkans förordning af den 27/11/1917

Yrkes- och utbildningsförhållanden m. m. beträffande långtids-tjänstgörande lottor och övriga kvinnliga krigsfrivilliga.

Efter framställning av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har Kungl. Maj:t anbefallt statens arbetsmarknadskommission att verkställa utredning rörande bl. a. sysselsättningssituationen under och närmast efter kriget för inom försvarsväsendet tjänstgörande lottor och övriga kvinnliga krigsfrivilliga.

Med anledning härav har kommissionen företagit en statistisk undersökning rörande yrkes- och utbildningsförhållanden m. m. för krigsavlönad heltidsanställd sådan personal, som den 10 oktober 1944 var i tjänst vid armén, marinen eller flygvapnet. Undersökningen har, i enlighet med vad som skett vid en av kommissionen tidigare företagen undersökning rörande frivilligt tjänstgörande värnpliktiga m. fl. (SOU 1944: 36), begränsats till att omfatta personal som vid undersökningstillfället — med bortseende från avbrott understigande en månad — varit i tjänst sedan minst 6 månader tillbaka.

Undersökningen tillgick så att ett inom arbetsmarknadskommissionen i samråd med lottaöverstyrelsen utarbetat frågeformulär tillställdes samtliga berörda personer, beträffande samtliga lottor genom lottaöverstyrelsen, beträffande i luftbevakningstjänst sysselsatta övriga kvinnliga krigsfrivilliga genom resp. rekryteringsbyråer. På förfrågan meddelades, att krigsfrivilliga med angiven tjänstgöringstid icke funnos inom föreningen svenska blå stjärnan eller inom röda korsets hjälpsystemkommitté. Frågeformuläret, vars utseende framgår av bilaga, upptog frågor om militärtjänstgöringens art och längd, förutvarande civila anställningar, genomgångna kurser och läroanstalter, familjeförhållanden samt avsedd verksamhet efter militärtjänstens slut.

Uppgifter ha inkommit från samtliga lottaförbund och 15 av de 21 rekryteringsbyråerna. Inom återstående sex luftbevakningsområden fanns ingen personal, som berördes av undersökningen. Personer, som icke ämna taga förvärvsarbete efter militärtjänsten, ha, enligt vad som uppgivits, i stor utsträckning underlåtit att besvara det utsända frågeformuläret, och undersökningen har därför i samförstånd med lottaöverstyrelsen begränsats till dem, som mer eller mindre bestämt förklarat sig ha för avsikt att söka annat arbete. Ytterligare ett antal blanketter måste utsorteras av den anledningen, att de föreskrivna villkoren om tjänstgöringstidens längd icke voro uppfyllda.

Undersökningsmaterialets omfattning framgår av följande sammanställning, vilken utvisar, att uppgifter inkommit från 1 254 personer. Av dessa gjordes 904, varav 816 lottor och 88 övriga krigsfrivilliga, till föremål för närmare bearbetning.

	Antal upp- giftsläm- nare	Medtagna i undersök- ningen	Ej medtagna i under- sökningen	
			Ej föreskri- ven tjänst- göringstid	Änna ej taga för- värsarbete
Lottor	1 131	816	102	213
Övriga krigsfrivilliga	123	88	24	11
Summa	1 254	904	126	224

I tab. 1 redovisas de i undersökningen ingående efter hemortslän. Av tabellen framgår, att personal av ifrågavarande slag rekryterats från samtliga län. Särskilt många voro hemmahörande i Blekinge län. Tages hänsyn till de olika länens folkmängd blir detta ännu mera påfallande, då ju Blekinge län är ett av de med avseende på invånarantalet minsta länen. Ur denna synpunkt är även antalet på Gotland hemmahörande lottor anmärkningsvärt stort.

Tab. 1. Länsfördelning.

L ä n	Lottor	Övriga krigsfri- villiga	Summa	L ä n	Lottor	Övriga krigsfri- villiga	Summa
Stockholms stad	69	2	71	Göteborgs o. Bohus.	63	4	67
Stockholms	23	6	29	Älvsborgs	22	—	22
Uppsala	9	—	9	Skaraborgs	7	1	8
Södermanlands	6	3	9	Värmlands	55	1	56
Östergötlands	17	4	21	Örebro	23	1	24
Jönköpings	4	3	7	Västmanlands	2	—	2
Kronobergs	7	5	12	Kopparbergs	19	5	24
Kalmar	50	5	55	Gävleborgs	24	2	26
Gotlands	46	—	46	Västernorrlands ...	25	7	32
Blekinge	144	6	150	Jämtlands	34	7	41
Kristianstads	14	4	18	Västerbottens	27	15	42
Malmöhus	64	3	67	Norrbottnens	52	4	56
Hallands	10	—	10	Summa	816	88	904

Uppgifterna beträffande militära tjänstgöringsförhållanden avse försvarsgren, d. v. s. armén, marinen eller flygvapnet, arbetets art, tjänsteställning och militärtjänstgöringens längd.

I tab. 2 meddelas uppgifter om fördelningen på försvarsgren samt arbetets art. Det framgår härav, att flertalet, eller 717, tillhörde armén, 167 marinen och 10 flygvapnet. Fördelningen på de olika tjänster, som kunna förekomma, är mycket ojämn. Flertalet voro sysselsatta med telefon- och expeditionstjänst. I luftbevakningstjänst sysselsattes 90 lottor och 88 övriga krigsfrivilliga.

Beträffande arbetets natur inom de olika tjänsterna och de kvalifikationer som erfordras, kan nämnas, att expeditionstjänst förutsätter färdighet i maskinskrivning och att förbindelsetjänst, som endast förekommer vid marinen,

Tab. 2. Militär tjänstgöring.

Militär tjänst	Armén	Marinen	Flyg- vapnet	Uppgift saknas	Summa
Expeditionstjänst	177	90	6	—	273
Förbindelsetjänst	—	45	—	—	45
Förplägnadstjänst	51	15	—	—	66
Luftbevakningstjänst	¹ 178	—	—	—	178
Luftförvarssignaltjänst	179	3	—	—	182
Materieltjänst	—	3	1	—	4
Sjukvårdstjänst	13	11	—	—	24
Trådsignaltjänst	102	—	3	—	105
Radiosignaltjänst	10	—	—	—	10
Uppgift saknas	7	—	—	10	17
Summa	717	167	10	10	904

¹ Därav 90 lottor och 88 övriga krigsfrivilliga.

utföres av växeltelefonister samt telefonposter. Luftvarssignaltjänst utövas huvudsakligen av telefonlotter, likaså trådsignaltjänst. Materieltjänsten omfattar tvätt och sömnad. För samtliga tjänster finnas särskilda kurser enligt av Kungl. Maj:t fastställda utbildningsbestämmelser. För tjänst vid armén och flygvapnet äro kurserna grundläggande kurs, underbefälkurs och befälkurs och för tjänst vid marinen lägre och högre kurs. Även repetitionskurser eller motsvarande tjänstgöring förekommer.

Enligt stadgarna står lottaorganistionen öppen för alla kvinnor, vilka äro svenska medborgare »kända för laglydnad och medborgarsinne». För att antagas till luftbevakare fordras att vara välfrejdad svensk medborgare samt att dessutom vara fullt frisk, äga god fysik och normal syn och hörsel samt icke ha fel på talorganen. Inom lottaorganisationen finnes en mångfald uppgifter av så olika slag, att alla kunna finna en passande sysselsättning oavsett yrkes- och utbildningsförhållanden samt ålder och fysiska förutsättningar i allmänhet. Var och en får själv välja sin beredskapsuppgift och utbildas sig för denna.

Lottaarbetet var från början oavlönat och av helt frivillig natur, men i den mån uppgifterna i samband med försvarsberedskapens uppbyggande ökade, visade det sig så småningom nödvändigt att fastare knyta lottorna till krigsmakten. Särskilda bestämmelser om antagning av lotter m. m. ha därför utarbetats och fastställts i order. Lottorna avtalsbindas numera med militära myndigheter redan i fredstid och erhålla under sin krigstjänstgöring i stort sett samma förmåner som värnpliktiga beträffande avlöning, sjukvård, krigsledighet, beklädning m. m. Vissa lotter äro dock endast mera tillfälligt anställda och äro endast avtalsbundna av den lottakår de tillhöra. Dessa senare betecknas i allmänhet som B-lottor till skillnad från de förstnämnda s. k. A-lottorna. Vid krigstjänstgöring erhålla B-lottorna dock motsvarande förmåner som A-lottorna. Flertalet av de i undersökningen ingående torde vara A-lottor.

Tab. 3. Tjänsteställning och militärtjänstgöringens längd.

Militärtjänstgöringens längd	L o t t o r						Övriga krigsfrivilliga		
	menig	underbefäl	underofficer	officer	uppgift saknas	S:a	menig	underbefäl	S:a
6 —12 mån.	28	102	18	4	5	157	25	6	31
1 —1½ år	9	130	17	6	—	162	13	10	23
1½—2 »	7	93	20	3	1	124	4	3	7
2 —2½ »	6	66	14	3	1	90	7	7	14
2½—3 »	3	57	24	7	—	91	2	2	4
3 —3½ »	1	45	23	8	1	78	3	4	7
3½—4 »	—	20	15	4	—	39	2	—	2
4 —4½ »	2	14	10	4	—	30	—	—	—
4½—5 »	—	13	15	4	1	33	—	—	—
Mer än 5 år	—	5	5	2	—	12	—	—	—
Summa	56	545	161	45	9	816	56	32	88

Under tjänst i krigsbefattning tilldelas lottor tjänsteställning motsvarande menig, underbefäl (furir), underofficer eller officer. Till frivillig luftbevakning uttagna kunna erhålla utbildning och befordran till luftbevakningsstationschef (ls-chef) med underbefäls tjänsteställning. Särskilt lämplig personal kan vinna anställning vid luftbevakningscentral och kan då erhålla placering i högre befattning än ls-chef.

I tab. 3 redovisas fördelningen efter tjänsteställning och militärtjänstgöringens längd. Uppgifterna om tjänstgöringstid avse den tid, vederbörande utan längre avbrott än en månad fullgjort militärtjänstgöring.

Tabellen utvisar, att endast 56 lottor icke erhållit befordran till högre tjänsteställning än menig. Av dessa hade 28 tjänstgjort mindre än ett år. Två tredjedelar av samtliga voro underbefäl. Av de återstående voro 161 underofficerare och 45 officerare. Av de sistnämnda hade 43 fänriks och 2 löjtnants tjänsteställning. De senare voro placerade som fomoblottor (försvarsområdesmobiliseringslottor). I 9 fall saknades uppgift om tjänsteställning.

Som framgår av tabellen var tjänstgöringstiden mycket varierande. Bland lottor i befälsställning hade ett mindre antal tjänstgjort sedan tiden för krigsutbrottet. Bland de frivilliga luftbevakerskorna förekom däremot icke längre tjänstgöringstider än 4 år.

Sambandet mellan tjänstgöringstid och tjänsteställning är påtagligt. Beräknas medianen, visar det sig, att meniga i genomsnitt tjänstgjort ungefär 1 år, underbefäl 1 2/3 år, underofficerare 2 1/2 år och officerare 3 år.

Beträffande löneförmånerna kan nämnas, att den sammanlagda termins- och månadslönen uppgår för menig lotta till 75 kr per månad och för underbefäl till 105 kr. Underofficer erhåller 135 och officerare (fänrik) 180 kr. Övriga förmåner, kost och logi m. m. äro lika för alla.

Av de krigsfrivilliga, som icke voro lottor, hade 36 % avancerat till underbefäl.

Tab. 4. Ålder och civilstånd.

Ålder	Lottor	Övriga krigs- frivilliga	Summa	d ä r a v			
				ogifta	gifta	änkor	från- skilda
Under 18 år.....	21	12	33	33	—	—	—
18—20 ».....	174	30	204	202	2	—	—
21—25 ».....	238	34	272	247	22	—	3
26—30 ».....	93	4	97	63	29	2	3
31—35 ».....	61	4	65	34	20	3	8
36—40 ».....	79	1	80	34	34	5	7
41—45 ».....	52	1	53	13	24	10	6
46—50 ».....	54	—	54	7	26	14	7
51— <i>∞</i> ».....	41	2	43	9	12	16	6
Uppgift saknas.....	3	—	3	1	1	—	1
Summa	816	88	904	643	170	50	41

Uppgiftslämnarnas fördelning på åldersgrupper framgår av tab. 4. Tabellen utvisar, att bland lottorna förhållandevis många voro över 40 år, medan av de övriga krigsfrivilliga endast 12, eller $\frac{1}{7}$, voro över 25 år. Medelåldern (medianen) var 25,5 år för de förra och 21,2 år för de senare.

Uppgifter om familjeförhållanden lämnas i tab. 5. Härav framgår att 170, eller 19 % av samtliga, voro gifta. Av dessa hade dock endast 59, eller 35 %, ett eller flera barn under 16 år. 705, eller 78 % av samtliga, hade varken make eller barn.

Tab. 5. Familjeförhållanden.

Civilstånd	Antal barn			
	0	1	2 eller flera	Summa
Ogifta.....	637	6	—	643
Gifta.....	111	46	13	170
Änkor.....	39	7	4	50
Frånskilda.....	29	9	3	41
Summa	816	68	20	904

I efterföljande sammanställning har antalet förut gifta inom de olika 5-årsklasserna mellan 20 och 50 år satts i relation till motsvarande antal ogifta. Som jämförelse ha motsvarande relationstal, antalet förut gifta per 100 ogifta inom den kvinnliga befolkningen i dess helhet, beräknats på grundval av 1940 års folkräkning.

Förut gifta per 100 ogifta i olika åldrar

	21—25 år	26—30 år	31—35 år	36—40 år	41—45 år	46—50 år
I undersökningen ingående.....	1	8	32	35	123	300
Samtliga kvinnor $\frac{31}{12}$ 1940.....	0.5	3	8	16	27	42

Härav framgår, att antalet änkor och frånskilda är tämligen högt bland de i undersökningen ingående. Härtill kommer, att ej mindre än $\frac{1}{4}$ av de förut gifta ha ett eller flera barn under 16 år.

Till familjeförhållandena höra även uppgifter om mannens yrke. Samtliga 170 gifta ha lämnat uppgift härom. De gifta kvinnornas fördelning efter mannens yrke redovisas i *tab. 6*.

Tab. 6. Gifta kvinnor fördelade efter mannens yrke.

Mannens yrke	Antal	Mannens yrke	Antal
<i>Företagare och företagsledare</i>	16	<i>Annan kontors- och förvaltningspersonal</i>	51
<i>Köpmän</i>	9	<i>Kontorspersonal</i>	12
<i>Övriga</i>	7	<i>Teknisk personal och arbetsledare</i>	10
<i>Förvaltningspersonal i ledande ställning</i>	43	<i>Polismän</i>	8
<i>Kontors- och avdelningsföreståndare</i>	15	<i>Underofficerare</i>	8
<i>Ingenjörer</i>	6	<i>Underbefäl</i>	6
<i>Fartygsbefäl</i>	6	<i>Övriga</i>	7
<i>Officerare</i>	10	<i>Fria yrkesutövare (tandläkare, konstnärer m. fl.)</i>	7
<i>Lärare</i>	3	<i>Arbetarpersonal</i>	48
<i>Övriga</i>	3	<i>F. d. yrkesutövare</i>	5
		Summa	170

Det framgår härav, att de i undersökningen ingående gifta kvinnorna, såvitt man kan döma efter männens yrke, tillhörde de mest skilda yrkesgrupper och samhällsklasser.

I frågeformuläret begärdes vidare uppgifter om utbildningsförhållandena, d. v. s. skolunderbyggnad och fackutbildning. I de fall dessa frågor lämnats obesvarade, har det antagits, att vederbörande icke erhållit någon utbildning utöver folkskola.

Tab. 7. Skolbildning.

Skolbildning	Lottor	Övriga krigsfrivilliga	Summa
Folkskola	487	75	562
Högre folkskola	35	—	35
Folkhögskola	37	8	45
Mellanskola utan examen	95	4	99
Realexamen	47	1	48
Normalskolekompetens	103	—	103
Gymnasium utan examen	6	—	6
Studentexamen	6	—	6
Summa	816	88	904

I *tab. 7* redovisas fördelningen efter skolunderbyggnad, dels för lottor och dels för övriga krigsfrivilliga. Under gruppen mellanskola redovisas även de, som genomgått flickskola utan att erhålla avgångsbetyg (normalskolekompetens). Av lottorna hade 162, eller 20 %, realexamen eller högre skolbildning, medan övriga krigsfrivilliga i större utsträckning stannat vid folkskolestadiet.

Att klassificera uppgifterna om yrkesutbildning har varit betydligt svårare. Ehuru uppgifter begärts såväl om de läroanstalter, vid vilka undervisningen erhållits, som om utbildningens art och omfattning, voro svaren i många fall mycket knapphändiga. Antingen uppgavs endast läroanstaltens namn, t. ex. »Trollhättans yrkesskolor», eller också endast utbildningens allmänna inriktning, t. ex. sömnad, sjukvård, hushållskurser.

Skillnaden mellan skolbildning och yrkesutbildning synes ofta ej ha uppfattats klart. Denna gränsdragning försvåras även därav, att en viss yrkesutbildning meddelas redan i till folkundervisningen hörande skolor. Den högre folkskolan är sålunda stundom allmän och stundom yrkesbestämd. Folkhögskolans huvuduppgift är att meddela allmän och medborgerlig bildning, men kurser finnas även med mera praktisk inriktning. De kvinnliga sommarkurserna vid folkhögskolorna äro ofta inrättade som husmodersskolor. Vidare märkas de praktiska mellanskolorna med praktisk realexamen som slutmål.

Med hänsyn till dessa svårigheter har redovisningen ansetts böra omfatta all praktisk utbildning, som icke erhållits genom yrkesarbete, oavsett utbildningstidens längd och vid vilka läroanstalter undervisningen erhållits. Tre huvudgrupper av yrkesutbildning ha särskilts, nämligen handelsutbildning (kontorsutbildning), utbildning för hälsovård och sjukvård samt annan yrkesutbildning. Personer med fackutbildning inom skilda områden ha klassificerats efter den utbildning, som varit mest omfattande. Hänsyn har även tagits till den nytta, vederbörande synes ha haft av sin utbildning i tidigare civil anställning, samt till arten av planerad verksamhet efter militärtjänstens slut. Trots detta har det i flera fall varit svårt att avgöra, vilken utbildning som borde anses vara den väsentliga. Några av de vanligaste kombinationerna av utbildning redovisas därför särskilt, nämligen handels-, sömnads- och hushållskurser tagna två och två åt gången.

En fullständig översikt över utbildningsförhållandena meddelas i *tab. 8*, vari samtliga i undersökningen ingående fördelats efter såväl skolbildning som yrkesutbildning.

Av tabellen framgår, att 472, eller 52 % av samtliga, icke erhållit någon yrkesutbildning. Av dessa hade 127 högre skolunderbyggnad än folkskola och 345 endast folkskola. Av de yrkesutbildade hade flertalet handelsutbildning. Ett mindre antal, 22 personer, uppgåvo att utbildningen pågick vid sidan av militärtjänstgöringen. Till gruppen »övrig utbildning» ha hänförts personer, som erhållit utbildning i musik, fotografering eller radiotelegrafi, genomgått seminarium, trädgårds- eller lantmannaskola etc.

Tab. 8. Skolbildning och yrkesutbildning.

Yrkesutbildning	Skolbildning								S:a
	Folk-skola	Högre folk-skola	Folk-hög-skola	Mellan-skola utan examen	Real-examen	Normal-skolekompetens	Gymnasium utan examen	Student-examen	
<i>Handelsutbildning</i>	122	14	10	44	22	36	1	4	253
Maskinskrivning	35	4	2	17	5	10	—	1	74
Stenografi	15	2	2	8	6	9	—	1	43
Maskinskrivning och bokföring	10	—	1	3	3	2	—	—	19
Handelskurser	36	7	3	5	3	2	—	—	56
Handelskurser och språkutbildning	10	1	—	4	2	9	—	2	28
Handelsskola	16	—	2	7	3	4	1	—	33
<i>Utbildning för hälsovård och sjukvård</i> .	22	1	5	3	1	13	—	—	45
Sjukvårdskurser	9	—	4	2	1	3	—	—	19
Tandteknikerkurs	6	—	1	1	—	5	—	—	13
Gymnastikutbildning	—	—	—	—	—	2	—	—	2
Barnavård	7	—	—	—	—	2	—	—	9
Skönhetsvård	—	1	—	—	—	1	—	—	2
<i>Annan yrkesutbildning</i>	59	8	10	13	2	10	1	—	103
Sömnad och vävning	19	2	5	3	—	1	1	—	31
Kartritning	1	—	—	1	—	3	—	—	5
Målning och teckning m. m.	6	—	—	2	—	1	—	—	9
Restaurangutbildning	5	1	—	—	—	—	—	—	6
Hushållskurser	19	3	3	5	1	—	—	—	31
Övrig utbildning	9	2	2	2	1	5	—	—	21
<i>Utbildning inom flera fack</i>	14	1	—	4	1	10	1	—	31
Handels- och sömnadskurser	4	—	—	—	—	5	1	—	10
Handels- och hushållskurser	7	1	—	—	1	3	—	—	12
Sömnads- och hushållskurser	3	—	—	4	—	2	—	—	9
<i>Ingen yrkesutbildning</i>	345	11	20	35	22	34	3	2	472
Summa	562	35	45	99	48	103	6	6	904

Av lottorna hade 403, eller 49 0/0, icke erhållit någon yrkesutbildning. Motsvarande siffror för de krigsfrivilliga voro 69, resp. 78 0/0.

I frågeformuläret begärdes även uppgifter om huruvida vederbörande före militärtjänstgöringen haft civilt förvärvsarbete och i så fall hur lång tid samt närmare uppgifter om den senaste civila anställningen. Många lämnade dessa frågor helt obesvarade, och det antogs då, att vederbörande icke haft något civilt arbete. Uppgifter om dessa förhållanden lämnas i tab. 9, i vilken materialet även uppdelats på åldersgrupper.

Av tabellen framgår, att 288 uppgiftslämnare, eller 32 0/0 av samtliga, icke haft något civilt arbete. Av de yngsta åldersklasserna, 20 år och därunder, hava omkring hälften icke haft sådant arbete, och av de äldre var detta fallet med $\frac{1}{4}$ av samtliga. Den sammanlagda tid, förvärvsarbetet pågått, är mycket varierande. 118 personer hava haft förvärvsarbete högst ett år och

**Tab. 9. Förekomsten av civilt förvärvsarbete före militärtjänstgöringen.
Fördelning på åldersgrupper.**

Ålder	Utan tidigare civilt arbete	Med tidigare civilt förvärvsarbete under en tid av								Hela antalet	därav utan tidigare civilt arbete %	
		högst 6 mån.	6-12 mån.	1-2 år	2-3 år	3-5 år	5-10 år	mer än 10 år	ej uppgiven tid			S:a
Under 18 år	18	6	5	4	—	—	—	—	—	15	33	55
18—20 »	90	29	22	31	19	9	—	—	4	114	204	44
21—25 »	81	16	20	31	23	62	24	1	14	191	272	30
26—30 »	21	1	7	7	9	14	28	2	8	76	97	22
31—35 »	16	1	2	5	3	8	12	13	5	49	65	25
36—40 »	24	—	3	3	3	9	12	17	9	56	80	30
41—45 »	15	—	3	1	1	5	8	11	9	38	53	} 25
46—50 »	13	1	1	3	3	4	7	15	7	41	54	
51— ∞ »	10	—	1	1	1	5	7	13	5	33	43	
Uppgift saknas . . .	—	—	—	—	—	1	—	—	2	3	3	—
Summa	288	54	64	86	62	117	98	72	63	616	904	32

av dessa voro 98 under 26 år. Ett tämligen stort antal 63, ha icke uppgivit hur lång tid de haft förvärvsarbete.

I *tab. 10* lämnas uppgifter om arten av senaste civila anställning för dels lottor och dels övriga krigsfrivilliga. Av tabellen framgår, att spridningen på olika yrkesområden är mycket stor särskilt ifråga om lottorna. Praktiskt taget alla yrkesområden, inom vilka kvinnlig arbetskraft kan vinna sysselsättning, äro representerade. De fyra vanligast förekommande yrkena, kontorspersonal, affärsbiträden, hembiträden samt riks- och lokaltelefonister, omfatta 58 % av samtliga med förutvarande civil sysselsättning. 16 hade varit verksamma som egna företagare. De krigsfrivilliga, som icke voro lottor, hade i mycket ringa utsträckning haft kontors- eller motsvarande arbete men däremot i jämförelsevis många fall haft anställning som hembiträden samt inom hotell- och restaurangfacket.

För att belysa vilka svårigheter som kunna uppstå vid övergången till civilt arbete lämnas i *tab. 11* uppgifter på åldersfördelningen inom olika yrkesgrupper.

Tabellen utvisar, att inom praktiskt taget samtliga yrkesgrupper finnas personer, som på grund av sin ålder ej kunna ha så stora utsikter att erhålla anställning. Detta gäller särskilt dem, som icke tidigare haft något civilt arbete. Av dessa senare voro 38 över 40 år. I tabellen har även angivits medelåldern (medianen) inom de olika yrkesgrupperna, varav framgår, att det relativt största antalet äldre personer återfanns inom grupperna samfärdsel samt förvaltning och fria yrken.

I frågeformuläret intogos slutligen några frågor angående uppgiftslämnarnas eventuella övergång till civilt arbete efter militärtjänstens upphörande. De, som förklarar sig icke ämna taga civilt förvärvsarbete, ingå, som redan framhållits i inledningen, icke i denna redogörelse. För att belysa samban-

Tab. 10. Senaste civila anställning.

Y r k e	Lottor	Övriga krigs- frivilliga	S:a
<i>Jordbruksarbete</i>	—	1	1
<i>Industri och hantverk</i>	55	10	65
Sömmerskor och modister	36	4	40
Övriga inom industri och hantverk .	19	6	25
<i>Samfärdsel</i>	48	2	50
Postbiträden	3	—	3
Telegrafister	2	—	2
Riks- och lokaltelefonister	40	2	42
Övriga inom samfärdsel	3	—	3
<i>Handel</i>	152	20	172
Affärsföreståndare	16	—	16
Kassörskor	8	—	8
Affärsbiträden	94	5	99
Lagerarbetare	7	1	8
Serveringspersonal	12	9	21
Annan hotell- o. restaurangpersonal	15	5	20
<i>Förvaltning o. fria yrken</i>	17	—	17
Övnings- och yrkeslärare	4	—	4
Andra lärare	4	—	4
Bibliotekstjänstemän	2	—	2
Övriga tjänstemän	2	—	2
Journalister	1	—	1
Målare och tecknare	4	—	4
<i>Kontorsarbete</i>	158	1	159
Bokförare	8	—	8
Korrespondenter	3	—	3
Stenografer och maskinskriverskor .	37	—	37
Verkstadskontorister	6	—	6
Kontorsarbete, ej närmare spec. . . .	104	1	105
<i>Hälso- och sjukvård</i>	58	6	64
Sjukvårdsbiträden	26	5	31
Tandsköterskor	15	—	15
Barnsköterskor	6	—	6
Ekonomipersonal vid anstalter	2	—	2
Damfrisörskor m. fl.	9	1	10
<i>Husligt arbete</i>	59	26	85
Husföreståndarinnor	8	—	8
Husor	2	—	2
Kokerskor	5	1	6
Hembiträden	34	22	56
Kockor till arbetslag	3	1	4
Barnjungfrur	7	2	9
<i>Ej uppgivet yrkesområde</i>	3	—	3
<i>Ingen civil anställning</i>	266	22	288
Summa	816	88	904

Tab. 11. Senaste civila anställning och ålder vid undersökningstillfället.

Yrkesgrupp	Ålder							
	under 21 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51- <i>o</i> år	ej uppg.	S:a	Median år
Jordbruksarbete	1	—	—	—	—	—	1	.
Industri och hantverk	11	31	13	7	2	1	65	25·8
Samfärdsel	10	15	5	14	6	—	50	31·0
Handel	42	75	29	20	6	—	172	24·9
därav hotell- o. restaurangpersonal	9	19	6	6	1	—	41	27·1
Förvaltning o. fria yrken	2	6	3	3	2	1	17	31·0
Kontorsarbete	32	67	25	25	9	1	159	25·8
Hälsovård o. sjukvård	10	36	14	3	1	—	64	27·1
Husligt arbete	22	37	15	7	4	—	85	24·4
Ej uppgivet yrkesområde	—	—	—	—	3	—	3	.
Ingen civil anställning	107	102	41	28	10	—	288	23·3
Summa	237	369	145	107	43	3	904	24·9

det mellan yrkesutbildning och tilltänkt förvärvsarbete har i tab. 12 uppdelning verkställt efter båda dessa argument.

Av tabellen framgår, att fördelningen efter avsett yrkesområde avviker högst väsentligt från fördelningen efter senaste civila anställning. Antalet uppgiftslämnare, som ämna söka kontorsarbete, är sålunda avsevärt större än antalet av dem, som tidigare haft kontorsarbete. Detsamma gäller telefonistyrket, vilket tydligen sammanhänger med att ett stort antal lottor under militärtjänsten blivit förtrogna med sådant arbete. Motsatsen gäller anställning som affärsbiträde, arbete inom industri och hantverk (sömnad), hotell-

Tab. 12. Avsett förvärvsarbete efter militärtjänstens slut.

Yrkesområde	Yrkesutbildning						S:a	därav krigs- fri- villiga
	Han- dels- utbild- ning	Hälso- och sjuk- vård	Annan yrkes- utbild- ning	Flera fack	Ingen yrkes- utbild- ning			
Fabriksarbete, sömnad	—	—	9	—	11	20	3	
Telefonväxel	17	3	17	2	112	151	—	
Affärsbiträde	4	—	4	1	28	37	12	
Hotell- o. restaurangfacket	1	—	3	—	13	17	8	
Kontorsarbete	145	8	13	10	70	246	4	
Hälso- och sjukvård	4	14	2	—	24	44	15	
Socialt arbete	2	—	—	—	2	4	—	
Civil anställning inom försvaret	6	—	4	2	8	20	1	
Husligt arbete	—	1	11	1	28	41	10	
Annat arbete	6	3	4	2	9	24	4	
Flera yrkesområden	27	5	16	9	43	100	5	
Ej uppgivet	41	11	20	4	124	200	26	
Summa	253	45	103	31	472	904	88	

och restaurangfacket samt husligt arbete. Lättast att placera torde de vara, som förklarar sig beredda att taga arbete inom mer än ett yrkesområde. 200 eller 22 % av samtliga ha ej uppgivit vad för slags arbete, de ämna söka.

Av de krigsfrivilliga, som icke voro lottor, ämnade de flesta söka arbete inom hälso- och sjukvård, varuhandel eller husligt arbete.

Endast ett ringa antal, 25, räknade med att kunna återgå till sin förre arbetsgivare. 281 ha förklarar sig icke vara villiga att taga arbete utom hemorten. Som skäl härtill har i allmänhet uppgivits, att vederbörande på nuvarande bostadsort hade hem eller anhöriga, som hon icke ville lämna.

Arbetsområde	Antal	Procent
Hälsa- och sjukvård	107	12,2
Varuhandel	87	9,8
Husligt arbete	75	8,4
Öfrigt	31	3,5
Uppgitt ej	200	22,7
Totalt	880	100,0

del mellan yrkesbildning och utbildningsfaktorer har i Tab. IX delning verkställts efter dessa grupper. Av tabellen framgår att fördelningen efter yrkesområde är till högst väsentligt från fördelningen efter yrkesutbildning. Antalet utbildningsområden, som ämnas söka kontinuerligt, är således väsentligt större än antalet av dem som tillgripa till kontinuerligt. Det samma gäller nämligen utskick till andra arbetsområden, med ett stort antal följande utskick till andra arbetsområden med såväl yrkesutbildning som utbildningsfaktorer. Detta innebär att många yrkesområden, som

Tab. IX. Yrkesfördelningen efter utbildningsfaktorer.

Yrkesområde	Utbildningsfaktorer	Antal	Procent
Färdigheter	Utbildningsfaktorer	17	2,0
	Utbildningsfaktorer	17	2,0
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	2	0,2
	Utbildningsfaktorer	2	0,2
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	145	16,4
	Utbildningsfaktorer	145	16,4
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	4	0,5
	Utbildningsfaktorer	4	0,5
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	2	0,2
	Utbildningsfaktorer	2	0,2
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	8	0,9
	Utbildningsfaktorer	8	0,9
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	4	0,5
	Utbildningsfaktorer	4	0,5
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	27	3,1
	Utbildningsfaktorer	27	3,1
Utbildningsfaktorer	Utbildningsfaktorer	31	3,5
	Utbildningsfaktorer	31	3,5
Totalt	880	100,0	

STATENS ARBETSMARKNADSKOMMISSION

Formulär nr C 62

Efter framställning av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har Kungl. Maj:t anbefallt Statens arbetsmarknadskommision att verkställa utredning rörande bl. a. systerställningssituationen under och närmast efter kriget för inom försvarsväsendet tjänstgörande lotter och kvinnliga krigsfrivilliga. För att erhålla uppgifter om dessas yrkes- och utbildningsförhållanden m. m. har kommissionen beslutat utsända detta frågeformulär. Då det för utredningens resultat är av största vikt, att uppgifterna bli så tillförlitliga som möjligt, torde frågorna besvaras omsorgsfullt och uttömmande. Uppgifterna komma att behandlas strängt förtröligt.

1. Namn .....
(Efternamn och samtliga förnamn)
2. Född den / år .....
3. Hemortskommun..... Län .....
4. Anställd vid armén, marinen, flygvapnet (Det tillämpliga understrykes.)
i biltjänst, expeditionstjänst, förbindelsetjänst, förplägnadstjänst, luftbevakningstjänst, luftförsvarssignaltjänst, materieltjänst, sjukvårdstjänst, stabssignaltjänst-tråd, stabssignaltjänst-radio (Det tillämpliga understrykes.)
5. Militär tjänsteställning .....
6. Tillhör Ni lottorganisationen? Ja Nej.
I så fall vilket förbund? .....
7. Hur länge har Ni nu i en följd fullgjort militärtjänstgöring? (Vid kortare avbrott än en månad anses tjänstgöringen ha pågått i en följd.) Sedan den / 19.....
8. Är Ni ogift, gift, fränksild, änka? (Det tillämpliga understrykes.)
9. Antal barn under 16 år .....
10. Mannens yrke .....
11. Har Ni tidigare haft civilt förvärvsarbete? Ja Nej.
Under hur lång tid? ..... år ..... månader.
12. Senaste civila anställning:
  - a) arbetets art .....
(maskinskriverska, barnsköterska etc.)
  - b) arbetsgivarens namn (firma) och adress .....
  - c) anställningen upphörde den / 19.....
13. Ämnar Ni, om militärtjänstgöringen upphör, taga förvärvsarbete? Ja Nej.
  - a) I så fall inom vilket yrkesområde? .....
  - b) Räknar Ni med att kunna återgå till Eder förre arbetsgivare? Ja Nej.
  - c) Är ni villig taga arbete utom hemorten? Ja Nej. Om icke av vilken orsak? .....

14. Vad ämnar Ni ägna Eder åt om Ni icke söker förvärvsarbete? .....

(arbete i hemmet, studier etc.)

15. Har Ni erhållit någon skolbildning utöver folkskola? Ja Nej.

Angiv i så fall avlagd examen eller antalet genomgångna klasser eller ringar (ev. folkhögskolekurs) samt läroanstaltens namn .....

16. Har Ni erhållit någon yrkesutbildning? Ja Nej.

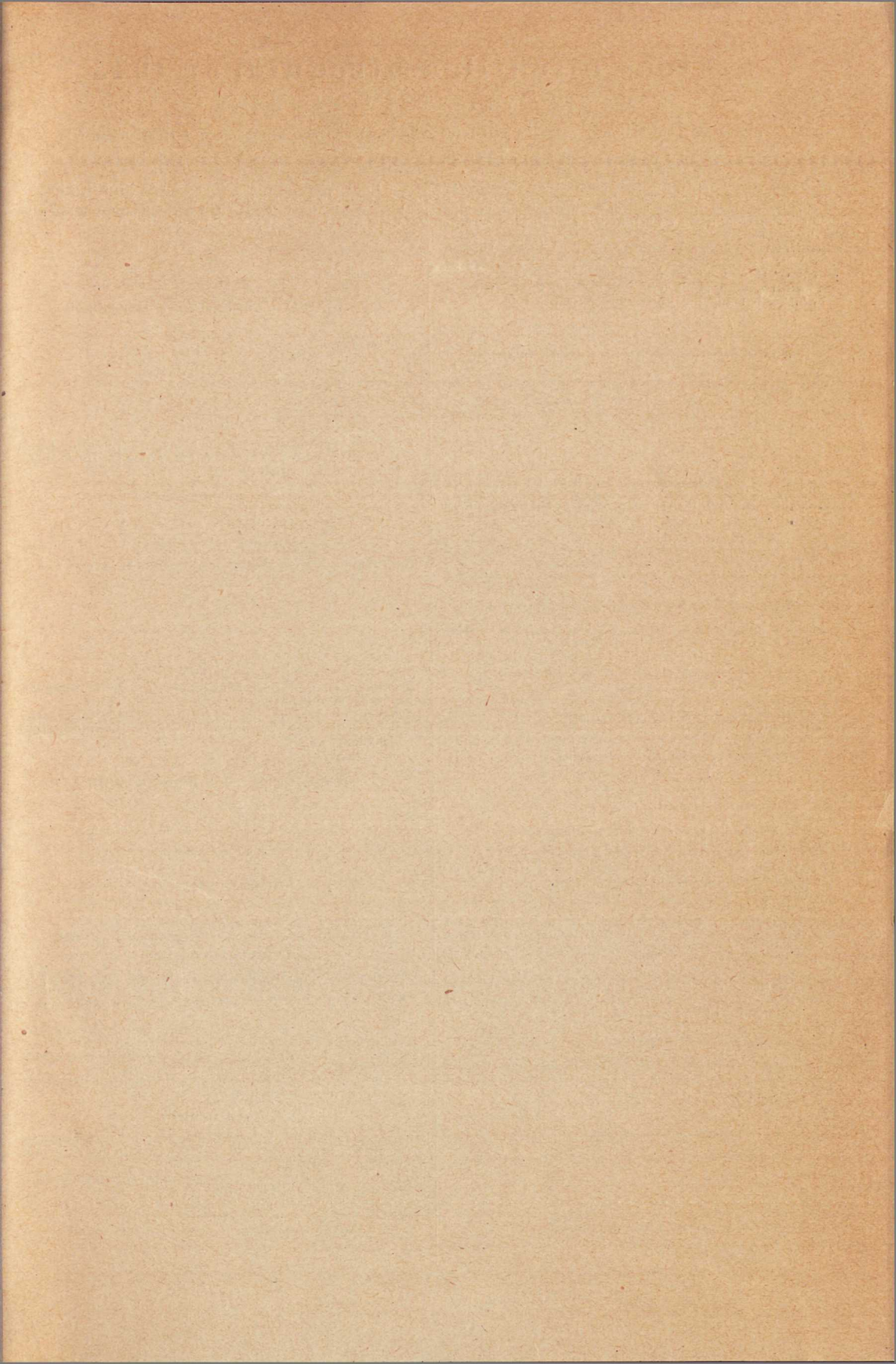
Vid vilken läroanstalt? .....

Angiv närmare utbildningens art och omfattning .....

17. Kompletterande upplysningar .....

..... den ..... 1944.

(Uppgiftslämnarens underskrift)

Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till utlänningslag och lag ang. omhändertagande av utlännning i anstalt eller förläggning. [1]

Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. [28]

Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. [29]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Stadsplanutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. [15]

Statens och kommunernas finansväsen.

1944 års uppborärsberednings betänkande med förslag till omläggning av uppborärsförfarandet. [27]

Politi.

Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. [18]

Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. [19] Alternativ 2. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. den husliga utbildningen. [4]

Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemslevernars eftervård m. m. [10]

Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 8. [11] 9. [30] 10. [31]

Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [12] Bilagor. [13]

Socialpolitikens ekonomiska verkningar. [14]

Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. [17]

Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning ang. folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. [23]

Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. [26]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Utmemorier med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. [9]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. [6]

Handel och sjöfart.

Betänkande ang. grundpenningväsendet. [24]

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. [2]

Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. [7] Del 2. Blekingenäätets järnvägar. [8]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. [5]

Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. [16]

Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. [22]

Betänkande och förslag ang. statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. [25]

Försvarsväsen.

Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. [3]

Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. [21]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.